

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav slavistiky

Balkanistika

Mgr. Kateřina Kolářová, DiS.

**Působení Československo-jihoslovanské ligy na
Moravě v meziválečném období**

Rigorózní práce

2019

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním dílem, které jsem zpracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Ráječku dne 10. 7. 2019

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. PhDr. Václavu Štěpánkovi, PhD. za jeho cenné rady, připomínky a trpělivost a v neposlední řadě děkuji také svému manželovi, dětem a mamince za podporu.

Obsah:

1. Úvod.....	6
2. Spolková činnost v meziválečném Československu.....	15
3. Československo-jihoslovanská liga.....	19
3.1 Jihoslovanská komise – předchůdce Československo-jihoslovanské ligy.....	19
3.2 Československo-jihoslovanská liga.....	22
3.3 Vznik Svazu Jihoslovansko-československých lig.....	25
3.4 Spolkové časopisy.....	26
3.5 Zánik Československo-jihoslovanské ligy.....	37
4. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Brně.....	41
4.1 Počátky novodobých styků s Jihoslovany.....	41
4.2 Akademický spolek Jugoslavia.....	45
4.2.1 Spolek v době meziválečné.....	47
4.3 Vznik brněnského odboru Československo-jihoslovanské ligy.....	49
4.4 Organizační vývoj brněnského odboru.....	51
4.5 Struktura brněnského odboru.....	53
4.6 Členové brněnského odboru.....	55
4.7 Z činnosti brněnského odboru.....	60
4.7.1 Činnost kulturní.....	60
4.7.2 Podpora jihoslovanských menšin.....	73
4.7.3 Akce politického rázu.....	75
4.7.4 Aktivity ve sféře hospodářské.....	76
4.7.5 Turistická oblast.....	77
4.7.6 Podpora jihoslovanským studentům.....	78
4.8 Ostatní styky a kontakty.....	79

5. Břeclav a Uherské Hradiště pod taktovkou Brna.....	81
6. Olomoucký odbor Československo-jihoslovanské ligy.....	85
6.1 Vznik a počátky odboru.....	85
6.2 Činnost olomouckého odboru do roku 1926.....	87
6.3 Nová éra olomouckého odboru.....	91
7. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Přerově.....	104
7.1 Počátky a organizace přerovského odboru.....	105
7.2 Aktivity přerovského odboru.....	107
8. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě.....	112
8.1 Spolkový a kulturní život v Moravské Ostravě.....	112
8.2 Vznik moravskoostravského odboru.....	115
8.3 Organizační vývoj moravskoostravského odboru.....	121
8.4 Z činnosti moravskoostravského odboru.....	128
8.4.1 Jazykové kurzy srbochorvatštiny.....	128
8.4.2 Studentský kroužek odboru.....	130
8.4.3 Přednášková činnost.....	133
8.4.4 Zájezdy.....	134
8.4.5 Kulturní akce, oslavy svátků.....	136
8.5 Český Těšín.....	139
9. Závěr.....	143
10. Resumé.....	146
11. Rezime.....	148
12. Seznam literatury.....	150

1. Úvod

Text rigorózní práce je výsledkem mého dlouhodobého badatelského úsilí, které započalo psaním bakalářské diplomové práce. V ní jsem se totiž začala věnovat Československo-jihoslovenské lize, resp. *Československo-jihoslovenské revui* – periodiku, který výše zmíněný spolek vydával. V práci jsem nastínila vývoj česko-jihoslovenských styků v minulosti, popsala rozvoj vzájemných styků po první světové válce včetně vzniku Československo-jihoslovenské ligy a cílem práce bylo přiblížit spolkový časopis vydávaný ve třicátých letech. Troufám si říci, že to se mi díky zevrubnému rozboru periodika a bibliografii všech uveřejněných článků v letech 1930–1939 (celkem 3 022 záznamů) podařilo. Proto jsem ve své magisterské diplomové práci na toto téma navázala a tentokrát si dala za cíl podívat se blíže na samotný spolek prostřednictvím brněnského odboru spolku a dokončit kompletní bibliografii, tj. zmapovat příspěvky vydávané ve spolkovém stejnojmenném časopise v letech dvacátých (1 470 záznamů). Tím jsem mimo jiné zpřístupnila jeden z významných pramenů pro bádání československo-jugoslávských meziválečných vztahů.

Cílem této práce bylo pokračovat (nejen) v pramenném bádání a tentokrát se podívat na působení Československo-jihoslovenské ligy na Moravě. Zjistit, v jakých městech figurovala, jakou hrála roli ve spolkovém životě daných měst, najít a pojmenovat její moravská specifika. Věnovala jsem se tak odborům ve městě Brně, Břeclavi, Olomouci, Přerově, Uherském Hradišti a Moravské Ostravě. Texty, věnující se Československo-jihoslovenské lize na Moravě, jsem publikovala v řadě různých periodik či sborníků – například brněnskému odboru ligy se věnuji v *Kultúrnych dejinách*,¹ významné představitele brněnského odboru a jejich publikační činnost jsem shrnula ve *Slovanském jihu*,² o přerovském odboru jsem psala ve sborníku *Od Moravy k Moravě III. Z historie česko-srbských vztahů*,³ text o Československo-jihoslovenské lize výhradně na jižní Moravě jsem publikovala ve sborníku *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca III: Příspěvky přednesené na VII. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 28.–29. listopadu*

¹ KOLÁŘOVÁ, Kateřina. Československo-jugoslávské vztahy v meziválečném Brně. *Kultúrne dejiny* 7, č. 2, s. 217–256.

² Táž: Příspěvek k dějinám československo-jugoslávských styků v meziválečném Brně. *Slovanský jih*, roč. XVII, 2017, č. 4, s. 13–20.

³ Táž: Odbor Československo-jihoslovenské ligy v meziválečném Přerově. In: Štěpánek, Václav – Hladký, Ladislav: *Od Moravy k Moravě III. Z historie česko-srbských vztahů*. Brno 2017. s. 309–322.

2016.⁴ Příspěvek věnující se spolkovým časopisům se objevil v *Portě Balkanice*,⁵ o činnosti ligy v Záhřebu jsem informovala ve sborníku *Mladá slavistika II. Vnější a vnitřní vazby a souvislosti ve slovanských literaturách, jazycích a kulturách*.⁶

Na tomto místě ovšem musím zmínit, že Československo-jihoslovanské lize se intenzivně věnoval i olomoucký historik Arnošt Skoupý (1934), který o ní napsal řadu studií.⁷ Jeho práce o tomto spolku se ale zaměřují spíše na jeho organizační hledisko a dále, vzhledem k jeho působení na olomoucké univerzitě, si všímá olomouckého odboru ligy, mauzolea jihoslovanských vojinů nebo osobnosti překladatele Bohuše Vybírala, který byl dlouholetým předsedou místního odboru.⁸ Arnošt Skoupý po rozpadu Jugoslávie změnil tematiku svého bádání a věnoval se především výzkumu naší posrpnové emigrace v Evropě. Avšak k československo-jugoslávským vztahům se v posledních letech vrátil, když svojí neuvěřitelnou pílí vytvořil seznam jihoslovanských vojáků z první světové války, jejichž ostatky byly uloženy právě do společného mauzolea v olomouckých Bezručových sadech.⁹ Vzhledem k celkové koncepci práce se zaměřuji také na činnost Skoupým již zmapovaného olomouckého odboru, proto je nutné zde zmínit skutečnost, že město Olomouc v roce 2015 úspěšně dořešilo majetkoprávní problémy mauzolea, dlouhodobě nejasné, a navíc zkomplikované rozpadem Jugoslávie. Mohlo tak přikročit k opravě tohoto památníku postaveného podle návrhu architekta Huberta Austa v roce 1926 péčí právě olomouckého odboru Československo-jihoslovanské ligy. V průběhu let se mauzoleum stalo i kulturně-historickou památkou.

V říjnu roku 1928 byly do krypty mauzolea uloženy ostatky 1 187 vojinů, kteří za první světové války zemřeli v lazaretech a nemocnicích na území Moravy a Slezska. Jejich původní seznam se v letech nacistické okupace ztratil. Díky zaujetí a neúnavnému hledání v archivech

⁴ KOLÁŘOVÁ, Kateřina: Působení Československo-jihoslovanské ligy na jižní Moravě v meziválečném období. In: Štěpánek, Václav – Mitáček, Jiří: *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca III: Příspěvky přednesené na VII. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 28.-29. listopadu 2016*. Brno 2017. s. 397–409.

⁵ Táž: Časopisy Československo-jihoslovanské ligy: sonda do pramenů k dějinám meziválečných československo-jugoslávských styků. *Porta Balkanica* 7, 2015, č. 1, s. 47–62.

⁶ Táž: Z činnosti Jihoslovansko-československé ligy v Záhřebu do roku 1937. In: Gunišová, Eliška – Šaur, Josef: *Mladá slavistika II. Vnější a vnitřní vazby a souvislosti ve slovanských literaturách, jazycích a kulturách*. Brno 2017. s. 81–93.

⁷ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam v kulturních stycích s Jugoslávií 1918–1938*. Kandidátská disertace 1984. Filozofická fakulta UJEP v Brně; týž: K československo-jugoslávským kulturním stykům v letech 1918–1930. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomouc* (dále jen *Acta UP Olomouc*), *Historica* 21. Praha, Olomouc 1981, s. 45–57; týž: Jednání o československo-jugoslávské kulturní spolupráci v období 1918–1938. In: *Acta UP Olomouc, Historica* 23. Praha, Olomouc 1986, s. 55–65; týž: K vývoji Svazu jihoslovansko-československých lig v letech 1925–1938. In: *Acta UP Olomouc, Historica* 24. Praha, Olomouc 1988, s. 95–104, týž: Vznik Svazu jihoslovansko-československých lig v předválečné Jugoslávii. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia Balcanica Bohemoslovaca III. Příspěvky přednesené na III. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 9. a 10. června 1986*. Brno 1987, s. 167–173.

⁸ Bohuš Vybíral (1887–1951) byl překladatel a znalec jihoslovanské literatury, knihovník, vysokoškolský pedagog, publicista a organizátor spolkového života nejen v Olomouci.

⁹ Za vytvoření tohoto seznamu Skoupý roku 2017 obdržel Cenu města Olomouce.

v Praze i Bělehradě pořídil právě Arnošt Skoupý dvě nové, kriticky korigované verze. Abecední seznam vojáků obsahuje jejich jména, informaci o jejich vojenské hodnosti, rodišti náboženském vyznání i číselný údaj o umístění v mauzoleu. Paralelní seznam podle míst exhumace, kterých na Moravě a ve Slezsku bylo celkem 49, byl vypracován na základě původních exhumčních protokolů. V obou případech v rámci kritických korektur aplikoval autor též aktualizací hledisko, a to s ohledem na nové politické uspořádání po rozpadu Jugoslávie v devadesátých letech. Různojazyčné údaje o místech narození, regionech a zemích použité původně v protokolech z roku 1928 uvedl do souladu se současným stavem. Vedle dokumentární hodnoty se tak významně zvýšila též informační hodnota seznamů, jak dosvědčuje zájem projevený např. ze Slovinska a Chorvatska.¹⁰ Ostatně o historii mauzolea bude ještě řeč.

Na tomto místě také nemohu nezmínit příspěvek, věnující se odboru Československo-jihoslovenské ligy na Slovensku, konkrétně v Košicích, jehož autorem je historik Martin Jarinkovič (1981) působící ve Východoslovenském muzeu v Košicích.¹¹ Jedná se o jediný text o lize ze slovenského prostředí, který zatím vznikl.

Pokud jde o strukturu práce, v první kapitole (*Spolkový život v meziválečném Československu*) se snažím přiblížit spolkovou činnost v meziválečném Československu a zdůrazňuji také význam a roli slovanství v rámci zakládání a fungování spolků. Plynule pokračuji ke kapitole druhé (*Československo-jihoslovenská liga*), ve které se zaměřuji na československo-jugoslávský vzájemnostní spolek, (resp. také Jihoslovenskou komisi, ze které se spolek vyvinul), kde připomínám její vznik, osobnosti, které ji utvářely, její fungování a odbory a zmiňuji také ligy v Jugoslávii, které se postupně přetransformovaly do jednotného Svazu Jihoslovensko-československých lig; na tomto místě si všímám jeho specifik a zmiňuji místa, kde svaz působil. Tuto kapitolu doplňuji o informace o spolku – o náplni práce, jeho činnosti a zaměření, vyzdvihuji významné (například literární) počiny, a proto zde své místo má také pojednání o spolkových časopisech, protože s odstupem času můžeme říci, že právě vydávání spolkových časopisů mělo trvalý a široce působící přínos pro myšlenku československo-jihoslovenské vzájemnosti a tyto časopisy jsou dodnes jedním z významných pramenů pro bádání československo-jugoslávských meziválečných styků. Kapitolu zakončuji zánikem spolku a jeho dalšími osudy po druhé světové válce. Cílem těchto kapitol nebylo vyčerpávajícím ani jiným způsobem popsat činnost a strukturu spolku, nýbrž tyto kapitoly mají sumarizační charakter a jsou to texty, které

¹⁰ <https://cenamesta.cz/laureati/arnost-skoupy/> Cit. 1. 12. 2019

¹¹ JARINKOVIČ, Martin: Odbor Československo-juhoslovanskej ligy v Košiciach 1927–1938. In: Pollák, Robert (red.): *Historica Carpatica* 48. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach. Košice 2017, s. 27–39.

jsem již dříve publikovala ve svých diplomových pracích nebo jiných výstupech. Soustředila jsem se proto jen na výše uvedené momenty, které pokládám za zásadnější.

Gros práce tvoří kapitoly následující. V kapitole *Odbor Československo-jihoslovenské ligy v Brně* nejprve nastiňuji počátky novodobých styků s Jihoslovany, popisuji vývoj a aktivity brněnského studentského spolku Jugoslavijska (Akademska društvo Jugoslavijska) a přecházím ke vzniku, organizačnímu vývoji a struktuře brněnského odboru ligy. Kapitoly zevrubně doplňuji informacemi o členské základně, a především poznatky o činnosti tohoto odboru, která se odehrávala ve více rovinách – zásadní byla činnost kulturní (pořádání přednášek, výstav, jazykových kurzů, překladatelské aktivity, oslavy na počest významných jugoslávských osobností a událostí a významnou roli hrálo také Zemské divadlo v Brně), specifická byla podpora jihoslovenských menšin a všímám si též aktivit ve sféře hospodářské a v oblasti turismu nebo akcí politického rázu a podpory jihoslovenských studentů. Kapitulu uzavírám informacemi o dalších stycích a kontaktech brněnského odboru.

Na tyto kapitoly přirozeně navazuje kapitola *Břeclav a Uherské Hradiště pod taktovkou Brna*, kde se lze kromě činnosti odboru v Uherském Hradišti, původně vzniklého jako Slovácká skupina Československo-jihoslovenské ligy v Brně, a Břeclavi, jakožto expozitury brněnského odboru, dočíst o problematice zřizování vlastních odboček. Na tomto místě ještě uvádím přehled míst na Moravě, kde se pokusy o založení nových odborů nepovedly a také definitivní rozdělení pracovních oblastí odborů z roku 1938.

V další kapitole (*Olomoucký odbor Československo-jihoslovenské ligy*) se zabývám vznikem a počátkům odboru a jeho činnosti (rozdělené na období do roku 1926 a na novou éru vývoje po roce 1926). Zejména druhá jmenovaná je významná, a to především díky aktivitám olomouckého literárního historika a překladatele, předsedy odboru Bohuše Vybíralova a stavbě jihoslovenského mauzolea – právě proto tomuto období věnuji zvýšenou pozornost.

Následující kapitola *Odbor Československo-jihoslovenské ligy v Přerově*, kterou jsem jako jedinou napsala na základě kroniky jakožto hlavního pramene, pojednává o počátcích spolku, jeho činitelích a hlavních aktivitách.

Práci uzavírám pojednáním o moravsko-ostravském odboru. Kapitulu *Odbor Československo-jihoslovenské ligy v Moravské Ostravě* uvádím informacemi o spolkovém a kulturním životě v Moravské Ostravě, vznikem místního odboru a jeho organizačním vývojem. Pokud jde o vykonanou činnost, líčím fungování jazykových kurzů, činnost studentského kroužku odboru, jeho přednáškovou činnost, organizování zájezdů a kulturních akcí. Výrazný podíl na pěstování československo-jihoslovenské vzájemnosti v této oblasti měl také Český Těšín, resp. studentský kroužek místního gymnázia, kterým kapitolu a vlastně celou práci uzavírám.

V závěru práce hodnotím působení odborů Československo-jihoslovanské ligy na Moravě, pojmenovávám moravská specifika a zamýšlím se nad tím, jakou významnou roli ve spolkovém životě daných měst tyto odbory měly. Nakonec uvádím seznam pramenů a literatury.

Určitou nevýhodou pro studium Československo-jihoslovanské ligy je skutečnost, že byla zničena pozůstalost ústředního spolkového orgánu v Praze, protože budova na Václavském náměstí, v níž mělo vedení spolku stálé kanceláře i archiv, byla v roce 1945 zasažena leteckou bombou. Tento potencionální zdroj jsem částečně nahradila výzkumem fondů, nacházející se v různých (nejen moravských) městech, ve kterých měla liga více či méně výrazné odbory. Pro účely mé práce jsem využila Archiv hlavního města Prahy (spolkový katastr, fond MHMP II), Národní archiv (fond 842 Svaz přátel Titovy Jugoslávie), Moravský zemský archiv (kde pro mě kromě zpráv ze spolkového spisu uloženém ve fondu Policejního ředitelství byly nejprínosnější zachované výroční zprávy brněnského odboru, zde jsem také čerpala informace o expozituře v Břeclavi),¹² Státní okresní archiv v Olomouci, kde má spolek svůj fond (Československo-jihoslovanská liga v Olomouci – Rukopisné a literární pozůstalosti), kde se nachází kromě protokolů z výborových schůzí i některá korespondence, Státní okresní archiv v Přerově, kde je ve fondu Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov uložena v pevné vazbě dobová kronika odboru (včetně pozvánek či fotografií), Státní okresní archiv v Uherském Hradišti (fond Okresní úřad Uherské Hradiště I – Spolky v jednotlivých obcích 1899–1951), kde se zachovala alespoň část spolkových zpráv, a jako poslední Archiv města Ostravy (fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Moravská Ostrava), kde jsou uloženy listiny, úřední knihy (správní knihy), spisový materiál jako například korespondence, protokoly ze schůzí, oběžníky nebo zprávy pokladníka, a ostatní materiál jako jsou pozvánky na akce, plakáty, fotografie apod. Některé informace jsou čerpány z dobových časopisů a novin (například *Přítomnost*, *České slovo*, *Národní listy*, *Lidové noviny*, *Našinec*, *Venkov*, *Československý deník*, aj.). Při důkladnějším bádání jsem dospěla k názoru, že tyto otištěné články vždy vycházely ve spolkových časopisech a jejich autor či redakce je nechávaly přetisknout ve stejném znění i v místních periodikách. Proto dalším stěžejním pramenem pro moji práci byly především všechny ročníky časopisu *Československo-jihoslovanská liga* a *Československo-jihoslovanská revue*.

Když jsem zmiňovala jako nevýhodu neexistenci pozůstalosti ústředního spolkového orgánu v Praze, chtěla jsem tím přiblížit také těžkosti při popisu jednotlivých moravských od-

¹² Jejich kompletní bibliografie je uvedena již v mé magisterské diplomové práci.

borů – informace o činnosti a fungování odborů zachované v různých typech fondů mají samozřejmě různou povahu. Například u brněnského odboru se dochovaly jak zprávy z policejního ředitelství, tak zprávy výroční, proto šel popsat celistvý obraz odboru, jeho činnost rozdělit do tematických pasáží a postupovat chronologicky. Stejně tomu bylo u odboru ostravského, který se může pochlubit mnoha materiály nejrozličnější povahy. U olomouckého odboru se zachovalo jen několik málo zpráv z fungování spolku, ale nejvíce záznamů (především finančních) se týkalo stavby mauzolea jihoslovanských vojinů v olomouckých Bezručových sadech, příp. předsedy místního odboru, literárního historika a překladatele Bohuše Vybírala, proto tomu odpovídá i struktura kapitoly o tomto odboru. V případě přerovského odboru, kde byla jediným zdrojem dochovaná kronika, se nabízel popis z chronologického hlediska. Tím chci poukázat na to, že cílem mého přístupu k materiálům nebylo vyčerpávajícím způsobem popsat veškeré aktivity daných odborů, ale zdůraznit to hlavní, důležité, typické pro dané město (ať jsou to jednotlivé významné osobnosti, v Brně spolupráce s divadlem či podpora moravských Charvátů, v Olomouci zase mauzoleum, v Moravské Ostravě činnost studentského kroužku nebo zapojení studentů gymnázia v Českém Těšíně především do aktivit osvětového rázu, či v Uherské Hradišti jediná větší akce, kterou byla expozice „*Jugoslávie Slovácku – Slovácko Jugoslávii*“ na výstavě Slovácka). To vše dohromady by mělo dávat ucelený obraz toho, jaká situace na Moravě byla, a hlavně zdůraznit specifika moravských odborů, která byla v některých ohledech ojedinělá.

Při psaní práce jsem pochopitelně nevycházela jen ze studia pramenů, využívala jsem samozřejmě i další níže citovanou literaturu, které je vzhledem k tomu, že moje práce spadá do období meziválečného, požehnaně. Meziválečná doba byla významným obdobím pro rozvoj československo-jugoslávských vztahů. Tyto vzájemné styky navazovaly na tradice z 19. století, kdy se v českém prostředí začal vytvářet díky řadě osobností romantický a do určité míry idealizovaný obraz jižních Slovanů.¹³ K zintenzivnění vztahů pak dochází na počátku 20. století. V té době si můžeme všimnout například vkládání českého finančního kapitálu na Balkán,¹⁴

¹³ Více např. HLADKÝ, Ladislav (ed.): *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*, Praha 2010; ŽÁČEK, Václav (ed.): *Češi a Jihoslované v minulosti do roku 1918. Od nejstarších dob do roku 1918*, Praha 1975; HROZIENČIK, Jozef (ed.): *Československo a Juhoslávia. Z dejín československo-juhoslovanských vzťahov*. Bratislava 1968.

¹⁴ Více viz NEČAS, Ctibor: *Podnikání českých bank v cizině 1898–1918. Rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko-uherského imperialismu*. Brno 1993; též: Organizační síť a obchodní činnost českých bank v jihovýchodní Evropě (ve čtvrtstoletí před rokem 1918). In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity – řada historická C 46*, 1999, s. 97–112; též: Počátky vývozu kapitálu Pražské úvěrní banky na Balkán. In: Dorovský, Ivan – Pražák, Richard (eds.): *Studia balkanica bohemoslovaca I. Příspěvky přednesené na I. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně 11.–12. prosince 1969*. Brno 1970, s. 144–151.

rozvoje ideje Sokola mezi jihoslovanskými národy¹⁵ nebo skupin jihoslovanských studentů, které do českých zemí přicházely na studia.¹⁶ Tyto vztahy pak byly umocněny také v době balkánských válek,¹⁷ během první světové války, a i po ní, a to především v souvislosti s osobností Tomáše Garrigua Masaryka¹⁸ a upevňováním vzájemných politických, hospodářských a kulturních styků, čemuž přispíval i po válce nově vzniklý spojenecký svazek Malá dohoda.¹⁹

Navzdory existenci vzájemných intenzivních styků ve více rovinách, nezískaly v celém meziválečném období kulturní styky mezi našimi a jihoslovanskými národy adekvátní oficiální podporu od svých států, která by odpovídala intenzitě předchozích tradic a aktuálním zájmům a potřebám, a tak těžiště rozvoje těchto styků i v nových historických podmínkách po první světové válce leželo dál v oblasti neoficiální. V této neoficiální rovině pak vyniká právě činnost Československo-jihoslovanské ligy, spolku, jemuž předcházela činnost řady jiných organizací (například Jihoslovanské komise) a jenž vznikl v roce 1921.

¹⁵ Více např. ŠTĚPÁNEK, Vincenc: O vlivu Sokolstva v životě národa jihoslovanského. *Československo-jihoslovanská revue IV* (dále jen *ČJR*), 1934., s. 49–52.

¹⁶ Více např. VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej: Jihoslovanskí studenti na české a německé filozofické fakultě v Praze 1882–1902. *Slovanský přehled* 86, 2000, s. 63–78.

¹⁷ Více viz HAVRÁNKOVÁ, Růžena: Padesáté výročí balkánských válek. Všestranné sympatie našeho lidu. *Slovanský přehled* 48, 1962, s. 211–213; NEČAS, Ctibor: Odezva první balkánské války mezi českou veřejností a na Moravě a ve Slezsku. In: *Studia balcanica bohemo-slovaca VI. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005*. Brno 2006, s. 267–275; PÁNEK, Jaroslav: K ohlasu balkánských válek 1912–1913 na českém venkově. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia balkanica bohemoslovaca II. Příspěvky přednesené na II. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně 18.–19. května 1974*. Brno 1975, s. 251–258; PAULOVÁ, Milada: *Balkánské války 1912–1913 a český lid*. Praha 1963; ŠLAISOVÁ, Dana: Ohlas první balkánské války v českém prostředí. *Slovanské historické studie I*, 1955, s. 227–263.

¹⁸ O T. G. Masarykovi a jeho vztazích s Jihoslovany více např. PAULOVÁ, Milada: Tomáš G. Masaryk a Jihoslované. *ČJR VII*, 1937, s. 241–287; táž: *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916–1918*. Praha 1968; táž: *Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovánů za světové války 1914–1918*, I. díl. Praha 1937; BERKOPEC, Oton: *T. G. Masaryk a Jihoslované. Bibliografie od r. 1800 do 1835. Knihy a časopisy*. Praha 1940; týž: *T. G. Masaryk a Jihoslované. Bibliografie do konce roku 1937. Knihy a časopisy*. Praha 1938; GANZAARAS, Tereza: Masarykův postoj k chorvatské a jihoslovanské otázce od konce 19. století do roku 1918. In: *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha 1995, s. 179–188; AGIČIĆ, Damir: Tomáš Garrique Masaryk i Hrvati do Prvoga svjetskog rata. In: Agičić, Damir: *Hrvatsko-češki odnosi*, Zagreb 2000, s. 222–242; ŠESTÁK, Miroslav – HLADKÝ, Ladislav: *Masarykův vztah k jihoslovanským národům*. In: Hladký, Ladislav – Štěpánek, Václav ve spolupráci s Liborem Janem a Bronislavem Chocholáčem (eds.): *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů 19. a 20. století*. Brno 2005, s. 176–187; ČERNÝ, Adolf: Masaryk a Jihoslované do války světové. *Slovanský přehled* 22, 1930, s. 127–140; TEJCHMAN, Miroslav: Češi a Jihoslované na společné cestě k svobodě za první světové války In: Hladký, Ladislav (ed.): *Vznik samostatného československo-jugoslávského státu v roce 1918. Sborník prací z vědeckého zasedání československo-jugoslávské komise v Praze 12.–14. října 1987*. Brno 1990, s. 99–114; HLADKÝ, Ladislav: T. G. Masaryk a jihoslovanské národy za první světové války a v době meziválečné. In: Broklová, Eva (ed.): *Sto let Masarykovy otázky. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané v Brně ve dnech 26.–28. září 1995*. Praha 1997, s. 265–271.

¹⁹ O Malé dohodě více viz SLÁDEK, Zdeněk: *Malá dohoda 1920–1938. Její hospodářské, politické a vojenské komponenty*. Praha 2000; týž: Hospodářská Malá dohoda a agrární blok zemí střední a jihovýchodní Evropy (1930–1931). *Slovanský přehled* 65, 1979, s. 219–232; ESSEN, Andrzej: Malá dohoda jako nástroj československé zahraniční politiky. In: Valenta, Jaroslav – Voráček, Emil – Harna, Josef (eds.): *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě. II. Díl. Sborník mezinárodní vědecké konference*. Praha 1999, s. 562–565; JANČÍK, Jančík: *Německo a Malá dohoda: Hospodářské pronikání Německa do Jugoslávie a Rumunska v první polovině 30. let*, Praha 1990; OLIVOVÁ, Věra: *Československé dějiny 1914–1930*. Praha 1991.

Terminologická poznámka

V práci se často vyskytují dva pojmy: „jihoslovanský“ a „jugoslávský“. Pojem „jihoslovanský“ užívám v termínech, v jakých se používal běžně v době, o níž tato práce pojednává, například československo-jihoslovanská vzájemnost, československo-jihoslovanské přátelství apod. Termín se týká národů žijících v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (dále jen Království SHS), resp. Království Jugoslávie, tedy nespádají do něj Bulhaři. Oproti tomu pojem „jugoslávský“ používám ve všech ostatních případech a v těch, z nichž není zřejmé, kterého konkrétního jugoslávského národa se problematika týká.

V práci také často zmiňuji termín „Jugoslávie“. Myslím tím, jak stát, který vznikl 1. prosince roku 1918, tj. Království SHS, tak samozřejmě i stát vystupující po převratu v roce 1929 pod názvem Království Jugoslávie. Království SHS tvořilo Srbské království (do jehož rámce před Velkou válkou spadala také nově získaná vardarská Makedonie, oblasti dnešního Kosova a části Metochie a část Novopazarského sandžaku, Černohorské království, Chorvatsko, Slavonie, Srem, větší část Báčky, část Banátu a Baranje a Mezimuří, Dalmácie s Bokou Kotorskou, Bosna a Hercegovina a slovinské oblasti. Kromě oficiálního názvu Království SHS bylo ve formální i v běžné komunikaci povoleno i používání neoficiálního zkráceného označení Jugoslávie. Jednalo se o mnohonárodnostní stát, avšak zatímco Srbové, Chorvaté a Slovinci byli uznáni jako tři samostatné větve jugoslávského národa, Makedonci a Černohorci byli považováni za Srby a muslimové v Bosně pouze za příslušníky náboženské obce.

Poslední termíny, které je dobré přiblížit, jsou „jihoslovanský národ“ a „československý národ“. V meziválečném Československu i Jugoslávii totiž existovaly snahy o vytvoření jediného československého, resp. jugoslávského národa. Pokud jde o pojem „československý národ“, ten úzce souvisí s kulturněpolitickou koncepcí, která vychází z představy o existenci československého národa a československého jazyka. Důvodem vzniku byly obranné mechanismy před nacionálními sjednocovacími proudy v Německu a Itálii, které vrcholily koncem 19. století, nacionalismus Maďarů atd. Po vzniku Československa se tzv. čechoslovakismus stal státní doktrínou, která byla dokonce zakotvena v ústavě z roku 1920. Podobné snahy jako byl čechoslovakismus (tj. vytváření nacionálních států na základě národnostních kritérií) vznikaly souběžně také mezi Jihoslovany. V jugoslávském prostředí byla problematika ještě složitější. První světová válka a její důsledky umožnily realizaci „jihoslovanského snu“, jehož ideologické kořeny ležely v nacionalismu a romantismu 19. století. Již v průběhu dějin se jihoslovanství, resp. jugoslávství, objevovalo v různých formách, počínaje základními představami o etnické, jazykové a kulturní příslušnosti, až po konkrétní představy o politickém a národním sjednocení,

kteé vyústily až k vytvoření Království SHS. Klíčová změna přišla v roce 1929, kdy se v Království Jugoslávie všichni obyvatelé stali Jugoslávci a byla degradována existence národa slovinského, chorvatského a srbského. V tomto prostředí se, stejně jako v tom československém, nakonec ukázaly snahy o vytvoření jednoho národa jako fikce.

2. Spolková činnost v meziválečném Československu

Zakládání slovanských vzájemnostních spolků po vzniku republiky odpovídalo dobovému trendu, který se vyznačoval právě vysokou četností zakládání nových spolků. Meziválečné období pak jako celek bývá označováno jako „zlatý věk“ spolkového života.²⁰ Většina slovanských spolků však byla zanedbatelná jak po stránce počtu členů, tak co do rozsahu činnosti či doby působnosti. Pomineme-li Sokola, byla největším spolkem tohoto typu Československo-jihoslovanská liga.²¹

Důležitá je skutečnost, že tyto spolky nebyly masovou záležitostí, častokrát se jednalo pouze o formální členství. Proto nelze považovat členství ve spolku automaticky za projev slovanství. Pro většinu osob bylo členství ve spolku a spoluúčast na jeho činnosti nepříznačnou formou společenského života. Alexandr Brummer ve své práci uvádí, že tento moment dobře vystihl Jan Hejret, když v polovině dubna 1939 podával na gestapu vysvětlení o činnosti Společnosti přátel Lužice: „*S členstvím ve spolku našem má se to takto. V českých zemích máme mnoho spolků. Každý Čech je členem několika nepolitických, lidumilných, zábavných, sportovních atd. spolků. Platí ročně svůj členský příspěvek. Nestará se obyčejně o činnost spolkovou, to ponechává výboru, nepřijde ani na valnou hromadu. Stejně to bylo s členstvím Společnosti přátel Lužice.*“²²

Motivací ke vstupu do vzájemnostního spolku tak mohla být nejen afinita k národní tradici či sympatie k tomu kterému slovanskému národu, ale i osobní pohnutky jako rodinné vztahy,²³ válečné vzpomínky (členy Československo-jihoslovanské ligy byla řada důstojníků)

²⁰ Více viz RATAJ, Tomáš – RATAJOVÁ, Jana: Úvodní studie. In: Laštovka, Marek a kol.: *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*. Praha 1998, s. LI–LVII; DUSIL, Václav: *Československé právo spolkové*. Praha 1924.

²¹ Ta měla v roce 1922 2 685, v roce 1930 přibližně 2 500, v roce 1933 2 873, v roce 1935 3 720 a 1937 4 316 členů. Ve třicátých letech největším počtem členů disponovala v Praze (kolem 1 000 osob) a v Brně (600–800 osob), počet členů ostatních odborů se v uvedeném období pohyboval od několika desítek (Pardubice, Příbram, Tábor) do několika stovek osob (Bratislava, Plzeň). Pro srovnání: počet členů polonofilních organizací až do začátku polské kampaně proti Československu v roce 1934 rostl, přičemž nejvyššího počtu dosáhli organizovaní polonofilové v roce 1933. Za celé meziválečné období součet všech členů polonofilních spolků nepřesáhl 2 000 osob. V roce 1928 bylo ve 14 rusofilských spolcích organizováno přibližně 1 200–1 300 osob. Spolek Československo-bulharská vzájemnost měl na konci dvacátých let přibližně 200–250 členů a Česko-lužický spolek Adolf Černý (později Společnost přátel Lužice) uváděl pro rok 1922 336, pro 1926 584, pro rok 1932 včetně mimopražských poboček dokonce 1 700 a 1934 dokonce 3 400 členů. BRUMMER, Alexandr: *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*. Disertační práce 2012. Vedoucí práce: doc. PhDr. Radomír Vlček, CSc. Historický ústav FF MU Brno, s. 107; Seznam společností v Československu, které pěstují styky se slovanskými národy. Ročenka Slovanského ústavu (dále jen RSÚ) III, 1930, s. 271; PÁTA, Josef: Slovanské spolky a organizace. *Slovanský přehled* 24, 1932, č. 6, s. 386.

²² BRUMMER, A.: *Slovanství*, s. 151.

²³ Například předseda brněnského odboru Československo-jihoslovanské ligy Vincenc Hlavinka pracoval před válkou přes dvacet let v Chorvatsku a za ženu měl Chorvatku. O jeho životě více v kapitole o brněnském odboru Československo-jihoslovanské ligy.

či jiný osobní zájem. Počítat je také třeba s českým zájmem o Jadran. Některé osoby tak například do Československo-jihoslovanské ligy vstupovaly s vidinou usnadnění cestování k moři.²⁴

Pro organizaci a chod těchto spolků hrála klíčovou úlohu angažovanost, aktivita několika desítek nadšenců, jednotlivých osob, které dokázaly přitáhnout pozornost svého okolí, v drtivé většině vzdělané obyvatele měst. Členství v těchto spolcích bylo vysloveně záležitostí městské střední vrstvy, nejvíce členů se rekrutovalo z městské inteligence a státních zaměstnanců.²⁵ Kromě středoškolských a vysokoškolských profesorů, učitelů, studentů, lékařů, právníků, úředníků, důstojníků, najdeme mezi členy těchto spolků i podnikatele, novináře či umělce. Mizivou účast dělníků a rolníků pak lze vysvětlit jednak jejich neznalostí a nezájmem o problematiku a také vyšší členských příspěvků.²⁶

Slovanské spolky se v některých případech zabývaly filantropickou činností. Existovalo poměrně velké množství spolků zaměřených na podporu studentů ze slovanských zemí. Kromě poměrně rozsáhlých aktivit Československo-jihoslovanské ligy může být příkladem brněnský ženský spolek Slavjan existující v letech 1922–1935, jehož hlavním úkolem byla hmotná podpora slovanských studentů v Brně. Spolek se soustředil na zajišťování ubytování, stravování a případně viz pro nemajetné slovanské studenty.²⁷

Činnost slovanských a vzájemnostních spolků byla reflektována zainteresovanými kruhy a jejich zakládání vítala i veřejnost. Byla označována za „praktickou slovanskou práci“ směřem k naplňování ideálu slovanské vzájemnosti a za doklad toho, že slovanská myšlenka ve společnosti dále žije a působí.²⁸

Vzájemnostní spolky nejčastěji usilovaly o poznání a vzájemnost s konkrétním slovanským národem, šlo tedy o platformy česko-polské, česko-jihoslovanské, česko-bulharské,

²⁴ BRUMMER, A.: *Slovanství*, s. 109.

²⁵ Avšak problém, se kterým se vzájemnostní spolky potýkaly, byl věk těchto členů, resp. fakt, že přitahovaly především příslušníky starších a středních generací a nedokázaly zejména ve třicátých letech oslovit generace mladší. Tamtéž, s. 111.

²⁶ Tamtéž, s. 111.

²⁷ Tamtéž. Více Moravský zemský archiv (dále jen MZA), fond Policejní ředitelství Brno, karton 2521, č. j. 649, *Slavjan, spolek pro podporu slovanských studentů v Brně*; k problematice zahraničních studentských spolků v Brně viz CIBULKA, Pavel: Jihoslovanští vysokoškolští studenti v Brně v meziválečném období. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* (dále jen PFFBU), *historická řada C*, XXXIV, 1987, s. 29–36; týž: Zahraniční studenti na Vysoké škole zemědělské v Brně v letech 1919–1939. *Časopis Matice moravské* (dále jen ČMM) CV, 1989, č. 1, s. 19–35.

²⁸ BRUMMER, A.: Tamtéž, s. 111. Více například KROFTA, Karel: *Slovanská spolupráce: informační přehled práce pro poznání a sblížení slovanských národů v Československu*. Praha 1933.

česko-lužické, česko-ukrajinské a česko-ruské.²⁹ Ač formálně apolitické, na jejich fungování měly významný vliv konkrétní mezinárodně politické okolnosti.³⁰

Frekventovaná byla také otázka spolupráce a integrace činnosti těchto spolků. Ve větší míře se snahy o integraci spolkové činnosti začaly objevovat kolem roku 1933. Nesouvisely jen s aktualizací slovanské myšlenky v důsledku nástupu nacismu v Německu, ale také s početní a finanční slabostí jednotlivých spolků, které narážely na problém nedostatečné účasti na akcích spojený s časovými kolizemi s jinými kulturními akcemi³¹ pořádanými spolky ať už slovanskými či jinými. Možnosti integrace také nahrával fakt členství jedné osoby ve více spolcích současně. S výjimkou Československo-jihoslovanské ligy se spolky těmito integračním tendencím na počátku třicátých let nebránily. Liga sice neodmítala „v zájmu slovanské věci“ participovat na přípravě společných podniků, odmítala však vytvoření nadřazeného slovanského orgánu. Její představitelé se nehodlali nechat připravit o svoji exkluzivní pozici ve vztahu ke státu a o jeho mravní i finanční podporu.³²

Například v Praze měla být takovým centrem Společnost slovanské vzájemnosti, která vznikla v roce 1919. Jejím úkolem mělo být pěstování kontaktů se slovanskými národy a posilování slovanské myšlenky v českém prostředí. Měla asi 200 členů a v jejím čele stály osoby spojené s předválečným novoslovanským hnutím Karla Kramáře.³³ Společnost pořádala přednášky, večírky, společenské akce, podporovala ruskou emigraci, ale činnost přerušila ještě na

²⁹ Možnou paralelu ke snahám o kulturní sblížení se slovanskými národy může představovat předválečná činnost Československé jednoty. I ona kladla důraz především na kulturu a vzájemné poznávání, stála na zájmu několika nadšenců a potýkala se s obdobnými problémy (politická realita, nedostatečná znalost slovenského prostředí či nedostatek pochopení pro slovenská specifika). BRUMMER, A.: *Slovanství*, s. 112.

³⁰ Tamtéž, s. 112.

³¹ Alexandr Brummer ve své disertační práci uvádí: „Jednou z takových častých akcí byl společenský večer, tzv. „slovanský večer“. Jednalo se o hejslovanskou, povrchní společenskou událost, na jejímž programu byly nejčastěji manifestace slovanského bratrství, zpěv písně Hej, Slované!, slavnostní projevy, přednášky se slovanskou tematikou (historie, literatura, kultura), recitace, ukázky slovanských lidových krojů, písní a tanců, zpěv operních árií, koncerty, ochutnávky ze slovanských národních kuchyní a nakonec i volná zábava s tancem („veselice“). Pod záštitou významné oficiální osobnosti se jich účastnila místní honorace, úředníci, vojáci, politici, univerzitní profesori, včetně místních průkopníků slovanské vzájemnosti nebo i příslušníci diplomatických misí slovanských států. Jejich realizace byla mnohdy záležitostí spolupráce většího počtu nejen slovanských či dvoustranných spolků, ale také Sokola, legionářských, osvětových či jiných organizací. Podobný program nabízely i večery zaměřené na kulturu jednotlivých slovanských národů, např. „lužické“ nebo „jihoslovanské“ večery, které se skládaly většinou z ukázek folklóru příslušného národa, obligátních přednášek či hudebních vystoupení. Spolky také organizovaly „slovanské koncerty“, „literární“, „taneční“ či jednoduše „společenské“ večery.“ BRUMMER, A.: Tamtéž, s. 115.

³² Tamtéž, s. 112 nebo SKOUPÝ, A.: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 84–85.

³³ Karel Kramář (1860–1937), český politik, za Rakouska-Uherska předák mladočeské strany, za světové války účastník odboje, po roce 1918 první ministerský předseda Československa, dlouholetý předseda Československé národní demokracie, později Národního sjednocení, byl jedním z politiků, který řešil i zahraničněpolitické otázky. Jeho proslovanská činnost, od roku 1907 nazývaná *novoslovanství*, vyvrcholila v podobě tzv. slovanských sjezdů. Zorganizoval všeslovanské sjezdy v Praze (1908) a v Sofii (1910). Propagoval myšlenky novoslovanství – vzájemného sblížování, spolupráce, solidarity a vojenské, hospodářské a kulturní pomoci. Tentokrát nemělo jít o panslovanské koncepty namířené proti monarchii a státu. Naopak, Kramář předpokládal soulad mezi slovanskou

počátku dvacátých let.³⁴ Činnost společnosti ale byla suplována postupným rozvojem činnosti jednotlivých dvoustranných spolků.³⁵ Jako ústředí „praktické slovanské práce“ s úkolem koordinovat jednotlivé specializované spolky byla společnost obnovena na podzim 1933. Jejím úkolem mělo být „nehlučně, ale soustavně i oddaně pracovat pro nestranné zájmy slovanské, především v našem národě československém.“ V roce 1934 za účasti politických špiček tato společnost zorganizovala oficiální oslavy stého výročí vzniku textu písně Samuela Tomášíka *Hej, Slované!*³⁶ Ve třicátých letech proběhla integrace činnosti slovanských spolků také v Bratislavě, Brně, Přerově či Mladé Boleslavi.³⁷

Největším ze vzájemnostních spolků byla Československo-jihoslovanská liga, jíž z druhé strany odpovídala činnost jednotlivých Jihoslovansko-československých lig, později Svazu Jihoslovansko-československých lig. Kromě pražského centra disponovala odbory ve většině velkých měst a ve srovnání s ostatními vzájemnostními spolky byla její pozice specifická. S ohledem na zahraniční politiku republiky se těšila oficiální podpoře státu, především ministerstev zahraničí a školství. Měla tak blízko k organizaci oficiální a jako taková byla nositelem a spolutvůrcem oficiálního obrazu Jihoslovánů a Jugoslávie. Na rozdíl od obdobných spolků, které propagovaly vzájemnost mezi dvěma slovanskými národy, byla zaměřena na propagaci kontaktů mezi státními národy a jejich státy, na čemž se nic nezměnilo ani po roce 1929: účelem bylo ve státoporném duchu podporovat politické spojení bez ohledu na vnitřní problémy obou státních útvarů. Mezi její základní argumenty patřila tradice vzájemné válečné spo-

orientací Čechů a zájmy Rakouska-Uherska (posilování hospodářské spolupráce s východní a jihovýchodní Evropou a kultivace zahraničních spojení se slovanskými státy). Slovanský element v monarchii byl tehdy posílen anexí Bosny a Hercegoviny (mladočeši anexi podpořili, stejně jako klíčový zákon o vojenských výdajích). Kramář na Říšské radě zároveň inicioval utvoření volného poslaneckého svazu, Slovanská jednota, který tvořili čeští, jihoslovanskí, resp. srbští, slovinští a chorvatští, i někteří ukrajinští nesocialističtí poslanci. Více: LUSTIGOVÁ, Martina: *Karel Kramář: první československý premiér*. Praha 2007; WINKLEROVÁ, Martina: *Karel Kramář (1860–1937)*. Praha 2011; PACNER, Karel: *Osudové okamžiky Československa*. Praha 2012.

³⁴ Důvodem byl odchod jejího sekretáře, polonisty Bohumila Vydry (1889–1972) v roce 1921 do Varšavy, kde po celá dvacátá léta pracoval jako lektor češtiny na univerzitě. Po jeho odchodu byla činnost společnosti zastavena. BRUMMER, A.: *Slovanství*, s. 113.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Více FRINTA, Antonín: Ostatní orgány slovanské vzájemnosti. In: Frinta, Antonín – Tichý, František (uspoř.): *Slovanský přehled 1914–1924. Sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského. K šedesátým narozeninám Adolfa Černého*. Praha 1925, s. 229; Slovanské sjezdy a spolky. *Slovanský Přehled* 25, 1933, č. 10, s. 311–312; Zprávy československých korporací pro studium Slovanstva a pro slovanskou vzájemnost. *RSÚ V–VII*, 1932–1934, s. 418; *Sté výročí vzniku Tomáškovy slovanské hymny Hej, Slované!* Praha 1934, s. 17.

³⁷ BRUMMER, A.: *Slovanství*, s. 113. Více viz Zprávy československých korporací pro studium Slovanstva a pro slovanskou vzájemnost. *RSÚ V–VII*, 1932–1934, s. 417–418. Impuls k integraci činnosti spolků vzešel na počátku třicátých let také z prostředí Slovanského ústavu. Autorem návrhu na vytvoření tzv. Sboru osvětových delegátů při Slovanském ústavu, který se měl stát centrální organizací všech slavofilních spolků, byl Miloš Weingart. Přes schválení návrhu výborem Slovanského ústavu v říjnu 1931 se však tento sbor realizovat nepodařilo. BRUMMER, A.: Tamtéž.

lupráce, obdobný mezinárodně politický zájem obou států a v neposlední řadě i slovanská příbuznost. Členství v lize bylo také omezeno národnostně: členy nemohli být Rumuni, Němci či Maďaři.³⁸

3. Československo-jihoslovanská liga

Již před vznikem Československo-jihoslovanské ligy však v Československu však existovaly různé (nejen) krajanské jihoslovanské spolky, sdružení a organizace, které přátele a příznivce Jihoslovanů zastřešovaly. Bylo to například Društvo Jugoslavia v Plzni, Klub přátel Jugoslávie v Olomouci,³⁹ Akademsko društvo Jugoslavia v Brně, Spolek Jugoslavia v Pardubicích,⁴⁰ Jugoslovensko kolo v Písku,⁴¹ později také Jadranská stráž v Praze (měla svou sesterskou organizaci v Jugoslávii) či v Praze také působila Dalmatinska zadruga a další. Nejvýznamnější z nich ale byla Jihoslovanská komise.⁴²

3.1 Jihoslovanská komise – předchůdce Československo-jihoslovanské ligy

O navázání aktivních přátelských styků s Jugoslávií u nás neoficiální cestou usilovala hned po válce Jihoslovanská komise ustavená v Praze v březnu roku 1919. Skupina pražských intelektuálů, už z dřívějšího zájmově i odborně orientovaných na Jihoslovany, reagovala založením komise na otevřenou otázku rozvoje československo-jihoslovanských vztahů v budoucnosti a na okamžité vnější podněty. Byly jimi kritiky na stránkách chorvatského a hlavně slovinského tisku, odsuzující opatrnický postoj českých politiků k probíhajícímu jugoslávsko-italského územního sporu jako zradu společných zájmů. Předními členy komise byli

³⁸ BRUMMER, A.: *Slovanství*, s. 45.

³⁹ Více: Olomouc. [O historii a činnosti spolku „klub přátel Jugoslávie“, o založení místního odboru]. *Československo-jihoslovanská liga I* (dále jen *ČJL*) 1921, s. 19.

⁴⁰ Více: Pardubice. [O činnosti spolku „Jugoslavia“, spolku přátel Jihoslovanstva]. *ČJL I*, 1921, s. 19–20.

⁴¹ Více: „Jugoslávsko Kolo“, místní odbor Československo-jihoslovanské ligy v Písku. *ČJL I*, 1921, s. 91; Jugoslovensko Kolo v Písku. *ČJL II*, 1922, s. 36.

⁴² SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 22.

tři vysokoškolsí profesori – Jiří Daneš,⁴³ Viktor Dvorský⁴⁴ a Karel Domin⁴⁵ – dále v ní pracovali Miroslav Koutský,⁴⁶ Milada Paulová,⁴⁷ Karel Paul,⁴⁸ Josef Páta,⁴⁹ Hubert Ripka,⁵⁰ Odon

⁴³ Jiří Václav Daneš (1880–1928) byl český geograf a cestovatel, který mj. s Jovanem Cvijičem a Viktorem Dvorským podnikl společnou expedici po nově dobytých územích po balkánských válkách. HLADKÝ, L.: *Vztahy Čechů*, s. 115. Také je autorem několika odborných knih o Bosně a Hercegovině psaných jak v českém, tak v německém jazyce. Zkoumal život české menšiny, ale především se věnoval geomorfologii, osídlení a hustotě obyvatelstva. Zabýval se i rozvojem etnické a náboženské situace a jejím vlivem na formování hospodářských a politických vztahů v zemi. LJUCA, Adin: Češi a počátky turismu v Bosně a Hercegovině. In: *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca IV. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005*. Brno 2006, s. 257.

⁴⁴ Viktor Dvorský (1882–1960) je považován za zakladatele české antropogeografie. Znalosti získával studiem reálií při svých cestách na Balkán a do alpských zemí. Dvorský měl široký zájem činností – zabýval se geografickou, právní i pedagogickou činností, mj. byl jmenován členem Slovanského ústavu a dopisujícím členem Srbského geografického spolku v Bělehradě. <http://www.quido.cz/osobnosti/dvorsky.html>. 5. 4. 2011.

⁴⁵ Karel Domin (1882–1953) byl významný český botanik a politik. V letech 1935–1939 byl poslancem Národního shromáždění republiky Československé, v době druhé republiky byl členem organizace Akce národní obrody. http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Domin Cit. 10. 5. 2011.

⁴⁶ Miroslav Koutský (1886–1935) je mj. autorem knihy *Z dalmatského Zagorje*, jež vyšla v Praze roku 1926. O něm např. PAUL, Karel: Dr. Miroslav Koutský [odešel z řad členstva spolku]. *ČJR* V, 1935, s. 64–65.

⁴⁷ Milada Paulová (1891–1970) byla česká historička a byzantoložka. Coby žačka Jaroslava Bidla pracovala po ukončení vysokoškolských studií v Bidlově historickém semináři jako jeho asistentka a připravovala se na vědeckou dráhu. Stala se specialistkou na dějiny slovanských národů východní Evropy a Balkánu a na dějiny byzantské říše a v těchto oborech byla jmenována jako první žena nejen docentkou, ale stala se také první profesorkou dějin slovanských národů a byzantologie na Karlově univerzitě. Byla také členkou Slovanského ústavu, kde po druhé světové válce vedla jako první žena (společně s historikem umění Nikolajem L. Okuněvem a slovanským filologem Bohuslavem Havránkem) mezinárodní časopis *Byzantinoslavica*. Vědecký život věnovala nejen moderním dějinám, vztahům mezi Československem a Jugoslávií během první světové války a českému a jugoslávskému odboji, ale v rámci byzantologie se věnovala problematice vztahu islámu a Středomoří, středověkým srbským dějinám a období křížových výprav, česko-byzantským vztahům za Přemysla Otakara II., za Karla IV. a v 15. století a vývoji české byzantologie během nacistické okupace, za druhé světové války a v následujících letech. Také byla průkopnicí a bojovnicí za právo žen na vysokoškolské vzdělání i na uplatnění ve vědě. <http://abicko.avcr.cz/2011/10/10/> Cit. 8. 5. 2019 Více: HEIDENREICH, Julius: Jmenování prof. Dr. Milady Paulové [mimořádnou profesorkou dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova na filozofické fakultě Karlovy univerzity]. *Československo-jihoslovanská revue* V (dále jen *ČJR*), 1935, s. 211; HAVLÍKOVÁ, Lubomíra: K 120. výročí narození profesorky Milady Paulové (2. 11. 1891–17. 1. 1970). *Slovansky přehled* 97, 2011, 397–401; táž: „Vždy první ženou“: feminismus v blahopřáních české historičce Miladě Paulové. In: Štěpánek, Václav – Mitáček, Jiří: *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca VII. Příspěvky přednesené na VII. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 28.–29. listopadu 2016*. Brno 2017, s. 429–454; táž: Milada Paulová. První profesorka dějin slovanských národů a byzantologie na FF UK. *Akademický bulletin* 2011, č. 10, 26–27.

⁴⁸ Karel Paul (1883–1963) byl český literární historik, slavista. Zabýval se především problematikou literárních a kulturních československo-jihoslovanských styků a také se zaměřoval na dílo Pavla Josefa Šafaříka http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&s_lang=2&id_desc=71159&title=Paul Cit. 14. 4. 2011.

⁴⁹ Josef Páta (1886–1942) byl český lingvista, slavista, bohemista, bulharista, paleoslovenista, literární historik, publicista, překladatel, knihovník a vysokoškolský pedagog. Vystudoval na Karlově univerzitě bohemistiku a moderní filologii se zřetelem k slavistice, u Adolfa Černého absolvoval kurzy lužické srbštiny. V roce 1909 získal doktorát filozofie. V letech 1917–1920 byl lektorem bulharštiny na pražské technice, v roce 1920 nastoupil ve stejné pozici rozšířeně o lužickou srbštinu na Karlově univerzitě, kde byl po habilitaci jmenován docentem a prvním mimořádným profesorem stolice lužickosrbského jazyka a literatury Univerzity Karlovy. Souběžně přednášel též bulharistiku, jeho pozornost byla zaměřena i na problémy bohemistické a kulturní styky česko-jihoslovanské. Podílel se rovněž na reediciích Gebauerových školních mluvnic češtiny. Ve věci Lužických Srbů se angažoval nejen společensky, ale i politicky: V roce 1919 například v rámci spolkové činnosti veřejně vyzval k vytvoření samostatného lužického státu. V posilování vztahů mezi slovanskými národy, zejména mezi Čechy a Lužickými Srby, pokračoval i po zbytek života, kritizoval například útlak Lužických Srbů nastupujícím nacismem. V období protektorátu mu bylo okupačními úřady zakázáno přednášet, po uzavření českých vysokých škol pracoval jako publicista a navázal již na podzim 1939 spolupráci s domácím odbojem. Během heydrichiády byl 9. června 1942 zatčen a po krátkém věznění v Terezíně popraven. <https://www.rychleknihy.com/autori/josef-pata/> Cit. 8. 5. 2019

Pára,⁵¹ aj.⁵² Celkem asi 25 jednotlivců, příslušníků inteligence, kteří se záhy po dosažení naší státní samostatnosti politicky angažovali se snahou pomoci upevňovat vytváření státu demokratického charakteru. Část z nich přímo spolupracovala s vládními místy. Ostatně sama komise byla přiřčena k vládnímu řádu a používala oficiálního názvu Jihoslovanská komise Československého cizineckého úřadu.⁵³

V srpnu roku 1920 byla uzavřena spojenecká smlouva mezi Československem a Jugoslávií, jež byla současně prvním krokem k utvoření Malé dohody. Tohoto významného aktu mělo být využito k prohloubení spolupráce i mimo politický rámec, a to propagací a praktickým uplatňováním myšlenky vzájemnosti ve veřejném životě. Tehdy za podmínek ještě specifických tím, že jednak neexistoval žádný program slovanské spolupráce použitelný pro situaci získání samostatnosti, jednak zatím nebyl pro tuto situaci ani dostatek zkušeností z nové praxe. Jihoslovanská komise přesto vypracovala původní plán, který aspoň po formální stránce byl adekvátní danému stupni národního vývoje a uvedeným politickým vztahům. Navrhla v něm založení celostátního, centrálně řízeného spolku, jenž by usiloval o prohlubování československo-jugoslávských styků nepolitickými prostředky a získával k aktivní účasti nejširší veřejnost.⁵⁴

Přechodem k uskutečnění tohoto plánu se současně otvíralo nové pole působnosti odborným schopnostem členů Jihoslovanské komise. Přípravná jednání úřední, organizační

⁵⁰ Hubert Ripka (1895–1958) byl významný novinář, politik, historik a přední spolupracovník prezidenta Edvarda Beneše. Před válkou pracoval jako redaktor deníku *Národní osvobození*, posléze *Lidových novin*, po obsazení republiky nacisty uprchl do Francie, kde, podobně jako později v Londýně, organizoval československý odboj. Od roku 1942 byl členem exilové londýnské vlády – státním tajemníkem na Ministerstvu zahraničních věcí. Po válce získal poslanecký mandát a v letech 1945–1948 byl ministrem zahraničního obchodu. Po únoru odešel do exilu, žil ve Velké Británii, Francii a USA, kde se zapojil do činnosti krajanských a exilových organizací. <https://www.ceskatelevize.cz/lide/hubert-ripka/> 20. 4. 2019 Více např. PAVLÁT, David: *Novinář a politik Hubert Ripka: Člověk, který nemlčel*. Praha 2019; GONĚC, Vladimír: *Hubert Ripka: un européen*. Brno 2006; PALEČEK, Pavel: *Ministr Hubert Ripka a jeho osobní archiv: Inventář osobního fondu: Dokumenty*. Brno 2000; PAVLÁT, David: *Novinářská a politická dráha Huberta Ripky do vyvrcholení mnichovské krize na počátku října 1938 a jeho odchodu do exilu. Moderní dějiny* 2, 2009, s. 65–129.

⁵¹ Odon Pára (1887–1973) vystudoval stavební inženýrství na české technice v Praze. V roce 1919 byl přijat jako ministerský komisař na Ministerstvo železnic, kde byl mj. pověřen organizací dovozu potravin z Jugoslávie; v březnu 1920 pak přešel do Ministerstva zahraničních věcí. Už v dubnu 1920 byl vyslán jako vicekonzul do Záhřebu, kde byl v letech 1921–1928 pověřen vedením konzulátu, v letech 1930–1934 byl pak konzulem ve Vídni. V lednu 1939 měl být vyslán jako generální konzul do švýcarského Curychu, mise však byla zrušena a po okupaci byl převeden na protektorátní Ministerstvo dopravy. Od počátku se zúčastnil občanského odboje (skupina dr. Eberta), od května 1940 byl více než dva roky vězněn v Berlíně (jeho syn ve vězení zahynul). Po propuštění byl zbaven všech služebních příjmů a výhod a živil se jako úředník v knihtiskárně. https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizační_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/para_odon.html Cit. 8. 5. 2019

⁵² RIPKA, Hubert: Československo-jihoslovanská liga. In: *Slovanský přehled: 1914–1924: sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského: k šedesátým narozeninám Adolfa Černého*. Praha 1925, s. 223–224 nebo také SKOUPÝ, A: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 24.

⁵³ Tamtéž, s. 15.

⁵⁴ Tamtéž, s. 18.

i programová byla současně poslední fází činnosti komise jako takové. Formálně skončila tato její aktivita v okamžiku, kdy se po legalizování celostátní společnosti ustavila její pražská pobočka.⁵⁵ První úřední kroky k ustavení nového spolku zahájila Jihoslovanská komise v létě roku 1920.⁵⁶ Dne 24. července bylo odesláno Zemské politické správě v Praze sdělení, že komise hodlá založit celostátní spolek Československo-jihoslovanskou ligu, „...*jejímž účelem jest pěstovati vzájemné styky mezi oběma národy a podporovati vše, co vede ku sblížení jejich...*“, za komisi se podepsali její předseda Viktor Dvorský, jednatel Miroslav Koutský a Karel Paul, člen přípravného výboru ligy.⁵⁷

Nutno dodat, že mimopražské spolky v Čechách, na Moravě a na Slovensku představovaly již existující, činný, ale nekoordinovaný základ, jenž se mohl stát východiskem k vytvoření organizace vyššího řádu, než bylo dosud v práci vzájemnostních spolků obvyklé.⁵⁸

3.2 Československo-jihoslovanská liga

Československo-jihoslovanská liga vznikla následně roku 1921, kdy došlo k prvnímu konstitutivnímu kroku, totiž k založení jejího pražského místního odboru.⁵⁹ Ustavující valná hromada pražského odboru byla přípravným výborem stanovena na 13. dubna, aby tomuto aktu byl dodán větší význam a aby první krok ligy do života byl spojen s památkou dne tak význačného pro politické styky československého a jihoslovanského národa jako je 13. duben.⁶⁰ Valnou hromadu zahájil Karel Baxa,⁶¹ který ve svém projevu mimo jiné pronesl: „*Neomezíme se*

⁵⁵ Tamtéž, s. 19.

⁵⁶ Více viz PÁRA, Odon: Počátky čsl.-jihoslovanské komise. (Osobní vzpomínka). *ČJL IX*, 1929, s. 14; PAUL, Karel: Jihoslovanská komise v Praze. (K desátému výročí jejího založení). *ČJL IX*, 1929, s. 13–14.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž, s. 22.

⁵⁹ První krok Československo-jihoslovanské ligy na veřejnost. *ČJL I*, 1921, s. 3.

⁶⁰ Tamtéž. Den 13. duben je brán jako výroční den, kdy byla roku 1918 uzavřena spolupráce Čechoslováků a Jihoslovánů pod heslem „věrnost za věrnost“.

⁶¹ Karel Baxa (1862–1938) byl právník, advokát, politik, první předseda Ústavního soudu (1921–1938) a mj. synovec Karla Havlíčka Borovského. Prvním jeho politickým vystoupením byla obhajoba v procesu Omladiny, v roce 1899 pak vystupoval jako odpůrce T. G. Masaryka v procesu s Leopoldem Hilsnerem, obviněným z rituální vraždy Anežky Hružové. Od roku 1895 poslanec Sněmu království Českého, od roku 1901 říšský poslanec. Po vzniku samostatného Československa byl roku 1919 Karel Baxa zvolen za Československou stranu socialistickou pražským primátorem (byl zvolen ještě třikrát, a to v letech 1923, 1927 a naposledy v roce 1932, kdy byl v úřadě až do roku 1937, kdy rezignoval). Vedle vybudování pražské infrastruktury se zasloužil i o výstavbu Masarykových domů, dnes Thomayerovy nemocnice. <https://prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/jilovist/baxa.htm> Cit. 8. 5. 2019. Více: Dr. Karel Baxa. 24. VI. 1862–5. I. 1938. *ČJR VIII*, 1938, s. 1–5.

*zajisté jen na otázku společenství vojenského, nýbrž budeme usilovati o společnou práci v otázkách hospodářských, kulturních, mravních a všeobecně politických, poněvadž víme, že dnes nemůžeme zůstat při projevech, při slovech.*⁶²

Za hlavní cíle si liga dala posilování vzájemnosti a bratrskou solidaritu „obou“ národů.⁶³ Podporovala nejen československo-jugoslávské hospodářské styky, ale také vzájemnou výměnu studentů. Velice důležitým pojítkem byl turismus. Mezi další úkoly bychom mohli zařadit především organizování kulturní spolupráce a osvětové činnosti, která spočívala zejména v pořádání nejrůznějších akcí, například výstav, promítání filmů, přednášek, exkurzí, ale také se zabývala překladatelskou činností, a to jak naučné, tak krásné literatury, či dokonce zakládáním knihoven a organizováním jazykových kurzů. Liga o veškeré své činnosti informovala prostřednictvím stejnojmenného periodika, jenž byl na počátku třicátých let přejmenován na *Československo-jihoslovanskou revue*.

V prvním čísle *Československo-jihoslovanské ligy* je úkol ligy popsán následovně: *„Liga bude organicky soznamenovať československý ľud s juhoslovanskými otázkami kultúrnymi, sociálnymi, hospodárskymi a politickými. Stajne bude pracovať v juhoslovanskej verejnosti. Liga chce organisovať spoluprácu oboch národov po všetkých stránkach národného a štátneho života. Bude budovať spoločný program a pracovať k jeho uskutočneniu.*“⁶⁴

Na valné hromadě byl tedy za předsedu zvolen starosta hlavního města Prahy Karel Baxa, jako místopředsedové pak byli zvoleni velkoobchodník Roko Bradanović,⁶⁵ univerzitní profesor Viktor Dvorský a advokátní koncipient Zdeněk Vavruš.⁶⁶

⁶² Projev Karla Baxy v článku: První krok Československo-jihoslovanské ligy na veřejnost. *ČJL I*, 1921, s. 3.

⁶³ MATUŠEK, Josef: *Češi v Chorvatsku*. Daruvar 1994, s. 163.

⁶⁴ Československo-juhoslovanská liga. *ČJL I*, 1921, s. 1.

⁶⁵ Roko Bradanović vlastnil na Balkáně několik vinic, v Praze si vybudoval známou firmu se sídlem v Braníku a pražských Vinohradech měl svou filiálku. <http://www.zapomenutycas.cz/prvnistranka.htm> 20. 6. 2010.

⁶⁶ K jeho úmrtí BERINGER, Antonín: Dr. Zdeněk Vavruš. *ČJR III*, 1932–1933, s. 152.

Členy výboru se mj. stali Antonín Beringer,⁶⁷ Karel Paul, Dragutin Prohaska,⁶⁸ Jiřina Karasová,⁶⁹ ministerský tajemník Vít Veselý, spisovatelka Zorka Hovorková⁷⁰ a místopředseda Československé obce sokolské Vincenc Štěpánek.⁷¹ Ustavující celostátní valná hromada Československo-jihoslovenské ligy se pak následně konala 12. listopadu 1922 v Praze, kde byl druhým předsedou ligy zvolen Petr Zenkl.⁷²

V globálním pohledu na organizační vývoj Československo-jihoslovenské ligy je zřejmý určitý rozdíl mezi dvacátými a třicátými léty, tvořícími dvě odlišná období. Pro dvacátá léta jsou příznačné především dva základní momenty. Vedení ligy se soustřeďuje

⁶⁷ Antonín Beringer (1888–1939) se po studiích na akademickém gymnáziu v Praze stal posluchačem slavistiky a germanistiky na Karlově univerzitě. Studium ukončil v roce 1912 a o rok později získal suplentské místo na smíchovském gymnáziu a malostranské reálce. Během první světové války, kterou prožil na srbské a italské frontě ve slovinských oblastech, měl příležitost blíže poznat život a jazyk jižních Slovanů. V roce 1920 začal pracovat na Ministerstvu školství a národní osvěty, nejdříve jako osobní referent pro střední školy. V posledních letech života (1935–1939) byl přednostou oddělení styků se slovanskými národy. Po dlouhá léta byl generálním tajemníkem ligy a redigoval spolkové časopisy. <http://www.badatelna.eu/fond/2378/uvod/> cit. 8. 5. 2019 O jeho osobě viz Antonín Beringer. [Projev Karla Paula na smuteční schůzi Ústředního výboru ligy dne 11. července 1939, Projev Jindřicha Racka nad hrobem v Telči dne 1. července 1939, Projev Julia Heidenreicha nad hrobem, Proslov Rudolfa Jedličky nad hrobem, Osobní vzpomínka Josefa Pavlíčka]. *ČJR IX*, 1939, s. 97–108.

⁶⁸ Dragutin Prohaska (1881–1964) byl chorvatský literární historik a kritik. Ve Vídni vystudoval slavistiku a germanistiku. Působil jako středoškolský profesor v Záhřebu, od roku 1920 jako kulturní atašé jugoslávského velvyslanectví a lektor srbochorvatštiny na Karlově univerzitě, od roku 1932 byl docentem na Vysoké škole ekonomické. V době svého působení v Československu se mj. zabýval dějinami srbské, chorvatské a slovinské literatury, otázkami československo-jihoslovenských kulturních styků a publikoval informativní přehledy o jihoslovenském literárním vývoji a o dílech jednotlivých chorvatských tvůrců. DOROVSKÝ, I. a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha 2001, s. 486.

⁶⁹ Jiřina Karasová (1893–1943) byla mj. knihovnice Národního muzea v Praze, básnířka, překladatelka a propagátorka česko-jihoslovenských styků.

⁷⁰ Zorka Hovorková (1865–1939) pocházela ze srbské novosadské rodiny. V sedmnácti letech se provdala za lékaře Václava Hovorku a ten ji uvedl do pražského společenského života. Překládala články a knihy ze své mateřštiny do češtiny, udržovala styky s pražskou obcí Jihoslovanů, starala se o studenty z jihoslovenských zemí v Praze. Roku 1900 vstoupila do výboru Ústředního spolku českých žen a byla zvolena místostarostkou. Roku 1910 zorganizovala výstavu Srbská žena v Praze. Pracovala pro časopis *Ženský svět* a spřátelila se s Terezou Novákovou. <http://www.badatelna.eu/fond/2882/uvod/> Cit. 8. 5. 2019 O její činnosti více HEIDENREICH, Julius: [Zorka Hovorková oslavila] padesát let práce pro sblížení československo-jihoslovenské. *ČJR V*, 1935, s. 99–100; HOLEČKOVÁ, Jelena: Za Zorkou Hovorkovou. *ČJR IX*, 1939, s. 159–162.

⁷¹ Vincent Štěpánek (1869–1935) spoluzakladatel Sokola v Tovačově, starosta i náčelník. Od roku 1906 starostou sokolské župy Středomoravské a člen výboru Československé obce sokolské. Od roku 1910 členem Sokola Praha I., starostou Barákovy župy, redaktorem *Tělocvičného obzoru* (později *Sokolský věstník*), jednatel Svazu slovenského sokolstva. http://badatelna.eu/institute/Narodni_muzeum_-_Historicke_muzeum_-_Archiv_telezne_vychovy_a_sportu/fondy/?s=4&q=s Cit. 8. 5. 2019

⁷² Petr Zenkl (1884–1975) byl český politik, ministr, primátor města Prahy (duben 1937–únor 1939 a 1945–1946), předseda Národně socialistické strany (1945–1948), místopředseda čs. vlády (1946–1948), předseda exilové Rady svobodného Československa (1949–1974). Byl jednou z nejvýraznějších politických postav první republiky a poválečného období. V politice začínal na komunální úrovni, kdy za Národně socialistickou stranu zastával funkci starosty Karlína. V roce 1936 se stal primátorem hlavního města Prahy. Dne 1. září 1939 v souvislosti s velkým zatýkáním českých politiků, sokolů a dalších lidí byl zatčen gestapem. Po zbytek války byl vězněn v nacistických koncentračních táborech – především v Dachau a Buchenwaldu. Po nastolení totalitní vlády komunistů emigroval v srpnu 1948 do Západního Německa a odtud přes Londýn do USA, kde byl až do své smrti předsedou Rady svobodného Československa. http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_zenklp.php cit. 8. 5. 2019 Více: ČEČŘDLOVÁ, Jaroslava: *Petr Zenkl: Jeden z tvůrců československé demokracie*. Ústí nad Labem 2011; NEKOLA, Martin: *Petr Zenkl. Politik a člověk*. Praha 2014; PEJSKAR, Jožka: *Pražský primátor. Památce dr. Petra Zenkla, bývalého několikanásobného primátora města Prahy*. Praha 1993.

více na otázky obsahu práce spolku, na organizačním poli pak na problémy související s jeho založením a uvedením v činnost. Naopak ve třicátých letech se role organizační složky posouvá. Pracovní rámec je už víceméně vymezen a vedoucí orgány ligy nyní promyšlejší, jak pomocí organizačních opatření sjednotit, prohloubit, zkvalitnit práci a rozšířit rozsah působnosti spolku na co nejširší okruh veřejnosti.⁷³

3.3 Vznik Svazu Jihoslovansko-československých lig

Zatímco Československo-jihoslovanská liga v Československu zaznamenávala stále větší úspěchy, v Království SHS byla liga dlouho neznámou organizací.⁷⁴ Zakládání spolku usilujícího o propagaci a organizaci jihoslovansko-československé vzájemnosti ve veřejném životě probíhalo v Jugoslávii odlišně od podobného procesu v Československu. Samotná myšlenka vzájemnosti a úsilí o její praktickou realizaci byly ovlivňovány řadou faktorů, které se při pokusech o uskutečňování vzájemnosti uplatňovaly v různých vazbách jinak ve slovinských, jinak v chorvátských a jinak v srbských oblastech. Odlišnost těchto tří prostředí pak vystupovala do popředí jak v procesu zakládání a organizování vývoje spolku, tak v jeho činnosti v době, kdy už byl ustaven.⁷⁵

Lze se domnívat, že ke zvláštnostem organizačních začátků patřila okolnost, že jako její dočasný činitel zapůsobily hlavně vnitropolitické poměry v poválečných letech. Šlo především o boj mezi různými skupinami jugoslávských elit o charakter státu, opozici chorvátských a slovinských politických kruhů vůči centralistické politice kruhů srbských.⁷⁶ Do tohoto rozporu mezi předpoklady a brzdícími faktory vstupovalo jako aktivizující činitel vzájemnostní úsilí z Prahy. Činnost Jihoslovanské komise v Praze a posléze právě Československo-jihoslovanské ligy získávala nejen publicitu v části jugoslávského tisku, ale postupně i souznící zájem založit vzájemnostní spolek také na jugoslávském území.⁷⁷

⁷³ SKOUPÝ, A.: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 163.

⁷⁴ Více o vzniku a jeho organizačním vývoji ve dvacátých letech viz SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga* s. 47–58; týž: K vývoji Svazu jihoslovansko-československých lig v letech 1925–1938. *Acta UP Olomouc, Historica* 24, 1988, s. 95–104.

⁷⁵ SKOUPÝ, Arnošt: Vznik Svazu jihoslovansko-československých lig v předválečné Jugoslávii. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia Balkanica Bohemoslovaca III, Příspěvky přednesené na III. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 9. a 10. června 1986*. Brno, 1987, s. 167.

⁷⁶ Jejím představitelem byl Nikola Pašić (1845–1926), srbský předseda vlády Království SHS. Tuto funkci zastával hned několikrát, hlavně v období politické nestability a častého střídání vlád v první polovině dvacátých let 20. století. Viz SKOUPÝ, A.: *Vznik Svazu jihoslovansko-československých lig*, s. 167.

⁷⁷ Tamtéž, s. 167.

A tak v Jugoslávii začaly vznikat analogické Jihoslovansko-československé ligy, nejprve v roce 1921 ve slovinské Lublani,⁷⁸ Mariboru⁷⁹ a Celji,⁸⁰ o rok později i v Bělehradě.⁸¹ Ligy se spojily roku 1925 na sjezdu v Rogaške Slatině do Svazu Jihoslovansko-československých lig.⁸² Předsedou svazu byl dlouhá léta významný politik Kosta Kumanudi.⁸³ První společné shromáždění Československo-jihoslovanské ligy a Svazu Jihoslovansko-československých lig se konalo 3. července 1926 v Praze.⁸⁴ V roce 1928 se Svaz počtem 12 místních spolků vyrovnal organizaci v Československu. Územní rozložení lig v Jugoslávii bylo v uvedeném roce následující: Srbsko – Bělehrad, Kragujevac, Šabac, Chorvatsko – Crikvenica, Záhřeb, Split, Slovinsko – Lublaň, Maribor, Celje, Ptuj, Bosna – Sarajevo, Makedonie – Skopje.⁸⁵

Svaz nikdy neměl svůj celostátní časopis. Zpočátku jako náhrada byla propagována a s málopočetným abonmá rozšiřována *Československo-jihoslovanská liga*, která vyhovovala svou tendencí vyhýbat se vnitřním jugoslávským problémům a problémům politického rázu. Později po dohodě s Prahou došlo sice k vytvoření společné redakce nového časopisu, ale i v ní jugoslávské zastoupení sláblo.⁸⁶

3.4 Spolkové časopisy

Právě vydávání časopisů mělo trvalý a šířeji působící přínos pro myšlenku československo-jihoslovanské vzájemnosti a časopisy ligy jsou dodnes jedním z významných pramenů pro bádání československo-jugoslávských meziválečných styků. První z nich, časopis *Československo-jihoslovanská liga*, začal sice vycházet v roce 1921 jako úzce spolkový časopis, avšak v prvních poválečných letech, až do obnovení *Slovanského přehledu* v roce 1925, byl u nás

⁷⁸ Více Jihoslovansko-československá liga v Lublani. *ČJL V*, 1925, s. 28.

⁷⁹ Více REISMAN, Aug.: Vznik jihoslovansko-československé ligy v Mariboru. (Z řeči na ustavující valné hromadě J. Č. L. v Mariboru dne 31. ledna 1924). *ČJL IV*, 1924, s. 26–27; Jihoslovansko-československá liga v Mariboru. *ČJL IV*, 1924, s. 91; Jihoslovansko-československá liga v Mariboru. *ČJL V*, 1925, s. 83.

⁸⁰ Více Založení Jihoslovansko-československé ligy v Celji. *ČJL VI*, 1926, s. 16.

⁸¹ Југословенска-чехословачка лига у Београду. [Oficiální dokument o vzniku]. *ČJL III*, 1923, s. 13.

⁸² Více např. Svaz Jihoslovansko-československých lig v Království SHS. [Valná hromada 29. dubna 1928 – průběh]. *ČJL VIII*, 1928, č. 1–2, s. 6.

⁸³ Kosta Kumanudi (1874–1962) byl srbský a jugoslávský politik, člen Demokratické strany, začátkem dvacátých let byl ministrem financí a ministrem vnitra, v letech 1926–1929 starosta Bělehradu, v roce 1929 ministrem bez portfeje a zástupce ministra zahraničních věcí Vojislava Marinkoviće, dlouholetý předseda Svazu Jihoslovansko-československý lig, roku 1941 po pádu Jugoslávie byl jedním z politiků, kteří podepsali výzvu ke spolupráci s okupační správou a vyjádřil podporu kolaborantské vládě generála Nediće, po válce byl pro velezradu odsouzen k trestu vězení. ŠKERLOVÁ, Jana: *Věrnost za věrnost? Československo-jugoslávské politické vztahy v letech 1929–1934. Prání, rozpory, realita*. Praha 2016, s. 44.

⁸⁴ HLADKÝ, L: *Vztahy Čechů*, s. 179.

⁸⁵ SKOUPÝ, A.: *Vznik Svazu jihoslovansko-československých lig*, s. 170.

⁸⁶ Týž: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 60.

jediným, který soustavně přinášel informace o Jugoslávii, resp. Království SHS, o její současnosti a minulosti. Můžeme soudit, že jedním z hlavních důvodů vydávání časopisu (vyjma přinášení informací o Jugoslávii z různých oblastí) byla skutečnost, že právě jeho prostřednictvím mohli členové různých odborů, resp. odbory samy po celé Československé republice sledovat a zjišťovat konkrétní činnost spolku, informovat se o situaci v ústředí, dalších odborech, chystaných a uskutečněných aktivitách a akcích, na základě kterých pak mohly analyzovat, porovnávat a organizovat svoji vlastní činnost. Pokud jde o strukturu časopisu, během jeho vydávání ve dvacátých letech nelze hovořit o stálých rubrikách, za které by byl některý redaktor odpovědný (jako tomu bylo pak v letech třicátých), ale i tak zde jakási snaha o rubriky byla, i když nebyly pravidelné, a navíc často měnily svůj název.⁸⁷

Zajímavým, v třicátých letech se už v takové formě nevyskytujícím, počinem v rámci časopisu byla rubrika *Sokolstvo a sport* – ta sledovala oblast sportu, obsahovala informace o stavech vzájemných i jiných utkání ve fotbale či různé přesuny hráčů z jednoho klubu do druhého, či informace týkající se tenisu, házené či atletiky, které svým způsobem časopis oživovaly a také odlehčovaly. Cenné příspěvky z oblasti politiky objevující se na stránkách periodika ve dvacátých letech se nesnažily nijak analyzovat současnou politiku v Jugoslávii, spíš se ji pokoušely jen zmapovat a popsat. Avšak zmiňme, že kromě nejrůznějších popisů politických událostí, prepisů projevů a prohlášení různých státníků se zde setkáváme také s tzv. *Politickou kronikou SHS*, jež se pak v letech třicátých v takovéto formě nevyskytuje. Této kronice se věnoval Hubert Ripka, který popisoval politické události většinou v intervalu posledních šesti týdnů – navíc je rozčleňoval na záležitosti vnitřní a zahraniční politiky. Posledním větším oddílem vyskytujícím se pravidelně na stránkách časopisu ve dvacátých letech byl oddíl hospodářský. Příspěvky v něm se vyskytují také často pod různou hlavičkou například *Hospodářství*, *Hospodářské zprávy*, *Národní hospodářství* či *Národní hospodář*.

O redakci časopisu *Československo-jihoslovanské ligy* se nedá hovořit, ve dvacátých letech ještě neexistovala. Ale můžeme zmínit alespoň okruh lidí, kteří se soustavněji periodiku věnovali – na pozici odpovědného redaktora v tomto období se objevují jména jako Antonín

⁸⁷ Nejčtenějšími příspěvky byly zprávy spolkové, které se během deseti let vydávání časopisu objevovaly v „rubrice“, která několikrát změnila své jméno – například *Z činnosti ústředí Ligy a místních odborů*, *Z činnosti místních odborů a ústředí Ligy*, *Ústředí a odbory*, *Z činnosti Ústředí a odborů*, *Z činnosti ústředí, odborů a sesterských organizací*, *Z činnosti odborů Československo-jihoslovanské ligy*, *Spolkové zprávy*, *Zprávy spolkové*, apod. Navíc takovéto spolkové příspěvky se objevovaly i mimo výše zmíněné rubriky.

Beringer, Jaroslav Kolařík⁸⁸ a Karel Paul. Pravidelnými přispěvateli pak byl již zmíněný Hubert Ripka věnující se politické kronice a dalším politickým záležitostem, autoři Viktor Jakesch, Jaroslav Macháček a Václav Paleček⁸⁹ si všímali hospodářství – dopravy, a to jak železniční, tak lodní, ale především jugoslávské hospodářské politiky s důrazem na Malou dohodu. O oblast literatury svými častými recenzemi informoval hlavně Dragutin Prohaska a Julka Chlapcová-Dorđevićová,⁹⁰ Jiří Král pak obohacoval tematickou strukturu časopisu o příspěvky turistické, a to především z oblasti lázeňství a Ruda Hoffmann pravidelně přispíval články vojenskými. Spolkové zprávy, těžiště periodika, přinášela řada, většinou nejmenovaných autorů – kromě Karla Paula můžeme předpokládat, že autory byli většinou jednatelé, funkcionáři či další představitelé toho kterého odboru, jež pravidelně do ústředí zasílali zprávy o své spolkové činnosti.

Československo-jihoslovanská revue, vycházející v letech 1931–1939, navazovala na časopis vycházející v letech dvacátých. Na obalu VII. ročníku (1937) je *Československo-jihoslovanská revue* popsána následovně: „*Československo-jihoslovanská revue stmeluje československo-jihoslovanské bratrství v neochvějnou jednotu, seznamuje čtenáře s kulturním a hospodářským životem v Jugoslávii v přehledných článcích, informuje svými drobnými zprávami, vychází v 5 000 exemplářích a je posílána zdarma členům Československo-jihoslovanské ligy a Jadranské stráže.*“⁹¹ Kromě zajímavé informace o počtu výtisků zde můžeme spatřovat glori-zaci typickou pro tehdejší poměry, projevující se právě přehnanými termíny jako „stmelování československo-jihoslovanského bratrství“, „neochvějná jednotu“, apod. Ostatně ty se na stránkách časopisu objevovaly velmi často. K rozhodnutí o zřízení nového spolkového časopisu na

⁸⁸ Jaroslav Kolařík (1895–1961) byl redaktor a zástupce šéfredaktora *Lidových novin*, lektor národního hospodářství na Přírodovědecké fakultě University Karlovy v Praze, pracoval také v oboru ekonomiky a překládal z angličtiny, němčiny a francouzštiny. <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jaroslav-kolarik-86690> Cit. 8. 5. 2019

⁸⁹ Václav Paleček (1901–1970) byl český diplomat a politik. Vystudoval Vysokou školu technickou a Vysokou školu obchodní v Praze. Po absolutoriu pracoval ve Svazu československého průmyslu a Pražské obchodní komoře. V roce 1926 se podílel na založení tzv. studentské Malé dohody, které stál následující tři roky v čele. Od roku 1929 až do okupace působil jako sekretář Československo-jugoslávské hospodářské komory. V červnu 1939 ujel do Jugoslávie, kde se poté podílel na organizování odboje. V letech 1940–1942 sloužil v československé armádě ve Francii a posléze ve Velké Británii, od roku 1942 byl přednostou průmyslového oddělení Ministerstva obchodu a průmyslu, angažoval se i v mezinárodním hnutí studentstva (roku 1941 byl zvolen předsedou Světové rady bojující mládeže). Po válce byl mj. kandidátem na nového vyslance do Řecka, ale vyslání se vzhledem k tamní občanské válce neuskutečnilo. Naopak byl koncem února 1948 z Ministerstva zahraničních věcí propuštěn a v letech 1949–1957 vězněn na Pankráci, na Mírově a v Jáchymově. Roku 1966 byl plně rehabilitován, nedlouho po sovětské okupaci roku 1969 emigroval do USA. KRATOCHVÍL, Antonín (ed.): *Žaluji. Stalinská justice v Československu*. Praha 1990, I, s. 137–141.

⁹⁰ Julka Chlapcová-Dorđevićová (1882–1969), původem ze srbského prostředí jižních Uher (dnešní Vojvodiny) byla spisovatelka, socioložka, jedna z prvních teoretiček feminismu v srbském prostředí a jedna z výrazných osobností československého kulturního života. Jako první žena v Rakousku-Uhersku získala doktorát filozofie. Po roce 1918 žila trvale v Československu. <http://ssd.org.rs/index.php> Cit. 8. 5. 2019

⁹¹ *ČJR VII*, 1937, nečísl.

místo dosavadního, vydávaného jednostranně naší ligou došlo na sarajevském kongresu roku 1929. Tento nový časopis začal vycházet od podzimu roku 1930 pod názvem *Československo-jugoslovenská revue*, od roku 1931 se však název definitivně změnil na *Československo-jihoslovenská revue*, *Čehoslovačko-jugoslavenska revija*.

V X. ročníku *Československo-jihoslovenské ligy* (1930) byla koncepce časopisu a vize *Československo-jugoslavenské revue* velice podrobně rozepsána. Uvádělo se zde, že časopis by chtěl „...vést k uskutečnění kulturní, hospodářské a politické vzájemnosti slovanských národů a států střední a jižní Evropy a to usilovnou, teoretickou i praktickou spoluprací obou stran a soustavnou a účelnou činností organizační a propagační ve vnitřním a mezinárodním prostředí“.⁹² Časopis měl sloužit k neustále zdůrazňované potřebě pěstování myšlenky československo-jihoslovenské vzájemnosti a „...chce být stejně kronikou a dokumentem současných dějin slovanských národů a států střední a jižní Evropy, jako ukazatelkou a iniciátorkou vývoje a pokroku v jejich spolupráci kulturní, hospodářské a politické.“⁹³

V posledním čísle *Československo-jihoslovenské ligy* (1930) se také objevila jakási vize redakce časopisu pro následující léta. Z níže uvedeného a ze samotných obsahů čísel je zřejmé, že tato vize se úplně nenaplnila. Na stránkách se měly objevovat: příspěvky kulturně politické, které se měly týkat umělecké, kulturní, vědecké a školské spolupráce a vzájemnosti, také zde měly být informace podávající přehled o tehdejší duchovním životě obou národů, či informace o uměleckých, výtvarných, hudebních, básnických, dramatických a literárních novinkách. Z dnešního pohledu příspěvky spadající právě do této skupiny mají nejvyšší informační hodnotu a také jde o skupinu příspěvků, která se v periodiku ve třicátých letech objevuje bezkonkurenčně nejčastěji.

V periodiku měly mít své místo také příspěvky národohospodářské, v nichž by se dle redakce „...objasňovaly nesnáze ekonomicko-politické součinnosti obou států a shledávaly cesty pozitivní kooperace.“⁹⁴ Měly zde být rozebírány poměry v průmyslu, zemědělství, obchodě a peněžnictví, stejně jako otázky sociálně hospodářské a technické, na základě kterých by se dala popisovat struktura a vývoj států. Zdůrazňována také měla být myšlenka hospodářské solidarity mezi Československem a Jugoslávií. Vlivem politických událostí tato rubrika ve třicátých letech slábne. Příspěvky politické neměly být politickými polemikami, ale měly mít hlubší stanovisko, měly vysvětlovat vývoj státního a národního života, popisovat snahy o reformu veřejné správy a sociální politiku. Zvláštní péče dle slov redakce měla být věnována

⁹² Program revue. *ČJL I*, 1930, s. 34.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž, s. 35.

problému vzájemné právní unifikace obou států. Zde jde o první skupinu příspěvků, kde se vize naprosto nenaplnila a snad ani s ohledem na státní vývoj obou států a s ohledem na to, že spolek Československo-jihoslovanská liga byl spolek nepolitický, nemohla.

Redakce také uvedla, že bude pravidelně psát „...*kroniku důležitějších událostí kulturních, hospodářských, sociálních a politických, příznačných pro vývoj a pokrok v obou státech*...“⁹⁵ Ve třicátých letech se ovšem v časopise žádná rubrika v tradiční formě kroniky neobjevovala, i když dost příspěvků o nejrůznějších událostech samozřejmě informovala. Poslední velkou rubrikou měla být bibliografie, jejíž úkolem mělo být informování o nových publikacích a časopiseckých člancích, „...*týkající se zvláště povahy země a lidu a vzájemnosti československo-jihoslovanské*...“⁹⁶ Součástí periodika měla být také obrazová příloha, nejčastěji mělo jít o reprodukce novějších uměleckých výtvorů, obrazy ze života lidu, fotografiemi krajů, osobností atd. Ovšem žádná obrazová příloha se pravidelně na stránkách časopisu neobjevovala – naopak byla stále více zanedbávána. Redakce také slibovala, že každé číslo bude obsahovat samostatnou propagační a inzertní přílohu, věnovanou zvláště průmyslovým, hospodářským, peněžním a lázeňským podnikům v obou státech.

Redakci časopisu ve třicátých letech tvořili dva hlavní redaktori, generální tajemník, odpovědný redaktor a soubor spolupracovníků a dopisovatelů, složený tak, aby periodikum představovalo skutečný organický celek společných idejí a zájmů československo-jugoslávským. Redakce byla zpočátku v řízení a finančním hospodaření nezávislá na vedení obou spolků. Do jejího čela byli jmenováni Antonín Uhlíř,⁹⁷ člen ústředního výboru ligy a předseda kulturní sekce ústředí, a Momčilo Milošević.⁹⁸ Funkci odpovědného redaktora zastával po celou dobu existence časopisu profesor pražské reálky Karel Paul, rovněž člen Ústředního výboru Československo-jihoslovanské ligy. Když v roce 1934 přibyl do redakce Antonín Beringer, došlo k pozvolným změnám. Odešel Antonín Uhlíř, který rezignoval současně na všechny funkce v lize (1936), od roku 1937 i Momčilo Milošević. Koncem třicátých let působili v redakci jen Češi s výjimkou Otona Berkopce,⁹⁹ pracujícího odborně ve Slovanské knihovně v Praze.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Antonín Uhlíř (1882–1957) byl sociolog, pedagog a politik, meziválečný poslanec a profesor Československé obchodní akademie v Praze. V letech 1918–1920 byl členem Národního shromáždění za Československou stranu pokrokovou, v letech 1920–1929 poslancem za Československou stranu národně-socialistickou. V rámci sociologického bádání měl blízko k teoriím Émila Durkheima. <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/uhlir.html> 14. 4. 2013.

⁹⁸ Momčilo Milošević byl předseda bělehradské ligy, později předseda svazu lig.

⁹⁹ Oton Berkopce (1906–1998) byl slovinský akademik, překladatel, spisovatel, literární historik, lektor, publicista a významná osoba sdružující Čechy a Slovincce. Slavistiku studoval v Lublani a v Praze, kde roku 1936 získal doktorát. V letech 1929–1946 byl knihovník v Slovanské knihovně, poté v univerzitní knihovně a v letech 1958–1971 vědecký spolupracovník České akademie věd. Několik let před druhou světovou válkou a po ní byl také

Během vydávání časopisu můžeme spatřovat, jak se pomalu vytvářely stálé rubriky, které pak měly své odpovědné redaktory. Rubriku *Hospodářství a sociální život* měl tak na starost Václav Paleček, *Turistiku* Jaroslav Urban,¹⁰⁰ *Slovanský Jadran* Adolf Veselý,¹⁰¹ *Jihoslovanské literární novinky* Oton Berkopec. Dalšími stálými rubrikami se pak postupně staly *Z činnosti našich odborů a Lig*, kterým se věnoval především Karel Paul, či *Literatura – věda – umění*. Tyto stálé rubriky se začínaly formovat a upevňovat až na přelomu let 1934–1935.¹⁰²

V *Československo-jihoslovanské revui* samozřejmě nepůsobila jen tato úzká redakční rada, ale na stránkách se objevovala jména různých osobností. Mezi ty nejvýznamnější zajisté patřil například Julius Heidenreich,¹⁰³ Frank Wollman,¹⁰⁴ Jiřina Karasová, Vincenc Štěpánek a

lektor slovinštiny na Karlově univerzitě v Praze. Zabýval se především literárními a kulturními styky mezi slovanskými národy, hlavně v oblasti knižní spolupráce mezi Čechy a Slovinci. Je autorem významných bibliografií, literárně-historických příspěvků, v českých publikacích mu vyšla řada článků, ve kterých informoval o nových knihách, představoval životopisy a díla jugoslávských spisovatelů a zpracovával vzájemné styky. V Československu dostal za své dílo obdržel mnoho čestných funkcí a vyznamenání. Jeho zásluhy ve vědecké a kulturní činnosti byly oceněny také ve Slovinsku. Byl čestným členem Společnosti literárních překladatelů Slovinska (Društvo književnih prevajalcev Slovenije), roku 1971 se stal externí a od 24. dubna 1981 řádný člen Slovinské akademie věd a umění. <https://www.cbdb.cz/autor-32234-oton-berkopec> Cit. 12. 5. 2019 Více např. DOROVSKÝ, Ivan: *Dvojdomý tvůrce Oton Berkopec*. Boskovice 2006.

¹⁰⁰ Antonín Jaroslav Urban (1899–1962) byl československý filmový kritik, scenárista, novinář, autor divadelních her a spisovatel. V mládí hodně cestoval, a díky tomu si vyzkoušel mnoho povolání, mj. pracoval na plantážích, jako námořník nebo zlatokop. Po svém návratu do Československa pracoval od roku 1923 jako novinář v *Lidových novinách* a pro časopis *Svět v obrazech*. Od roku 1938 působil v *Národní politice* jako divadelní kritik. Publikoval v *Magazínu družstevní práce*, v *Přítomnosti* (1931). Psal také hesla o filmu pro *Ottův slovník naučný nové doby: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. V roce 1938 se stal scenáristou a dramaturgem společnosti A. B. Barrandov.

¹⁰¹ Adolf Veselý (1881–1961) byl novinář, spisovatel, kritik a překladatel, divadelní referent, mj. redaktor *Lidových novin*, *Moravské orlice*, *Národních listů*, a Ottova nakladatelství, několik let redigoval *Slovanský Jadran*, do roku 1957 úředník tiskové služby prezidia ministerského rady, autor románů pro děti a populárně-naučných příruček, divadelní referent. https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=22306 Cit. 12. 5. 2019. Více KARASOVÁ, Jiřina: Adolf Veselý, básník Jadranu [oslavil padesát let]. *ČJR* V, 1935, s. 214.

¹⁰² Kromě stálých rubrik se čas od času objevují také rubriky *Kronika* či *Události*.

¹⁰³ Julius Heidenreich (1903–1975, od roku 1945 používal pseudonym Dolanský), byl český slavista, literární historik a politik, v letech 1928–1930 stipendista na univerzitách v Bělehradě, Záhřebu a Lublani. Po návratu působil až do 1945 na reálných gymnáziích v Praze. Roku 1933 se habilitoval pro obor srovnávacích dějin slovanských literatur na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Před válkou byl též členem Slovanského ústavu a redakce *Ottova slovníku naučného nové doby* (1933–1941), Společnosti pro kulturní a hospodářské styky se Sovětským svazem a Československo-jihoslovanské ligy. Za okupace byl vězněn na Pankráci, roku 1948 poslancem za KSČ (původně byl sociální demokrat), po válce byl jmenován profesorem jihoslovanských jazyků a literatur na Karlově univerzitě, v letech 1952–1963 byl ředitelem Slovanského ústavu Československé akademie věd. <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=360> 14. 4. 2013

¹⁰⁴ Frank Wollman (1888–1969) byl profesor Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, zakladatel brněnské literárně-vědné slavistiky (autor proslulé monografie *Slovesnost Slovanů*, 1928), významný teatrolog a děkan divadelní fakulty JAMU (1948–1949). Celý svůj život se zabýval srovnávací literárně-vědnou slavistikou, jeho život a dílo byly spojeny s Masarykovou univerzitou v Brně a Slovanským ústavem Akademie věd v Praze. Patří k předním českým komparatistům a literárněvědným slavistům 20. století. Šíří svých vědeckých, badatelských, publicistických, organizátorských a uměleckých aktivit ovlivnil rozvoj mnoha oborů, zejména literárněvědnou folkloristiku, literární teorii, etnologii, dějiny slavistiky, srovnávací dějiny slovanských literatur a teatrologii. Byl autorem básní, esejí, cestopisů i vlastní dramatické tvorby, aktivně pracoval v Mezinárodním i Československém komitétu slavistů, v Učené společnosti Šafaříkově, sekci jazyka a literatury ČSAV a vedl literárněvědnou sekci pobočky ČSAV v Brně. Organizačně i obsahově se podílel na přípravě a realizaci řady vědeckých akcí (zejména mezinárodních slavistických sjezdů a Pražského lingvistického kroužku), patřil k spoluzakladatelům Koliby, obce

řada dalších. Pokud jde o slovenské autory, ti v redakci a jejím blízkém okruhu přispěvovatelů působili minimálně. Z těch významných bychom mohli jmenovat jen Andreje Vrbackého¹⁰⁵ a případně na Slovensku působícího Vojtěcha Měrku,¹⁰⁶ který ale postupem doby své příspěvky začal psát v češtině. Některé příspěvky v periodiku sice informovaly o překladech publikací do slovenštiny, obecně však můžeme říci, že slovenský podíl hrál minimální roli.

Během prvních let do periodika přispívala také řada odborníků z jugoslávského prostředí, především organizátoři tamního kulturního života, pedagogové, akademici (např. šéf pedagogického oddělení obecných škol ministerstva osvěty v Bělehradě Dragutin Branković, šéf oddělení pro turistiku ministerstva obchodu v Bělehradě Cyril Žižek, řídící učitel české školy Masarykovy v Bělehradě Augustin Streit, generální sekretář Jadranské Stráže v Jugoslávii Niko Bartulović, generální ředitel poštovní spořitelny a univerzitní profesor Milorad Nedeljković a další). Především v prvních třech ročnících můžeme sledovat, že podíl jugoslávských, resp. srbských, chorvatských a v méně častých případech slovinských, a českých příspěvků byl srovnatelný a vyvážený. Časem ale tato obohacující tendence ustupovala a články byly od IV. ročníku (1934) takřka výhradně české.

Pokud se na stránkách periodika objevil článek, jehož autorem byl někdo z jugoslávského prostředí, byl již bohužel překládán do češtiny. Je však také nutné zmínit skutečnost, že i samotní čtenáři si toho všimli, a ne všichni se s touto tendencí ztotožňovali, což můžeme vidět například na poznámce redakce na 80. straně IX. ročníku, kde je uvedeno: „*Na přání čtenářů přineseme v příštím čísle srbochorvatský článek.*“

V Praze a Bělehradě začala *Československo-jihoslovanská revue* vycházet v září 1931, přičemž měla stejně jako časopis ve dvacátých letech přinášet množství informací o hospodářském, kulturním a politickém životě z obou zemí. Příspěvky se uveřejňovaly v obou jazycích.

umělecké tvorby, která od roku 1914 sdružovala literáty a výtvarníky Moravy a Slezska. <https://frankwollman.weebly.com/kdo-byl-frank-wollman.html> Cit. 14. 5. 2019 Více např. *Franku Wollmanovi k sedmdesátinám: sborník prací*. Praha 1958; GRUND, Antonín (eds.): *Poceta Fr. Trávníčkovi a F. Wollmanovi*. Brno 1948; PURKETOVÁ, Jana: *Frank Wollman: 5. 5. 1888–9. 5. 1969: Personální bibliografie*. Brno 1992.

¹⁰⁵ Andrej Vrbacký (1908–1974) byl překladatel, novinář a učitel. Z jihoslovanských literatur přeložil asi 280 děl. Za svoje překlady získal prestižní Cenu Centra jihoslovanského PEN klubu. Jeho osobnost byla úzce spjatá s městečkem Petrovec (dnešní Báčský Petrovec nebo Bački Petrovac). <http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=2088> 14. 4. 2013.

¹⁰⁶ Vojtěch Měrka (1888–1974) byl profesor obchodní akademie, dirigent, autor muzikologických publikací, překladatel z ruštiny, chorvatštiny, slovinštiny do slovenštiny, který začal působit v Čechách, avšak roku 1919 se odstěhoval na Slovensko, kde byl v letech 1919–1931 profesorem na Obchodní akademii v Košicích a současně v letech 1927–1931 šéfem hudebního oddělení košického rozhlasu. V letech 1931–1938 působil jako ředitel Obchodní akademie v Nitře. Podílel se na budování literárního, hudebního a divadelního života na východním Slovensku, na všech svých působištích měl bohatou přednáškovou, překladatelskou, publikační a ediční činnost. JAN-KOVIČ, Ján: Vojtěch Měrka jako Vojtech Mierka. Niektoré aspekty prekladateľskej a popularizačtorkej činnosti V. Mierku v oblasti slovensko-chorvátskych vzťahov v medzivojnového obdobia. In: Dorovský, Ivan: *Litteraria Humanitas X. Slavistika a balkanistika*. Brno 2001, s. 63–69.

V měsíčníku, vycházejícím pravidelně kromě července a srpna, spolupracovali politikové, vědečtí a kulturní pracovníci, umělci a různí publicisté.

Časopis původně vycházel vícejazyčně, obsahoval příspěvky psané česky, srbochorvatsky (jak latinkou, tak cyrilicí) i slovensky.¹⁰⁷ Náklad jednotlivých čísel I. ročníku činil 4 000 kusů, z toho 2 500 pro členy ligy, 1 000 kusů pro členy svazu a 500 volných výtisků. I když v obsahové struktuře se původně kladl důraz na oboustrannost, revue přinášela více tematiky jugoslávské než československé. V jugoslávských tématech pak Momčilo Milošević i Antonín Beringer prosazovali především srbskou orientaci, ať už šlo o témata politická, literární či kulturní. Oba momenty, spolu s finančními, měly patrně vliv na snižující se odbyt *Revue* v Jugoslávii. Důsledkem pak bylo rozhodnutí lig v Chorvatsku vydávat od roku 1936 samostatný měsíčník *Slovo*.

Revue se tedy v druhé polovině třicátých let fakticky znovu stala časopisem československého spolku. V roce 1936 ústřední výbor ligy schválil fúzi *Revue* s časopisem *Slovanský Jadran*,¹⁰⁸ který až dosud vydával turistický spolek Jadranská Stráž, a tak *Slovanský Jadran* začal vycházet nadále jako příloha *Revue*. V témže roce také dosáhla *Revue* svého nejvyššího nákladu – 5 000 výtisků. Tento údaj není bezvýznamný. *Revue* fúzovala se *Slovanským Jadránem* mj. z finančních důvodů. Totiž ještě v době, kdy začínala, se pro ni podařilo získat v souvislosti s podepsáním mezistátní kulturní deklarace poměrně dostatečné subvence od osvětových i jiných ministerstev v Praze i Bělehradě.

Hospodářská krize však způsobila, že se tyto státní subvence značně snížily, z Bělehradu nepřicházely dokonce vůbec žádné. Vlastní režie časopisu byla vzhledem ke snižujícímu se zájmu deficitní a redakce se tedy musela starat o to, jak zajistit jeho efektivnější odbyt. S tím souvisela i otázka jejího celkového profilu. *Revue* byla původně koncipována jako časopis populárně odborné úrovně, který by svým zaměřením působil v československém a jugoslávském prostředí jako partner šíře orientovaného *Slovanského přehledu*. Skutečně v první fázi vývoje časopisu převažovaly odborné příspěvky. Běžní čtenáři, členové spolku, však brzy žádali časopis populárnější, s pro ně přitažlivějším, praktičtějším a zábavnějším obsahem. Jestliže redakce nereagovala pružně, zesílil nezájem v Jugoslávii, dostavil se i u nás a důsledkem byl finanční

¹⁰⁷ V programu revue se o jazykové stránce hovoří následovně: „*Revue bude vycházet o třech arších, měsíčně a články budou psány podle povahy věci, jihoslovanské informace česky nebo slovensky, československé srbochorvatsky nebo slovinsky. Poněvadž Revue má také úkol reprezentační a propagační, každý sešit bude obsahovati francouzské resumé důležitějších zpráv.*“ Program revue. *ČJL X*, 1930, s. 24.

¹⁰⁸ O tom např. BERINGER, A.: [V VI. ročníku Československo-jihoslovanské revue vychází samostatná příloha *Slovanský Jadran*]. *ČJR VI*, 1936, s. 32; VESELÝ, Adolf: *Slovanský Jadran* [se spojil svým pátým ročníkem s Československo-jihoslovanskou revue]. Tamtéž, *ČJR VI*, 1936, příl. *Slovanský Jadran*, s. 8.

deficit.¹⁰⁹ Fúze se *Slovanským Jadranem* se tak částečně stala i řešením otázky profilu *Revue*, neboť nová příloha obsahovala to, co čtenáři žádali, tj. převážně příspěvky a články vztahující se k turistice do Jugoslávie a podněcující zájem o ni.¹¹⁰

Obě periodika sledovala činnost ligy, která se orientovala na výměnu kulturních spolků a jejich vzájemné návštěvy, na vysílání studentů o prázdninách do Československa, připravovala uvítání hostů, oslavovala účastníky společného boje za první světové války, podporovala stavbu pomníků, rozvíjela spolupráci v oblasti kultury, umění a turistiky či školství, kde byla její činnost obzvláště výrazná.

Mluvíme-li o *Československo-jihoslovanské lize*, zjednodušeně můžeme říci, že témata v ní obsažená, byla vesměs stejná, jako se později objevovala v *Československo-jihoslovanské revui* – všímala si činnosti Ligy, školství, turismu, hospodářství, kultury, vojenství, literatury apod. Avšak v obsahu jistý rozdíl byl – časopis obsahoval tři hlavní témata – především jakožto úzce spolkový časopis velice podrobně informoval o činnosti ligy a jejích odborů, o stavech členstva, konání jednotlivých akcí, obecně řečeno o veškeré spolkové činnosti všech sekcí a odborů. Druhým hlavním tématem daným aktuálností vzniku a fungování Malé dohody byly příspěvky z oblasti hospodářství týkající se především cel, vývozu, dovozu z a do Jugoslávie. A nakonec třetím hlavním tématem, daným také tehdejšími okolnostmi, byly články z oblasti vojenství – proto jsme se mohli setkat s nejrůznějšími informacemi o stavu armád, o návštěvách vojenských hodnostářů a jako cenné lze spatřovat příspěvky a vyprávění různých generálů a lidí aktivních ve vojenství o průběhu bitev za první světové války, které byly díky osobním zážitkům velice autentické. V pozadí pak ještě vyčnívaly příspěvky z oblasti turismu, politiky a školství. Jinak ovšem můžeme říci, že například oblast kultury, etnologie, literatury či obecně vzájemných styků byla zastoupena velice minimálně. A například z oblasti lingvistiky či přírody se neobjevovaly příspěvky žádné. Časopis byl tedy brán, jak jsme již zmínili, jako úzce spolkový a snažil se dále postihnout aktuální dění v oblasti hospodářství a politiky a hodnotit válečné události a všímat si vojenských představitelů.

Československo-jihoslovanská revue měla, na rozdíl do *Československo-jihoslovanské ligy*, širší určení (nejen spolkové) a náročnější koncepci. Vzato v obecnějším smyslu, revue svou koncepcí skutečně jako celek odpovídala programové platformě stanov z roku 1926, tj. snahám o prohlubování vzájemnosti ideové, kulturní a hospodářské. I když struktura jednotlivých ročníků tematicky široce založeného časopisu byla z přirozených důvodů proměnlivá,

¹⁰⁹ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 182.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 183.

přesto převážná většina z nich obsahovala příspěvky a informace z oblasti politiky, vědy, školství, beletristické a divadelní tvorby, literární historie a kritiky, publicistiky, národopisu, hudby, výtvarných umění, z oblasti hospodářské a turistické.¹¹¹

Skoupý uvádí: „Zasvěceností a hodnotou mezi nimi vynikaly především ty, které tematicky čerpaly z oblasti umění a ekonomiky. V celkovém vývoji struktury časopisu je patrná pozvolná tendence k preferování témat z literární tvorby, kritiky, dle literárních informací a překladů. Od roku 1936, kdy přistoupil do redakce Slovinec Dr. Oton Berkopec, byla pod jeho vedením vedena rubrika, která obsáhle, systematicky a pravidelně informovala o novinkách jihoslovanské literární produkce. Změněná tendence měnila sice strukturu časopisu, ovšem spíš proporčně, nikoliv základní koncepci.“¹¹² Pouze jeho poslední ročník, který v roce 1939 vycházel pod názvem *Česko-jihoslovanská revue*, změnil tvář pod tlakem nové politické situace a také cenzury. Tento ročník sice nemá ráz čistě literárního časopisu, ale převaha této tematiky je v obsahu jednotlivých čísel naprosto zřejmá. Tím se ovšem nesnižoval význam jeho vzájemnostního poslání, neboť to bylo v době, kdy opět jen literatura a umění mohly suplovat politiku a jiné ideologické složky dlouhodobé tradice československo-jihoslovanského přátelství.

Pokud jde o další literární produkci Československo-jihoslovanské ligy, je třeba zmínit také samostatný literární „projekt“ související s ligou, jímž byla edice *Jihoslovanská knihovna*. Tuto edici vydávala liga v nakladatelství Leopolda Mazáče v Praze. V edici tak vyšlo roku 1936 dílo Juše Kozaka (1892–1964) *Bílý modřín* (Beli mecesen), Vladimíra Levstika (1886–1957) *Čin* (Dejanje), Dragiši Vašiče (1885–1945) *Bubeník Resimić a jiné povídky* (Resimic dobošar i druge pripovetke), Veljka Petroviće (1884–1967) *Zapálené obilí a další povídky* (Upaljeno žito i druge pripovetke), Miroslava Krleži (1893–1981) *Návrat Filipa Latinovítze* (Povratak Filipa Latinovitza), Vladimira Nazora (1876–1949) *Povídky z dětství* (Priče iz djetinjstva) či Petara S. Petroviće (1899–1952) *Vesnice spí* (Rodja), v roce 1937 dílo Iva Andriće (1892–1975) *Mara milostnice a jiné povídky* (Mara milosnica) a Tone Seliškara (1900–1969) *Na úskalí* (Nasedli brod), v roce 1938 pak dílo Dinka Šimunoviće (1873–1933) *Rodina Vinčićů* (Porodica Vinčić). Redakčně se na překladech podíleli již výše uvedení překladatelé či redaktori časopisu *Československo-jihoslovanská revue*. Tento literární projekt se setkal s obrovským úspěchem čtenářů, když se za necelý rok prodalo více než 50 000 výtisků.

Kromě *Jihoslovanské knihovny* vyšly některé drobné i rozsáhlejší prozaické nebo básnické výběry, které obsahovaly ukázky z děl jak chorvatských, tak také srbských a slovinských autorů. Ti byli zastoupeni například v knihách *Lyrická duše Jugoslávie* (1934), ve výběrech

¹¹¹ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 150.

¹¹² Tamtéž, s. 151.

Čtyři zpěvy od jihoslovanského moře (1935), *Jadran v soudobé jihoslovanské lyrice* (1935), *Jihoslovanská lyrika* (1935), *O bratrské Jugoslávii* (1935), *Z básní Jovana Dučića* (1935), *Píseň o zvířeti* (1937), *Oslavujeme Jugoslávii* (1938), *Píseň o němé tváři* (1939).

Za zmínku ještě jistě stojí oblast vzdělávání, kterému se Československo-jihoslovanská liga také velmi věnovala. V rámci vzdělávání sehrály svoji osvětovou roli i knihovny a čítárny, které se specializovaly na slovanskou produkci. Nejvýznamnější z nich byla Strossmayerova knihovna, založená v roce 1924. Jednalo se o veřejnou knihovnu, která měla obsahovat srbochorvatskou a slovinskou beletrii, vědecké knihy, pokud měly širší vědecký význam, a to z oboru dějepisu, zeměpisu, literatury, jazyka, filozofie, ekonomie, vojenství, školství atd. Stejně měla knihovna obsahovat české a cizojazyčné knihy, pokud pojednávaly o slovanských věcech. Součástí knihovny byla i čítárna. Podobná situace měla být i v kulturních centrech Království SHS. Strossmayerova jihoslovanská knihovna si vzala za úkol shromažďovat české a slovenské knihy i pro české knihovny, budované při sesterských organizacích v Bělehradě, Lublani, Mariboru a v Záhřebu.

Zajímavým fenoménem v oblasti vzdělávání bylo po válce ještě například zavádění srbochorvatštiny jako nepovinného jazyka už na středních školách. Velice aktivně v tomto směru vystupovala právě Československo-jihoslovanská liga, která poslala Ministerstvu školství a národní osvěty obsáhlé memorandum, ve kterém uváděla důvody k zavedení srbochorvatštiny na středních školách.¹¹³ Kromě toho liga vypracovala i osnovy pro vyučování nepovinné srbochorvatštiny a předložila je opět ministerstvu, ve kterých žádala o jejich schválení a publikování. I když zde nebyly zcela ideální podmínky pro vyučování tohoto jazyka (jednalo se například o nedostatek učebnic a kvalifikovaných učitelů), přesto se nakonec s výukou začalo. Uvádí se, že například na přelomu roku 1922/1923 se studovala srbochorvatština již na 18 ústavech a celkem navštěvovalo tyto hodiny 513 studentů.¹¹⁴

¹¹³ Více BERINGER, Antonín: O vyučování srbochorvatštině v Československu. *ČJR III*, 1932–1933, s. 258–264; ŠTĚPÁNEK, Vincenc: K diskuzi o srbochorvatštině na čl. školách I. *ČJR III*, 1932–1933, s. 264–267; PRAUS, F.: Malá dohoda v oboru školství středního. *ČJR III*, 1932–1933, s. 226–232.

¹¹⁴ Více viz CIBULKA, Pavel: *Jihoslovanskí vysokoškolští studenti v Brně v meziválečném období*. In: *SPFFBU C, XXXIV*, 1987, s. 29–36; týž: Zahraniční studenti na Vysoké škole zemědělské v Brně v letech 1919–1939. *ČMM CV*, 1989, č. 1, s. 19–35.

3.5 Zánik Československo-jihoslovanské ligy

I po 15. březnu 1939 pokračovalo vedení ligy v činnosti, ale již na základě soudobých zákonných podmínek. Liga dokončila vydávání IX. ročníku spolkového časopisu pod změněným názvem (*Česko-jihoslovanská revue*) a v souladu s novými předpisy tedy předložila 13. ledna 1940 protektorátním úřadům ke schválení opravené stanovy z roku 1937 – opravy se týkaly pouze změny termínu „československý“ na „český“ a termínu „Československo“ na „Protektorát Čechy a Morava“. Podobně to fungovalo i u odborů spolku, tedy pokud jejich funkcionáři v té době vykonávali ještě aspoň formální spolkovou činnost. Po zatčení Petra Zenkla v září 1939 se stal úřadujícím místopředsedou ligy Matija Murko.¹¹⁵ Poslední schůze Ústředního výboru Československo-jihoslovanské ligy, navštívená snad jen pražskými členy, se konala 5. listopadu 1940.¹¹⁶

Výměrem ministerstva vnitra v Praze ze dne 5. dubna 1941 č. j. D-3111-5/4-41-6, podepsaným ministrem Josefem Ježkem byl spolek rozpuštěn, protože „...*další trvání spolku není v zájmu veřejném a pozbyl proto spolek podmínek svého právního trvání...*“,¹¹⁷ a s ním zanikly i jeho odbory. Místopředseda Matija Murko dostal výměr do rukou 12. dubna 1941 (provedení aktu).¹¹⁸ Spolek měl vydat veškerý majetek a písemnosti, které vlastnil, avšak s krátkým předstihem před protektorátními úřady zasáhlo proti spolku i gestapo. Zapečetilo spolkové místnosti a zajistilo bankovní konta. Ve dnech 6. a 7. dubna 1941 zatkl některé funkcionáře. Po jejich několikátýdenním vyslýchání zůstal trvale ve vazbě jen Jaroslav Čihák.¹¹⁹

¹¹⁵ Matija Murko (1861–1952) byl slovinský literární historik, etnolog, slavista, pedagog a redaktor. V roce 1880 nastoupil na Vídeňskou univerzitu, kde studoval germanistiku a slavistiku. Sblížil se se svým profesorem Franem Miklošičem, kterému pomáhal v posledních letech v jeho vědecké práci. V roce 1886 byl promován doktorem filozofie. Jako skutečně jedinečný žák Miklošiče začal v letech 1880 rozšiřovat okruh vyučovacích metod svého učitele. Poté spolupracoval s Miklošičem na jeho učebních publikacích. Po odchodu svého učitele do důchodu, byl vtáhnut do vědeckého bádání Vatroslava Jagiče. Poté získal v roce 1887 cestovní stipendium a odjel do Ruska studovat ruštinu a ruskou literaturu. Seznámil se s Alexandrem Veselovským, který měl významný vliv na jeho studium historie literatury a folklóru. Po návratu z Moskvy do Vídně se stal v roce 1897 prvním docentem slovanské filologie na Filozofické fakultě Vídeňské univerzity a v roce 1902 řádným profesorem slovanské filologie na Univerzitě v Grazu, kde působil patnáct let. Poté několik let od roku 1917 působil na Filozofické fakultě v Lipsku. Byl prvním profesorem jihoslovanských jazyků a literatury v letech 1920–1931 na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Byl mj. jedním z prvních zakladatelů Slovanského ústavu, který se utvářel v rozmezí let 1932–1941 a kterému pak jako druhý předsedal. Slovanský ústav se pod jeho vedením stal významným vědeckým pracovištěm a centrem vědeckého života. Patřil k poslední generaci „renesančních“ slavistů, jakým byl např. v 19. století Pavel Josef Šafařík nebo Murkův předchůdce, první předseda Slovanského ústavu, Lubor Niederle. <https://www.cbdb.cz/autor-48799-matija-murko> cit. 14. 5. 2019

¹¹⁶ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 175.

¹¹⁷ AHMP; fond: MHMP II, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr; sg. IX/0389, karton 365. *Výměr Ministerstva vnitra ze dne 5. dubna 1941, č. j. D-3111-5/4-41-6.*

¹¹⁸ Kromě něj byl výměr adresován ještě funkcionářům spolku Antonínu Liehmu, Bohumilu Vospálkovi a účetnímu Stanislavu Šaršonovi.

¹¹⁹ Jaroslav Čihák, povoláním vedoucí ředitel Československé pojišťovny v Praze, byl v té době prvním místopředsedou spolku.

V Archivu hlavního města Prahy se chovaly záznamy ze tří výsledků prováděné Policejním ředitelstvím v Praze 12. dubna 1941 – první proběhl v bytě Matiji Murka, kde hovořil o své funkci v rámci ligy, byl tázán, zda u sebe nemá spolkový majetek nebo písemnosti (u té příležitosti podotkl, že už 7. dubna v ranních hodinách u něj byla tajnou státní policií provedena domovní prohlídka, během které nebylo nic nalezeno a zabaveno), dále obecně na místa uložení majetku spolku, bankovní konta, mj. odpovídal také na otázky a financování týkající se Strossmayerovy jihoslovanské knihovny a v poslední řadě na spolkový časopis a jeho výdaje.¹²⁰

Dalším vyslýcháním byl téhož dne přímo na policejním ředitelství v Praze účetní spolku Stanislav Šaršon, který podal informace o účetních knihách, které však neměl u sebe (což se také potvrdilo domovní prohlídkou orgánů německé tajné státní policie) a uvedl, že nezná ani čísla šekových kont. Dále uvedl údaje o umístění kont a vkladní knížky a o samostatném kontu, které náleželo sekci vydávající časopis. I on byl tázán na odbory a Strossmayerovu knihovnu a na existenci vlastní nakladatelské koncese.¹²¹

Třetím dochovaným zápisem k výsledku je výpověď Jeleny Heidenreichové,¹²² taktéž na policejním ředitelství v Praze, která uvádí: „*Můj manžel zastával v Česko-slovanské lize funkci druhého jednatele, vedle toho však byl pokladníkem curatoria Alexandrový koleje v Praze. Dle mého názoru sídlo curatoria bylo přímo v Alexandrově koleji a jeho účel mně není známý. Dle mého názoru byl předsedou curatoria Dr. Čihák. Jiné funkcionáře curatoria neznám. O žádných písemnostech neb majetku, který by měl můj manžel v držení, mně není ničeho známo. Podotýkám, že můj manžel byl vzat do vazby německými orgány tajné státní policie dne 7. 4. 1941, při kteréžto příležitosti byla též vykonána domovní prohlídka. Více nemám, co bych podotkla, jen tolik, že někdy docházel do bytu tajemník curatoria Fiala /křestní jméno nevím/ se žádostí o podpis různých listin. Rovněž mně není známo, kde Fiala bydlil.*“¹²³

¹²⁰ AHMP; fond: MHMP II, sg. IX/0389, karton 365, *Protokol z výsledku prof. Dr. Matyáše Murka ze dne 12. dubna 1941.*

¹²¹ Tamtéž, *Protokol z výsledku Stanislava Šaršona ze dne 12. dubna 1941.*

¹²² Jelena Heidenreichová (1899–1980, roz. Holečková, později Dolanská), byla pěvkyně-sopranistka, pedagožka a překladatelka, dcera spisovatele Josefa Holečka, manželka slavisty a literárního historika Julia Heidenreicha. Ve zpěvu se vzdělávala na Dvořáku a mezi lety 1926–1931 na pražské konzervatoři. V Praze se pak uplatňovala v lidových kursech, od roku 1930 vyučovala zpěvu soukromě, od roku 1931 pak v Husově škole Masarykova lidovýchového ústavu v Praze. Ve válečných letech vyučovala v Hudební a pěvecké škole Unie českých hudebníků, po osvobození na dalších školách. Zpívala mj. na novinkových večerech v Mánesu, Přítomnosti či Umělecké besedě se záměrem šířit slovanskou píseň (např. Slavka Osterce, Miloje Milojeviče). V sezóně 1927/1928 podnikla turné po Německu, kde koncertovala v Drážďanech, Mnichově a Augsburgu. Účastnila se několika zájezdů do Jugoslávie. Za svůj život přeložila 25 dramatických děl a na 100 písní. Napsala množství statí pro hudební časopisy, publikovala referáty v týdeníku *Lada* a v měsíčníku *Centralnaja Jevropa* (1926–1939). http://www.cesky-hudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictinary&task=record.record_detail&id=8114 Cit. 15.5. 2019

¹²³ AHMP; fond: MHMP II, sg. IX/0389, karton 365, *Protokol z výsledku Jeleny Heidenreichové ze dne 12. dubna 1941.*

Posledním dochovaným protokolem je zápis z výslechu ze dne 7. května 1941 s Hanou Kratochvílovou, jež byla výpomocnou úřednicí spolku. Ta byla tázána jen na odbory – jejich počet, sídla a výnosy, jimiž byly tyto odbory povoleny. Avšak ona o nich neměla přesné informace.¹²⁴

Co se týče dalších osudů spolku, po osvobození roku 1945 podnikla skupina několika posledních bývalých funkcionářů kroky k obnovení ligy. Ministerstvu vnitra tak došlo od ligy 28. září 1945 oznámení: „Československo-jihoslovanská Liga provozovala svoji činnost až do vypovězení války Německem Jugoslávii. Dne 6. dubna 1941 byli zatčeni funkcionáři spolku. Již 1. září 1939 byl zatčen Gestapem předseda Dr. Petr Zenkl, primátor hlavního města Prahy. Ostatní zatčení funkcionáři byli vězněni, a to: úřadující místopředseda Jaroslav Čihák až do revoluce, ostatní byli po šestinedělí propuštěni. Výměrem tohoto ministerstva ze dne 5. dubna 1941 č. j. D-31311-5/4-41-6 bylo spolku oznámeno, že byl rozpuštěn. Tento výměr byl vydán přirozeně pod nátlakem okupantů, jest vadný i po stránce právní, neboť nejsou udány důvody a nebyl doručen zákonným představitelům spolku.“¹²⁵

Dále se v textu uvádí, že vzhledem k tomu, že zmíněný výměr považují funkcionáři za neexistující a nedoručený, oznamují ministerstvu, že Československo-jihoslovanská liga – ústředí, zahajuje svoji činnost a zároveň žádají, aby toto oznámení bylo vzato na vědomí a bylo jim vydáno v co nejbližší době potvrzení. Na závěr žádají, aby jim byl vydán duplikát stanov, protože celé jmění spolku bylo Gestapem zabaveno a Němci zničeno, a pokud bylo údajně nějaké jmění uchováno, tak bylo zničeno v květnu 1945, neboť bylo uloženo v domě č. 1 ve Washingtonově ulici, který byl zasažen leteckou pumou a zdemolován.¹²⁶

Ministerstvo vnitra pak výměrem z 21. února 1946 potvrdilo legálnost restaurování Československo-jihoslovanské ligy, v jejímž čele stál Petr Zenkl. Na valné hromadě 11. dubna téhož roku byl spolek přejmenován na Československo-jihoslovanskou společnost pro kulturní a hospodářské styky.

Účelem této společnosti pak mělo být „šíření vědomostí o Federativní lidové republice Jugoslávii v Československu a o Československé republice v Jugoslávii; studium kulturních a hospodářských otázek jihoslovanských; podávání bezplatných informací o kulturních a hospo-

¹²⁴ Tamtéž, *Protokol z výslechu Hany Kratochvílové ze dne 7. května 1941*.

¹²⁵ Tamtéž, *Oznámení spolku Ministerstvu vnitra, č. j. D-3111-5/4-41-6*.

¹²⁶ Tamtéž.

dárských otázkách československých do Jugoslávie a jihoslovanských do Československa“; navazování a prohlubování ideových, kulturních a hospodářských styků a soustředování pro hnutí pro ideové, kulturní a hospodářské sblížení národů.“¹²⁷

Mezi hlavní prostředky vedoucí k dosažení tohoto účelu mělo patřit pořádání veřejných schůzí, sjezdů a přednášek, debatních večerů, výstav, kurzů a zájezdů, vydávání knih, časopisů či obrazů, zakládání a udržování čítáren a knihoven, podpora hospodářských styků, divadelní a společenská činnost či péče o jihoslovanské studenstvo v Československé republice a o československé studenstvo v Jugoslávii. Zmiňme, že zde již nefiguruje péče a organizace turistiky či informování cestovní kanceláří a pořádání turistických exkurzí.¹²⁸

Na valné hromadě kromě změny názvu spolku a stanov byli zvoleni jako předseda Petr Zenkl,¹²⁹ místopředsedové Jaroslav Čihák, František Herold, Milada Paulová a Otakar Maška, jednatelem Vladimír Zmeškal a Anna Stýblová a členy výboru například Julius Dolanský-Heidenreich, Jan Karel Strakatý, Jaroslav Urban, Odon Pára, Karel Paul, Karel Janota a další.¹³⁰

Poslední schůze ústředního výboru této společnosti (přítomno 12 členů) 5. března 1948 rozhodla o jejím vplynutí do jednotného Svazu přátel Titovy Jugoslávie:¹³¹ „*Spolek Československo-jihoslovanská společnost pro kulturní a hospodářské styky, který trvá po právu z dob předválečných a pak se změněnými stanovami dle výnosu ministerstva vnitra čj. 3111-2/8-46-13-Vb/1 oznamuje, že pozbyl podmínek svého právního trvání, ježto jeho činnost je totožnou s činností Svazu přátel Titovy Jugoslávie, s jehož činovníky již delší dobu bylo jednáno o sloučení.*“¹³² Dále se uvádí, že nebylo možné svolat valnou hromadu, a proto byl vytvořen akční výbor,¹³³ který se vzhledem k výše uvedeným okolnostem rozhodl právě vzít na vědomí vplynutí této společnosti do Svazu přátel Titovy Jugoslávie, a zároveň tím původní společnost zanikla.¹³⁴ Výměrem z 16. března 1948 vzalo ministerstvo vnitra tuto skutečnost na vědomí a oznámilo úřední výmaz společnosti ze spolkových katastrů.

¹²⁷ AHMP; fond: MHMP II, sg. IX/0389, karton 365, *Stanovy Československo-jihoslovanské společnosti pro kulturní a hospodářské styky* zaslané dne 14. května 1946 spolkovému oddělení Sboru národní bezpečnosti.

¹²⁸ Tamtéž. Pokud jde o konkrétní činnost, našli jsme informaci jen o pořádání výstavy „Boj jugoslávského lidu za svobodu“, u jejíž příležitosti vyšel stejnojmenný katalog *Boj jugoslávského lidu za svobodu*. Praha 1946. Jinak se nám nepodařilo dohledat žádné informace o nějaké konkrétní aktivitě.

¹²⁹ V červnu 1947 zvolila valná hromada společnosti novým předsedou Josefa Davida, předsedu tehdejšího Ústředního národního shromáždění.

¹³⁰ AHMP; fond: MHMP II, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr; sg. IX/0389, karton 365, *Oznámení spolkovému oddělení Sboru národní bezpečnosti ze dne 14. května 1946*.

¹³¹ Včleněno do Svazu bylo i Sdružení přátel FLRJ v Bratislavě. Informace o Svazu z let 1945–1950, jeho spolkové korespondenci, evidenci členů a schůzích se nacházejí v Národním archivu, fond 842 Svaz přátel Titovy Jugoslávie, Praha; značka fondu SPTJ – AMV 402 nebo *Zpráva o činnosti: Svaz přátel Titovy Jugoslávie*. Brno 1947.

¹³² AHMP; fond: MHMP II, sg. IX/0389, karton 365. *Dopis ministerstvu vnitra ze dne 8. března 1948*.

¹³³ Sestávající z předsedy Františka Herolda, členů Milady Fliederové, Ludviky Rogozové a Františka Slavíčka.

¹³⁴ Tamtéž. Co se týče jmění zanikajícího spolku, dle platných stanov společnosti došlo k převodu a předání jmění společnosti orgánům Svazu přátel Titovy Jugoslávie.

František Herold pak napsal členům ústředního výboru dopis, ve kterém uvedl: „*Přátelé! V těchto dnech dostavili se k nám pánové Ladislav Barák a Miroslav Šindelář z ústředí Svazu přátel Titovy Jugoslávie v Praze, aby převzali agendu naší společnosti. Přijali jsme jejich počin jako veliké urychlení snah, jež spěly ke spojení obou našich spolků, jakož i snah, kterými jsme chtěli utvořit Československo-jihoslovanskou družbu, spojující nejen nás, ale i Jihoslovany v Československu v jeden bratrský celek, přiznávající jim tatáž práva, jak se právě podařilo uskutečnit ve smyslu projevu Slovanského výboru ve spolkovém životě studentském.*“¹³⁵ Na závěr vyzývá členstvo společnosti k další spolupráci.¹³⁶

Novému spolku však dějinné události nepřály – roztržka mezi komunistickou stranou Jugoslávie a mezinárodním komunistickým hnutím po rezoluci Informbyra v červnu 1948 přivodila ve svých důsledcích i zákaz činnosti Svazu přátel Titovy Jugoslávie. V roce 1969 byl Svaz sice krátce obnoven pod názvem Svaz přátel Jugoslávie a vydával ročně čtyři čísla časopisu *Pro přátele*, ale jeho činnost byla definitivně ukončena v roce 1970.¹³⁷

4. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Brně

4.1 Počátky novodobých styků s Jihoslovany

Tradice vzájemného přátelství Čechů a Slováků a Jihoslovánů, resp. Srbů, Chorvatů a Slovinců, se v Brně vytvářely již před první světovou válkou, a to především prostřednictvím jejich studia na české technice v Brně. Avšak oficiální styky Brna s jihoslovanskými městy, ať

¹³⁵ AHMP; fond: MHMP II, sg. IX/0389, karton 365, *Dopis Františka Herolda Všem členům ústředního výboru, dne 1. března 1946.*

¹³⁶ O prvních poválečných letech československo-jugoslávských kulturních styků a jiné spolupráci SELINIČ, Slobodan: Jugoslávská kultura v Československu 1945–1950. *Slovanský přehled* 92, 2006, s. 249–272; týž: Saradnja jugoslovenske i čehoslovačke industrie 1945–1950. In: Boček, Pavel – Hladký, Ladislav – Krejčí, Pavel – Stehlík, Petr – Štěpánek, Václav: *Studia balcanica bohemo slovacae VI. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005.* Brno 2006, s. 367–380; VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej: Formování jugoslávské informbyrovské emigrace v Československu. *Slovanské historické studie* 29 (dále jen SHS), 2003, s. 127–138; TEJCHMAN, Miroslav: Ohlas československého února 1948 v Jugoslávii a československo-jugoslávské vztahy po druhé světové válce. In: Krajčović, Milan (ed.): *Medzinárodný význam februára 1948. Slovanské štúdie* 24, 1983, s. 82–93; TCHOUKARINE, Igor: Zákaz ze srpna 1948: přelomová událost československého turismu v Jugoslávii. *Slovanský přehled* 93, 2007, s. 449–462; HLADKÝ, Ladislav (ed.): *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*, s. 181–185. Praha 2010; KOŘALKOVÁ, Květa: *Vytváření systému dvoustranných spojeneckých smluv mezi evropskými socialistickými zeměmi (1943–1949).* Praha 1966; KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě.* Praha 2004.

¹³⁷ <http://www.spjs.cz/> Cit 20. dubna 2014

už ležely na území Srbského království nebo v rakousko-uherské monarchii, se dost dobře nemohly realizovat v době, kdy úřední charakter města byl německý. I přesto brněnští Češi časté styky s jihoslovanským prostředím udržovali. Jejich zájem směřoval nejvíce do Chorvatska. Jako příklad uveďme zájezdy brněnského divadla do Dalmácie, vybudování přímořských lázní ve Srebreu a Kuparech zásluhou Jana Máši¹³⁸ a zřízení crikvenické kolonie pro nemocné děti Marií Steyskalovou.¹³⁹

V jihoslovanském prostředí působili profesori české vysoké školy na Moravě – české techniky v Brně.¹⁴⁰ K nej přednějším patřil Karel Zahradník,¹⁴¹ který byl v letech 1876–1888

¹³⁸ Jan Máša (1867–1933) patřil k předním významným osobnostem města Brna a jeho okolí, byl mj. císařským radou, později vrchním zemským zemědělským radou (po celý život se usilovně zasazoval o rozvoj moravského zemědělství), byl prvním náměstkem starosty města Brna, dlouholetým starostou Národní jednoty pro jihozápadní Moravu, žurnalistou, autorem mnoha knih, brožur a odborných článků, místopředsedou Národně-demokratické strany na Moravě, čestným občanem mnoha měst a spolků, byl majitelem a redaktorem *Jihlavských listů* a *Rolnického obzoru*; v posledních desetiletích habsburské monarchie se zasazoval o zakládání českých škol všech stupňů a o zakládání českých knihoven. Po vzniku Československa mj. prosadil výstavbu státního letiště v Brně-Černovicích, zasadil se o vznik brněnského radiožurnálu, a především se zasadil o vybudování brněnského výstaviště v Brně-Pisárkách. V roce 1912 společně se třemi kamarády koupil pozemky v zátocě Srebreu a následně v zátocě Kupari pro vybudování mořských lázní. Společně s Jaroslavem Fenclem pak založili „Dubrovnickou lázeňskou a hotelovou společnost“. https://encyklopedie.brna.cz/home-mmj/?acc=profil_osobnosti&load=2513 Cit. 15. 5. 2019

¹³⁹ Marie Steyskalová (1862–1928) byla učitelka a organizátorka ženského sociálního hnutí na Moravě, podporovatelka ženské emancipace a vzdělanosti, zakladatelka české měšťanské školy v Uherském Brodě a zakladatelka, správkyň a jednatelka Moravské ústřední útulny ženské v Brně. Jejím krédem bylo „Nepřijde nazmar, co dáte dětem“. Pořádala různé dobročinné besídky a akce, přednášky, výstavy ručních prací, prázdninové kurzy pro učitele. Z původní noclehárny a tzv. poptávrny se jí podařilo vybudovat sociální ústav pro děti a dívky, který měl svou knihovnu a čítárnu, stravovnu, penzionát, hřiště i první jesle. Pokud jde o její působení na Jadranu, dne 10. října 1910 odjela první skupina deseti dětí ke zdravotnímu pobytu do Crikvenice, kde byly ubytovány v pronajatém domku „U zeleného háje“. První světová válka utlumila ozdravné pobyty, které se uskutečňovaly v pronajatých objektech. Po válce Marie Steyskalová, tentokrát i s pomocí nové Československé republiky a dárců, vybudovala již vlastní objekty, které sloužily ke zlepšení zdravotního stavu dětí. Dne 4. dubna 1923 byla v Crikvenici otevřena „Vila Miloslava“. Byla pojmenována po Miloslavě Hlínové (1882–1920), která odešla do Ameriky, kde se stala redaktorkou *Ženských listů* v Chicagu. Ve svém časopise neúnavně vyzývala čtenářky k darům pro zamýšlený projekt v Crikvenici, získané peníze ihned posílala do Brna. Otevření první ozdravovny se Hlínová nedožila, vila dostala jméno na její počest. Následovaly budovy „Mladost“ a „Ludmila“, celý komplex byl po smrti zakladatelky pojmenován jejím jménem. https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=360 Více: FLODROVÁ, Milena – ŠENKÝŘ, Miloš: *Brno a Brňanky: povídání o zajímavých ženách spojených s minulostí i současností města Brna*. Brno 2015; FREJKA, Bedřich: *Československé dětské ozdravovny Marie Steyskalové v Crikvenici*. Brno 1931; KLÍMA, Vlastimil: Naša djeca u primorskim kolonijama. *Jadranska straža VII*, 1929, s. 50; Týž: Klimatické a mořské lázně na Jadranu. *Slovanský Jadran VI*, 1936, s. 14.

¹⁴⁰ Již na počátku 19. století jsou zaznamenány snahy moravských kruhů v Brně o zřízení vlastního technického učiliště na úrovni vysoké školy. K jeho slavnostnímu otevření došlo dne 14. ledna 1850. Brzy na něm však převládl jako vyučovací jazyk němčina, a proto bylo nutné zřídit samostatnou českou techniku. Ta pak byla otevřena dne 4. listopadu 1899. Více ZÁRUBA, Ladislav: Vznik a vývoj Vysokého učení technického v Brně. In: *Brno v minulosti a dnes III. sborník příspěvků k dějinám o výstavbě Brna*. Brno 1961, s. 220–225 či FRANEK, Otakar: *Dějiny České vysoké školy technické v Brně, I. díl – do roku 1945*. Brno 1969, s. 22–74.

¹⁴¹ Karel Zahradník (1848–1916) byl matematik, profesor a rektor brněnské české techniky v letech 1899–1901, dále předseda a čestný člen podpůrného spolku Hlávka, akademický člen spolku Zora a mj. řádný člen Jihoslovanské akademie věd a umění v Záhřebu, dopisující člen Královské srbské akademie věd v Bělehradě a České akademie věd a umění v Praze. V roce 1893 vyslán Chorvatskou zemskou vládou na kongres matematiků v Mnichově. http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=453 Cit. 24.1. 2014

jako profesor matematiky na univerzitě v Záhřebu, dále Michal Ursíny,¹⁴² nebo Vincenc Hlavinka a Vladimír Filkuka,¹⁴³ kteří rovněž působili v Záhřebu.¹⁴⁴ Velký zájem české veřejnosti vzbudily v letech 1912–1913 balkánské války, což se projevilo morální, ale i peněžitou podporou jižních Slovanů.¹⁴⁵ Ve prospěch válčícího Srbska se konaly sbírky, z nichž nejvýznamnější inicioval náčelník České obce sokolské Josef Scheiner.¹⁴⁶ České politické strany pořádaly manifestace na podporu osvobození balkánských Slovanů zpod turecké nadvlády. Také řada lékařů¹⁴⁷ odjela pomáhat raněným¹⁴⁸ – v řadách srbské armády sloužili například lékaři Rudolf

¹⁴² Michal Ursíny (1865–1933) byl profesor brněnské české techniky, kde působil v letech 1900–1933, člen Národní rady československé, dále např. od roku 1895 byl inženýrem města Záhřeb, v letech 1897–1898 působil jako externí profesor stavitelství v Královské zemské stavitelské škole v Záhřebu. http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2243 Cit. 24.1.2014.

¹⁴³ O Hlavinkovi a Filkukovi bude, jakožto významných činovnících brněnského odboru, pojednáno později.

¹⁴⁴ ROLENCOVÁ, Emilie: *Odbor Československo-jihoslovenské ligy v Brně*. Diplomová práce 1971. Vedoucí práce: PhDr. Arnošt Skoupý. Pedagogická fakulta UPOL, Olomouc, s. 16.

¹⁴⁵ Více např. HAVRÁNKOVÁ, Růžena: Padesáté výročí balkánských válek. Všestranné sympatie našeho lidu. *Slovanský přehled* 48, 1962, s. 211–213; NEČAS, Ctibor: Odezva první balkánské války mezi českou veřejností a na Moravě a ve Slezsku. In: *Studia balcanica bohemo-slovaca VI. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005*. Brno 2006, s. 267–275; PÁNEK, Jaroslav: K ohlasu balkánských válek 1912–1913 na českém venkově. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia balkanica bohemoslovaca II. Příspěvky přednesené na II. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně 18.–19. května 1974*. Brno 1975, s. 251–258; PAULOVÁ, Milada: *Balkánské války 1912–1913 a český lid*. Praha 1963; ŠLAISOVÁ, Dana: Ohlas první balkánské války v českém prostředí. *SHS I*, 1955, s. 227–263.

¹⁴⁶ Josef Eugen Scheiner (1861–1932) byl český právník, tělocvičný a veřejný činitel. Od mládí se účastnil sokolského hnutí, zasadil se o jeho sjednocení v Čechách a propojení s podobnými spolky jiných slovanských národů. Roku 1887 se stal redaktorem časopisu *Sokol*, o dva roky později byl zvolen do předsednictva České obce sokolské, v roce 1906 se stal jejím starostou. Roku 1908 zakládal Svaz slovanského sokolstva. Po vypuknutí první světové války Scheiner nabídl tělocvičny k využití jako lazarety a členstvo zapojil do charitativní činnosti na podporu válkou strádajících. Osobně se vydal cestou protihabsburského odboje, když jako jeden z prvních finančně podpořil T. G. Masaryka v samých začátcích jeho zahraniční akce. Bezprostředně po 28. říjnu 1918 se zapojil do budování československé armády. Na politické scéně hájil zájmy národních demokratů v Revolučním Národním shromáždění (1918–1920). Od ledna do května 1919 zastával funkci generálního inspektora československých vojsk. Tento vojenský úřad opustil na vlastní žádost, aby se plně věnoval Československé obci sokolské, jež se v meziválečných letech stala jeho nemalým přičiněním masovou státotvornou oporou. <http://www.vhu.cz/Josef-scheiner/> Cit. 16. 5. 2019

¹⁴⁷ Právě čeští lékaři nezůstali pouze u projevů sympatií ke slovanským národům na Balkáně. Protože stav vojenského i civilního lékařství byl v oblasti států Balkánského poloostrova na velmi nízké úrovni, rozhodly se státy Bulharska, Srbska, Černé Hory atd. podat prostřednictvím Červeného kříže žádost o pomoc při organizování nutné zdravotní péče během války. Společnost českých lékařů se proto rozhodla vytvořit lékařské dobrovolnické skupiny, které by operovaly na území těchto států a které by sloužily jak potřebám civilního obyvatelstva, tak i potřebám bojujících armád. Žádost o mezinárodní pomoc přišla zejména z toho důvodu, že v jejich armádách chyběla moderně fungující zdravotní služba. MATĚJČEK, Petr: *Čeští lékaři v rakousko-uherské armádě 1867–1918*. Diplomová práce 2014. Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc. Ústav českých dějin FF UK Praha s. 64.

¹⁴⁸ Motivací zájemců byla jednak pomoc jižním Slovanům, s nimiž je pojil v té době jistý širší pocit bratrské sounáležitosti, jazyková a historická příbuznost a vědomí obdobného zápasu o sebeurčení. V případě starších lékařů se jednalo i možnost získat praktické dovednosti v oboru válečné chirurgie, o které do té doby měli pouze teoretické znalosti a určitou roli zde sehrála i snaha uniknout všednosti domácího prostředí. SEVERA, Jan: *Působení českých lékařských dobrovolníků v balkánských válkách 1912–1913, jeho důsledky a vlivy na vývoj balkánské zdravotní péče*. Bakalářská práce 2014. Institut mezinárodních studií FSV UK, s. 17. Více o působení českých lékařů na Balkáně v době balkánských válek, např.: POLÁK, Otto: *Dojmy lékaře z balkánské války: glosy k balkánské válce*. Praha 1913; RYCHLÍK, Emanuel: *Na Černé Hoře a v Srbsku: vojensko-chirurgické zkušenosti z balkánské války 1912–1913*. Praha 1914; MIKULA, Metod: *Vzpomínky z balkánských válek*. *Věstník československých lékařů* 48, č. 36–38, září 1936, s. 1152–1156; ČERNICKÝ, Ladislav: *Vzpomínky z balkánských válek*. *Věstník československých lékařů* 48, č. 36–38, září 1936, s. 1133–1138; PŘECECHTĚL, Antonín: *Vzpomínky z*

Jedlička¹⁴⁹ nebo Vladimír Haering.¹⁵⁰ Vynikající schopnosti prokázal v srbské armádě jako operatér brněnský lékař Jan Navrátil.¹⁵¹

Přátelství bylo zpečetěné společnými boji na frontách první světové války, kdy mnoho jednotlivců z Brna bojovalo v těchto letech na Balkáně.¹⁵² A podobně i v době první světové války pokračovaly také výpravy (nejen) brněnských lékařů právě směrem na Balkán – z těch

balkánských válek. *Věstník československých lékařů* 48, č. 36–38, září 1936, s. 1161–1164; JURIKOVÁ, Zuzana: Čeští lékaři v balkánských válkách. *Zdravotnické noviny* 31, č. 31, 1982, s. 12; CUŘÍNOVÁ, Ludmila: Čeští lékaři nejsou na Balkáně poprvé: Účast českých lékařů v balkánských válkách. *Tempus medicorum* 8, č. 5, 1999, s. 12–13; HLAVA, Antonín: Bedřich Honzák v balkánských válkách (1912–1913). *Scan: časopis Fakultní nemocnice a Lékařské fakulty UK v Hradci Králové* 10, č. 1, 2000, s. 16–18; KÁŠ, Svatopluk: Čeští lékaři v balkánských válkách 1912–1913. *Praktický lékař: časopis pro další vzdělávání lékařů* 86, č. 3, 2006, s. 176–179; ČERNICKÝ, Ladislav: Vzpomínky na český lékařský pomocný sbor za války balkánské. *Věstník československých lékařů*, 1936, r. 48, č. 36–38, s. 1133–1138.

¹⁴⁹ Rudolf Jedlička (1869–1926) byl český lékař, chirurg, rentgenolog a radiolog, iniciátor a mecenáš řady sociálně zdravotních iniciativ. Po vzniku Československa byly Jedličkovy nesporné vědecké zásluhy roku 1921 oceněny jeho jmenováním řádným profesorem a prvním přednostou II. chirurgické kliniky University Karlovy, jež byla původně umístěna v Pražském sanatoriu v Podolí, které Jedlička založil roku 1914. Světově proslul především v chirurgii kostní a břišní. Byl mistrným diagnostikem a brzy po objevu Roentgenových paprsků (listopad 1895), prosadil už v lednu 1897 první operaci provedenou na základě diagnostiky rentgenem. Významné byly jeho snahy humanitní a sociálně lékařské. Roku 1905 byl z jeho iniciativy založen při Spolku českých lékařů Spolek pro zkoumání a potírání zhoubných nádorů v Čechách. Roku 1913 založil v Praze ústav pro tělesně postižené děti, který byl na jeho počest nazván Jedličkovým ústavem. Jedlička jako jeho zakladatel byl veden myšlenkou dát handicapovaným dětem možnost odborného léčení a odborné výchovy k, pokud možno, samostatnému a plnohodnotnému životu. <http://www.payne.cz/3xS43787/JedlickaRudolf.htm> Cit. 15. 5. 2019 Více: TITZL, Boris: Mise MUDr. Rudolfa Jedličky na Balkáně. In: *Mezinárodní sympozium k dějinám medicíny, farmacie a veterinární medicíny* (5.) 26.–29. června 2001. Hradec Králové 2001. s. 105–111.

¹⁵⁰ Vladimír Haering (1882–1942) byl český vojenský lékař, legionář a odbojář. Za první balkánské války v roce 1912 si jej Rudolf Jedlička vybral jako spolupracovníka do skupiny lékařů, se kterou vyrazil pomáhat zraněným do Srbska. Haering pracoval v bělehradské nemocnici a za svou činnost získal Řád svatého Savy. V letech 1916–1920 sloužil v ruských legiích. V roce 1940 byl zatčen za své odbojové aktivity a později odsouzen k šesti letům vězení. Kruté podmínky během věznění v Německu jej připravily o život v roce 1942. https://cs.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_Haering Cit. 15. 5. 2019

¹⁵¹ Jan Navrátil (1879–1938) byl chirurg, který v Králově Poli vybudoval „Sanatorium MUDr. Jana Navrátila“ (dnes „Klinika plastické a estetické chirurgie“ – detašované pracoviště Fakultní nemocnice u sv. Anny). Důkladnou praxi ve svém oboru získal na bojištích dvou válek, balkánské a posléze první světové. Oženil se s Annou Těsnohlídkovou, rozvedenou se spisovatelem Rudolfem Těsnohlídkem. NOVOTNÁ, Jana: MUDr. Jan Navrátil a jeho jubilující sanatorium. *Královopolské listy: časopis městské části Brno-Královo Pole* 22, 2012, č. 10, s. 3.

¹⁵² Za první světové války se množství příslušníků českého národa muselo účastnit v rámci rakousko-uherské armády bojů proti Srbsku, avšak poměrně značná část českého veřejného mínění sympatizovala se Srbskem. Proto již v roce 1915 se v Bělehradě snažili někteří zajatí čeští důstojníci vytvořit dobrovolnický sbor v rámci srbské armády. Dva pokusy o vytvoření takovýchto ozbrojených útvarů však v letech 1915 a 1917 ztroskotaly. Od roku 1916 se asi 1 700 českých vojáků zúčastnilo bojů na východní frontě v Dobruďi v rámci srbského dobrovolnického oddílu. Část z těchto vojáků pak odešla v roce 1917 do československých legií v Rusku a část pak bojovala na soluňské frontě. HLADKÝ, L. (ed.): *Vztahy Čechů*, s. 111. Více pak FREJA, Karel: O československém vojsku v Srbsku. In: Kučera, František – Vlasák, Josef (eds.): *Československé armádě k 28. říjnu! Památník k oslavě výročí naší samostatnosti*. Praha 1928; VÁCHA, Dalibor: Čechoslováci v Dobruďi. Sonda do každodenního života a vnímání vojáků na polozapomenuté frontě první světové války. *Slovanský přehled* 96, 2010, s. 217–240. Jednou z nejznámějších front, kde také tisíce českých vojáků bojovalo po boku Jihoslovánů, resp. Slovinců v jednotkách rakousko-uherské armády, byla fronta italská. Zvlášť krvavé boje se odehrávaly v povodí řeky Soče a v oblasti Julských Alp. HLADKÝ, Ladislav (ed.): *Vztahy Čechů*, s. 34. Více viz VÁCHAL, Josef: *Malíř na frontě. Soča a Itálie 1916–1917*. Litomyšl 1996; FUČÍK, Josef – PAVLÁK, Marek: *Sočská fronta 1915–1917. Průvodce po místech bojů vojáků z českých Alp – Banjšice – Kras – Přímoří*. Praha 2009; PAPCUNOVÁ, Eliška: *Účast českých vojáků na sočské frontě za první světové války*. Bakalářská diplomová práce 2009. Vedoucí práce: doc. PhDr. Ladislav Hladký, CSc. Ústav slavistiky FF MU Brno; VRIČAN, Jozef: *Po zapadlých stopách českých vojáků: z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc 2008.

brněnských zmiňme například lékaře Václava Zakopala.¹⁵³ Mnozí z nich pak působili během první světové války v rezervní bělehradské nemocnici pojmenované po městě Brno (Rezervna bolnica „Brno“).¹⁵⁴

Právě tato přímá setkání a styk s jihoslovanským prostředím předznamenaly zájem o realizaci československo-jihoslovanského přátelství i do budoucna. Zajímavá je ovšem skutečnost, že po první světové válce se v Brně příznivci Jihoslovanů nesdružili a nevytvořili spolek, který by svou činností nějak prakticky realizoval vzájemnostní ideu. Jelikož neexistují prameny, které by vzhledem k dosavadním tradicím vysvětlovaly důvod, proč tomu tak bylo, můžeme se domnívat, že styky a přátelství existovaly pravděpodobně prostřednictvím stálých osobních kontaktů hlavně s jihoslovanskými studenty a Jihoslovany usedlými v Brně. Byla to Praha, v níž nabyla myšlenka založit vzájemnostní korporaci volně přístupnou nejširší veřejnosti, konkrétní podoby.

4.2 Akademický spolek Jugoslavijs

4.2.1 Předválečný vývoj spolku

Pokud máme hovořit o vzniku brněnského odboru Československo-jihoslovanské ligy, nemůžeme vynechat jednu kapitolu vzájemných styků – tradici styků jihoslovanských vysokoškolských studentů s českým Brnem.

Desítky jihoslovanských studentů (pocházející především z Dalmácie) studovaly především na české technice a byly velice aktivní v českém spolkovém životě. Spolu s Mate Viskovićem,¹⁵⁵ se snažily vytvořit v Brně středisko jihoslovanských studentů, kteří by byli sdruženi ve vlastním spolku. Tato jejich aktivita samozřejmě narazila na odpor tehdejších rakouských úřadů, který se podařilo zlomit až prostřednictvím Michala Ursínyho, jež za vznikající spolek převzal osobní zodpovědnost.¹⁵⁶

¹⁵³ Václav Zakopal byl dětský lékař a působil v České sekci Moravské lékařské komory v Brně. Více např. ZAPLETAL, Vladimír: MUDr. Václav Zakopal – devadesátiletý. *Časopis lékařů českých*. 1967, roč. 106, č. 38, s. 1022. <http://www.medvik.cz/bmc/view.do?gid=706900&language=cs> Cit. 24. 1. 2014

¹⁵⁴ MZA, fond B 26 Policejní ředitelství Brno, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. TOMEŠ, Karel: *Brno i Jugoslavijs*. III. výroční zpráva za rok 1932, s. 3.

¹⁵⁵ Mate Visković (1877–1932) byl velkoobchodník s vínem, čestný konzul Království Jugoslávie v Brně. Finančně podporoval jihoslovanské studenty, kteří přicházeli studovat do Brna na českou techniku, po vzniku Československa také na Masarykovu univerzitu a Vysokou školu zvěrolékařskou. https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_literatury&load=21143 Cit. 15. 5. 2019

¹⁵⁶ MZA, fond B 26. TOMEŠ, Karel: *Brno i Jugoslavijs*. III. výroční zpráva za rok 1932, s. 4.

Akademický spolek Jugoslavijs (Akademske društvo Jugoslavijs) byl založen ve školním roce 1908–1909, tedy časově souvisí s obdobím anexe Bosny a Hercegoviny Rakousko-Uherskem v roce 1908. Hlavní iniciátor založení spolku Ranko Vujić uvádí, že ustanovení tohoto spolku se stalo jistou formou politického protestu proti tomuto aktu.¹⁵⁷ Účelem spolku bylo na prvním místě hájit zájmy všech jihoslovanských studentů a měl přispívat k utužování a propagaci jihoslovanské a československé vzájemnosti.

Postupně začalo docházet k upevňování a rozvíjení aktivní činnosti spolku. Jednou z prvních akcí spolku se stal propagační výlet k příslušníkům charvátské kolonie v obcích u Mikulova.¹⁵⁸ Stejně sledoval spolek i dění ve své vlasti a uspořádal demonstrace proti režimu chorvátského bána Cuvaje. K udržování kladných vztahů se všemi slovanskými studenty měla přispět činnost Milana Vuletiće,¹⁵⁹ jež byl zvolen za druhého předsedu spolku. Jeho hlavním cílem bylo navázat přátelské styky se všemi českými, polskými a ruskými studentskými spolky, což se mu ale nepodařilo.¹⁶⁰ S českými studenty byl navázán kontakt například prostřednictvím společné agitace za založení české techniky v Brně (po jejím vzniku byly spolku dokonce propůjčeny místnosti pro jeho činnost). Avšak nejvíce se vzájemné styky a přátelství utužovaly

¹⁵⁷ VUJIĆ, Ranko: Jugoslavenska omladina u Austro-Ugarskoj i osnivanje Akad. Dr. „Jugoslavijs“. In: *Akademske društvo Jugoslavijs 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 53.

¹⁵⁸ První charvátské osídlenci přišli na Moravu zřejmě již kolem roku 1530 na pozvání Jiřího Hartmanna I. z Lichtenštejna. Usadili se ve zpustlých obcích Frélichov na Drnholecku, Charvátské Nové Vsi a Poštorné na Břeclavsku. Další přicházeli postupně v průběhu následujících sedmdesáti let. Usadili se v několika desítkách vesnic, z nichž největší a nejvýznamnější byly Frélichov (nyní Jevišovka), Nový Přerov a Dobré Pole na Mikulovsku. V obcích, kde Charváti žili v početní menšině, postupně splynuli s okolním obyvatelstvem. Těm, kteří žili více pospolu, se podařilo déle si uchovat charvátskou identitu a s ní i znalost jazyka – v obcích na Valticku, které byly obklopeny slovanským živlem, se chorvatsky mluvilo několik staletí. Ve vesnicích ležících v německojazyčném prostředí Mikulovska si Charváti udrželi svou identitu až do nuceného vystěhování komunistickým režimem v roce 1948, kde byli přesídleni do podhůří Jeseníků, na Opavsko, Olomoucko, Prostějovsko. <http://www.moravstichorvati.cz/kdo-jsme> Cit. 15. 5. 2019 Více ŠMÍDKOVÁ, Lenka: *Moravští Chorváti obraz života a vysídlení v paměti tří generací*. Bakalářská diplomová práce 2011. Vedoucí práce: PhDr. Helena Bočková. Ústav slavistiky FF MU Brno; též: *Vliv rodinného a společenského života na udržování identity moravských, slovenských a gradišćanských Chorvatů*. Magisterská diplomová práce 2013. Vedoucí práce: PhDr. Helena Bočková. Ústav slavistiky FF MU Brno; HLADÍKOVÁ, Jana: *Moravští Chorváti – kultura, život a nucené vysídlení*. Diplomová práce 2013. Vedoucí práce: Mgr. Radim Šíp, PhD. Katedra speciální pedagogiky PedF MU Brno; DOROVSKÝ, Ivan: *Charváti ještě žijí mezi námi: (sborník studií a vzpomínek)*. Brno 1996; JERÁBEK, Richard: *Moravští Charváti v literatuře*. Brno 1966; též: *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. Brno 1991; PAVLIČEVIĆ, Dragutin: *Moravski Hrvati: povijest – život – kultura*. Zagreb 1994; PIČULJAN, Zoran a kol: *Prvních 10 chorvátských let: chorvátská kultura v České republice 1992–2002*. Praha 2002; VAŠKOVÁ, Lenka: *Rozsídlení moravských Chorvatů a postoj jugoslávské vlády*. Bakalářská práce 2013. Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D. Ústav slavistiky FF MU Brno; nejnověji: KOPŘIVOVÁ, Lenka – LEISSEROVÁ, Eliška (eds.): *Barvy charvátské Moravy*. Jevišovka 2017.

¹⁵⁹ Milan Vuletić měl již zkušenosti s organizováním jihoslovanských studentů ve Vídni a Štýrském Hradci.

¹⁶⁰ Již během prvních společných schůzí došlo ke sporům (například mezi Čechy a Poláky kvůli Těšínsku) a navíc v roce 1913 byli v souvislosti s druhou balkánskou válkou ze spolku vyloučeni bulharští studenti. Více o něm: GOLJEVŠČEK, Boris C: Ing. Milan Vuletić, častní konzul kralj. SHS v Brnu, predvojni predsednik A. D. „Jugoslavijs“. In: *Akademske društvo Jugoslavijs 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 29–33.

během společně pořádaných společenských akcí.¹⁶¹ Události první světové války však slibný vývoj spolku přerušily. Byl zabaven spolkový archiv a většina jihoslovanských studentů¹⁶² spolku zamířila do jihoslovanských legií a na bojiště.¹⁶³

4.2.2 Spolek v době meziválečné

Konec první světové války, vznik Království SHS a Československa vytvořily nové podmínky pro fungování spolku jihoslovanských studentů v Brně. Jejich situace v Brně se nijak neodlišovala od situace celostátní – po válce do českého prostředí přicházeli kromě těch, kteří se vrátili dostudovat, i noví posluchači a také studenti vypuzení z Vídně a Štýrského Hradce.¹⁶⁴ Zájem z jejich strany studovat v Československu, ale narážel na řadu faktorů, které časem začaly studium ztěžovat. Jihoslovanskí studenti platili jako cizinci dvojnásobné taxy, ve srovnání s jinými zahraničními školami dostávali nízká stipendia, neměli slevy na ubytování a dopravu. Jejich postavení se zhoršilo také následkem poklesu hodnoty dináru vůči koruně v letech 1922–1923, která pak studium neúměrně prodražovala.¹⁶⁵

Nejdůležitější se tak stalo vyřešení sociální otázky – bylo nutné jihoslovanským studentům poskytnout stejné sazby a podmínky při placení školného a tax jako pro vysokoškoláky československé.¹⁶⁶ Studenti očekávali, že tyto jejich existenční problémy vyřeší Jugoslavijská akademická společnost, který po válce obnovil svoji činnost. Jenže účelem ani posláním tohoto spolku nebylo starat se o tyto problémy, avšak na základě jeho návrhu došlo k založení dvou podpůrných spolků – Jihoslovanské akademické mensy roku 1919 a Jihoslovanského akademického

¹⁶¹ Například byl uspořádán koncert ve prospěch podpůrného spolku Hlávka. Brněnská veřejnost se pak s jihoslovanskými studenty seznamovala nejčastěji prostřednictvím Svetosávských a Strossmayerovských oslav.

¹⁶² Tím zde byli myšleni i studenti bulharští.

¹⁶³ Více například GURALJ, Emil: Akademický spolek „Jugoslavijská akademická společnost“ v prvním desetiletí. (Výňatek z proslovu při příležitosti oslavy 10. výročí). In: *Akademsko društvo Jugoslavijská akademická společnost 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 65–77.

¹⁶⁴ Navíc počet studentů, kteří přicházeli do Brna na českou techniku, se ještě zvýšil o studenty, kteří přišli studovat na nově založenou Vysokou školu zvěrolékařskou a Masarykovu univerzitu. Jistě tomu také přispěla samotná poloha Brna – byla blíže než Praha a do jisté míry nahrazovala Vídeň.

¹⁶⁵ Dalším důvodem, proč se jejich počet snižoval, byl především jejich odliv do Itálie, kde měli studium finančně zvýhodněno a také díky dobudování vlastního vysokého školství v Království SHS, resp. Království Jugoslávie. SOJKA, Josef: *Československo-jugoslávské kulturní vztahy*. Bakalářská diplomová práce 2003. Vedoucí práce: Doc. PhDr. Vladimír Goněc, CSc. Historický ústav FF MU Brno, s. 19.

¹⁶⁶ O této problematice více například STOJANOVIC, Živko: Jihoslovanskí studenti na českoslov. vysokých školách pro uskutečnění praktické vzájemnosti. In: *Akademsko društvo Jugoslavijská akademická společnost 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 126–130.

spolku podpůrného. Prostřednictvím těchto spolků se pak realizovala hmotná pomoc jihoslovanským studujícím.¹⁶⁷

V této době si spolek začal uvědomovat nutnost sjednocení ostatních jihoslovanských spolků, které se mezitím postupně vytvářely na jednotlivých školách. To se povedlo Slavko Rosmanovi, který získal všechny jihoslovanské studenty pro myšlenku sjednocení studentských organizací (Slovinského akademického spolku, Jihoslovanské akademické mensy, Jihoslovanského akademického podpůrného spolku, Banovina – organizace studentů z Bosny a Hercegoviny) do ústředního Jihoslovanského akademického spolku s oddělením mensy.¹⁶⁸ Roku 1926 se tak Akademický spolek „Jugoslavijska“ stává jediným spolkem jihoslovanských studentů v Brně, kdy do něj právě vstoupily všechny výše zmíněné organizace.

Pozici spolku upevnil i zájem českých studentů o jihoslovanské studenty a mj. skutečnost, že Jugoslavijska se stala členem Sboru kulturních a krajinských spolků na Moravě a ve Slezsku. Navíc se spolek snažil o navázání styků s dalšími slovanskými spolky v Brně.¹⁶⁹ Po čase se také změnil vztah k bulharským studentům, když 6. ledna 1921 s nimi byly opět obnoveny a navázány kontakty.¹⁷⁰ Kontakty všech slovanských spolků v Brně, včetně Jugoslavijske, pak vyvrcholily ve třicátých letech jejich sdružením do Svazu studentů Slovanů. Po založení Československo-jihoslovanské ligy v Praze spolek navázal kontakt i s ní a na žádost ústředí začal připravovat půdu pro ustanovení obdobné korporace i v Brně.¹⁷¹

Ale vznikem a zakládáním vysokých škol v Jugoslávii se začal počet jihoslovanských studentů zmenšovat a činnost spolku začala ochabovat. Ve spolku dokonce vznikla krizová situace, která dosáhla vrcholu, když skupina členů ustavila nový spolek. Nakonec se však podařilo skupinu přimět k návratu do spolku.¹⁷²

K oživení činnosti spolku pak přispělo fungování pěveckého a tamburašského sboru. Pěvecký sbor byl vytvořen slovinskými studenty již v letech 1922–1924, poté však svoji činnost přerušil. Na podzim roku 1927 pak byla jeho činnost opět obnovena. Vystupoval na večírcích podpůrného slovanského spolku Slavjan a zúčastňoval se akcí brněnského odboru Československo-jihoslovanské ligy.¹⁷³ Pokud jde o sbor tamburašský, ten byl ustanoven již v počáteční

¹⁶⁷ ROLENCOVÁ, Emilie: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Brně*, s. 8.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 9.

¹⁶⁹ Nejaktivnější byla spolupráce s polskými spolky a organizacemi. Uskutečňovaly se společné zájezdy a programy a řada Jihoslovanů navštěvovala kurzy polského jazyka. Spolek Jugoslavijska se dokonce zúčastnil velké exkurze po Polsku.

¹⁷⁰ Prakticky se to projevoválo společnými exkurzemi a vzájemnými návštěvami na oslavách a přednáškách

¹⁷¹ MARN, C. N.: *Akademsko Društvo „Jugoslavijska“ v drugem desetletju*. In: *Akademsko društvo Jugoslavijska 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 84.

¹⁷² ROLENCOVÁ, Emilie: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Brně*, s. 12.

¹⁷³ O pěveckém sboru a jeho činnosti více JURIŠIČ, Joža C.: *Pěvecký sbor A. D. „Jugoslavijska“ v Brně*. In: *Akademsko društvo Jugoslavijska 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 108–109.

fázi vývoje spolku. O jeho činnosti do války však není zmínka. Sbor se začal intenzivně rozvíjet od roku 1920, kdy se stal samostatnou sekci spolku.¹⁷⁴ Tyto dvě „zábavné“ sekce pak doplňovala ještě sekce šachistů.¹⁷⁵

Ke konci dvacátých let a počátkem let třicátých se spolková činnost, bez ohledu na vlivy světové hospodářské krize, zdárně rozvíjela. Pořádala mnoho společenských večírků a kulturních akcí, debatních schůzí apod. Spolek setrval ve své činnosti až do roku 1938, a to právě především díky své kulturní činnosti a rozsáhlé spolupráci s brněnským odborem Československo-jihoslovanské ligy.¹⁷⁶

4.3 Vznik brněnského odboru Československo-jihoslovanské ligy

Hlavním iniciátorem založení tohoto spolku se stali členové již zmíněného spolku Jugoslavijs. Vytvořit místní odbor ligy se pokoušeli již v roce 1921. Konkrétní přípravy k tomu však byly učiněny až po příjezdu sekretáře ústředí ligy Huberta Ripky do Brna.¹⁷⁷

V souvislosti s jeho návštěvou svolali studenti na 3. února 1922 zástupce politických stran, kulturních a hospodářských organizací na poradě o založení spolku,¹⁷⁸ na které Ripka ve svém referátu přítomné seznámil s úkoly a pracovním programem Československo-jihoslovanské ligy a přimlouval se za ustanovení odboru v Brně. „*Po obsáhlé diskusi, v níž bylo dotčeno mnoho věcí, které se staví napříč zintenzivnění styků československo-jihoslovanských, bylo jednomyslně schváleno přistoupení k založení odboru Ligy v Brně. Za tím účelem bylo zvoleno přípravné komitě v čele s profesorem České techniky panem Ursinym.*“¹⁷⁹ Přípravný odbor mohl

¹⁷⁴ Více RUŽIČ, Andrija: Naš tamburaški zbor. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 119–121.

¹⁷⁵ O sekci šachistů více PEČAR, Osvin: Šahovska sekcija A. D. „Jugoslavija“. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 117–119.

¹⁷⁶ ROLENCOVÁ, Emilie: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Brně*, s. 13.

¹⁷⁷ Zájezd Dra Huberta Ripky, tajemníka Československo-jihoslovanské ligy, k odborům ligy v Bratislavě, Brně a Olomouci. *ČJL II*, 1922, s. 34.

¹⁷⁸ Této poradě se zúčastnil starosta města Brna Bedřich Macků, senátor Sociálně demokratické strany Špina, osvětový referent zemského velitelství Ossendorf, za Obchodní a živnostenskou komoru Janeček, Milan Vuletić, za odbor Ústředního spolku československých profesorů Otakar Maška, jednatel Ústředního spolku učitelů Nozar, dále profesori Vincenc Hlavinka, Michal Ursíny a Jan Lukeš a za spolek Jugoslavija studenti Josip Švágel a Krčma. ROLENCOVÁ, Emilie: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Brně*, s. 13.

¹⁷⁹ Tamtéž. Avšak Rolencová ve své práci uvádí, že v čele měl stát Vincenc Hlavinka.

začít s vypracováváním stanov, které byly dokončeny 3. června 1922. Podepsal je Vincenc Hlavinka, starosta města Brna Bedřich Macků, Jan Lukeš, Michal Ursíny a zástupci české techniky.¹⁸⁰

Vincenc Hlavinka následně 8. června 1922 zaslal Zemské správě politické na Moravě úřední dotaz, zda dá souhlas ke zřízení nepolitického spolku Československo-jihoslovanské ligy v Brně, podle znění přiložených stanov. Spolek si kladl za cíl šířit vzájemnostní československo-jihoslovanskou myšlenku v oblasti jižní Moravy. Zemská správa politická pak pověřila Policejní ředitelství v Brně, aby uvědomilo Hlavinku o kladném rozhodnutí.¹⁸¹

Přípravné práce vyvrcholily ustavující valnou hromadou 30. října 1922,¹⁸² na níž byla založena Československo-jihoslovanská liga v Brně jako spolek samostatný, organizačně nezávislý na společnosti celostátní s centrem v Praze.¹⁸³ Brněnský spolek mohl přistoupit k zakládajícím devíti odborům, ale neučinil tak. Můžeme se domnívat, že důvodem, proč tomu tak bylo, byla skutečnost, že brněnští pravděpodobně usilovali o určitou autonomii a měli snahu v moravském prostředí Praze konkurovat. Možné je také to, že si chtěli, po upevnění svých pozic, postupně na Moravě vytvořit síť vlastních odborů.¹⁸⁴ Zcela jistě zde mohla mít vliv také skutečnost, že část příjmů, zvláště z členských příspěvků, nemusela být odváděna do Prahy.

Ovšem nejsou zachovány bližší informace o kontaktech ligy v Brně s ústředím ligy z této doby. Zřejmé je, že z počátku brněnský spolek určitě musel překonávat obtíže nejen organizačního rázu, ale i technického, hledal styl své spolkové práce a snažil se nějakým způsobem vyřešit svůj vztah s ústředím. Kvůli svému postavení totiž nemohl využívat výhod jako odbory ostatní, jako bylo například zastoupení členů v ústředním výboru ligy či koordinování a podpora spolkové práce právě ze strany ústředí. Avšak Praha o zapojení odboru druhého největšího města stála, protože v tom viděla nesporný přínos.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA), fond B 26 Policejní ředitelství Brno, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41, *Stanovy spolku*.

¹⁸¹ Tamtéž, *Souhlas Zemské správy politické k založení spolku z 10. 6. 1922*, č. 63483/VIII.

¹⁸² Tamtéž, *Oznámení funkcionářů ze dne 2. 10. 1922*.

¹⁸³ Když se o několik dní později, 12. 10. 1922, konala ustavující valná hromada ligy v Praze, zúčastnil se jí jako host z Brna architekt František Odehnal, více viz *Ustavující valná hromada Ústředí Československo-jihoslovanské ligy*, ČJL II, 1922, s. 125.

¹⁸⁴ Ve dvacátých letech se tato snaha nesetkala s úspěchem, částečně se tak stalo v následujícím desetiletí, o tom bude pojednáno později.

¹⁸⁵ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 20–21.

4.4 Organizační vývoj brněnského odboru

Brněnská liga se stala odborem pražského ústředí rozhodnutím své druhé řádné valné hromady dne 6. února 1924. Připojením mohl spolek vyvinout úspěšnější a aktivnější činnost, ale musel se smířit s tím, že nyní bude odvádět část příspěvků do Prahy.¹⁸⁶

S ústředím Československo-jihoslovanské ligy navázal různé formy styku. Zasílal své protokoly o schůzích a činnosti a ty pak byly publikovány s jinými informacemi ve spolkovém časopise *Československo-jihoslovanská liga* (ve třicátých letech nově pod názvem *Československo-jihoslovanská revue*).

Zastavme se u roku 1926, kdy v souvislosti s přepracováním stanov Československo-jihoslovanské ligy v Praze, byly tyto stanovy brněnským odborem odmítnuty. Je možné, že brněnský odbor nesouhlasil s opatřeními centralizační povahy.¹⁸⁷ Ponechal si proto původní stanovy z roku 1922. O tom, jaké byly vztahy k ústředí po tomto roce, prameny nic neuvádějí. Ze zpráv z let 1930–1931 však vyplývá, že v druhé polovině dvacátých let odbor de facto opět vystoupil ze svazku s ústředím a stal se samostatnou ligou v Brně.¹⁸⁸ Vykovával však dobrovolně všechny povinnosti jako ostatní odbory Československo-jihoslovanské ligy. Koncem roku 1930 zahájil jednání o opětné začlenění do celostátní organizace a vypracoval si i nové vlastní stanovy.¹⁸⁹ V názvu spolku se znovu objevila aspoň částečná snaha o zdůraznění zvláštního spolkového postavení – Československo-jihoslovanská liga v Brně (tj. v názvu žádná zmínka o odboru).

Cíl spolku se na rozdíl od roku 1922 v roce 1931 již částečně změnil. „*Účelem spolku jest šíření vzájemné poznání národa československého a národa jihoslovanského, studovat a prohlubovat vzájemné styky kulturní, sociální a hospodářské, podporovat hnutí pro sblížení těchto národů.*“¹⁹⁰ Byla tedy prosazena zásada nepolitičnosti spolkové práce. Ze stanov také

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ AHMP, fond: MHMP II, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr; signatura IX/0389, karton 365. *Stanovy Československo-jihoslovanské ligy z roku 1926.*

¹⁸⁸ O této situaci více MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Oznámení Zemského úřadu ze 13. června 1931, č. 15 573/V–13/31*, kde se uvádí, že se spolek Československo-jihoslovanská liga v Brně, na základě usnesení řádné valné hromady z 30. března 1931 stal odborem Československo-jihoslovanské ligy v Praze, změnil své stanovy a název. Tím pozbyly platnost stanovy z roku 1922 Více tamtéž: *Změna našeho poměru k ústředí ČJL v Praze, spolkových stanov a názvu spolku*. II. výroční zpráva odboru Československo-jihoslovanské ligy v Brně za rok 1931, s. 25–26.

¹⁸⁹ Stanovy dostupné v MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Stanovy brněnského spolku z 1931.*

¹⁹⁰ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Stanovy brněnského spolku z roku 1931.*

vyplývá, že odbor byl závislý na Praze, neboť finanční prostředky měly být opatřeny subvencemi z Prahy. Po schválení těchto nových stanov byla svolána na 16. října 1931 mimořádná valná schůze, na níž byly provedeny volby.¹⁹¹

Poslední stanovy pak ústředí vypracovalo pro všechny odbory v roce 1937. Jejich návrh projednávala mimořádná valná hromada brněnského spolku 21. května, na níž výbor jednal o některých změnách, a to osobně s generálním tajemníkem Antonínem Beringerem. Základním požadavkem se stalo zachování samostatnosti Masarykova fondu.¹⁹² Stanovy pro brněnský odbor byly potom schváleny druhou mimořádnou schůzí dne 21. června a na schůzi Ústředního výboru Československo-jihoslovanské ligy v Praze dne 30. června 1937. Zemský úřad v Brně je schválil výnosem ze dne 9. října 1937, č. 32783/III-13. Spolek změnil název na „Československo-jihoslovanská liga, odbor v Brně“. Cíle se od předcházejících zásadně nelišily.¹⁹³

Podle stanov však spolek nemohl dlouho pracovat (v září 1938 mnichovské události, v březnu 1939 změna státoprávních poměrů). Přesto se však nevzdal své činnosti a ohlásil, že hodlá dále provozovat svou statutární činnost. Představitelé spolku se zmínili i o tom, že jakmile bude povoleno konat schůze, svolají mimořádnou valnou hromadu, na které změni přiměřeně tehdejšími státními poměry název spolku a provedou v jeho stanovách žádoucí změny. Podotkli, že je nejen v Brně, ale i v okolí, jediným spolkem, který pečuje o kulturní a hospodářskou vzájemnost s Jugoslávií.¹⁹⁴

Podle nařízení ze dne 31. prosince 1939, č. 540 11/III-13 opravil spolek ve stanovách slova „Československo“ na „Protektorát Čechy a Morava“ a slovo „československý“ na „český“.¹⁹⁵ Pět stejnopisů takto opravených stanov zaslal 20. ledna 1940 policejnímu ředitelství. Po jejich schválení byl jeden výtisk spolku vrácen, jeden si tato instituce ponechala a ostatní zaslala 25. ledna 1940 č. 30840/I na přezkoumání Zemskému úřadu v Brně.¹⁹⁶

Vývoj odboru je pak následující: v červnu téhož roku sdělili funkcionáři spolku policejnímu ředitelství, že spolek ještě nekonal valnou hromadu pro správní rok 1940 a že spolek tak

¹⁹¹ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Oznámení Policejnímu ředitelství z 1. listopadu 1931 č. 507-31 o zvolených funkcionářích.*

¹⁹² Masarykův fond byl fond na podporu jihoslovanských studentů, který spravovalo pětičlenné kuratorium. O jeho finančních podporách konkrétním studentům, přijatých darech a konání různých sbírek vycházely informace ve výročních zprávách brněnského odboru ligy od roku 1931.

¹⁹³ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Schválení stanov Zemským úřadem v Brně.* O nových stanovách zmínka také v VIII. výroční zprávě Československo-jihoslovanské ligy, odboru v Brně. Vejitím nových stanov v platnost se stala Slovácká skupina v Uherském Hradišti, o které bude pojednáno níže, samostatným odborem.

¹⁹⁴ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Oznámení spolku z 27. dubna 1939, č. 271/39.*

¹⁹⁵ Tamtéž: opravené *Stanovy.*

¹⁹⁶ Společně s tím bylo policejnímu ředitelství oznámeno, že předseda odboru ligy Jindřich Pokorný rezignoval na svou funkci a že podle stanov se zástupcem spolku stává I. místopředseda Otakar Maška. MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Oznámení Policejnímu ředitelství v Brně ze dne 20. ledna 1940.*

vedou funkcionáři zvolení v roce 1939, v říjnu 1940 pak odbor oznámil, že 15. říjnem přerušuje spolkovou činnost.¹⁹⁷

K zániku brněnského odboru došlo logicky po zániku hlavního spolku s centrem v Praze, o něm již bylo pohovořeno výše. Brněnský spolek byl 24. dubna 1941 na základě výnosu Zemského úřadu ze dne 18. dubna 1941 č. 13.875/III-13 vymazán ze spolkového katastru Policejního ředitelství.¹⁹⁸ Téhož dne na zánik spolku upozornilo policejní ředitelství Poplatkový úřad v Brně. Tím skončila jeho likvidace.

4.5 Struktura brněnského odboru

Činnost spolku se po jeho založení rozdělila do několika sekcí, které se postupem doby rozšiřovaly, proměňovaly, zanikaly, opět se obnovovaly či se zdokonalovaly. Byly následující:

- 1) Sekce zábavní, v jejímž čele stál Jan Lukeš, se zaměřila na propagaci spolku mezi veřejností,
- 2) sekce propagační pak usilovala propagací československo-jihoslovenské vzájemnosti o získání co největšího počtu příznivců a členů,
- 3) kulturní sekce si vytkla za cíl utvrzovat a prohlubovat vědomí kulturní a jazykové blízkosti našich a jihoslovenských národů,
- 4) sekce lázeňská (pod vedením J. V. Stejskala) měla propagovat pobyt a turistiku v Jugoslávii,
- 5) sekce hospodářská byla sice založena, avšak zanikla, aniž by vykazala nějakou úspěšnější činnost.

Ve třicátých letech, v souvislosti s rychlým rozvojem odboru, byly některé ze sekcí obnovovány, ovšem již na vyšší úrovni. Například v roce 1932 došlo k obnovení sekce kulturně-společenské, která pomáhala spolkovému výboru a předkládala mu návrhy týkající se všech oblastí kulturního života spolku.

V tomto období byla opět oživena sekce hospodářská. Na rozdíl od dvacátých let, kdy se hospodářské sekce při všech odborech snažily navázat na předcházející zájmovou tradici českých obchodníků, byly nyní hospodářské styky Československa i Jugoslávie posuzovány i

¹⁹⁷ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *Oznámení policejnímu ředitelství v Brně z měsíce června a října.*

¹⁹⁸ Tamtéž. *Nariadení zemského úřadu k provedení výmazu spolku.*

z hlediska potřeb politických. Náš vývoz a jugoslávský dovoz totiž začal klesat jako jeden z důsledků orientace Jugoslávie na Německo.¹⁹⁹ A to neodpovídalo úrovni a intenzitě politických styků. Po podepsání organizačního paktu Malé dohody (16. listopadu 1933), v němž se hovořilo o zřízení společného orgánu – Hospodářské rady Malé dohody²⁰⁰ – se uskutečnilo také jednání naší a jihoslovanských lig v Lublani. Zde bylo dohodnuto, že se budou vytvářet při odborech hospodářské sekce.²⁰¹ V brněnském odboru byla tato sekce vedena Janem Kokrhánkem.²⁰²

Působivý byl také zájem žen (většinou manželek členů spolku) o spolkovou činnost. Jeho výsledkem se stalo zřízení dámské sekce v roce 1935 pod předsednictvím Anny Podlipné.²⁰³ Sekce chtěla hmotně a morálně podporovat jihoslovanské studenty a rozšiřovat společenské styky. V roce 1936 k sekci přibyl kroužek jihoslovanských žen, který vznikl z podnětu Very Balatkové²⁰⁴ z Lublaně. Ten měl hlavně navazovat styky s ženami z Československa. Vznikla také zvláštní sekce kulturní, která se starala čistě jen o styk s překladateli z jihoslovanských literatur.²⁰⁵ Jejím předsedou se stal Rajmund Habřina.²⁰⁶

¹⁹⁹ Více např. JANČÍK, Drahomír: *Německo a Malá dohoda: Hospodářské pronikání Německa do Jugoslávie a Rumunska v první polovině 30. let*. Praha 1990; PAVLÍČEK, Josef: Jihoslovansko-německé hospodářské styky a Československo. *ČJR VI*, 1936, s. 93–97; VESELÝ, Adolf: Německý hospodářský nápor v Jugoslávii. *ČJR VI*, 1936, příl. *Slovanský Jadran*, s. 19; týž: Německé pronikání do Jugoslávie. *ČJR VII*, 1937, s. 176.

²⁰⁰ Více např. Zasedání Hospodářské rady Malé dohody [9. března v Bukurešti]. *ČJR VIII*, 1938, s. 119; SLÁDEK, Zdeněk: *Malá dohoda 1920–1938. Její hospodářské, politické a vojenské komponenty*, Praha 2000; týž: Hospodářská Malá dohoda a agrární blok zemí střední a jihovýchodní Evropy (1930–1931). *Slovanský přehled* 65, 1979, s. 219–232.

²⁰¹ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 70–73.

²⁰² ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 28. Jan Kokrhánek byl lišeňský rodák, ředitel Hypoteční banky.

²⁰³ Anna Podlipná (1891–?) byla dcerou ředitele Národního divadla v Brně, režiséra a herce Františka Laciny (1863–1941).

²⁰⁴ Vera Balatková (1891–1971, roz. Danilová) byla herečka činohry Národního divadla v Lublani (1909–1930) a manželka Antonína Balatky (1895–1958) – hudebního skladatele, dirigenta, šéfa orchestru opery Státního divadla v Brně, dramaturga a pedagoga, překladatele libret a činohry, který v letech 1919–1929 působil v Národním divadle v Lublani. Balatková se aktivně podílela na rozvoji kulturních vztahů mezi Čechy a Slovinci. https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2437 Cit. 15. 5. 2019

²⁰⁵ Zásluhy na překládání uměleckých děl z literatur jihoslovanských národů v meziválečné době měl např. český překladatel, spisovatel, literární historik, knihovník a polyglot Otto František Babler (1901–1984, vlastním jménem Otto Franjo Babler), básník, překladatel a obhájce národních práv Lužických Srbů Adolf Černý (1864–1952), Jan Hudec (1856–1940), Ivan Lah (1881–1938), Božo Lovrić (1881–1953), Vojtěch Měrka (1888–1974), Jaroslav Urban (1899–1962) a Anna Urbanová (1894–1979) a mnozí další. DOROVSKÝ, Ivan: *Recepte literatury jižních Slovanů u nás*. Boskovice 2004, s. 73.

²⁰⁶ Rajmund Habřina (1907–1960, vlastním jménem Raimund Chatrný), středoškolský profesor, básník, esejista, spisovatel, překladatel ze slovinštiny; účastník domácího odboje a politický vězeň. Po celý život se zabýval problematikou česko-jugoslávské, speciálně česko-slovinské literární vzájemnosti. Pro účast v odboji zatčen a vězněn až do roku 1945 v německých věznicích, mimo jiné v koncentračním táboře Mauthausen-Gusen. http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=94 Cit. 30. 1. 2013

Zároveň se ustavila sekce železničářská. K jejímu vzniku nepochybně přispělo zaměstnání mnoha členů u železničních úřadů. Tato sekce si dala za cíl navazovat aktivní styky s jugoslávskými kolegy a umožnit co největšímu počtu osob levné zájezdy do Jugoslávie.

4.6 Členové brněnského odboru

Již od založení byl brněnský odbor Československo-jihoslovanské ligy řízen a spravován nejen osobami, které již v dřívějších dobách byly spjaty s jihoslovanským, resp. jugoslávským prostředím svou působností v něm, ale i těmi nadšenými příznivci Jihoslovanů, kteří s jejich prostředím v přímém osobním styku nebyli.²⁰⁷

Ve většině případů funkcionáři vykonávali svou činnost v odboru mimo svá zaměstnání. Někteří z nich byli ve funkci dlouhodobě, což mělo pozitivní vliv na vykonávání přidělených úkolů především dlouhodobějšího charakteru. Neméně důležité bylo i jejich postavení ve státních orgánech, společenských institucích nebo soukromých podnicích. Největší zásluhy na organizování a řízení spolku v Brně měli Vincenc Hlavinka, ve třicátých letech pak Vladimír Filkuka a Stanislav Janek.

První předseda spolku **Vincenc Hlavinka** (1862–1934) působil po studiích na vysoké škole zemědělské a technické ve Vídni a od roku 1888 jako civilní inženýr zemské vlády v Záhřebu. Roku 1899 byl jmenován profesorem geodezie a vodního stavitelství při lesnické fakultě Univerzity v Záhřebu. Svou činnost v chorvatském prostředí, kde se mimochodem mezitím v Senji oženil, ukončil po 23 letech.²⁰⁸

Vyučoval pak jako profesor české techniky v Brně. Byl i rektorem, děkanem a stal se rádcem a pomocníkem jihoslovanských studentů. Roku 1912 byl jmenován čestným členem spolku Jugoslavijska. Přičinil se o vznik Jihoslovanské koleje v Srbské ulici v Brně (vzhledem k poklesu počtu Jihoslovanů ve třicátých letech byla v roce 1936–1937 zrušena a budova pak z komunikačních důvodů zbořena). Zásluhou Vincence Hlavinky jihoslovanští studenti platili postupně takové taxy a školné jako vysokoškoláci čeští.²⁰⁹ Byl politicky činný za stranu maloroľnického lidu v brněnském městském zastupitelstvu.

²⁰⁷ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 24.

²⁰⁸ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *K sedmdesátinám prof. ing. Vincence Hlavinky, předsedy brněnského odboru ČJL*. II. výroční zpráva za rok 1931, s. 5–6.

²⁰⁹ KOLŠEK, Zoran: Ing. Vincenc Hlavinka, prof. češské tehniky, častní član A. D. „Jugoslavijska“ v Brnu. In: *Akademsko društvo „Jugoslavijska“ 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 5. Více pak FRANĚK, Otakar: *Dějiny České vysoké školy technické v Brně*. Brno 1969, s. 278–279.

Byl to právě Hlavinka, kdo dovedl vznikající spolek Československo-jihoslovanskou ligu v Brně až k ustavující valné hromadě. K jeho zvolení prvním předsedou spolku nepochybně přispěla i jeho vážnost jako univerzitního profesora. Ve funkci předsedy setrval celé desetiletí a svou působností v něm přispíval k jeho upevňování. Dozíral na všechny spolkové sekce, především organizoval zájezdy jednotlivců i skupin z Jugoslávie, býval častým řečníkem nejen v rámci odboru v Brně, ale i v dalších brněnských spolcích. Zasazoval se o publicitu postavení jihoslovanských menšin v Itálii mj. uveřejněním článku o tamních poměrech.²¹⁰

Za celoživotní práci pro československo-jihoslovanské sblížení byl Hlavinka vyznamenán v roce 1931 králem Alexandrem I. řádem sv. Sávy III. stupně. Po odchodu do penze členové brněnského odboru jmenovali Hlavinku prvním čestným členem a na slavnostní výborové schůzi 14. července 1933 mu odevzdali umělecký diplom, vypracovaný členem odboru akademickým malířem Františkem Myslivcem.²¹¹ Po Vincenci Hlavinkovi převzal funkci předsedy Vladimír Filkuka.

Vladimír Filkuka (1884–1944) přišel roku 1904 jako student na českou techniku do Brna a zde se poprvé osobně poznal s Jihoslovany. Od roku 1909 působil v Záhřebu – nejdříve jako adjunkt geodetického ústavu, po deseti letech byl jmenován suplentem na nově založené Vysoké škole technické a za rok se stal řádným profesorem tohoto ústavu. Současně přednášel i jako docent geodezie na Lesnicko-hospodářské fakultě Záhřebské univerzity. V roce 1923 se vrátil zpět do vlasti a v Brně si otevřel samostatnou kancelář civilního inženýra.²¹²

Právě po návratu ze svého záhřebského působiště se ihned zapojil do činnosti brněnského odboru, kde mohl využívat svých znalostí kulturních, hospodářských a sociálních poměrů Jugoslávie. Stal se členem spolkového výboru, v letech 1922–1932 místopředsedou odboru a v letech 1933–1934 předsedou. V roce 1933 byl jmenován honorárním konsulem Království Jugoslávie pro zemi Moravskoslezskou.²¹³

Zasloužil se dále především o úspěšnou organizaci a vedení mnoha exkurzí do Jugoslávie – za tuto činnost se pak v roce 1935 stal čestným členem ligy v Crikvenici i v Brně. Od

²¹⁰ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. *K sedmdesátinám prof. ing. Vincence Hlavinky, předsedy brněnského odboru ČJL*. II. výroční zpráva za rok 1931, s. 5–6.

²¹¹ Tamtéž: *První čestný člen*. III. výroční zpráva za rok 1933, s. 9.

²¹² ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 25–26.

²¹³ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41. VILÍM, Karel: *Nový honorární konsul Království Jugoslávie v Brně*. III. výroční zpráva za rok 1933, s. 3.

roku 1931 poskytoval pravidelně a zdarma prostory pro činnost spolkové turistické kanceláře.²¹⁴ Filkuka, stejně jako Hlavinka, také poukazoval na situaci jihoslovanských menšin v Itálii – z jeho podnětu vydal odbor veřejnou výzvu k bojkotu italských letovisek a propagoval pobyt v jadranských oblastech.

Také zdůrazňoval příbuznost všech slovanských jazyků a výhody znalosti srbochorvatštiny pro upevnění československo-jihoslovanského sblížení. Právě on vedl v letech 1929–1930 kroužek srbochorvatštiny pro pokročilé. Ředitelem jazykových kurzů byl až do roku 1938. V období 1931–1933 působil jako místopředseda Masarykova fondu, do roku 1938 již funkci neměl, ale byl dál členem kuratoria. Jako předseda kulturně-společenské sekce se významně podílel na aktivitě odboru po stránce kulturní. V roce 1937 byl vyznamenán řádem jihoslovanské koruny IV. stupně. Vladimír Filkuka působil v odboru až do jeho zániku.²¹⁵

Stanislav Janek (1896–?) se do kontaktu s jihoslovanským prostředím dostal jako železniční úředník v roce 1916, kdy působil u dopravní služby ve slovinské pohraniční stanici Jesenice.²¹⁶ Janek je jedna z osobností, která stála u zrodu brněnské ligy. Do funkce tajemníka se prosadil až na počátku roku 1928 na místo Jana Janouška. V odboru setrval do roku 1936, kdy na žádost ústředí Československo-jihoslovanské ligy v Praze nastoupil do funkce předsedy pražské turistické sekce, kde zabýval především organizováním přednášek propagující cesty do Jugoslávie. Stejně jako Vladimír Filkuka byl v roce 1937 vyznamenán řádem jihoslovanské koruny IV. stupně.

Mezi hlavní zásluhy a nepopíratelným uměním Stanislava Janka bylo, že dovedl ve svém postavení železničního úředníka ředitelství státních drah získat přízeň nadřízených při pořádání zájezdů do Jugoslávie. Mnoho výprav se tak dostalo za nízkou cenu (a pohodlně) do Slovinska, Chorvatska i Srbska. Cenná byla i jeho činnost v jihoslovanské turistické informační kanceláři. V ní ve svém volném čase zdarma podával informace o jihoslovanských lázních a propagoval i méně známá místa.²¹⁷ Stanislav Janek působil i jako správce kurzů srbochorvatštiny (1930–1936) a byl tajemníkem kuratoria Masarykova fondu (1931–1936). Kromě toho právě on po celou dobu svého tajemnictví shromažďoval zprávy o činnosti odboru. Ve svém nadšení Janek pokračoval i po roce 1945, kdy spolu s Janem Hlavičkou založili brněnskou odbočku Svazu přátel Titovy Jugoslávie, ve které pak dále působil.

²¹⁴ Tyto prostory propůjčil v letech 1933–1936 i pro činnost spolkového výboru.

²¹⁵ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 25–26. O jeho dalším životě se nám nepodařilo zjistit více informací.

²¹⁶ Tamtéž, s. 74.

²¹⁷ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 27.

Pro plnohodnotnou a smysluplnou činnost každého odboru byla nutná početná členská základna a průběžné zvyšování počtu členů odboru. Podle výsledků náboru do členských řad pak mohl odbor usuzovat, zda je jeho práce úspěšná a do jaké míry je v praxi přitažlivá idea československo-jihoslovanské vzájemnosti.

Z několika desítek členů na ustavující valné hromadě v roce 1922 vzrostl počet členů brněnského odboru v roce 1923 na 70, v roce 1924 na 133. Pro další roky dvacátých let se údaje nedochovaly. Zřejmé ovšem je, že s rozšiřováním činnosti a postupným získáváním popularity veřejnosti, se neustále zvyšoval (především ve třicátých letech) i počet členů brněnského odboru.²¹⁸ Největší růst byl zaznamenán v roce 1932, kdy počet vzrostl o 206 členů.²¹⁹ Na konci třicátých let, resp. v roce 1938 dochází k poklesu počtu členů, ke kterému dochází zejména proto, že mnoho jedinců se domnívalo, že další existence ligy není v dané politické situaci již nutná. (V odborech působících v pohraničních oblastech navíc bezesporu nepříznivě zapůsobilo jejich nucené odtržení.)²²⁰

Pokud jde o brněnský odbor, do spolku vstupovali nejdříve jednotlivci.²²¹ Ti byli vedeni především zájmem osobním – jejich pohnutky se týkaly oblasti ideové, kulturní a hospodářské. Neméně důležitými se staly i osobní kontakty některých členů s jihoslovanským prostředím (často šlo o svazek s ženami „Jihoslovankami“) a znalost jihoslovanských jazyků, podněcovaná navíc poválečným turistickým ruchem.²²²

Do odboru ovšem nevstupovali jen jednotlivci, ale i kolektivy, instituce a další spolky. Jejich příliv byl obrovský. Zatímco v roce 1931 šlo o 6 spolků²²³ a závod Zbrojovku, v roce

²¹⁸ V roce 1930 odbor měl 217 členů, v roce 1931 303 členů, roku 1932 509, roku 1933 623 členů, roku 1934 640 členů, v roce 1935 jich bylo evidováno 775, roku 1936 to bylo 806 členů, svého vrcholu co do počtu členů odbor dosáhl v roce 1937, kdy měl 829 členů, v roce 1938 pak 680 členů.

²¹⁹ O získávání členů se nejvíce zasloužil Otakar Procházka, Karel Vilím, Gustav Kůrka, Alois V. Kožíšek a Andělín Heřmánek. ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 29.

²²⁰ Více o ohlasech v Jugoslávii na dění v Československu v roce 1938 např. KVAPIL, Miroslav: Akce mládeže na pomoc Československu v roce 1938. *SHS 14*, 1984, s. 27–35; ČUTKOVÁ, Marie: K československo-jugoslávským vztahům v roce 1938. *Slovanský přehled 54*, 1968, s. 418–426; též: Několik poznámek o boji jugoslávského lidu proti Mnichovu v roce 1938. In: *Československo a Juhoslávia. Z dejín československo-juhoslovanských vzťahov*. Bratislava 1968, s. 341–345; DEÁK, Ladislav: Juhoslovanská politika v čase Mnichova. *Časopis Matice moravské 92*, 1973, s. 203–233; VINAREV, Vuk: Postoj Jugoslávie k Československu v období přípravy Mnichova. *Časopis Matice moravské 100*, 1981, s. 31–56; TEJCHMAN, Miroslav: Malá dohoda Československo a Mnichov. *Slovanský přehled 74*, 1988, s. 298–305; VOLKOV, Vladimír Konstantinovič: *Mnichov a balkánské státy*. Praha 1989; BARTULOVIČ, Niko: Manifestace pro ČSR v Jugoslávii. *ČJR VIII*, 1938, s. 146–149. Jako akce solidarity vznikaly v Jugoslávii také nové ligy.

²²¹ Jako příklad struktury členů uveďme údaje z roku 1931: z celkového počtu 303 členů bylo 128 úředníků (39 státních, 34 železničních, 29 soukromých a 26 ostatních), 38 profesorů, 32 podnikatelů, 23 příslušníků armády (hlavně důstojníků), 19 učitelů, 15 příslušníků svobodných povolání, deset studentů, sedm lékařů, 14 příslušníků dalších povolání a 17 žen (není známo jejich zařazení).

²²² ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 31.

²²³ Odbočka svazu československého důstojnictva, Odbočka svazu československých rotmistrů, Ústřední spolek československých profesorů, brněnský odbor a Ústřední spolek jednot učitelských v zemi Moravskoslezské, Akademický spolek Jugoslavijská a Sokolská župa Slovácká.

1935 to bylo již 26 spolků, tj. o 20 více.²²⁴ Přítomnost takového počtu spolků nutila odbor, aby rozšiřovala svoji agendu. Protože i jeho finanční stránka byla příznivá, mohl přibrat dvě korespondentky (Annu Hlaviznovou, Drahomíru Vizinovou).²²⁵

Pro fungování celé organizace odboru bylo potřeba získávat a přibírat stále nové, pokud možno především mladé síly, a tím nahrazovat odcházející členy. Šlo o zapojení středoškolské a vysokoškolské inteligence. Podle usnesení olomoucké konference Československo-jihoslovanské ligy v roce 1932 a lublaňského sjezdu naší a jihoslovanských lig v roce 1933, měly být zakládány vzájemnostní kroužky již na středních školách a studentské sekce na školách vysokých. Tento úkol dalo ústředí Československo-jihoslovanské ligy odborům a pověřilo je, aby navázaly spolupráci s ředitelstvím škol.²²⁶ Hlavním úkolem bylo získávat žáky se zájmem o pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti, a to po stránce jazykové, kulturní a turistické.

Činnost těchto studentských odborů měla spočívat především v pořádání přednášek, jazykových kurzů, uměleckých akademií a jiných společenských akcí, v šíření znalostí o Jugoslávii a posilování přátelství mezi národy obou států, v navazování přátelské korespondence se studenty obdobných jihoslovanských škol, dále v organizaci studentských exkurzí do Jugoslávie a zájezdů k prázdninovému pobytu, stejně jako organizaci takových zájezdů jugoslávských studentů do Československa či podpoře akcí pro zřizování nejrůznějších stipendií.²²⁷

Tato akce jako celek však neuspěla. Na rozdíl od Moravské Ostravy (nebo Hradce Králové) nám není známo, zda v Brně tyto studentské sekce zřízeny byly. Ale zajisté byla mládež přitahována možností zúčastnit se prázdninových pobytů do Jugoslávie, čehož odbor využíval pro rozvíjení aktivity v pořádání výměnných zájezdů středoškoláků a vysokoškoláků.

²²⁴ Federace strojvůdců (místní odbor Brno I), Spolek jednoty zaměstnanců československých drah Brno I, Spolek československých úředníků železničních v Brně, Spolek československých železničních právníků (odbočka v Brně), Spolek středoškolských úředníků železničních v Brně, Svaz křesťansko-sociálních železničních inženýrů v Brně, Československá obec legionářská (župa Brno), Nezávislá jednota československých legionářů s klubem přátel v Brně, Obec bývalých námořníků a účastníků národního odboje na Jadranu (odbočka v Brně), Sdružení italských legionářů (odbočka v Brně), Sokolská župa Jana Máchala v Brně, Sokolská župa Slovácká v Břeclavi, Tělocvičná jednota „Sokol“ v Kuřimi, Obec přátel umění sborového OPUS, Obec sdružení moravských učitelů v Brně, Svaz tamburášů v Brně, Hasičská župa Rosova č. 55 pro Velké Brno, Moravská zemská jednota hasičská, Odbočka svazu československého důstojnictva v Brně, Odbočka svazu československých rotmistrů v Brně, Ústřední spolek československých profesorů, brněnský odbor a Ústřední spolek jednot učitelů v zemi Moravskoslezské, Akademický spolek Jugoslavijská, Sbor starších pravoslavné církve v Brně a závod Zbrojovka. Tyto údaje byly každoročně otiskovány ve výročních zprávách.

²²⁵ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 32.

²²⁶ Ústředí zároveň získalo souhlas k takovéto činnosti od MŠANO.

²²⁷ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 32.

4.7 Z činnosti brněnského odboru

Činnost brněnského odboru byla velice bohatá a rozmanitá. Týkala se především oblasti kulturní, hospodářských styků, péče o jihoslovanské studenty a rozvoje turistiky.

4.7.1 Činnost kulturní

Činnost kulturní byla v brněnském odboru se hodně rozvíjela. Jejím organizátorem a propagátorem byla kulturní sekce. Kulturní činnost byla zakotvena ve stanovách brněnského odboru z roku 1922: „*Účelem spolku jest šířiti poznání Jihoslovanů a Čechoslováků, studovat vzájemné otázky kulturní, sociální, politické a hospodářské a pracovati na prohloubení kulturních i hospodářských styků mezi oběma národy.*“²²⁸ K jejím základním formám patřilo pořádání nejrůznějších přednášek a výstav s jihoslovanskou tematikou. Spadalo sem i úspěšné rozšiřování znalosti srbochorvatského jazyka prostřednictvím jazykových kurzů.

Dále postupně došlo k vybudování vlastní spolkové knihovny jihoslovanské literatury, s čímž souvisela také překladatelská činnost členů odboru a ve třicátých letech také činnost vydavatelská. Výrazná byla snaha o prosazování jihoslovanských děl do programu brněnského Zemského divadla a místních pěveckých i hudebních těles, o kterých bude ještě pojednáno.

Velmi významné byly také kontakty odboru s chorvatskou menšinou na jižní Moravě a akce solidarity s jihoslovanskými menšinami v Itálii. Kulturní náplň mívaly i akce spíše politického rázu, například oslavy významných jihoslovanských osobností a jihoslovanského státního svátku. Pozornost byla věnována i vzpomínkám na osobnosti z českého prostředí, které se zasloužily o sblížení s Jihoslovany.²²⁹

K úspěšné realizaci těchto akcí přispívaly nejen styky odboru s brněnskými spolky a institucemi, ale i osobní profese a veřejné postavení některých členů odboru.²³⁰ Na všech kulturních akcích se podílely nejen osoby z Brna, ale odbor využíval každé příležitosti a zval ke spolupráci různé příznivce a propagátory vzájemnostní myšlenky z celého Československa i Jugoslávie.

²²⁸ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41, *Stanovy z roku 1922*.

²²⁹ ROLENCOVÁ, E: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 42.

²³⁰ Například starostové města Brna Bedřich Macků, Karel Tomeš, Rudolf Spazier, zemský vojenský velitel armádní generál Sergej Vojcechovský, ředitel Zemského divadla Václav Jiříkovský, dirigent opery Antonín Balatka. Velmi prospěšné bylo také členství konzula Království SHS Milana Vuletiće a čestných konzulů Mate Viskoviće a Vladimíra Filkuky.

Pořádání přednášek

Významné výsledky vidíme v rámci přednáškové aktivity. Ty se konávaly nejen v Brně (hlavně po schůzích odboru a při slavnostních příležitostech), ale i v širokém okolí. Nejvíce se na ní podíleli samotní funkcionáři odboru a pak ostatní nadšenci.²³¹ V rámci přednáškové činnosti se zaměřovali na propagační charakteristiku Jugoslávie,²³² na problematiku národnostních a společenských poměrů, umění, folklor²³³ a vzájemné československo-jihoslovanské vztahy. Přednášková vystoupení bývala často obohacována promítáním.

Avšak na přednášky byly zvány také mimobrněnské osobnosti. Například akademický malíř Josef Písecký,²³⁴ který po své výstavě roku 1927 uspořádal zvláštní přednášku *O vzpomínkách z Dalmácie*, roku 1934 se uskutečnila přednáška Julia Heidenreicha *O moderní jihoslovanské literatuře*,²³⁵ roku 1937 přednáška pražského hoteliéra J. Šorma *O jihoslovanském Jadranu* či roku 1939 přednáška studenta práv K. Suchana *O československo-jihoslovanské vzájemnosti ve studentském táboře v Petrovci na Jadranu*.²³⁶

Z jugoslávských osobností například přijel roku 1932 na přednáškové turné Ljudevit Pivko,²³⁷ který se ve svých vystoupení věnoval především válečným a poválečným přátelstvím Jihoslovanů s Čechoslováky.²³⁸ Do Brna se svými propagačními přednáškami (hlavně o Jadranu) zajížděl také ředitel cestovní kanceláře *Putnik* ze Sušaku Josip Srečko Vrignanin,²³⁹ a to

²³¹ Například Vincenc Hlavinka, Vladimír Filkuka, Stanislav Janek, Frank Wollman, Jiří Mahen či Karel Absolon.

²³² Například roku 1928 měl Vincenc Hlavinka přednášku na téma *Přírodní, hydrografické a hospodářské poměry Krasu v Jugoslávii* či roku 1933 A. V. Kožíšek v Kuřimi o slovanském Jadranu.

²³³ Například roku 1938 Andělín Heřmánek promlouval o Bosně, zvycích a vzpomínkách.

²³⁴ Josef Písecký (1878–1954) byl malíř, krajinář, zejména malíř moří. Podnikal cesty na Jadran a do Itálie, kde tvořil své obrazy. Maloval také krajiny Tábořska, Třeboňska, Šumavy, Krkonoš, Polabí, ale i pražské pohledy.

²³⁵ O ní více MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/4, *Přednáška doc. Dr. J. Heidenreicha*, IV. výroční zpráva za rok 1933, s. 18. Heidenreich také redigoval knihu, která se tomuto tématu věnuje: *Co číst z literatur slovanských posledních let*, Praha 1935; na tu pak navázal sborníkem *Co číst z literatur slovanských?* Praha 1957.

²³⁶ ROLENCOVÁ, E: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 44.

²³⁷ Ljudevit Pivko (1880–1937) byl slovinský politik a spisovatel, básník a publicista, propagátor jihoslovansko-československé vzájemnosti a sokolský pracovník. V roce 1917 přešel jako poručík rakousko-uherské armády na italskou stranu, kde zorganizoval dobrovolnický prapor zejména z řad zajatých Slovinců a Čechů, částečně i z příslušníků jiných slovanských národností, s nímž vstoupil do boje proti monarchii. Je mj. autorem devítisvazkového memoárového cyklu *Proti Austriji* (čes. Proti Rakousku, v českém překladu v letech 1924–1929 i v pozdějších vydáních). Po válce byl profesorem na učitelském ústavě v Mariboru. Byl nositel nejvyššího československého vyznamenání, Řádu bílého lva. Více např. STRAKATÝ, Karel – ŠÍŠMA, František – BERINGER, Antonín – DOLEŽAL, Jaromír: PhDr. Ljudevit Pivko (17. VIII. 1880–29. III. 1937). Život a dílo, Carzanský hrdina a československý legionář, Československo-jihoslovanský pracovník, Přítel a člověk. *ČJR VII*, 1937, s. 2–11. O jeho návštěvě více viz MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Zájezd p. prof. Dr. Ljudevita Pivka*, III. výroční zpráva za rok 1932, s. 19–30.; tamtéž: *Pan prof. Dr. Ljudevit Pivko*, IV. výroční zpráva za rok 1933, s. 17.

²³⁸ Jeho turné, organizované brněnským odborem, bylo na všech místech od Břeclavi po České Budějovice popisováno jako manifestace oboustranného přátelství.

²³⁹ Josip Srečko Vrignanin je autorem prvního turistického průvodce po Sušaku a Trsatu (*Trsat: prvi vodič Sušaka za turiste iz 1932. godine*).

v letech 1934–1936 a roku 1938.²⁴⁰ V roce 1935 pohovořil o vzájemnosti se zvláštním důrazem na Slovinci předseda Jihoslovansko-československé ligy v Lublani Egon Staré.²⁴¹ Jako poslední je zaznamenána přednáška Rudolfa Kyjovského, okresního soudce ze slovinského města Novo Mesto, centra historického regionu Dolní Kraňsko, jež 19. srpna 1938 okomentoval nově vzniklou politickou situaci v přednášce s názvem *Slovinsko po anšlusu*.

Výstavy

Na počet zorganizovaných výstav byly nejhojnější výstavy obrazů. Z našich malířů to byly například výstavy srbských motivů Ludvíka Kuby²⁴² a dalmatské motivy Josefa Píseckého v roce 1937, roku 1934 originály Richarda Uherky z Jadranu,²⁴³ roku 1936 jadranské motivy

²⁴⁰ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41, *Přednáška řed. J. S. Vrignanina*, IV. výroční zpráva za rok 1933, s. 16.

²⁴¹ Egon Staré (1882–1959) byl slovinský právník, podnikatel a publicista. Pod vlivem strýce Josipa Staréta studoval v letech 1900–1906 v Praze práva. Pracoval pak jako právník v Terstu. Žil střídavě v Terstu a Lublani. V Praze působil v řadě společností, nakladatelství a redakcí novin. Byl velice aktivní v rámci činnosti Jihoslovansko-československých lig ve Slovinsku, také se angažoval ve fungování dalších poboček, například v Záhřebu. Za jeho vedení byla lublaňská liga nejaktivnější – propagoval českoslovenko-slovinské vztahy a to prostřednictvím přednášek místních obyvatel a hostů, pořádal nejrůznější oslavy státních svátků a památných dnů, recepce, výstavy, koncerty, jazykové kurzy pro dospělé i studenty, snažil se rozvíjet vzájemné styky prostřednictvím turismu či překladatelství. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi603897/> cit. 20. 5. 2019

²⁴² Ludvík Kuba (1863–1956) byl český folklorista, malíř, muzikolog a spisovatel. Byl po celý život mj. obdivovatelem jihoslovanských lidových kultur. V mládí měl kromě kreslení zálibu i v hudbě, postupně se naučil hrát na housle, klavír, varhany a další hudební nástroje. Studoval na pražské varhanické škole, další studium absolvoval na učitelském ústavu. Zároveň se začal zabývat samostudiem slovanských jazyků. Po ukončení studia v roce 1883 mj. intenzivně pracoval na prvním dílu sbírky *Slovanstvo ve svých zpěvech*, který vyšel v roce 1884. Ve stejném roce se rozhodl opustit učitelskou dráhu a věnovat se profesi národopisce a literáta. Podnikal časté studijní cesty na Lužici, do Haliče, na Ukrajinu a do Ruska. Nejčastěji však jezdil na Balkán. Od roku 1888 si doplňoval malířské vzdělání – studoval v Praze, Paříži či Mnichově a hodně cestoval. Od roku 1911 žil trvale v Praze a věnoval se především etnografické činnosti, za kterou se mu v průběhu let dostávalo řady uznání a ocenění ve vlasti i v zahraničí. Nadále podnikal studijní cesty a pracoval na dalších dílech své sbírky *Slovanstvo ve svých zpěvech*. Studoval slovanské národy, aby poznal jejich hudbu, hudební nástroje a zvyky. Představil je umělecky i obsahově na plátně i ve svých knihách, čímž je zdokumentoval pro další generace. Již zmiňovaná sbírka hudebnin *Slovanstvo ve svých zpěvech* (v 16 jazycích) svědčí o jeho dlouholeté etnografické tvorbě. Podobnou dokumentaci vytvořil v dalších pěti knihách *Čtení o Lužici*, *Čtení o Starém Srbsku*, *Čtení o Makedonii*, *Čtení o Dalmácii*, *Čtení o Bosně a Hercegovině*. Na svých cestách po Evropě sledoval a zaznamenával všední den obyvatel a naslouchal jim. Soustředil hlavně na drobné kresby zobrazující realisticky právě místní obyvatelstvo, architekturu nebo předměty denní potřeby. To ztvárnil v knihách *Cesty za slovanskou písní*, *Zaschlá paleta* a *Křížem krázem slovanským*. Věnoval se též publikační činnosti, články a fejetony zveřejňoval v časopisech *Květy*, *Osvěta*, *Lumír*, *Národní listy*, *Zlatá Praha* a další. Více ŠTOLAR-SLAVENSKI, Josip: Ludvík Kuba. *ČJL III*, 1923, s. 14–15; KUBA, Ludvík: Moje styky s Jihem slovanským. *ČJL III*, 1923, s. 25–26 a 58–60; o jeho vztahu k jihoslovanským zemím více DOROVSKÝ, Ivan: Ludvík Kuba a slovanský Balkán. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Makedonci žijí mezi námi*. Brno 1998, s. 139–151; MÍČKO, Miroslav – NEZVAL, Vítězslav – SEIFERT, Jaroslav – ŠTĚCH, Vojtěch Václav: *Ludvík Kuba, malíř*. Praha 1946.

²⁴³ Richard Uherek (1900–1974) se zabýval krajinnou malbou Přerovska, Velkých Karlovic a ciziny, zejména Jadranu a historických center měst. Příležitostně maloval také květinová zátiší a portréty. <http://www.divadlo-schod.cz/val.atheny/?id=osobnosti&what=U> cit. 23. 4. 2014

Františka Myslivce²⁴⁴ a Ferdinanda Drábka.²⁴⁵ Jugoslávské umělce zastupoval například roku 1933 Niko Miljan²⁴⁶ a v roce 1934 Viktor Jagš,²⁴⁷ kteří vystavovali obrazy a náměty z okolí Dubrovníku.

Velký zájem byl ovšem také o výstavy s jihoslovanskou tematikou. Roku 1936 tak byla možnost si prohlédnout (ale i zakoupit) jihoslovanské originální výšivky a knihy. Nebo roku 1938 se ještě konala pod záštitou Vasilije Protiće,²⁴⁸ v rámci oslav dvacetiletého trvání sjednocené Jugoslávie a k počtě třistaletého výročí smrti básníka Ivana Gunduliće,²⁴⁹ v Osvětovém domě v Brně výstava jihoslovanských knih, časopisů a grafiky. Psaly o ní jugoslávské *Novosti*, *Obzor* a *Slovenski narod*.²⁵⁰

Jazykové kurzy

Brněnský odbor se také snažil o rozšíření znalosti jazyku Jihoslovánů. S jazykovými kurzy začal od školního roku 1924–1925.²⁵¹ O jejich pokračování v dalším období nejsou až do konce roku 1928 zmínky. Avšak od roku 1929 nebyly přístupny jen členům odboru, ale i nejširší veřejnosti. V roce 1931 tak byl otevřen jazykový kurz pro členy Spolku československých mediků v Brně a v roce 1933 pro žákyně VI. třídy městského dívčího reálného gymnázia.²⁵² Od vzniku břeclovské expositury a „Slovácké skupiny“ v Uherském Hradišti se konaly i tam.²⁵³

²⁴⁴ František Myslivec (1890–1965) byl impresionistický malíř, krajinář, svým životem i tvorbou bytostně spjatý s rodným Brnem. Zkušenosti sbíral v Paříži, Itálii a Jugoslávii. Zúročil je bohatou výstavní činností v období mezi válkami. Znamé a ceněné jsou zejména jeho obrazy z jihoslovanského prostředí a z Jadranu. [http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Myslivec_\(mal%C3%AD%C5%99\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Myslivec_(mal%C3%AD%C5%99)) Cit. 23. 4. 2014. Více o činnosti VESELÝ, Adolf: *Jadranské obrazy Frant. Myslivce [na výstavě v brněnském pavilonu]*. VIII, 1938, s. 191.

²⁴⁵ PAUL, Karel: Výstava akademického malíře F. Drábka v Brně [„Naše moře“ se konala v květnu]. *ČJR VI*, 1936, s. 67; [BERKOPEC, Oton]: Ferdinand Drábek [pořádal v lednu 1938 výstavu děl v Bělehradě]. *ČJR VIII*, 1938, s. 53.

²⁴⁶ Více o činnosti Miljana: [BERKOPEC, Oton]: Jihoslovanské motivy. [V Praze vystavuje Al. Kohout s Nikem Miljanem a Milanem Svalinou]. *ČJR VIII*, 1938, s. 277; LUŽÍK, Rudolf: Jihoslovanskí výtvarníci vystavovali v Praze. [Malíři Niko Miljan, Ante Trstenjak a sochař Trpimir Ivančević v Mazáčově výstavní síni]. *ČJR IX*, 1939, s. 199–201; [MILOŠEVIĆ, Momčilo]: Výstava jihoslovanského malíře v Praze. [Dne 21. ledna otevřena výstava Niko Miljana v uměleckém saloně Feiglově v Praze]. *ČJR III*, 1932–1933, s. 156; VESELÝ, Adolf: *Výstava Niko Miljana v Praze*. *ČJR VI*, 1936, příl. *Slovanský Jadran*, s. 4.

²⁴⁷ Viktor Jagš (1894–1943) byl malíř a grafik pocházející ze Sarajeva. V roce 1921 studoval malířství na Akademii výtvarných umění ve Vídni, v roce 1922 se přestěhoval do Dubrovníku. Mj. je autorem realistických obrazů dubrovnických motivů a dalmatské krajiny (tempera, olej i akvarely). <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8959> cit. 20. 5. 2019 Více MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41, *Výstava akademického malíře Viktora Jagše z Dubrovníka*. V. výroční zpráva za rok 1934, s. 18.

²⁴⁸ Vasilije Protić byl jugoslávský diplomat. Působil jako jugoslávský vyslanec v Praze v době sudetské krize až do dubna 1939.

²⁴⁹ Ivan Gundulić (1589–1638) byl chorvatský básník a dramatik, významný představitel dubrovnické barokní literatury, politik, člen městské Velké i Malé rady, senátor Dubrovnické republiky.

²⁵⁰ Tamtéž, *Výstava jihoslovanské knihy, časopisů a grafiky*. IX. výroční zpráva za rok 1938, s. 6–7.

²⁵¹ Zmíníme také naopak zájem jihoslovanských studentů o výuku českého jazyka, jež začala roku 1931.

²⁵² Brněnský odbor se mj. také pokoušel o zavedení nepovinné srbochorvatštiny na místních středních školách.

²⁵³ O nich bude ještě pojednáno.

Do roku 1930 platili účastníci kurzů školné. Po podpisu kulturní deklarace mezi Československem a Jugoslávií²⁵⁴ subvencovalo kurzy naše Ministerstvo školství a národní osvěty a Ministerstvo osvěty v Bělehradě. Brzy však byly subvence sníženy a od roku 1933 zastaveny úplně. I když příspěvek, od té doby od posluchačů vybíraný, nebyl vysoký, přesto se počet účastníků v kurzech snížil. K obnovení původních podmínek došlo v celostátním měřítku až od roku 1936. Po celé období trvání kurzů v Brně propůjčovala bezplatně místnosti Masarykova univerzita a česká technika. Kurzy byly dlouhodobějšího charakteru – kurzy zahájené vždy na podzim, trvaly až do jarních měsíců následujícího roku.²⁵⁵

Pokud jde o počet a strukturu posluchačů, ta byla proměnlivá. Tříměsíční kurz pro začátečníky od února 1929 navštěvovalo 53 posluchačů, od podzimu 1929 do jara 1930 pak bylo zapsáno 81 posluchačů. Nejvíce kurzů a návštěvníků měl odbor ve školním roce 1930–1931 – šlo o 6 kurzů a 169 posluchačů. I přes menší návštěvnost byly úspěšné i jazykové kurzy mimo Brno. Všechny kurzy trvaly až do roku 1938.²⁵⁶

Spolková knihovna a čítárna

Kulturní vzájemnost obohatil odbor i postupným budováním vlastní knihovny jihoslovanské literatury. Počátky jejího budování ve dvacátých letech byly ale obtížné. Zvláště proto, že se nejdříve shromáždilo pouze pár knih, a především také proto, že ani ústředí ligy nepodporovalo zakládání samostatných spolkových jihoslovanských knihoven. Později však přece jen došlo k rozšíření knižního fondu, tím pak ke zřízení „knihovničky“ a jejímu následnému přiřazení k městské knihovně. Tato „knihovnička“ pak byla spravována příznivcem Jihoslovánů Jiřím Mahenem.²⁵⁷

Ve třicátých letech rostl, zvláště zásluhou návštěvníků kurzů srbochorvatštiny, zájem o jihoslovanskou literaturu, a proto byla od roku 1932 zřízena vlastní spolková knihovna.²⁵⁸ Její fond se rozšiřoval díky darům příznivců (například tajemníka Jihoslovansko-československé

²⁵⁴ Deklarace o školských a kulturních stycích Československé republiky s Královstvím Jugoslávie. (Uveřejněna ve Věstníku Min. školství a národní osvěty 1930, č. 5, ze dne 15. května 1930). *ČJL* X, 1930, s. 25.

²⁵⁵ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 53. Kurzy pro začátečníky vedl F. Šťastný, ve školním roce 1937–1938 pak úřednice odboru Ludmila Jarošová, kurzy pro pokročilé pak Vladimír Filkuka, který se střídal s jihoslovanskými studenty, například G. Spaičem, A. Juraničem, J. Sandaljem apod. V Břeclavi vyučovala začátečníky i pokročilé M. Ondoušková. Kurz českého jazyka pak František Zatloukal.

²⁵⁶ Informace o jazykových kurzech viz výroční zprávy brněnského odboru.

²⁵⁷ Jiří Mahen (1882–1939) vlastním jménem Antonín Vančura, byl spisovatel, středoškolský profesor, redaktor *Lidových novin*, dramaturg Národního divadla v Brně, básník a knihovník, který byl mj. vzdáleně příbuzný s Vladislavem Vančurou. http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=231 Cit. 1. 2. 2014

²⁵⁸ O ní i dalších PAUL, Karel: *Knihovny při odborech. ČJR VII*, 1937, s. 41–42.

ligy v Mariboru Ovena) a institucí (Strossmayerovy jihoslovanské knihovny v Praze, posestrimi v Záhřebu), a tak měla knihovna v roce 1933 celkem 364 srbochorvatských a slovinských knih, roku 1934 již 562. V roce 1938 se knihovna mohla pochlubit více než 800 tituly.

Roku 1936 začala sloužit jako spolkové zařízení i jihoslovanská čítárna (sloužila, podobně jako knihovna, do roku 1938).²⁵⁹ Byly v ní soustředěny tyto časopisy: *Politika*, *Novosti*, *Slovenski Narod*, *Slovenec*, *Jugoslavenski Lloyd*, *Glasnik*, *Bulletin D'informations Economiques*, *Wirtschaftsnachrichten*, *Jugoslavija*, *Javnost*, *Nova Evropa*, *Pregled*, *Glas Matice Srpske*, *Slovo* a *Československo-jihoslovanská revue*.²⁶⁰

Překladatelské aktivity

Poznávání jihoslovanských literatur umožňovala i překladatelská činnost, o které jsme se zmínili už výše. Práce překladatelů Rajmunda Habřiny,²⁶¹ Jana Hudce²⁶² a Franka Wollmana však nebyla koordinovaná. Od počátku třicátých let se proto kulturní sekce brněnského odboru ligy i ostatní překladatelé dohodli na záměru prosadit do překladatelské činnosti prvek řízení a zajistit také kvalitu výběru a překladů.

Na Moravě se těmito záležitostmi zabýval kroužek moravských překladatelů z jihoslovanských literatur. K jejich první schůzce, svolané z podnětu brněnského odboru a z aktivity Rajmunda Habřiny, došlo 7. března 1935. Schůze se zúčastnil Bohuš Vybíral²⁶³ (Olomouc),

²⁵⁹ O jejím otevření PAUL, Karel: *Jihoslovanská čítárna v Brně [otevřena dne 5. října 1936.]*. ČJR VI, 1936, s. 170.

²⁶⁰ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41, *Jednatelská zpráva za rok 1937*. VIII. výroční zpráva za rok 1937, s. 9.

²⁶¹ Rajmund Habřina (1907–1960, vlastním jménem Chatrný), byl česky tvořící básník, esejista, novinář, spisovatel a překladatel ze slovinštiny. Studoval klasické gymnázium v Brně (1919–1928), po maturitě češtinu, němčinu a filozofii na tamní Filozofické fakultě, byl žákem Arna Nováka). Doktorát z filosofie získal roku 1933. Od roku 1930 působil ve školství, nejprve jako učitel v gymnáziu, ke konci kariéry jako jeho ředitel. Byl členem Moravského kola spisovatelů a hlásil se ke skupině ruralistů. Při psaní čerpal náměty především z historie Moravy. V době okupace byl vězněn v koncentračním táboře, což se posléze odráží v tématech jeho následných prací. Přispíval do periodik: *Lidové noviny*, *Rozhledy*, *Kolo*, *Středisko*, *Venkov* aj., i do literárních časopisů slovinských a polských. Redigoval například časopis *Kolo* (1935–1941, s Antonínem Veselým) nebo knižnici *Nová knihovna Moravského kola spisovatelů* (1937–1941, s Antonínem Veselým, od 1938 též s Mirkem Elplem). <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/rajmund-habrina-34912> Cit. 15. 5. 2019

²⁶² Jan Hudec (1856–1940) byl spoluvydavatel *Almanachu české omladiny*, editor jihoslovanské, bulharské a polské beletrie, byl jen z nejpłodnějších překladatelů z jihoslovanských literatur a polštiny vůbec. Více např. PROHASKA, Dragutin: Jan Hudec. (K jeho sedmdesátým narozeninám, 6. X. 1856–6. X. 1926). [Biografie a přehled jeho činnosti]. ČJL VI, 1926, s. 71–72; PÁTA, Josef: Jan Hudec. (K pětasedmdesátinám českého spisovatele a překladatele). ČJR II, 1931–1932, s. 52–59; PAUL, Karel: Diplom čestného členství Janu Hudcovi. ČJR VI, 1936, s. 182. O jeho smrti pak HEIDENREICH, Julius: Jan Hudec [zemřel v Praze 27. dubna 1940]. ČJR IX, 1939, s. 198.

²⁶³ Bohuš Vybíral (1887–1951) byl český literární historik a propagátor československo-jihoslovanských styků, překládal ze srbochorvatštiny a z němčiny. Více o něm v kapitole o olomouckém odboru ligy.

Otto František Babler²⁶⁴ (Kopeček u Olomouce), Antoš Horsák²⁶⁵ (Uherské Hradiště) a František Čuberka²⁶⁶ (Pozořice). Kroužek se dohodl mj. na společném uspořádání antologie jihoslovanské poezie. Avšak tyto plány se neuskutečnily.

Kroužek spolupracoval se Svazem nakladatelů českých v Praze, nakladatelstvím L. Mazáče a ústředím ligy, kterému roku 1935 zaslal podněty, které se týkaly uveřejňování většího počtu článků o Jihoslovanech ve spolkovém časopisu. Druhá pracovní porada se konala 18. srpna 1935 v Olomouci. Na ní byla provedena redakce samostatného jihoslovanského čísla, které vyšlo v literární revue *Archa*.²⁶⁷ Schůzky kroužku se realizovaly až do roku 1938, avšak o jejich náplni se informace nedochovaly.

Oslavy významných jihoslovanských osobností a událostí

Vzájemnost byla prohlubována i prostřednictvím oslav významných srbských, chorvatských a slovinských osobností, například největšího srbského národního svätce svätého Sávy,²⁶⁸ po němž je také nazván jugoslávský řád sv. Sávy udílený za zásluhy o kulturu, písemnictví, vědu a umění, nebo biskupa Josipa Juraje Strossmayera,²⁶⁹ jehož zásluhou pak mj. došlo

²⁶⁴ Otto František Babler (1901–1984, původním jménem Otto Franjo Babler), byl český překladatel, spisovatel, básník, literární historik, knihovník, kulturní publicista a polyglot, jeho otec pocházel z německo-slovinské rodiny, matka byla Češka. Babler vychodil obecnou školu v Prijedoru a v Sarajevu, poté studoval na reálném srbochorvatském gymnáziu v Sarajevu. V roce 1915 se jako válečný běženec s matkou dostal na Moravu a dokončil své středoškolské vzdělání na německém reálném gymnáziu v Olomouci. Je jedním z neplodnějších českých překladatelů (asi 4 000 překladů). Překládal ze slovinštiny, srbocharvatštiny, bulharštiny, ruštiny, němčiny, angličtiny, francouzštiny a italštiny a z češtiny do němčiny i angličtiny. Centrem jeho pozornosti byla spiritualistická, náboženská a folkloristická tvorba. V letech 1926–1946 vydával edici *Hlasy*. V letech 1935–1948 byl knihovníkem Obchodní komory v Olomouci, v letech 1948–1956 knihovníkem olomoucké Univerzitní knihovny. Mimo jiné v letech 1946–1956 vedl na obnovené olomoucké univerzitě cvičení ze srbochorvatštiny. <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/otto-frantisek-babler-60901> cit. 15. 5. 2019

²⁶⁵ Antoš Horsák (1891–1971) byl regionální historik, amatérský archeolog, překladatel, zakladatel a předseda Slovákcké skupiny Československo-jihoslovanské ligy v Uherském Hradišti. Po první světové válce pracoval třicet let jako výpravčí na nádraží ve Starém Městě. Jeho zájem o historii, speciálně o dějiny Velké Moravy, ho přivedl k archeologii. Po první světové válce (kterou prožil jako voják na bojištích v Polsku a Itálii) se podílel na obnovení archeologického spolku Starý Velehrad, kde se seznámil s dalšími archeology a historiky na Moravě. Jeho jazykové znalosti mu dovolily studovat dobu Velké Moravy v archivech ve Vídni, Salcburku a Římě. Ovládal několik jazyků: němčinu, ruštinu a srbochorvatštinu, z níž překládal také poezii, prózu i divadelní hry. V době okupace byl zapojen do odboje, spolupracoval s parašutistickou skupinou CARBON řízené z Anglie. V roce 1949 byl zatčen a odsouzen za velezradu k 12 letům vězení a ztrátě majetku. V roce 1956 byl amnestován. <https://www.mestokunovice.cz/mesto/osobnosti-mesta/> Cit. 15. 5. 2019

²⁶⁶ František Čuberka (1901–?) byl učitel a překladatel ze srbochorvatštiny pocházející z Lipníku nad Bečvou.

²⁶⁷ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 56.

²⁶⁸ Svatý Sáva (kolem 1175–1235, vlastním jménem Rastko Nemanja) byl první srbský arcibiskup, životopisec a tvůrce liturgické a právní literatury, nejmladší syn zakladatele srbské panovnické dynastie Stefana Nemanji, jedna z hlavních politických osobností Srbska v první polovině 13. století. Dnem Sávových oslav je 27. leden. O oslavách a besedách více např. MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Naše podniky v roce 1932 – Svetosávská beseda*, III. výroční zpráva za rok 1932, s. 33; tamtéž: *Naše podniky v roce 1933 – Svetosávská beseda*, IV. výroční zpráva za rok 1933, s. 20.

²⁶⁹ Josip Juraj Strossmayer (1815–1905) byl charvátský teolog, mecenáš, spisovatel, národopisec, vlastenecký pracovník, politik a člen rakouské Říšské rady ve Vídni. V letech 1850–1905 působil jako biskup bosensko-srijemský

ke zřízení Jihoslovanské akademie věd a umění.²⁷⁰ Jejich památku u nás hned po válce šířili jihoslovanští studenti, kteří pak již ve studentském spolku Jugoslavijska pořádaly i oslavy, později společně s brněnským odborem. Oslava byla čistě spolkovou záležitostí a probíhala většinou tak, že po proslovech řečníků (oceňujících význam obou osobností), následovaly srbské a chorvatské recitace a zpěvy.

Oslavoval se také státní svátek 1. prosinec – den vzniku Království SHS.²⁷¹ Brněnský odbor ve dvacátých letech konával oslavy přibližně tímto způsobem: nejdříve proběhly slavnostní projevy (kromě předsedy Vincence Hlavinky je mívá i J. V. Stejskal a Milan Vuletić), poté účinkovali členové Zemského divadla a různé recitátoři.²⁷² Význam tohoto svátku hodnotily také relace v rozhlasu – z hostů se jich účastnili například starosta města, zástupci úřadů, škol apod. Ve třicátých letech pak, za účelem větší publicity, se oslavy pořádaly v neděli. Na přípravách se ale již odbor nepodílel sám, ale i další spřátelené korporace.²⁷³ Odbor také spolupůsobil při organizaci oslav na školách a jinde nejen v Brně, ale i v okolních městech, například ve Vyškově či Mikulově.²⁷⁴

Ostatní kulturní akce

Významnou společenskou událostí se stávaly i večírky s kulturním programem. Podílely se na nich všechny slovanské spolky, se kterými odbor spolupracoval. Vzájemným poznáváním kulturní tvorby a života tak docházelo k prohlubování slovanského přátelství. Tradičně se také pořádaly večírky na uvítání a rozloučení s jihoslovanskými studenty.²⁷⁵ Neméně vý-

ve východním Chorvatsku (v Đakově). Usiloval o sjednocení slovanských kultur a literatur (zejména slovinské a chorvatské také ve spolupráci se srbskou), prosazoval tzv. jižní austroslavismus, stavěl se proti dualismu,

²⁷⁰ Oslavy na jeho počest se konávaly 4. února. Více např. MZA, fond B 26 Brno, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41, *Naše podniky v roce 1933 – Strossmayerova oslava*. IV. výroční zpráva, s. 20.

²⁷¹ V pojetí oslav byly ovšem ve dvacátých a třicátých letech rozdíly – zatímco v prvním desetiletí Československo-jihoslovanská liga a její odbory kladly důraz spíše na vysvětlování historického a politického významu 1. prosince, v druhém desetiletí je zde snaha o kulturnější náplň oslav a dosažení toho, aby byl svátek slaven jako celonárodně „jihoslovanský den“, a to prostřednictvím kulturních akcí, na kterých by se podílelo co největší množství spolků, kulturních institucí a organizací. ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 56.

²⁷² Více MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Oslava jihoslovanského státního svátku*. VIII. výroční zpráva za rok 1937, s. 20.

²⁷³ Například v roce 1931 již bylo 13, například Československou obec legionářskou, Druhou Sokolskou župu nebo Jadranskou stráž. Více viz MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Oslava jihoslovanského státního svátku*, II. výroční zpráva za rok 1931, s. 24–25.

²⁷⁴ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 57. Více MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Oslava ve Vyškově a Mikulově*, VIII. výroční zpráva za rok 1937, s. 21–22.

²⁷⁵ Více MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Studentský jihoslovanský večer*, II. výroční zpráva za rok 1931, s. 35; tamtéž: *Uvítací večírek na počest jihoslovanských studujících*, II. výroční zpráva za rok 1932, s. 37.

znamně přispívaly i ženy, které byly sdružené v dámské sekci, konkrétně od roku 1935 pořádáním jihoslovanských reprezentačních rautů.²⁷⁶ Spolek se podílel i na akcích, na nichž se vzpomínalo na naše mimořádné osobnosti, které se zasloužily o vzájemnost s Jihoslovany. Díky tomu došlo k zasazení pamětní desky Františku Alexandrovi Zachovi²⁷⁷ (1928), Marii Steyskalové (1929) a čestnému členu odboru Janu Hudcovi (1937).²⁷⁸

Zemské divadlo v Brně

²⁷⁶ Více MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 II. *reprezentační jihoslovanský raut*. VIII. výroční zpráva za rok 1937, s. 11–12; tamtéž: *III. Jihoslovanský reprezentační raut*. IX. výroční zpráva za rok 1938, s. 6.

²⁷⁷ František Alexandr Zach (1807–1892) byl vojenský teoretik a organizátor, historicky první generál srbské armády, propagátor slovanské vzájemnosti a přátelských kontaktů mezi Čechy a Srby, mj. rádce knížete Michala Obrenoviče a pobočník knížete Milana Obrenoviče. Maturoval na německém gymnáziu v Brně, poté vystudoval práva ve Vídni a pracoval jako úředník v různých místech místní samosprávy na Moravě. Bojoval v polském povstání v roce 1830 (na straně Poláků), poté žil ve Francii, protože se bál politického pronásledování ze strany rakouských úřadů. Ve Francii se ve službě polské konzervativní emigrace věnoval teorii vojenství a jako agent Adama Czartoryského poté odešel do Srbska. Měl rozhodující vliv na vypracování srbského národního programu. V roce 1848 se účastnil Slovanského sjezdu v Praze (jako zástupce Srbů z knížectví v jihoslovanské sekci sjezdu), byl členem hlavního organizačního výboru a spolu s Palackým koncipoval nejvýznamnější dokument sjezdu, „Manifest k evropským národům“, který se vyslovil pro účast Slovanů mezi rovnoprávnými národy Evropy a pro přebudování Rakouska na spolkový národní stát, v němž by rakouští Slované získali stejná práva jako Němci a Maďaři. V roce 1849 se vrátil do Bělehradu, kde působil jako pedagog a voják. V Srbsku právě začínal proces modernizace a z kvalitnění srbské armády, a tak předložil srbské vládě plán na zřízení vojenského učiliště, plán byl přijat a Zach se stal prvním velitelem Dělostřelecké školy v Bělehradě (pozdější vojenské akademie). Několik let byl pověřen řízením srbského arsenálu v Kragujevac, zbrojní továrny vyrábějící děla, střelný prach a další vojenský materiál. V roce 1876 byl jmenován srbským generálem (vůbec nejvyšší hodnost, jakou kdy Čech získal v zahraniční armádě) a jako takový se zúčastnil války s Turky v roce 1876, kde byl raněn a přišel o nohu. V roce 1882 se vrátil do českých zemí, žil v Brně, kde zemřel. V Srbsku je velmi uznávanou osobností. Jihomoravský kraj od roku 2007 uděluje Cenu Františka Zacha osobnostem, které výrazným způsobem vynikly na poli česko-srbských vztahů. https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1556 Cit. 15. 5. 2019 Více: DUDA, Zbyněk M.: Generál František Alexandr Zach – osobnosti české minulosti. *Historický obzor* 16. 2005, č. 3–4, 4/2005, s. 86–89; týž: Výjimečný Evropan – Česko-srbský generál František Alexandr Zach. *Kaleidoskop – výběr z české historie* 20. století. 2009, čís. 1/09, s. 8–13; ŽÁČEK, Václav. *František A. Zach*. Praha 1977; HLADKÝ, Ladislav – ŠTĚPÁNEK, Václav. *František Alexandr Zach: 1807–2007: sborník příspěvků ze symposia k 200. výročí narození Františka Alexandra Zacha v Brně 24. dubna 2007*. Brno 2007.

²⁷⁸ Více BERINGER, Antonín: Slavnostní zasazení pamětní desky na rodný dům spisovatele Jana Hudce v Molenburku na Moravě. *ČJR VII*, 1937, s. 89–90.

Dramaturgie brněnského národního divadla²⁷⁹ uvedla v meziválečném období na scénu řadu nejvýznamnějších jugoslávských dramatiků.²⁸⁰ Ve srovnání s Prahou, která nebyla tak iniciativní, mělo Brno vytyčením jihoslovanské orientace repertoáru pro činohru i operu průkopnické zásluhy.

Každá sezona se představovala několika jihoslovanskými díly. Jakýmsi symbolickým středem této tradice se stala oslava jihoslovanského státního svátku 1. prosince – v tento den byla nejčastěji uváděna novinka, protože jihoslovanští, resp. jugoslávští autoři často zadávali brněnskému divadlu první provedení svého díla. Jeho reprízou pak svátek oslavoval brněnský odbor Československo-jihoslovanské ligy, jehož členy byla i řada osobností spjatých s brněnským divadlem.²⁸¹

Hlavní zásluhy o uvádění jihoslovanského repertoáru měli Oto Zítek²⁸² a Václav Jiříkovský.²⁸³ Jihoslovanský repertoár se dostal do Brna také díky Jiřímu Mahenovi a jeho lásce

²⁷⁹ O jihoslovanské dramatice na brněnských jevištích v letech 1918–1938 více ve studiích TELCOVÁ-JURENKOVÁ, Jiřina: *Jihoslovanská dramatika v Brně v letech 1918–1938. Časopis Moravského muzea – Acta Musei Moraviae* (dále jen *ČMM – AMM*), Brno, 1958/XLIII; táž: *Brněnské divadelní výtvarnictví v letech 1929–1931. ČMM – AMM*. Brno, 1956/XLI; táž: *Brněnská scénografie let dvacátých. ČMM – AMM*. Brno, 1978/LXIII; táž: *Brněnská scénografie v letech 1937–1945, ČMM – AMM*. Brno, 1982/LXVII a další nebo také v magisterské práci ZAHIROVIČ, Hasan: *Jugoslávští dramatikové v inscenacích Národního brněnského divadla (1918–1941)*. Magisterská diplomová práce 2008. Vedoucí práce: Doc.PhDr. Margita Havlíčková. Kabinet divadelních studií při Semináři estetiky FF MU Brno.

²⁸⁰ Více o jugoslávských dramaticích viz *Slovník světových dramatiků. Jugoslávští autoři*, Praha 1984. O jihoslovanské dramatice u nás pak více DOROVSKÝ, Ivan: *Dramatické umění jižních Slovanů. I. část (1918–1941)*. Brno 1995.

²⁸¹ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 51.

²⁸² Oto Zítek (1892–1955) byl operní režisér, dirigent, skladatel, zkušený divadelní ředitel a organizátor, spisovatel, pedagog, redaktor, když bylo třeba také výtvarník a choreograf. Byl členem Národního divadla v Brně v letech 1921–1931 a 1945–1949, ředitel Národního divadla v Brně v letech 1929–1931 a Národního a Státního divadla v Brně v letech 1946–1949. Kolektiv autorů: *Postavy brněnského jeviště II. 1884–1989. Národní divadlo v Brně, 1985–1989*. Brno 1989, s. 577.

²⁸³ Václav Jiříkovský, rodným jménem Václav František Herain (1891–1942) byl český divadelní podnikatel, ředitel, umělecký šéf, dramaturg, režisér a herec. Člen Národního divadla v Brně v letech 1914–1916, po roce 1915 vrchní režisér činohry, v letech 1916–1917 zastupující ředitel tohoto divadla, v letech 1917–1918 ředitel, v letech 1918–1919 působil jako samostatný podnikatel. Byl ředitelem Zemského divadla v Brně v letech 1931–1941, zároveň uměleckým šéfem činohry v letech 1931–1935, 1939–1941. Kolektiv autorů: *Postavy brněnského jeviště I. Národní divadlo v Brně, 1884–1984*. Brno 1979, s. 293.

k Jugoslávii.²⁸⁴ Dále k tomu přispívalo i doplnění divadelního souboru novými členy, buď „rozenými Jihoslovany“ (barytonista Nikola Cvejić,²⁸⁵ tenorista Juraj Henčević) nebo umělci českými, kteří však dříve působili na slovanském jihu, jako například Antonín Balatka,²⁸⁶ Marja Žaludová²⁸⁷ nebo Máša Cvejićová.²⁸⁸ Členové brněnského odboru ligy se zase podíleli na předkladatelské činnosti jihoslovanského repertoáru (Antonín Balatka, Rajmund Habřina či Jan Hudec).

Brněnské Národní divadlo uvedlo na scénu řadu nejvýznamnějších jugoslávských dramatiků přesto, že historický vývoj tohoto divadla byla v mnohém určována palčivou otázkou finanční. Většinu děl inscenoval režisér Branko Gavella, který byl v letech 1929–1933 stálým hostem divadla a který se i poté aktivně účastnil divadelní práce.²⁸⁹

²⁸⁴ Ze zralé básnické tvorby vyniká epická skladba *Scirocco* (1923) a lyrická sbírka *Rozloučení s jihem* (1924), obojí inspirované pobytem na Jadranu, později cestopis *Hercegovina* (1924).

²⁸⁵ Nikola Cvejić (1896–1987) se začal zajímat o zpěv již za svého studia na lesnické fakultě záhřebské univerzity. hospodářství a lesnictví v Záhřebu. Nejdříve působil jako sólista akademického sboru Balkan a pak začal vystupovat jako člen záhřebské opery. Zpěv studoval u Jana Ouředníka v Záhřebu, Mateja Hubada v Lublani a Marija Sammarca v Miláně. Jeho sólová kariéra začala v roce 1922 v Lublani. V Záhřebu se tento lesnický inženýr poprvé sólově prosadil v lednu 1924. Tam působil jen pět let, pak hostoval na řadě míst v Evropě, ale i přesto byl jedním z nejvýznamnějších členů záhřebské opery v její historii. <http://www.opera.hr/index.php?p=article&id=80> Cit. 20. 5. 2019

²⁸⁶ Antonín Balatka (1895–1958) byl český dirigent, skladatel a publicista, mj. aktivní člen brněnského odboru ligy. V letech 1914–1919 studoval na konzervatoři v Praze. Sám působil deset let v Lublani (1919–1929), kde znamenitě propagoval českou hudbu (provedl cyklus Smetanových oper, Janáčkovu *Její pastorkyni*, Foersterovu *Evu* a řídil také koncerty, kde zazněla díla Smetanova, Dvořákova, Novákova aj.). V Brně se zase věnoval propagaci jihoslovanské hudby. ZAHIROVIĆ, Hasan: *Jugoslávští dramatikové v inscenacích*, s. 13. Právě Balatka ve výročních zprávách brněnského odboru ligy informoval o stycích Zemského divadla s jihoslovanským prostředím.

²⁸⁷ Marja Žaludová (1889–1985) byla nazývána primadonou divadel v Bělehradě, Záhřebu i Lublani. Hudební nadání rozvíjela v pěveckém spolku Otakar. V sezóně byla 1922–1923 angažována ve Státním divadle Ostrava, poté ve Slovenském národním divadle v Bratislavě (1923–1924), v Záhřebu a Lublani (1926), v Bělehradě (1927–1931), v Brně (1931–1957), kromě dvou let v Národním divadle v Praze (1935–1937). Byla oceněna státním vyznamenáním Za vynikající práci v roce 1954), které nepřijala z důvodu politického přesvědčení a bojkotu komunistického režimu. Hlasově (soprán) i herecky byla velmi nadaná, což dokázala ve více než 50 rolích domácího i zahraničního repertoáru. <https://www.osobnostiregionu.cz/osoby/839-marja-zaludova-1898-1985> Cit. 20. 5. 2019

²⁸⁸ Máša Cvejićová (1901–1977), pravým jménem Marie Svobodová, byla tanečnice, baletní mistryně, choreografka. Tato žačka Augustina Bergra se již ve třinácti letech stala členkou Národního divadla v Brně (1914–1920). Ve dvacátých letech působila jako sólistka a choreografka v divadlech v Lublani, Záhřebu a Bělehradě (1920–1929). V roce 1930 dostal její manžel, pěvec Nikola Cvejić, nabídku angažmá od ředitele brněnského Národního divadla, souhlasil však jen s podmínkou, že bude přijata i jeho žena jako choreografka. Oto Zítek podmínku splnil, manžele Cvejićovi angažoval. Zajímavým akcentem v její dramaturgii byl zájem o hudební díla jihoslovanského původu. Po odchodu I. V. Psoty do zahraničí ji nový ředitel Václav Jiříkovský pověřil vedením baletu. ZAHIROVIĆ, Hasan: *Jugoslávští dramatikové v inscenacích*, s. 13.

²⁸⁹ Branko Gavella (1885–1962) byl jihoslovanský činoherní a operní režisér, divadelní kritik a teoretik, teatrolog, esejista a překladatel, působící v mnoha evropských divadlech. Byl členem Zemského divadla v Brně v letech 1931–1940. Uvádějí-li jugoslávské divadelní prameny, že Gavellův celoživotní režiséřský opus (od roku 1914 do roku 1961, s přerušením několika let válečných) obsahuje 263 inscenací, činoherních i operních, připadá na brněnské působení (včetně spolupráce s dalšími divadly – v Praze, Bratislavě a Ostravě) téměř stovka. Do Československa se pak znovu vrátil po válečném intermezzu, nikoli však už Brna, ale do Bratislavy a Ostravy. Kolektiv autorů; *Postavy brněnského jeviště III. 1884–1994, Národní divadlo v Brně, 1990–1994*, s. 330. O jeho osobě více také KOMÁRKOVÁ, Jana: Náš Branko Gavella. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia balkanica boemoslovaca III: příspěvky přednesené na III. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 9. a 10. června 1986*. Brno 1987, s. 201–207.

Doklady dramaturgie brněnského divadla mezi dvěma válkami uváděním jihoslovan-
ské dramatiky bohatě doplňují jeho slovanskou orientaci. Soupis jihoslovanských inscenací
v krátkém meziválečném období je opravdu obrovský. Jednalo se o 23 dramat, šest oper, jednu
operetu a dva balety.²⁹⁰ Nejčastěji byla uváděna díla Iva Vojnoviće,²⁹¹ Milana Begoviće,²⁹²
Branislava Nušiće²⁹³ a Miroslava Krležu.²⁹⁴ Mnohé hry této dramaturgie v době první republiky
slavily v Brně své první uvedení na půdě Československa a vykonaly nejúspěšnější propagaci
své vlasti. Nejlepším příkladem je inscenace opery *Morana*, jejímž autorem byl Jakov Goto-
vac²⁹⁵ – její rozhlasové vysílání bylo jistě potěšujícím pozdravem z Brna do Záhřebu a vyvolala
nadšenou odezvu v záhřebském tisku. V Chorvatsku vůbec netušili, že budou v rádiu poslou-
chat operu svého známého skladatele, která se dožila svého prvního provedení v cizině.²⁹⁶

²⁹⁰ K několika plánovaným hrám vůbec nedošlo – například k Vojnovičovu *Lazarovu vzkříšení* (Lazarevo vaskre-
senje) v sezoně 1919–1920, Krležovu dílu *Halič* v roce 1932–1933, v sezoně 1941–1942 k dílu *Dundo Maroje* od
Marina Držića atd. ZAHIROVIĆ, Hasan: *Jugoslávští dramatikové v inscenacích*, s. 16.

²⁹¹ Ivo Vojnović (1857–1929) byl chorvatský prozaik, dramatik a básník, významný představitel chorvatského
modernismu, potomek dubrovnického aristokratického rodu. Působil v různých chorvatských městech jako
soudce, úředník a okresní hejtman, v letech 1907–1911 byl dramaturgem chorvatského Národního divadla.

²⁹² Milan Begović (1876–1948) byl chorvatský básník, dramatik, prozaik, společně s I. Vojnovičem nejvýznam-
nější dramatik chorvatské moderny. Po studiích slavistiky a francouzštiny působil jako středoškolský profesor,
poté dramaturg v Německu a Rakousku (1909–1915) či byl šéfem činohry Chorvatského národního divadla. DO-
ROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha 2001, s. 77. Milan Begović sám ocenil brněnskou
iniciativu po úspěšném provedení své hry *Člověk je slabé stvoření* (Čovek je slabo stvojenje) v roce 1934 prohlá-
šením, že brněnské divadlo je na prvním místě v uvádění jeho her. „Bohužel Praha nebyla tak pokroková přesto,
že můj Dobrodruh před branou měl silný úspěch na Vinohradech ve skvělém provedení s pí Sedláčkovou v čele.
Nevím, zda je u pražských divadel nějaký předsudek proti jugoslávské dramatické. Ale kdyby tomu tak nebylo,
nedalo by se vysvětliti, proč nebyl uveden dosud tak vynikající dramatik, jakým je Miroslav Krleža... Zlobím se
vždycky, když čtu na repertoáru velkých pražských divadel bezvýznamné autory evropské dramatické produkce a
když vidím, jak je Jugoslávie opomíjena. Jen o našem národním svátku se vždy něco vytáhne z povinnosti a bratrské
kurtoasie, což chutná spíše po kulturním bagatelizování.“ TELCOVÁ-JURENCOVÁ Jiřina: *Jihoslovanská dra-
matika v Brně v letech 1918–1938*, ČMM – AMM, Brno, 1958/XLIII, s. 115. Dramatickou tvorbou Milana Be-
goviće se mj. zabývala Aloisie ZMEŠKALOVÁ: *Milan Begović na brněnské divadelní scéně*. Bakalářská diplo-
mová práce 2005. Vedoucí práce: PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D., Brno 2005. Ústav slavistiky FF MU Brno.

²⁹³ Branislav Nušić (1864–1938) byl srbský prozaik a dramatik, největší srbský a jihoslovanský komediograf 20.
století. Vystudoval práva ve Štýrském Hradci a v Bělehradě. Mj. byl písařem srbského konzulátu v Bitole, pracoval
asi deset let v diplomatických službách Srbského království v tehdy osmanském Kosovu a v Makedonii, poté byl
ředitelem divadla v Novém Sadu, později i v Sarajevě. Jeho dílo je velmi rozsáhlé a různorodé. DOROVSKÝ,
Ivan (eds.): *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 418.

²⁹⁴ Miroslav Krleža (1893–1981) byl chorvatský básník, dramatik, prozaik a esejista, akademik, nejvýznamnější
osobnost chorvatské literatury 20. století. Mezi dvěma válkami žil z literární a publicistické činnosti. Založil a
redigoval čtyři literární časopisy: levicový *Plamen*, časopis *Danas* a *Pečat* a časopis *Književna republika*. V letech
tzv. Chorvatského nezávislého státu byla jeho díla zakázána a knihy zničeny. Od roku 1950 do smrti byl ředitelem
Jugoslávského lexikografického ústavu a hlavním redaktorem osmisvazkového díla *Enciklopedija Jugoslavije*.
DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha 2001, s. 319–320. Více: DOROVSKÝ, Ivan:
Dramatik Miroslav Krleža. Brno 1993; ČERNÁ, M.: *Ohlas Krležovy glembayovské tematiky v české literární a
divadelní kritice mezi dvěma válkami*. In: *Slavica v českém a slovenském literárním vývoji. Sborník statí věnova-
ných Slavomíru Wollmanovi k šedesátinám (se soupisem jubilantových prací 1948–1985)*. Praha 1986, s. 277–298.

²⁹⁵ Jakov Gotovac (1895–1982) byl chorvatský skladatel a dirigent klasické hudby. Jeho komická opera *Ero s
onoga svijeta*, nejznámější chorvatská opera, byla poprvé uvedena v Záhřebu v roce 1935. Ve svých dílech před-
stavuje pozdní národní romantismus, přičemž hlavním zdrojem myšlenek a inspirací je chorvatský folklór.

²⁹⁶ ZAHIROVIĆ, Hasan: *Jugoslávští dramatikové v inscenacích*, s. 14.

Spolupráce s Jugoslávií byla navázána také prostřednictvím návštěv a pohostinných vystoupení jihoslovanských umělců. Přátelské styky s jižními Slovany měly v Československu v kulturním světě vůbec a zejména ve světě divadelním již dlouholetou tradici, takže ani Brno nezůstalo v tomto směru pozadu; řada brněnských herců a režisérů působila v jugoslávských divadlech v Lublani, Záhřebu aj. Tamní umělci hostovali zase téměř každý rok v brněnském divadle, mnozí našli v Brně i trvalé působiště. Na brněnské scéně hostovali například Zlata Gjungenac,²⁹⁷ Zinka Kuncová,²⁹⁸ režisér záhřebských a lublaňských divadel Boris Krivecký aj. Delší dobu v Brně působili barytonista Nikola Cvejić (a jeho manželka Máša Cvejićová, o níž byla zmínka již výše), tenorista Juraj Hančević, operní a činoherní režisér Branko Gavella, jehož umělecká činnost byla pro Brno, jak jsme již zmínili, zvláště významná.²⁹⁹

Činoherní repertoár:³⁰⁰

Spisovatel	Název hry	Premiéra	Režisér
Ivo Vojnović	<i>Dáma se slunečnicí</i>	5. října 1918	Václav Jiříkovský
Milan Ogrizović	<i>Hasanaginica</i>	4. února 1919	Václav Jiříkovský
Branislav Nušić	<i>Lidé</i>	8. listopadu 1920	Karel Urbánek
Ivo Vojnović	<i>Dubrovnická triologie</i>	26. února 1921	Rudolf Walter
Ante Tresić-Pavičić	<i>Vyhnanství Ciceronovo</i>	24. září 1921	Rudolf Walter
Ivo Vojnović	<i>Ekvinokce</i>	16. dubna 1924	Otto Čermák
Milan Begović	<i>Boží člověk</i>	25. listopadu 1925	Jaroslav Auerswald
Ivo Vojnović	<i>Maškaráda v podkrovní</i>	12. března 1926	Rudolf Walter
Milan Begović	<i>Dobrodruh před branou</i>	27. srpna 1927	Otto Čermák
Milan Begović	<i>Americká jachta ve Splitu</i>	22. května 1930	Jindřich Honzl
Petar Pecija Petrović	<i>Liják</i>	7. června 1931	Jozef Bezdíček
Miroslav Krleža	<i>Páni Glembajové</i>	4. prosince 1931	Branko Gavella
Milan Begović	<i>Bez třetího</i>	17. února 1932	Branko Gavella
Ivo Vojnović	<i>Smrt Matky Jugovićů</i>	1. prosince 1933	Branko Gavella
Milan Begović	<i>Člověk je slabé stvoření</i>	11. dubna 1934	Ctibor Sonevend
Ivan Cankar	<i>Pohoršení v údolí</i>	30. června 1934	Branko Gavella
Miroslav Krleža	<i>V agonii</i>	10. října 1934	Branko Gavella
Branislav Nušić	<i>Paní ministrová</i>	17. října 1934	Karel Urbánek
Branislav Nušić	<i>Dr.</i>	31. prosince 1936	František Šlégr

²⁹⁷ Zlata Gjungenac (1898–1982) byla slovinská sopranistka, pedagožka, operní a koncertní zpěvačka, primadona královské lublaňské opery, členka charvátského Národního divadla v Záhřebu, kde v roce 1946 s úspěchem vytvořila Jenůfu v Janáčkově *Její pastorkyni*. Sólový zpěv studovala v Záhřebu a Vídni, začala vystupovat v roce 1919, během své kariéry působila v Záhřebu, Bělehradě, Terstu, Praze, Berlíně, Brně nebo Vídni. <http://www.opera.hr/index.php?p=article&id=72> Cit. 20. 5. 2019

²⁹⁸ Zinka Kuncová byla sólistka záhřebské opery, první zahraniční představitelka Libuše, v níž hostovala v Brně 1. prosince 1934, později proslula na předních operních světových scénách

²⁹⁹ ZAHIROVIĆ, Hasan: *Jugoslávští dramatikové v inscenacích*, s. s. 16.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 17.

Milan Begović	<i>Lela dostane klobouček</i>	6. května 1937	Josef Skřivan
Ahmed Muradbegović	<i>Boží cestou</i>	11. října 1937	Branko Gavella
Branislav Nušić	<i>Žijeme dál</i>	11. list. 1939	Antonín Klimeš
Slavko Batušić	<i>Komorní trio</i>	26. března 1941	Jiří Jahn

4.7.2 Podpora jihoslovanských menšin

Ke kulturně-osvětové činnosti odboru patřila i pomoc a podpora jihoslovanským menšinám. Z pověření ústředí Československo-jihoslovanské ligy navázal brněnský odbor od roku 1932 styky s Chorvaty ve Frélichově, Dobrém Poli a Novém Přerově na jižní Moravě.³⁰¹ Zájezdu do těchto chorvatských vesnic se například v roce 1932 zúčastnilo 35 členů.³⁰² Ve Frélichově se po prohlídce kostela a pomníku padlých vojáků účastníci odebrali do školy, kde vyslechli československou a chorvatskou hymnu, v kreslárně následovala schůze s místními Chorvaty. V Novém Přerově se pak zúčastnili místních hodů.³⁰³

Za činnost kulturně-vzdělávací můžeme považovat právě konání přednášek během takovýchto zájezdů, a pokud jde o práci národnostně-uvědomovací,³⁰⁴ probíhala asi touto formou: „Starosta hasičské župy č. 16 p. Bester navázal při zájezdu styky s místními hasiči, kteří jsou dosud organisováni v německém ústředí a mají německé velení. Usilujeme, aby se tyto hasičské sbory staly členy českého ústředí s chorvatským nebo českým velením. Obdrželi jsme od ČJL v Záhřebě chorvatské instrukční knihy pro hasičské sbory a tyto prozatím odevzdány Národním jednotám v chorvatských vesnicích.“³⁰⁵

³⁰¹ Kromě již výše zmíněné literatury, více například VRBKOVÁ, Stanislava (eds.): *Chorvaté na Mikulovsku*. Mikulov 2007; VEČERKOVÁ, Eva: Etnosociální aspekty existence charvátské diaspory na jižní Moravě v první polovině 20. století. *Český lid* 73, 1986, s. 205–210; táž: Několik poznámek k interetnickým a interregionálním kontaktům ve společenském a obřadním životě moravských Charvátů. In: *Kulturně historické styky jižní Moravy. XX. Mikulovské sympozium 24.–25. října 1990*. Břeclav 1990, s. 51–56; táž: Výroční obyčej moravských Charvátů. *Folia ethnographica* 26, 1992, s. 53–79.

³⁰² Zájezdu do Frélichova se pak o rok později zúčastnilo už 65 členů.

³⁰³ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Zájezd do chorvatských vesnic na jižní Moravě*. III. výroční zpráva za rok 1932, s. 36.

³⁰⁴ Nutno ale dodat, že taková činnost neměla moc možností, jak uspět a mít dobré výsledky – odnárodnění Chorvatů už bylo v pokročilém stádiu, kdy už zde z jejich strany docházelo k odmítání učit se své mateřštině. Neprospívala tomu ani skutečnost, že v chorvatských vesnicích nebyl ani okruh uvědomělých lidí, který by na tomto národně-uvědomovacím procesu dlouhodobě pracoval.

³⁰⁵ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Zájezd do chorvatských vesnic na jižní Moravě*. III. výroční zpráva za rok 1932, s. 36. Více BERINGER, Antonín: Oslava 350. výročí příchodu Charvátů na jižní Moravu. *ČJR IV*, 1934, s. 138–139; STRAKATÝ, Jan Karel: Oslava 350. výročí příchodu Charvátů na jižní Moravu. *ČJR IV*, 1934, s. 161–163.

Odbor se také pokoušel o částečné vyřešení finančních problémů Chorvatů na jižní Moravě – například v roce 1932 (po uskutečněním zájezdu) se Vladimír Filkuka přimluvil u odboru, od něhož měla vypůjčeny peníze záložna ve Frélichově, ohledně snížení úroku z úvěru. U příležitosti oslav 350. výročí příchodu Chorvatů na jižní Moravu pak odbor věnoval Národní jednotě v Dobřém Poli finanční dar na vytesání reliéfu a pomníku.

Styky odboru s jihomoravskými Chorvaty byly asi nejintenzivnější v roce 1934 – tehdy se 15. a 16. září, v souvislosti s již zmíněným 350. výročím jejich příchodu k nám, konaly v chorvatských vesnicích oslavy, kterých se zúčastnily mj. početné delegace Chorvatů ze Slovenska, delegátů z Jugoslávie a Rakouska, zástupci civilních i vojenských úřadů a korporací, spolků a jiné významné osobnosti.³⁰⁶

Odbor se dále zasloužil o publicitu situace jihoslovanských menšin v Itálii.³⁰⁷ Roku 1932 se připojil k provolání studentů z Bělehradu, Záhřebu a Lublaně, adresovanému evropské veřejnosti.³⁰⁸ Vzhledem k zákazu zasahování do vnitřních záležitostí cizího státu, mohl učinit jen minimum věcí – uspořádal zvláštní přednášku na toto téma a zaslal provolání se zvláštním dopisem ministerstvu zahraničních věcí v Praze, jejich opis všem ligám u nás i v Jugoslávii, všem vyslanectvím v Praze a o celé akci informoval veřejnost (výtiskem článku „*Otázka menšin mezi Itálií a Jugoslávií*“, který rozeslal všem přátelským korporacím). Tyto iniciativy měly vést k vyburcování podpory od evropské veřejnosti.³⁰⁹

³⁰⁶ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Oslava 350. výročí příchodu Chorvatů na jižní Moravu*, V. výroční zpráva za rok 1934, s. 20–21.

³⁰⁷ Více o této problematice: HRABCOVÁ, Jana: Vztahy mezi Jugoslávií a Itálií v meziválečném období. In: Pokorná Korytarová, Lenka a kol: *Promýšlet Evropu dvacátého století: Evropa sjednocená/rozdělená*. Brno 2012, s. 105–128; táž: Problémy slovanské menšiny v Itálii ve 20. letech 20. století. *Slovanský přehled* 98, 2012, č. 3–4, s. 251–271; táž: Italsko-jugoslávský spor o hranice jako jeden z problémů evropské politiky po skončení první světové války. In: Pokorná Korytarová Lenka – Škerlová, Jana – Haváč, Ondřej – Hromek, Martin: *Promýšlet Evropu dvacátého století: Proměny hranic*. Brno 2014. s. 223–250.

³⁰⁸ Toto provolání obdržel Vincenc Hlavinka v prosinci 1931. Obsahovalo popis nesnesitelného postavení jihoslovanské menšiny v Julské krajině, kterou Itálie získala anexí za první světové války. Poukazovalo se v něm na utrpení všech Jihoslovánů, zvláště intelektuálů a časté soudní procesy. Menšině byl znemožňován národnostní a kulturní život zavřením škol, zastavením vydávání časopisů, rozpuštěním všech vzdělávacích a tělovýchovných spolků a odstraněním představitelů inteligence (např. gorický arcibiskup F. B. Dedej). Asi 500 000 Chorvatů a Slovinců bylo asimilováno a odnárodněno. Všechny státy, kromě Itálie, přitom plně respektovaly práva menšin. Zatímco Jugoslávie např. musela italské menšině smluvně (Rapall, Nettun) přiznat řadu privilegií a výhod, Itálie ani nepodepsala smlouvy na ochranu menšin. ROLENCOVÁ, Emilie: *Brněnský odbor*, s. 78. Více MZA, fond B 26 Brno, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 *Jihoslovanské menšiny v Itálii*, II. výroční zpráva za rok 1931, s. 11–14; tamtéž, Jihoslovanská menšina v Itálii, III. výroční zpráva za rok 1932, s. 38–39; *Otázka menšin mezi Itálií a Jugoslávií*. *ČJR I*, 1930–1931, s. 49–66; VRBACKÝ, Andrej: Juhoslovania v Taliansku. *ČJR II*, 1931–1932, s. 378–379. Ve dvacátých letech psal o slovinských menšinách v Itálii Bohuš Vybíral.

³⁰⁹ ROLENCOVÁ, Emilie: *Brněnský odbor*, s. 56.

4.7.3 Akce politického rázu

Do akcí politického rázu lze zařadit akce uskutečněné odborem v souvislosti s úmrtím Alexandra I.,³¹⁰ jelikož marseillské události, o kterých psaly všechny brněnské noviny, se brněnské veřejnosti hluboce dotkly. Ihned další den po atentátu (10. října 1934) konal odbor s Městským osvětovým sborem v Brně smuteční tryznu v Osvětovém domě a v den pohřbu (18. října 1934) s Národní radou československou, odbočkou v Brně, s Aliance française a jinými korporacemi veřejnou tryznu na Náměstí Svobody. Obě tryzny navštívili zástupci všech civilních i vojenských úřadů, ústavů, škol, korporací a brněnská veřejnost. Pohřbu v Bělehradě se pak za odbor zúčastnil Jan Kokrhánek a Stanislav Janek.³¹¹

Odbor pak příštího roku zorganizoval 20. června slavnost odeslání velehradské prsti na Alexandrův hrob v Oplenci. Slavnost, které se zúčastnilo asi 12 000 osob, se stala manifestací celého Slovácka československo-jihoslovanské vzájemnosti.³¹² V roce 1936 byla na pravoslavném chrámu v Chudobíně u Litovle³¹³ odhalena pamětní deska Alexandru I. (31. května–1. června). Na podzim (31. listopadu–2. prosince) přijela delegace svazu lig z Jugoslávie, která,

³¹⁰ Alexandr I. Karađorđević (1888–1934) byl jugoslávský král, druhý syn Petra I. Karađordjeviće, vládl v letech 1921–1934. Zúčastnil se jako důstojník obou balkánských válek, za první světové války byl vrchním velitelem srbských ozbrojených sil. Jeho ženou se stala v roce 1922 rumunská princezna Marie, dcera krále Ferdinanda I. V roce 1934 byl zabit při návštěvě Marseille spolu s francouzským ministrem zahraničí Barthouem.

³¹¹ V den jihoslovanského státního svátku toho roku otevřel odbor výstavu fotografií z poslední cesty Alexandra I. a francouzského ministra zahraničních věcí L. Barthoua. Záštitu převzali starosta Brna spolu s jihoslovanským a francouzským konzulem. ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 58.

³¹² Tamtéž, s. 58.

³¹³ Chudobín, malá obec tří kostelů, leží na pomezí Hané a prvních kopců Bouzovské vrchoviny v Olomouckém kraji. Tři kostely mají společné to, že ve všech působil ve dvacátých a třicátých letech kněz Josef Židek. V době, kdy se v katolické církvi množily snahy o zásadní reformu, která by mj. umožnila sloužit bohoslužby v národním jazyce, se Josef Židek postavil na stranu těchto reforem. Ty nakonec vedly k rozštěpení církve a vzniku nové Církve československé. Židek se stal jejím hlavním propagátorem a prvním farářem v Chudobíně. I když k nové církvi přešla značná část obyvatel obce, někteří zůstali věrni katolictví. Farář Židek však nadále sloužil bohoslužby v původním katolickém kostele a odmítal do něj katolického kněze pustit. To trvalo až do roku 1922, kdy příslušníci nové církve museli kostel vrátit katolíkům, a nová náboženská obec se rozhodla pro stavbu vlastního chrámu. Položení základního kamene proběhlo v roce 1923 a zúčastnil se ho i biskup Československé církve Gorazd, vysvěcený před tím v Srbsku episkopy Srbské pravoslavné církve. Gorazd později vystoupil z československé církve a stal se prvním biskupem pravoslavné církve v českých zemích. Setkání Josefa Žídka s Gorazdem bylo osudové a kněz pod jeho vlivem zahorel pro pravoslaví. Mezitím rostl chrám zasvěcený sv. Cyrilu a Metoději, jejímž autorem je litovelský stavitel Václav Volný. Do plánu zakomponoval prvky srbské sakrální architektury. Stavba byla dokončena v roce 1924. Kostel byl však díky myšlenkovému převratu Josefa Žídka a části věřících vysvěcen jako pravoslavný. Opět se rozhořely soudní pře a tahanice. V roce 1934 již bylo jasné, že pravoslavná obec svou při o kostel prohraje a bude muset chrám opustit. Židek přesvědčil znovu místní, z nichž mnozí byli finančně vyčerpáni stavbou kostela sv. Cyrila a Metoděje, aby opět přispěli na stavbu, v pořadí již třetího chudobínského chrámu. Architektem nové stavby, která byla dokončena v roce 1935, byl bělogvardějský emigrant a později kněz a archimandrita pravoslavné církve Andrej Vsevolod Kolomackij. Pravoslavný chrám stejného zasvěcení, tedy sv. Cyrila a Metoděje, je také památníkem „mučednické smrti rytířského krále Alexandra I. Sjednotitele“. Viz např. KOBZA, Miroslav: *Díky charismatickému faráři má malá obec Chudobín na Litovelsku tři kostely*. Český rozhlas, 8. března 2016 http://www.rozhlas.cz/kraje/cesko/_zprava/diky-charismatickemu-farari-ma-mala-obec-chudobin-na-litovelsku-tri-kostely--1591502 Cit. 1. 11. 2017

kromě návštěv u představitelů našeho státu, odevzdala v Brně urnu s prstí z Oplence pro chudobínský chrám.³¹⁴

Brněnský odbor rovněž oslavoval od roku 1935 narozeniny Alexandrova syna, krále Petra II.³¹⁵ Nejpůsobivější byla oslava jeho patnáctých narozenin 7. září 1938. Spolu se sdruženými korporacemi a za účasti brněnských středních škol se konal mohutný manifestační průvod městem pod heslem „*Brněnští náctiletí králi Petru II.*“³¹⁶

4.7.4 Aktivity ve sféře hospodářské

V aktivitách hospodářského charakteru se přirozeně angažovala sekce hospodářská, jež vznikla v době vyvrcholení krize v roce 1933. Není tomu náhodou – právě tehdy totiž nastal neskutečný rozvoj spolkové činnosti, která byla prováděna bez veřejné i státní podpory.³¹⁷ Po roční činnosti podnikli členové hospodářské sekce studijní zájezd do Jugoslávie, kde se konaly v různých městech konference s jugoslávskými hospodářskými korporacemi. Delegace z Brna studovala hlavně možnosti dovozu nekontingentovaného jugoslávského zboží do Československa. Hospodářská sekce pak postupně tyto možnosti (meč, řezbářské zboží) prozkoumala. Obchodníkům obou států podávala informace o možnostech obchodování.³¹⁸

Hospodářská sekce rovněž udržovala spojení s Ústavem pro rozvoj zahraničního obchodu v Bělehradě a Československo-jugoslávskou komorou v Praze, založenou roku 1931. Jejími členy byli za odbor Vladimír Filkuka a Jan Kokrhánek.

V roce 1936 navštívili členové hospodářské sekce brněnského odboru záhřebský veletrh.³¹⁹ Naopak do Brna přijížděly i studijní delegace z Jugoslávie – obvykle z bělehradské Živnostenské komory. Jedním z posledních vzájemných setkání našich a jugoslávských hospodářských pracovníků se stala porada o hospodářských otázkách v únoru 1938.³²⁰

³¹⁴ Více viz PAUL, Karel: Prst' z Oplence [pro pravoslavný chrám – památník mučednické smrti Rytířského krále Alexandra I. Sjednotitele]. *ČJR VI*, 1936, s. 165.

³¹⁵ Petr II. Karađorđević (1923–1970) byl třetím a zároveň posledním králem Jugoslávie. Králem se stal roku 1934 po smrti svého otce, až do jeho plnoletosti ho zastupoval jeho strýc princ Pavel. Od roku 1941 až do své smrti byl králem v exilu. Okázalost oslav Alexandra I. a Petra II. svědčila o tom, že i když byli představiteli monarchistického režimu, spojovali obyvatelé demokratického Československa jejich význam s potřebou dodržet linii Malé dohody. Více např. [PAUL, Karel]: Oslavy narozenin J. V. krále Petra II. v Československu. *ČJR VII*, 1937, s. 171–172.

³¹⁶ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 58.

³¹⁷ Jedinou, zato velmi významnou výjimkou, byl dar v hodnotě 5 000 Kč od Hypoteční banky k usnadnění činnosti na poli hospodářské vzájemnosti.

³¹⁸ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 59.

³¹⁹ O něm více Karel PAUL: Záhřebský veletrh. *ČJR VI*, 1936, s. 167–168.

³²⁰ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 60.

4.7.5 Turistická oblast

Turistická oblast také patřila do okruhu zájmů odboru. Kromě Vincence Hlavinky této oblasti věnoval i J. V. Stejskal, konkrétně v turistické a lázeňské poradně. Úřadoval ve zdarma propůjčených místnostech Zemského cizineckého svazu v Brně. Zájemcům o cestování do Jugoslávie podával veškeré potřebné informace týkající se především tras, mořských lázní³²¹ a příslušných slev. Navíc pobyt na Jadranu a návštěvy Jugoslávie propagoval ve svých novinových článcích. V roce 1927 realizoval a řídil propagační turistickou a lázeňskou jihoslovanskou výstavku.³²²

Ve třicátých letech, v souvislosti s celostátní masovou propagací Jadranu, se brněnský odbor snažil pokračovat v této oblasti již na vyšší úrovni. Důležitá byla aktivita Stanislava Stanka v jihoslovanské turistické informační kanceláři, či před zahájením lázeňské sezony vydávání několika stovek plakátů, vyzývajících k návštěvě Jadranu (a tím také k praktickému dokazování sympatií mezi Československem a Jugoslávií). V dubnu 1933 byla zorganizována významná výstava jihoslovanského lázeňství.

Pokud jde o přímou organizaci zájezdů, brněnský odbor ve dvacátých letech spolupracoval s Oficiální cestovní kanceláří Království SHS v Praze. Jeho vlastní zájezdy však byly v této době ještě ojedinělé. Od třicátých let již odbor sám pomáhal i příznivcům z nečlenských řad vypracovat jejich cestovní itinerář (například v roce 1935 Spolku československých mediků). První velký zájezd brněnského odboru do Jugoslávie se konal v termínu 26. června–6. července 1933.³²³

V souvislosti s návštěvou Alexandrova hrobu v Oplenci, spojenou s prohlídkou historických míst jižního Srbska, se od roku 1935 počet výprav zvýšil. Poslední velký zájezd – podél Jadranského pobřeží až do Athén – organizoval odbor v roce 1937, a to hned ve třech skupinách. V příštím roce pak naopak přijelo z Jugoslávie mnoho skupin i jednotlivců do Brna.³²⁴

K úspěšné organizaci a průběhu výprav přispívali vedle představitelů brněnského odboru i příznivci z Jugoslávie, především z řad funkcionářů Jihoslovansko-československých

³²¹ O nich například Vlastimil KLÍMA: Klimatické a mořské lázně na Jadranu. *ČJR VI*, 1936, Příl. *Slovanský Jadran*, s. 14–15; Karel PAUL: Nové veliké československé lázně na Jadranu? *ČJR VI*, 1936, s. 170.

³²² ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 62.

³²³ Popis zájezdu KOUDELA, M.: *Z Jugoslávie*. Brno 1935. Velkou roli zde měla propagace tohoto zájezdu. Většina jeho návštěvníků se do Jugoslávie dostala poprvé a mnozí z nich by sami cestu v takovém rozsahu vůbec nevykonali. V zimě se o zájezdu konala přednáška určená i pro veřejnost.

³²⁴ O všech těchto zájezdech více ve výročních zprávách odboru.

lig.³²⁵ Nejsilnější styky měl brněnský odbor s ligou v Crikvenici, která organizovala od roku 1935 tradičně zájezdy lig z Chorvatského přímoří.³²⁶

4.7.6 Podpora jihoslovanským studentům

Činnost odboru se také, s ohledem na dlouhodobé vazby s akademickým spolkem Jugoslavijska, zaměřovala na podporu a péči o jihoslovanské studenty na brněnských vysokých školách, jež bývali podporováni také Tomášem Garriquem Masarykem (a později i Edvardem Benešem).³²⁷

Brněnský odbor se rozhodl založit fond na podporu těchto studujících. Právě k uctění prezidentových osmdesátých narozenin se odbor rozhodl tento fond nazvat jeho jménem a vypracoval stanovy. Řádným vedením Masarykova fondu bylo pověřeno pětičlenné kuratorium zvolené na mimořádné valné schůzi 16. října 1931, konkrétně Vincenc Hlavinka (předseda), ředitel státních drah Jan Wagner (referent), Vladimír Filkuka, Karel Vilím³²⁸ a Mate Visković. Na počátku byla uspořádána sbírka mezi členy odboru, díky níž bylo základní jmění fondu k 31. prosinci 1931 13 000 Kč. Jelikož výdajů ale přibývalo a financí bylo stále potřeba, členové odboru pomáhali i jinými způsoby³²⁹ a sám odbor kromě mimořádné finanční podpory přispíval i úrokovým výnosem ze svých cenných papírů.³³⁰

V souvislosti s omezením jugoslávské vlády o vývozu dináru a od roku 1932 zákazem posílání peněz studentům v cizině (s výjimkou těch, kteří studia právě končili), se velmi pro-

³²⁵ Například v Mariboru Vekoslav Kukovec a Avguštin Reisman, v Bledu Ivan Janežić, v Lublani Rasto Pustoslavšek a Egon Staré, v Crikvenici Ivan Sobol a starosta Sokola Janko Jazbec, v Záhřebu Dušan M. Bogunović a v Bělehradě Mileta Novaković.

³²⁶ ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 63–64. O výpravách např. [Počtem již] III. exkurze Ligy v Crikvenici do Československa. *ČJR V*, 1935, S. 126.

³²⁷ Více například PAUL, Karel: Vánoční dar pana presidenta jihoslovanským studujícím. *ČJR VI*, 1936, s. 170.

³²⁸ Karel Vilím (1872–1955) byl brněnský politik, sekretář Hypotéční banky v Brně, člen finanční komise města Brna, jeho otec Karel Vilím (1841–1905) patřil k spoluzakladatelům evangelického sboru v Brně. https://encyklopedie.brna.cz/home-mmh/?acc=profil_osobnosti&load=25486 Cit. 20. 5. 2019

³²⁹ Například Antoš Horsák v roce 1932 přeložil ze slovinštiny hru *Matka*, kterou podle Andersenovy pohádky zdramatizoval spisovatel Ksaver Meško a 200 výtisků v ceně 689 Kč věnoval fondu. MZA, fond B, spolkový spis, karta č. 2657, č. j. 3752/41. WAGNER, Jan: *Masarykův fond při ČJL v Brně na podporování jihoslovanských studujících*. III. výroční zpráva za rok 1932, s. 22.

³³⁰ Mimořádně se jmění fondu zvýšilo roku 1937, kdy se členové rozhodli uctít památku T. G. Masaryka právě finančním podpořením fondu. Poslední údaj z roku 1938 uvádí částku 19 083,50 Kč.

spěšným stalo opatření ústředí Československo-jihoslovanské ligy – peníze, studentům posílané z Jugoslávie, se začaly vyplácet pouze prostřednictvím pražského odboru.³³¹ Avšak finanční podpory studentů nebyly pravidelné a často byly poskytovány jen v nutných případech.³³²

Pokud jde již o konkrétní činnost na tomto poli, od roku 1930 vypisovalo pražské a bělehradské ministerstvo školství prázdninová studijní stipendia do druhého státu, a to obvykle ve třech „kategoriích“ – pro středoškoláky, vysokoškoláky a středoškolské profesory. Brněnský odbor však vyměňoval pouze vysokoškolské studenty. Pro středoškoláky podnikal jen výměnné zájezdy mezi Červenými kříži v Československu a Jugoslávii s pobytem v ozdravovnách.³³³ Tyto výměny započaly roku 1932 z podnětu Jihoslovansko-československé ligy v Kranji a později, až do roku 1938, se uskutečňovala s Jihoslovansko-československou ligou v Sarajevě. Vysokoškoláky odbor vyměňoval od roku 1935 s Jihoslovansko-československou ligou v Lublani.³³⁴

4.8 Ostatní styky a kontakty

Snaha navazovat přátelské styky s dalšími spolky je zřejmá hned od založení spolku. V oblasti mimospolkové se brněnskému odboru dostávalo podpory hlavně od Hypoteční banky, První moravské spořitelny a Zbrojovky. Odboru se dále dařilo získávat zájem nebo alespoň přízeň vlivných osobností, a tím si zajišťoval základní podmínky pro svou existenci, například ve dvacátých letech místnosti pro turistickou a lázeňskou sekci a všechny veřejné kulturní a společné akce.³³⁵

³³¹ Avšak roku 1934 ústředí oznámilo brněnskému odboru, že peníze nebudou studentům vypláceny včas. Chyběly totiž finance, z nichž by se výplata dala provést před bankovním poukázáním. Zkrátit výplatní lhůtu pomohla brněnská Hypoteční banka poskytnutím bezúročného úvěru v hodnotě 14 000 Kč, který byl po vyčerpání v roce 1935 zvýšen na 20 000 Kč. Tím, že banka vyplácela peníze dříve, než byla povinna, sloužil fond studentům i tímto způsobem. Tento „studentský clearing“ vedl člen odboru, vrchní úředník Hypoteční banky Jan Studýnka. ROLENCOVÁ, E.: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy*, s. 61.

³³² O podpoře z fondu Karel PAUL: Masarykův fond pro podporování jihoslovanských studujících [opět přispěl]. *ČJR VI*, 1936, s. 170.

³³³ O možnostech takových výměnných zájezdů informoval odbor všechny brněnské střední školy. Jugoslávští studenti se o nich mohli dozvědět například z deníku *Jutro*.

³³⁴ ROLENCOVÁ, E.: Tamtéž, s. 62.

³³⁵ Tamtéž, s. 37.

Ve sféře propagační bylo velmi důležité udržování kontaktů s Československou tiskovou kanceláří v Brně, jejímž prostřednictvím se nejdůležitější spolkové zprávy a informace dostávaly do brněnských novin.³³⁶ Publicitu získával odbor i prostřednictvím brněnského rozhlasu, který často vysílal relace odboru, zvláště u příležitosti jihoslovanského státního svátku.

Neméně důležitá byla spolupráce se všemi spolky a sdruženími, které programově přetvořovaly slovanskou vzájemnost. Ve dvacátých letech nebyla spolupráce koordinovaná a častá, na vyšší úroveň se dostala až v letech třicátých, kdy odbor začal spolupracovat s Česko-ruským sdružením, Česko-bulharskou vzájemností, Česko-polským klubem, Česko-rumunským spolkem, se Společností přátel Lužických Srbů, Česko-ukrajinskou jednotou a Jednotou slovanských žen ve volném sdružení.

Spolupráci navazoval odbor i se spolky, které aspoň okrajově zahrnovaly do programu své činnosti myšlenku slovanské vzájemnosti. Šlo o spolky, které se staly kolektivními členy brněnského odboru. Od mimořádné valné hromady odboru 16. října 1931 měly i své zástupce ve spolkovém výboru.³³⁷

Nejživější byly ovšem styky s akademickým spolkem Jugoslavia a jeho tamburášským a pěveckým sborem. Zástupce studentů byl vždy členem spolkového výboru a mnoho členů akademického spolku se zúčastňovalo schůzí odboru a naopak. Spolupráce se realizovala především při přípravách na oslavu jihoslovanského státního svátku a při pořádání večírků.

Úzké kontakty byly navázány i s brněnským Zemským divadlem. Z pěveckých a hudebních těles se na kulturních akcích podílel mužský pěvecký sbor OPUS, Pěvecké sdružení Foerster a filharmonický spolek Beseda brněnská.

Nemůžeme ovšem opomenout ani spolupráci s ligami vznikající na jugoslávském území, které se roku 1925 zařadily pod celostátní organizaci Svaz Jihoslovansko-československých lig. Pokud jde o spolupráci přímo s brněnským odborem, živé kontakty odbor navazoval s odbory v Crikvenici (vznik 1926), Záhřebu (vznik 1927), Sarajevu (vznik 1928), Bledu (vznik 1931), Kranji (1933), Sušaku a Daruvaru (vznik 1934).³³⁸

Podnětem pro aktivnější činnost jugoslávských a našich lig, tj. i brněnského odboru, bylo rozhodnutí, které bylo učiněno na kongresu v Sarajevě.³³⁹ Konkrétně šlo o realizaci akce

³³⁶ Především se jedná o listy *Den*, *Lidové noviny*, *Moravská orlice* a *Svoboda*. Brněnský tisk se obecně stavěl pozitivně ke všem snahám odboru.

³³⁷ Například praporčík Karel Hrbek za odbočku Svazu českých rotmistrů, Otakar Procházka za obě brněnské sokolské župy, ředitel Jaroslav Ševčík za Moravskou zemskou jednotu hasičskou a obě brněnské hasičské župy a major Karel Žák za odbočku Svazu československých důstojníků.

³³⁸ Více SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam*, s. 58–59.

³³⁹ Více BERINGER, Antonín: Sarajevský kongres. [O jeho připraveném programu apod.]. *ČJL IX*, 1929, s. 33; týž: Sarajevský kongres. [Obecnější poznámky]. *ČJL IX*, 1929, s. 57–58.

„POSESTRIM“. Brněnský odbor tak začal úspěšněji navazovat aktivní styky se všemi ligami, které mu byly určeny za „posestrimy“. ³⁴⁰ Původně měl navázat spolupráci s ligou v Bělehradě, kde však nenašel odezvu. Začal tedy spolupracovat s ligou v Mariboru a později se připojily již výše zmíněné spolky – například v Záhřebu, Lublani, Bledu, Crikvenici, Daruvaru, Sarajevu, Kranji a Sušaku. K základním formám spolupráce brněnského odboru s nimi patřila vzájemná výměna zápisů z výborových schůzí, výročních zpráv, oběžníků, pozvánek a knih. Kromě toho si „vyměňovaly“ slavnostní řečníky, ³⁴¹ studenty a spolupracovaly při organizaci zájezdů.

5. Břeclav a Uherské Hradiště pod taktovkou Brna

Brněnský odbor měl snahu na Moravě vybudovat své vlastní odbočky. O tom i dalších věcech hovořil Vladimír Filkuka na olomoucké pracovní konferenci, která se konala ve dnech 19.–20. března 1932. Ve své rezoluci vysvětlil mj. postup brněnského odboru při zřizování vlastních odboček – nejdříve byli získáváni zainteresovaní jednotlivci, potom skupiny, dále zřízena sekce a teprve potom bylo přistoupeno k založení odbočky. Takovýmto způsobem se mělo postupovat například roku 1930 v Břeclavi, ale vzhledem k tomu, že tam tehdy nebyly dostačující podmínky, fungovala zde jen expozitura brněnského odboru. Její členové, především hlavní inspektor a přednosta stanice Andělín Heřmánek a vrchní technický rada státních drah a přednosta odboru Jan Hlavička, s brněnským odborem spolupracovali velice aktivně. ³⁴²

Větší úspěch měl odbor v Uherském Hradišti, kde byla z podnětu ředitele státní drah z Brna, Jana Wagnera, založena roku 1936 „*Slovácká skupina ČJL v Brně*“. Tato skupina ovšem vznikla zajímavou cestou – jelikož se celý tento rok jednalo o nových stanovách Československo-jihoslovenské ligy a jejích odborů, nebylo prakticky možné, aby ústředí ligy formálně zakládalo nové odbory. Proto v místech, kde by byly vznikly, se založily kroužky náležící formálně k nejbližšímu odboru. Důvěrníky této „Slovácké skupiny“ se stali Metoděj Garlík ³⁴³ a tajemník Antoš Horsák. ³⁴⁴

³⁴⁰ Nebylo to samozřejmostí. Řada našich odborů měla i nadále kontakty s jugoslávskými ligami jen příležitostně.

³⁴¹ Například roku 1932 předseda Jihoslovensko-československé ligy v Záhřebu D. M. Bogunović na oslavě jihoslovenského svátku v Brně a Vladimír Filkuka na oslavě československého státního svátku v Mariboru.

³⁴² ROLENCOVÁ, E: *Odbor Československo-jihoslovenské ligy*, s. 35.

³⁴³ Metoděj Garlík (1886–?) soudní rada, právník, starosta města Uherské Hradiště v letech 1931–1939. Starostou byl zvolen roku 1931 za stranu národně-demokratickou. <http://www.ostrozsko.cz/osobnost/234/> Cit. 1. 2.2014

³⁴⁴ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41 HORSÁK, Antoš: *Zpráva Slovácké skupiny ČJL v Uh. Hradišti za rok 1937*. VIII. výroční zpráva za rok 1937, s. 26.

V souvislosti s vypracováním již zmíněných nových stanov se v roce 1937 „Slovácká skupina“ přeměnila na samostatný odbor ligy. Počet členů se z původních 59 v roce 1936 zvýšil na 89 v roce 1937 a v roce 1938 na 92 členů.

V místní archivu se dochovaly kromě stanov jen dvě drobné zprávy o promítání filmu Miodraga Djordjeviće *Pod jehoslovanským nebem* (Pod jugoslavenským nebem) v roce 1934³⁴⁵ a protokol z vůbec první valné hromady nově vzniklého odboru ze dne 28. února 1938. Díky tomuto protokolu se můžeme alespoň dozvědět informace o složení výboru, tak tedy předsedou odboru se stal již zmiňovaný soudní rada Metoděj Garlík, prvním místopředsedou byl Arthur Kallus, druhou místopředsedkyní Jaroslava Šabatová (manželka primáře očního oddělení nemocnice v Uherském Hradišti), jednatelem vrchní adjunkt státních drah Antoš Horsák, pokladníkem vrchní městský správce Vladimír Kropáč a dále byli zvoleni další členové výboru.³⁴⁶

Největší akcí uherskohradištského odboru byla akce v roce 1937, a to konkrétně 20. června–22. srpna, kdy se konala „Výstava Slovácka“ právě v Uherském Hradišti, kde v její jedné části byla i expozice Československo-jehoslovanské ligy pod názvem „Jugoslávie Slovácku – Slovácko Jugoslávii“. Jejím iniciátorem a pořadatelem byl dlouhodobý příznivec brněnského odboru Antoš Horsák. Z jugoslávských hostů ji navštívil a referoval o ní redaktor *Slovence* Tine Debeljak.³⁴⁷ O úspěchu expozice svědčí také získání II. ceny výstavy. Slavnostnímu zakončení byl přítomen i Edvard Beneš.³⁴⁸

Smyslem výstavy, resp. expozice uherskohradištského odboru, bylo zachytit vztah Slovácka k Jugoslávii. Jednalo se vlastně o regionální přehled práce na Slovácku a slováckých rodáků pro československo-jehoslovanské sblížení a naopak. Výstavka vypadala asi následovně: v jedné části stála urna s trnovou korunou, do níž byla uložena prst z Velehradu pro

³⁴⁵ Film *Pod jugoslavenským nebem* z roku 1934 je prvním jugoslávským zvukovým filmem, jehož autorem je Miodrag Mika Đodrević. Jde o celovečerní dokumentární „vzdělávací“ film, složený ze série filmových medailonů představujících především krásu přírody v celé Jugoslávii. Pro podporu propagace Jugoslávie byl tento dokumentární snímek promítán v Československu a Francii. Tehdejší zpráva uložená v archivu o něm hovoří jako o: „jednáctidílném cyklu o plavbě parníkem po Dunaji od Železných vrat do Bělehradu, o některých jehoslovanských městech, o životě na venkově, o krojích, tancích, rybolovu na Jaderském moři, jehoslovanském vojsku a námořnictvu a sokolském sletu v Bělehradě.“ Státní okresní archiv Uherské Hradiště (dále SoaUH), fond: Okresní úřad Uherské Hradiště I, inventární číslo 794 – Spolky v jednotlivých obcích 1899–1951 – Uherské Hradiště, karton 1809.

³⁴⁶ Například vrchní adjunkt státních drah v Kunovicích Vladimír Prokeš, aktuální adjunkt okresního úřadu v Uherském Hradišti Antonín Veselka, profesor hospodářské školy Vladimír Sova, učitel Emil Cenek nebo soudní rada Josef Hanák. SoaUH, tamtéž.

³⁴⁷ Tine Debeljak (1903–1989) byl slovinský literární kritik, překladatel, editor a básník, autor stovek článků o literatuře. Na univerzitě v Lublani vystudoval slovanskou a srovnávací literaturu. Do slovinštiny překládal díla z češtiny, polštiny, ruštiny, maďarštiny a italštiny. V roce 1948 emigroval do Argentiny.

³⁴⁸ MZA, fond B 26, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/4, HORSÁK, Antoš: *Zpráva Slovácké skupiny ČJL v Uh. Hradišti za rok 1937*. VIII. výroční zpráva za rok 1973, s. 26; více: Na výstavě Slovácka [v létě v Uherském Hradišti bude otevřena expozice, ve které bude zachycen vztah Slovácka k Jugoslávii a obráceně]. *ČJR VII*, 1937, s. 73; Jihoslovanská expozice na výstavě Slovácka v Uherském Hradišti. *ČJR VII*, 1937, s. 124–125; Jihoslovanská expozice [v Uherském Hradišti se těší pozornosti]. *ČJR VII*, 1937, s. 107.

hrob krále Alexandra a asi deset velkých fotografií z této manifestace, v levé části výstavy byly obrazy krále Alexandra, Petra II., Tomáše Garriqua Masaryka a Edvarda Beneše. V pravé části pak byly vitríny, v nichž byla vystavena díla spisovatelů a umělců, kteří měli vztah k Jugoslávii nebo Slovácku— knihy Jana Amose Komenského *Janua linguarum* a *Orbis pictus*, které přeložil do slovinštiny již v roce 1711 slovinský mnich Mark Pohlin pro kranjskou gramatiku, kterou vydal v roce 1768, srbochorvatský překlad Jovana Kršiće³⁴⁹ a slovinský překlad Ferda Kozaka³⁵⁰ Masarykovy *Světové revoluce* nebo překlad knihy *Jan Hus* od Milana Preloga.³⁵¹ Expozice si všímala zájmu o Jugoslávii Jana Herbena³⁵² a Gabriely Preissové,³⁵³ zdůrazňovala blízký vztah biskupa Josipa Juraje Strossmayera a slovinského básníka Simona Gregorčiče,³⁵⁴ k Velehradu. Ve vitrínkách byl ke spatření také český překlad knihy Svatý Cyril a Metoděj od Frana Grivce.

Z jihoslovanského prostředí byl také zastoupen Franc Xaver Meško³⁵⁵ (pravidelně ho překládal Antoš Horsák) a vystaveny byly jeho překlady *Náš život* (Naše življenje), *Mladým srdcím* (Mladim srcem), *Matka* (Mati), *Legendy o svatém Františku* (Legende o svatem Františku), *Obrázky* (Slike), *Kam plujeme* (Kam plovemo?), *Mír boží* (Mir božji), *Jindřich, malomocný rytíř* (Henrik, gobavi vitaz). Pokud jde o slovácké malíře, kteří cestovali za inspirací do

³⁴⁹ Jovan Kršić (1898–1941) byl dvojdomý bosensko-český literární historik a kritik, překladatel, redigoval časopis *Pregled*, v Praze studoval filologii a filozofii. Byl jedním z nejvýznamnějších propagátorů česko-jihoslovanské kulturní vzájemnosti. Během druhé světové války zastřelen ustašovci v okolí Sarajeva. DOROVSKÝ, Ivan: *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 322.

³⁵⁰ Ferdo Kozak (1894–1957) byl slovinský prozaik, dramatik a esejista. Před válkou redigoval literární revui *Sobodnost*, za okupace vězněn v italských věznicích, po italské kapitulaci přešel k partyzánům. Po osvobození zastával významné politické a kulturně-osvětové funkce. DOROVSKÝ, Ivan: *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 307.

³⁵¹ Milan Prelog (1879–1931) byl chorvatský historik a překladatel. Studoval také v Praze, poté byl profesorem na gymnáziích v Sarajevu a Osijeku., v letech 1922–1926 profesorem historie na Univerzitě v Záhřebu. Působil také jako profesor dějin v Makedonii na skopjské univerzitě v letech 1927–1931.

³⁵² Jan Herben (1857–1936) byl český prozaik a publicista. V Praze a Brně vystudoval češtinu a historii. Pracoval v redakci *Národních listů*, koncem roku 1886 založil časopis *Čas*, který dal do služeb politické skupině kolem T. G. Masaryka. V letech 1918–1926 byl senátorem za Sociálně demokratickou stranu a zároveň redaktorem *Národních listů*. Později působil i jako redaktor *Lidových novin*.

³⁵³ Gabriela Preissová (1862–1946) byla představitelkou českého realismu, dramaturgyní Národního divadla. Jejím druhým manželem byl rakouský plukovník (velitel zajateckého tábora), se kterým žila mj. i v istrijské Pule, odkud podnikala výlety do Francie a Itálie.

³⁵⁴ Simon Gregorčič (1844–1906) byl slovinský básník. Působil jako kaplan v různých slovinských městech, posléze byl jmenován vikářem. Jako svobodomyšlný kněz se dostával do konfliktu s oficiálními představiteli církve. DOROVSKÝ, Ivan: *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 193.

³⁵⁵ Franc Ksaver Meško (1874–1964) byl slovinský básník, prozaik a dramatik, katolický kněz označovaný za předchůdce slovinské moderny. Spolu s Ivanem Cankarem patří k nejprekládanějším slovinským autorům do češtiny.

Jugoslávie, byly vystaveny práce bratrů Josefa a Aloise Schneiderkových,³⁵⁶ Joži Uprky³⁵⁷ a Alji Berana.³⁵⁸ Zastoupen byl také slovinský malíř Rajko Šubic (1900–1983), který žil rok na Slovácku.³⁵⁹

Brněnský odbor měl snad i takový vliv na široké okolí, že by mohl vytvářet své vlastní odbory i v dalších místech, avšak bránila tomu skutečnost, že svrchovanost k zakládání nových odborů mělo ústředí Československo-jihoslovanské ligy. Ze strany ústředí se ve vztahu ke všem odborům projevovaly jeho centralizační snahy, tak například kontrolovalo konání a organizaci uměleckých zájezdů či nejrůznější exkurze a snažilo se je ovlivňovat. Ovšem na druhé straně tím chtělo řídit styky a usilovalo o kvalitní úroveň vzájemnostní práce. Tyto důvody o nutnosti jednotné práce byly důležitým argumentem obzvlášť pro brněnský odbor, protože ten se s centralismem ústředí těžce smiřoval.³⁶⁰ Hlavní důvod, proč brněnský odbor zřejmě usiloval o určitou míru autonomie, byl ten, že měl již vytvořenou pevnou pracovní základnu, dostatečný počet členů, který stále rostl, dále mohl počítat s materiální podporou místních institucí a navázal opravdu aktivní styky nejen s jugoslávskými ligami, ale i s některými dalšími brněnskými spolky.

Přesto, že primát vzniku patřil na Moravě odboru ligy v Olomouci, dostal se brněnský odbor, zejména ve třicátých letech, do popředí svou mohutností a rozsahem práce. V těchto letech odbor výrazně vzrostl a počtem členů se takřka vyrovnal odboru ligy v Praze. Ovšem nejen v ohledu počtu členů, ale i v šíři činností, jíž se věnoval. I to může být možná vysvětlení,

³⁵⁶ Bratři Schneiderkové – Alois (1896–1958), Josef (1899–1945) a Ludvík 1903–1980). Pocházeli z chudých poměrů. Všichni tři dostali neobyčejný malířský talent, který je předurčil zařadit se mezi významné české výtvarníky 20. století. Alois začal studovat Akademii výtvarných umění ve Vídni a na Julianově akademii v Paříži. Po válce se vrátil na vídeňskou Akademii a studoval u A. Sochaczewského. Zde se skamarádil s Rajkem Šubicem a spolu s ním odjel do tehdejší Jugoslávie. Tam si na živobytí vydělával jako pedagog, přednášel dějiny umění a estetiku. Jeho mladší bratři Josef (1899–1945) a Ludvík (1903–1980) se také stali malíři. Roku 1931 byl Alois jmenován na post kulturního ataše pro Bulharsko na pozvání bulharské vlády a cara Borise. V Bulharsku pak restauroval památky byzantského umění. https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Schneiderka Cit. 15. 5. 2019

³⁵⁷ Joža Uprka (1861–1940) byl moravský malíř a grafik, představitel plenérového realismu, impresionismu a secesního dekorativismu. Jeho dílo je národopisným dokumentem folklóru jižní Moravy. Témata čerpal z každodenního života prostého lidu, práce, obyčejů a slavností, zachycoval podobu lidových krojů i krajinu Moravského Slovácka. Na Výstavě Slovácka 1937 byly v rámci národopisné výstavy vystavovány jeho obrazy.

³⁵⁸ Aljo Beran (1907–1990) byl akademický malíř, který je svou tvorbou neoddelitelně spjat s městem Olomoucí a jejím okolím. Jeho práce obsahuje celou škálu námětů a výtvarných technik. V předválečném období spolupracoval s nakladatelstvím bratra Čenka Berana (1905–1942, který byl během nacistické okupace popraven). Za svůj život vytvořil nespočet výtvarných děl, výrazně se podílel i na obnovení olomoucké univerzity po roce 1945. Je autorem i dosud užívaného znaku Univerzity Palackého v Olomouci. https://cs.wikipedia.org/wiki/Aljo_Beran cit. 15. 5. 2019

³⁵⁹ Jihoslovanská expozice na výstavě Slovácka v Uherském Hradišti. *ČJR VII*, 1937, s. 124–125.

³⁶⁰ ROLENCOVÁ, E.: Tamtéž, s. 36.

proč se právě brněnský odbor vyznačoval pokusy o autonomismus ve vztahu k pražskému řídicímu orgánu celostátního spolku.³⁶¹

Pokud jsme se dotkli snah o rozšiřování oborů, příp. zakládání odborů nových, ze spolkových zpráv můžeme pro porovnání uvést přehled míst na Moravě, kde se pokusy o založení nových odborů nepovedly, včetně roků, v některých případech i opakovaných: chronologicky to bylo v Břeclavi (1931), Prostějově (1933 a 1934), Litovli (1935), Lipníku nad Bečvou (1937), Frýdku Místku (1937), v Jihlavě (1938). Telči (1938), Zlíně (1938) a Znojmě (1938).³⁶²

Pokud jde o geografické vymezení spolkové práce, ve spolkovém oběžníku č. 7 z 8. března 1938 ústředí oznamovalo definitivní rozdělení oblastí odborů, které bylo pro Moravu následující:

- Brno: Boskovice, Brno venkov, Hustopeče, Jihlava, Mikulov, Moravské Budějovice, Moravský Krumlov, Moravská Třebová, Nové Město na Moravě, Tišnov, Třebíč, Velké Meziříčí, Vyškov, Znojmo;
- Moravská Ostrava: Bílovec, Bruntál, Český Těšín, Frýdek, Frýštát, Frývaldov, Hlučín, Krnov, Místek, Nový Jičín, Opava;
- Olomouc: Litovel, Moravský Beroun, Prostějov, Rýmařov, Šternberk, Šumperk, Zábřeh;
- Přerov: Holešov, Hranice, Kroměříž, Valašské Meziříčí, Vsetín;
- Uherské Hradiště: Hodonín, Kyjov, Uherský Brod, Zlín.

6. Olomoucký odbor Československo-jihoslovanské ligy

6.1 Vznik a počátky odboru

Také v Olomouci se ihned po skončení první světové války objevily iniciativy k pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti, a to bez podnětu z politického centra. V nových historických podmínkách tyto iniciativy navazovaly jen částečně na místní starší tradici

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² Pro úplnost zmíníme ještě pokusy v Čechách, na Slovensku a Podkarpatské Rusi: tedy v Chrudimi (1931), Klatovech (1931,1935,1937,1938), Vysokém Mýtu (1933), Písku (1933), Čáslavi (1934), Jičíně (1935,1937), Vimperku (1935), Poděbradech (1935,1937,1938), Domažlicích (1935), Lounech (1935,1937), Novém Městě nad Metují (1937), Berouně (1937), Hořovicích (1937), Rokycany (1937), Strakonících (1937), Českém Brodě (1938) a Na Slovensku to bylo v Nitře (1930,1938), Podbrezové (1937), Trenčíně (1930,1931,1937,1938) a v Podkarpatské Rusi v Mukačevu (1934).

vzájemnosti slovanské. I v Olomouci od poloviny 19. století byla slovanská idea součástí národně uvědomovacího hnutí a pod jejím vlivem vzniklo v Olomouci několik místních spolků, například Lípa slovanská v Olomouci (1848–1849), Slovanský čtenářský spolek (1861–1872, 1879–1887) či Slovanský politický klub pro Moravu (1899).³⁶³ Nezávisle na těchto spolcích byly v Olomouci v devadesátých letech 19. století vydávány i slovansky orientované časopisy, jako například *Obzor Matice Slovanské*, *Slovanský obzor* a *Slovanský týdeník*.³⁶⁴ Přes dočasnost jejich existence (patrně z finančních důvodů) byly tyto projevy slovanských snah přínosem pro místní vlastenecké činnosti a myšlenka slovanské vzájemnosti se stala součástí českého boje proti do té doby trvající německé převaze ve městě.³⁶⁵

V meziválečné době pak zdejší slovanskou tradici oživil vznik a činnost několika nových místních spolků.³⁶⁶ Působil zde (stejně jako například v Brně) Ruský kroužek, v letech 1929–1939 Česko-polský klub, spolek Jednota slovanský žen a později olomoucký odbor Československo-jihoslovanské ligy, který časem patřil k čelným nepochitickým spolkům v Olomouci vůbec, a to především díky rozsahu svých aktivit.

Stejně jako brněnský odbor, i ten olomoucký měl svého předchůdce – byl jím Klub přátel Jugoslávie, který vznikl 21. května 1919. Tento spolek byl založen na popud Václava Šveřepy, ředitele filiálky České banky a obchodníka Jaroslava Mastného. První z nich se stal předsedou spolku, v roce 1921 ho vystřídal Josef Páleníček³⁶⁷ a v letech 1922–1926 byl do této funkce zvolen Josef Sklenář, podplukovník justiční služby. Zmínme zde i advokáta Vladimíra Nárožného, místopředsedu spolku, který byl obzvláště v prvních letech působení spolku výrazným iniciátorem různých aktivit.³⁶⁸

³⁶³ Více např. FISCHER, R.: *Zaniklé české spolky v Olomouci*. Olomouc 1933.

³⁶⁴ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a Svaz Jihoslovansko-československých lig v období mezi dvěma světovými válkami: příspěvek k dějinám československo-jihoslovanských vztahů*. Olomouc 1971, s. 146. Více např. FRINTA, A.: Čeští předchůdci Slovanského přehledu. *Slovanský přehled* 24, 1932, s. 148–149.

³⁶⁵ V Olomouci po první světové válce získalo obyvatelstvo české národnosti poprvé výraznou většinovou převahu nad národností německou. Hlavním důvodem bylo vytvoření „Velké Olomouce“ připojením 13 okolních obcí v dubnu 1919, ve kterých byla výrazná převaha české národnosti. Velkou Olomouc tvořilo staré historické centrum, dvě města: Hodolany a Nová Ulice a dále 11 vsí: Bělidla, Černovír, Hejčín, Chválkovice, Lazce, Nové Sady, Nový Svět, Neředín, Pavlovičky, Povel a Řepčín. Město se tedy rozšířilo výrazně nejen územně, ale i do počtu obyvatel. LIČKOVÁ, Hana: *Město Olomouc: vývoj a struktura obyvatelstva*. Bakalářská diplomová práce 2010. Vedoucí práce: doc. RNDr. Václav Toušek, CSc. Geografický ústav PřF MU Brno, s. 30. O této záležitosti ve spojitosti s vznikem „Velkého Brna“ nejnověji píše např. ŠTĚPÁNEK, Václav: *Město a jeho vesnice: růst Brna v 19. století*. In: týž: *Dějiny Brna 6. Předměstské obce*. Brno 2017, s. 38.

³⁶⁶ Více např. VYBÍRAL, Bohuš: *Karel Sojka a začátky českého spolkového života v Olomouci: k osmdesátému výročí jeho narozenin*. Olomouc 1929.

³⁶⁷ Josef Páleníček (1914–1991) byl český klavírní virtuos, hudební skladatel a hudební pedagog. Byl dlouholetým členem Českého tria a profesorem klavírní hry na pražské Akademii múzických umění. Pocházel z muzikantské rodiny, narodil se v Travníku v Bosně a Hercegovině.

³⁶⁸ Z činnosti ústředí Ligy a odborů. Olomoucký odbor. *ČJL I*, 1921, s. 20.

Klub přátel Jugoslávie si kladl za cíl šířit myšlenku přátelství a spolupráce mezi národy Československa a Jugoslávie v oblasti střední a severní Moravy. Aktivita tohoto spolku byly zpočátku poznamenávány různými potížemi, především technického a finančního rázu, proto činnost nemohla být rozvíjena ve všech směrech podle původních představ.³⁶⁹ Problémy představovalo také navazování potřebných kontaktů, hledání samotného stylu práce či zkoumání politických, hospodářských nebo kulturních aspektů, které jak uvádí Arnošt Skoupý „...vycházelo spíše z apriorních představ než z důkladné analýzy celkové situace a vlastních možností.“³⁷⁰ I přesto však do Klubu přátel Jugoslávie vstoupila řada jednotlivců – jeho pravidelné měsíční schůze, na jejichž programu byly nejrůznější recitace, hudební a pěvecká čísla nebo přednášky,³⁷¹ navštěvovalo 40 až 50 členů. Klub také díky sarajevskému rodáku Ottu Františkovi Bablerovi pořádal jazykový kurz.

Spontánním usnesením řádné valné hromady v březnu 1921 začal spadat Klub přátel Jugoslávie pod olomoucký odbor Československo-jihoslovanské ligy, díky čemuž získal pevnější pracovní základnu i nové členy. Jednatel se stal Otto Šubert, úředník Pozemkové banky.³⁷² Olomoucký odbor Československo-jihoslovanské ligy tak vzniká jako vůbec první odbor Československo-jihoslovanské ligy na Moravě.

6.2 Činnost olomouckého odboru do roku 1926

Informací administrativního, resp. organizačního rázu do roku 1926 se moc nedochovalo – dovídáme se jen to, že dne 3. října 1923 proběhla valná hromada, ve které byl odhlasován výbor v následujícím složení: předseda Josef Sklenář (podplukovník justiční služby), místopředseda Jan Marek (revident státních drah), jednatel Karel Novotný (rotmistr), zástupce jednatele Karel Kolář (úředník státních drah), pokladník Ladislav Košťálek (úředník státních drah), členové výboru: Josef Zapletal (stavební rada) a Josef Páleníček.³⁷³ Další valná hromada se konala 24. února 1924, na které bylo řečeno, že olomoucký odbor má k tomuto dni 70 členů (v roce 1923 bylo členů 78)³⁷⁴ a následující rok, 1925, olomoucký odbor na své valné hromadě

³⁶⁹ Tamtéž, s. 21.

³⁷⁰ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 147.

³⁷¹ Byla to například přednáška Bohuše Vybírala *O Dalmácii*, Vladimíra Nárožného *Slunná Adrie, Bosna* či přednáška *O realizaci hesla Věrnost za věrnost*; spolu s klubem Haná byla uspořádána přednáška Viktora Daneše apod. Z činnosti ústředí Ligy a odborů. Olomoucký odbor. *ČJL I*, 1921, s. 20.

³⁷² Státní okresní archiv v Olomouci (dále SoaO), *Rukopisné a literární pozůstalosti*, karton VI. Protokoly výbo-rových schůzí.

³⁷³ Z činnosti ústředí a odborů. *ČJL III*, 1923, s. 99.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 56.

9. února 1926 zhodnotil jako rok, kdy spolek proniknul do širší olomoucké veřejnosti. Jeho činnost brzdila pouze absence vhodné spolkové místnosti. Během roku 1925 měl spolek 11 výborových schůzí a uspořádal několik akcí.

Informací o konkrétní činnosti do roku 1926 je už více – ideu vzájemnosti s Jihoslovany šířili členové spolku prostřednictvím nejrůznějších akcí, stejně jako tomu bylo u jiných odborů v dalších městech, samostatně i ve spolupráci s jinými místními spolky. Například v dubnu 1921 olomoucký odbor vypomáhal Ruskému kroužku při přípravě kulturního večera konaného pod heslem všeslovanské myšlenky.

Mezi nejdůležitější akce, které olomoucký odbor Československo-jihoslovanské ligy pořádal, byly nepochybně Jihoslovanské slavnosti, které se uskutečnily 20. a 21. května 1922. Jako hosty odbor pozval například zástupce vyslanectví a konzulát Království SHS v Československu (dorazil tak jugoslávský velvyslanec Bogumil Vošnjak),³⁷⁵ pěvecký sbor pražských jihoslovanských akademiků Jadran,³⁷⁶ zúčastnili se také jihoslovanští studenti z Prahy, zástupci z ústředí ligy vedení Hubertem Ripkou a další.³⁷⁷ Členové místní ligy prostřednictvím této akce usilovali o navázání přímého kontaktu s Jugoslávií – jihoslovanští hosté tak měli příležitost poznat kulturní a hospodářské snažení lidu na Hané.³⁷⁸

Pokud jde o program, po tradičních uvítacích ceremoniích (proslovy, hymny, uvítací řeči předsedy odboru, starosty města, arcibiskupa Stojana, představitelů Obchodní a živnostenské komory, Zemědělské komory velitele místní posádky a dalších) si hosté prohlédli knihovnu a výstavu jihoslovanských a staročeských literárních památek.³⁷⁹ Cílem akce v podstatě bylo seznámit zejména prominentní osobnosti delegace s významnými hospodářskými institucemi a podniky v Olomouci a blízkém okolí, proto hosté během dvou dnů navštívili například Moravské ocelárny, továrnu Zora, Obchodní a Živnostenskou komoru v Olomouci, továrnu firmy

³⁷⁵ Bogumil Vošnjak (1882–1959) byl slovinský právník, politik a diplomat. Během první světové války byl členem Jihoslovanského výboru. Byl jediným Slovincem, který se účastnil deklarace na Korfu a byl také generálním tajemníkem jugoslávské delegace na pařížské mírové konferenci. V letech 1921–1923 působil jako velvyslanec v Praze. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi812868/> Cit. 15. 5. 2019

³⁷⁶ Ten se také postaral o večerní kulturní program, který byl pak byl okomentován v olomouckém tisku *Pozor*: „...sborová díla skladatelů Marinkoviče, Hrističe, Milojeviče, Namojloviče, Lisinského, Zganjece, Dobroniče i Adamoviče pohybují se na výši našich sborů z dob národního obrození, tkví ale svými kořeny pevně v charakteru jihoslovanské národní písně, hlavně svými ponejvíce mollovými tóninami, s typickou zvětšenou sekundou a v výraznými polovičními závěry, v kterémžto směru Manoljlovičův kratičkový sborek „Ja ne žalim“ byl obzvláště nápadným. Také černohorská „Uspavanka“ Dobroniče nesla se zajímavým výrazem harmonický.“ *Pozor*, 24.5. 1922.

³⁷⁷ Dále například sekretář vyslanectví Království SHS Djorić, vícekonzul H. Ubel, pop Cročanin, celý výbor pražské studentské „Jugoslávie“ s předsedou Br. Dragišićem, dále Karel Paul, Ruda Hofmann aj.

³⁷⁸ Jihoslovanské slavnosti olomouckého odboru Československo-jihoslovanské ligy. *ČJL II*, 1922, s. 59.

³⁷⁹ Ze zprávy o akci se dovídáme, že vyslanec Království SHS Bogomil Vošnjak byl během této výstavy, kterou komentoval Bohuš Vybíral, velice překvapen skutečností, že mezi vystavenými knihami nalezl také kompletní ročníky politické a kulturní revue *Veda*, kterou osobně redigoval až do války. Dle jeho slov on sám *Vedu* vůbec nevlastnil a spatřil ji poprvé od konce války. Tamtéž, s. 59.

Wichterle a Kovařík v Prostějově, parní mlýn a sušárnu obilí ve Slatinicích, cukrovar Drahanovicích, pivovar a sladovnu v Těšeticích, Záloženský dům v Příkazech apod.³⁸⁰ Během této vícedenní akce mj. zazněla slova o nutnosti přímého železničního spojení s Jugoslávií a o pevném spojení obou států na poli hospodářském. Akci můžeme každopádně, bez ohledu na faktické výsledky, zhodnotit jako oživení činnosti olomouckého odboru, jako akci, která zvýšila jeho prestiž jak na veřejnosti, tak u interesovaných subjektů nebo v rámci celostátního spolku.

Olomoucký odbor během dalších let zorganizoval další kulturní akce – od 1. ledna 1923 pořádal tzv. „přátelské večírky“, jejichž cílem měla být propagace myšlenky československo-jihoslovanského sbližování a vzájemné poznávání členstva. Například ve dnech 5. a 6. května 1923 byli hosty absolventi záhřebské obchodní akademie (35 studentů, dva profesori). V rámci exkurze navštívili právě i Olomouc – liga zajistila ubytování, prohlídku továrny na čokoládu a cukrovinky Zora, továrnu na kovové zboží Kosmos, solné mlýny, cukrovar a pivovar v Holici, radnici a večer se konalo divadelní představení *Nelidská země* (autorem předlohy byl Francois de Curel) v Městském divadle a jihoslovanský večírek. Druhého dne, 6. května, navštívili rolnické družstevní podniky v Příkazích, pak odjeli do Ostravy a Vítkovic, kde jim odbor zajistil prohlídku dolů, hutí a železáren.³⁸¹ Dne 27. května 1923 Olomouc navštívil vyslanec Království SHS Branko Lazarević³⁸² – jeho cílem byla prohlídka hrobů jihoslovanských vojáků. Nad hroby vykonal bohoslužbu Milivoje Cvrčanin.³⁸³

Na podzim 1923 společně s městskou radou, pěveckým spolkem Žerotín,³⁸⁴ Pěveckým sdružením moravských učitelů³⁸⁵ a několika dalšími spolky odbor uspořádal návštěvu uměleckého tělesa z Jugoslávie dne 8. října tak, v rámci svého turné po českých městech, dorazilo do

³⁸⁰ Tamtéž, s. 60.

³⁸¹ Z činnosti místních odborů a ústředí Ligy. *ČJL III*, 1923, s. 61.

³⁸² Branko Lazarević (1883–1968) byl jugoslávský diplomat, literární kritik a spisovatel původem z Vidinu v Bulharsku, v meziválečném období působil na vysokých diplomatických postech v USA, v Berlíně, Vídni, Praze (1926–1929), Varšavě a Bruselu.

³⁸³ Milivoje Cvrčanin (1892–1978) byl jugoslávský diplomat, pravoslavný kněz, hudební skladatel a pedagog. V letech 1919–1922 studoval na pražské konzervatoři. Ve dvacátých letech byl pracovníkem pražského jugoslávského zastupitelského úřadu a jako pravoslavný protojerej byl církevním inspektorem vojenských hrobů Království SHS. Ve třicátých letech 20. století učil mj. na pražské konzervatoři teorii pravoslavné církevní hudby. Po druhé světové válce byl zvolen předsedou Svazu skladatelů Jugoslávie. <http://www.langhans.cz/cz/archiv/online-archiv/category/04/cvrcanin/665/> Cit. 15. 5. 2019

³⁸⁴ Pěvecký sbor Žerotín byl založen v době velkého rozkvětu kulturního života v Čechách, roku 1862, kdy vznikaly podobné spolky po celé zemi. Členové, kterých tehdy bylo asi padesát, si dali do programu „pěstování mužského sborového zpěvu, zvelebování zpěvu církevního, zábavy a výlety zpěvácké a ochotnickou a dramatickou činnost“. Prvním sbormistrem byl Antonín Tobíšek, předsedou sboru byl zvolen Gustav Jelínek. V devadesátých letech 19. století přibral sbor ženy a stal se tak sborem smíšeným. Před první světovou válkou vystupoval při všech významných akcích ve městě i v okolí. V meziválečné době se u sboru střídali různí dirigenti, činnost střídavě stagnovala a zase se obnovovala. <http://zerotin.unas.cz/historie.htm> Cit. 15. 5. 2019

³⁸⁵ Pěvecké sdružení moravských učitelů založil v Kroměříži roku 1903 Ferdinand Vach, významný pedagog a skladatel, kterému se podařilo ze studentů a absolventů kroměřížského Pedagogia sestavit vynikající mužský sbor, s nímž si vytkl za cíl oprostit se od moravského provincialismu a doznívající vlastenecké nostalgie. Položil tak

Olomouce sedmdesátičlenné pěvecké uskupení Stanković z Bělehradu. Důležitost návštěvy tohoto sboru, vystupující v srbských národních krojích, tkvěla v tom, že šlo o první významný umělecký soubor, který z Jugoslávie do Olomouce přijel.³⁸⁶

Dne 30. listopadu 1923 proběhla oslava pětiletého výročí sjednocení Srbů, Chorvatů a Slovinců. Na oslavu byl v tento den v Městském divadle sehrán divadelní kus *Veleja*, drama o třech dějstvích ze života slovinského lidu od Antona Novačana,³⁸⁷ který přeložil Bohuš Vybíral.³⁸⁸ Rok 1923 byl zakončen, stejně jako u ostatních odborů slavnostní akademií 1. prosince – té olomoucké se mj. zúčastnil Dragutin Prohaska a Karel Paul z pražského ústředí.³⁸⁹ Kromě různých večírků a oslav plných manifestací československo-jihoslovanského přátelství si olomoucký odbor dal tohoto roku za hlavní úkol uspořádání kurzu srbochorvatského jazyka, a to právě počátkem školního roku 1923/1924 – hlavní zásluhu na jeho uskutečnění měl Josef Sklenář – kurz začal 17. září a měl 30 účastníků, hlavně nečlenů. Vyučoval ho profesor Šobra z Přerova.³⁹⁰

V roce 1925 odbor pracoval dále – 13. června 1925 uspořádal zájezd do Hrubé Vody, 16. října do Prostějova, snažil se o studentskou výměnu a dále pořádal tradiční večírky a snažil se o přednáškovou činnost – například proběhla přednáška biskupa pravoslavné církve Gorazda Pavlíka³⁹¹ o jeho dojmech z cesty na Lovčen k přenesení ostatků černohorského básníka Petara Petroviće Njegoše.³⁹² Dále probíhaly oslavy jihoslovanských svátků, připravovala se výstavka jihoslovanského lidového umění a turistiky, probíhala studentská výměna, za pomoci městské

základy moderní sborové interpretaci. Toto sdružení, které mj. proniklo také co ciziny, přispělo k obohacení národní kultury i tím, že podnítilo založení nových pěveckých sborů, ale také vznik četných a osobitých sborových děl. <http://peveckesdruzenimu.cz/o-psmu/o-nas> Cit. 15. 5. 2019

³⁸⁶ Podrobně o průběhu turné: Zájezd bělehradského pěveckého sdružení „Stanković“ do Československa. *ČJL III*, 1923, s. 96, 108–109.

³⁸⁷ Anton Novačan (1887–1951) byl slovinský politik, diplomat, dramatik a spisovatel. Vystudoval právo v Praze, kde v roce 1915 dokončil doktorát. V meziválečné době působil jako konzul ve Varšavě, Káhiře, Braile, či Klagenfurtu. Během druhé světové války uprchl z Bělehradu do Palestiny, poté do Káhiry a později do Terstu. Kvůli strachu z komunistů se neodvážil vrátit domů, s rodinou odjel do Argentiny, kde brzy, údajně také kvůli stesku po domově, umírá. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi388983/> Cit. 15. 5. 2019

³⁸⁸ Oslava pětiletého výročí sjednocení Srbů, Chorvatů a Slovinců v Olomouci. [Program a průběh oslav]. *ČJL IV*, 1924, s. 7–8.

³⁸⁹ Z činnosti ústředí a odborů. *ČJL IV*, 1924, s. 7–8.

³⁹⁰ Ústředí a odbory. *ČJL III*, 1923, s. 87.

³⁹¹ Svatý Gorazd II. (1879–1942, vlastním jménem Matěj Pavlík), byl nejprve katolický kněz a později biskup a metropolita pravoslavné církve v Československu. Za podíl na ukrývání parašutistů, kteří provedli atentát na Reinharda Heydricha, byl zajat, mučen a popraven nacisty. Jako mučedník byl svatořečen v září 1987 v Olomouci.

³⁹² Petar II. Petrović Njegoš (1813–1851) byl černohorský básník, kníže a metropolita–Po smrti svého strýce Petra I. v roce 1830 převzal duchovní i světskou vládu nad zemí. Založil v Cetinji první školu a tiskárnu. Snažil se prosazovat zásady moderního státu, hájil nezávislost Černé Hory proti Osmanské říši i aspiracím Rakouska. Za jedno z jeho nejvýznamnějších děl je považován *Horský věnec* (Gorski vijenac). DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 415.

radu a posádkového velitelství v Olomouci odbor plánoval postavit v pravoslavné části vojenského hřbitova v Černovíře.³⁹³

V tomto roce odbor u knihkupce V. Šebestíka zřídil poradnu pro cestující do Jugoslávie a dodal mu dostatek lázeňských prospektů a pomůcek. Dále například opatřil místo jednomu učiteli do Jugoslávie. Kurz srbochorvatštiny se nekonal – neměl ho kdo učit, ale každých 14 dnů byl pořádán konverzační večírek pro členy a širší veřejnost. Olomoucký odbor měl v roce 1925 91 členů, v té době měl již svoji knihovnu, pro kterou během roku 1925 získal 31 nových knih.

Tolik by se tedy dalo říci o nejdůležitějších počinech olomouckého odboru v prvních letech činnosti spolku, k období, v němž odbor v závislosti na subjektivních a objektivních podmínkách hledal a zkoumal možnosti a formy své působnosti, a kdy také už prokázal první výsledky své práce.

6.3 Nová éra olomouckého odboru

Novou etapu ve vývoji olomouckého odboru lze datovat od roku 1926 – v tomto roce se totiž odehrály dvě nejvýraznější události – předsedou odboru se stal (a také jím až do roku 1938 zůstal) Bohuš Vybíral a bylo postaveno mauzoleum jihoslovanských vojáků. Výstavba mauzolea nebyla jen pouhou akcí v řadě, ale stala se v historii spolku důležitou jak svojí výjimečností, tak i tím, že komplex problémů s ní spojených ovlivňoval na řadu let ostatní formy

³⁹³ *Z činnosti ústředí, odborů a sesterských organizací*. ČJL VI, 1926, s. 16. Na tomto vojenském hřbitově byli pohřbíváni vojáci, kteří zemřeli ve vojenské nemocnici v Klášterním Hradisku, později i oběti bojů během války. Je chráněn jako kulturní památka České republiky. Hřbitov byl založen v roce 1869 z bývalého civilního pohřebiště. Hřbitov je unikátní v tom, že zde jsou na jednom místě pohřbeni vojáci několika různých vyznání, muslimové, židé, pravoslavní, a největší část patří katolickým a protestantským křesťanům – jsou zde pohřbeni příslušníci c. k. rakousko-uherské armády, carské ruské armády i později armády československé. Jen během první světové války bylo na tomto hřbitově pohřbeno více jak 3 000 vojáků minimálně 13 národností. Oficiální zdroje z hřbitovních záznamů posledních let pohřbívání uvádí, že příslušníků československé armády bylo 992, polské 1 021, ruské 288, rumunské 229, rakouské 197, maďarské 106 a italské 106. Na hřbitově však našli odpočinek i vojáci z Turecka – 40, z Německa sedm, jeden voják Francie a Lotyšska, dva litevští vojáci, z jugoslávské armády je zde pohřbena skoro celá vojenská rota čítající 174 padlých vojáků. Na hřbitově našli místo i vojáci neznámé národnosti, které se po válce nepodařilo identifikovat, je zde 54 neoznačených hrobů neznámých vojáků. Části hřbitova jsou od sebe odděleny stromy na samostatná pole. Na hřbitově byly postaveny dvě kaple, jedna s kopulí pro křesťany, druhá ve tvaru malé mešity pro padlé muslimského vyznání. Vysvěcení kaple se 16. prosince 1917 zúčastnil osobně i poslední císař Karel I. Během první světové války byli vojáci pochovávaní po dvou do jednoho hrobu, bez ohledu na národnost, hodnost a státní příslušnost. Poslední pohřbení zde byli němečtí vojáci padlí za druhé světové války mezi roky 1939–1945, po tomto roce se zde pohřbívalo už jen sporadicky a hřbitov zpustl. V padesátých letech 20. století byly kříže označující hroby vytrhány a postupně rozkradeny, hroby pro snadnější sečení trávy byly zarovnané. <https://web.archive.org/web/20090927075402/http://olomoucky.rej.cz/clanky/o-historii-i-nove-budoucnosti-vojenskeho-hrbitova-cernovir/> Cit. 15. 5. 2019

spolkové práce. Je jisté, že výstavba mauzolea posilovala postavení olomouckého odboru v rámci ligy, ale zároveň ji velmi poznamenala.

Jihoslovanské mauzoleum

Z dochovaných zpráv vyplývá, že myšlenku postavit v Olomouci jihoslovanské mauzoleum vyvolaly hlavně dvě okolnosti – jednak ohlas slavností v srbském Kragujevci, kde v září 1924 byl odhalen památník 44 slovenským vojínům, kteří se zde v roce 1918 vzbouřili, jednak každoroční pietní tryzny u hrobů 173 Jihoslovanů pochovaných na vojenském hřbitově v Černovíře u Olomouce.³⁹⁴

Arnošt Skoupý uvádí, že odbor původně plánoval stavbu pravoslavné kaple na hřbitově. Vedení se však tohoto záměru záhy vzdalo a členská schůze 9. února 1926 za předsednictví Josefa Sklenáře rozhodla pro návrh vybudovat v Olomouci mauzoleum, jež by bylo společnou hrobkou asi 1 300 Jihoslovanů na území Moravy a Slezska. Byli to vojáci, kteří zemřeli v zajateckých táborech a nemocnicích následkem zranění, nakažlivých chorob nebo špatného zacházení.³⁹⁵ Rozhodnutí odboru ligy vycházelo i ze způsobu řešení problému vojenských hřbitovů, který Království SHS zvolilo. Přiklonilo se k tzv. francouzskému způsobu, kdy byly pozůstatky pohřbených exhumovány z vojenských hřbitovů a pohřbívány ve společných kostnicích³⁹⁶. Paradoxně jsou tak pohromadě pohřbeni vojáci z obou stran zákopů, příslušníci různých národů a etnik. Tento postoj vychází z pojetí Jugoslávie jako unitárního státu.

Olomoucký odbor chtěl být očividně důstojným následovníkem kragujevackého příkladu.³⁹⁷ Arnošt Skoupý pokračuje: „...*Humánní podstata záměru byla jistě sympatická nejširší olomoucké veřejnosti a získat potřebný souhlas vlivných městských kruhů a institucí bylo tím snadnější, že uskutečnění myšlenky mělo vedle humánnosti i jiné zřetele. Zejména politický zřetel a význam akce pro město samé byly zřejmé tehdejšímu starostovi Richardu Fischerovi i městské radě. Vzhledem k tomu, že v odboru Ligy byli silně zastoupeni místní důstojníci, nebylo ani těžké získat podporu posádkového velitelství. Žádost odboru o přidělení potřebného pozemku v tehdejších Schillerových sadech městská rada hladce projednala a předala městskému*

³⁹⁴ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 151. Více např. články B. Vybírala a B. Krupky, *Československý deník*, 10. 7. 1926.

³⁹⁵ Tamtéž. Více např. Týž: Vznik Jihoslovanského mauzolea v Olomouci. *Časopis Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci* 60, č. 2–3, Olomouc 1970, s. 3–44.

³⁹⁶ Více ДУКОВИЧ, Исидор. *Аустроугарски логор Јиндриховице*, Праг 1996.

³⁹⁷ Další jihoslovanské kostnice v Československu byly zřízeny v Jindřichovicích na Sokolovsku, v Praze na Olšanských hřbitovech, na Slovensku pak v Trenčíně a Veľkém Mederu. Více např. KOVIJANIC, Risto: *Velkomederské údolí smrti*. Praha 1936; nejnověji pak БОРОВЊАК, Ђурђија: Архитектонска обележја војничких гробаља Краљевине СХС. In: Štěpánek, Václav – Hladký, Ladislav: *Od Moravy k Moravě III. Z historie česko-srbských vztahů*. Brno 2017. s. 263–290.

*zastupitelstvu, které ji na schůzi 29. března 1926 schválilo se zdůvodněním, že mauzoleum bude další městskou historickou památkou a snad přispěje i ke zvýšení cizineckého ruchu.*³⁹⁸

Monumentalizující historismus v podání Huberta Austa³⁹⁹ korespondoval s představami členů Československo-jihoslovenské ligy v Olomouci, a tak roku 1926 získal mladý architekt zakázku na památník jihoslovanských vojáků. Přes kritiku zemského konzervátora Stanislava Sochora týkající se kvality architektury byl Austův návrh 9. února 1926 schválen a téhož roku památník v Bezručových sadech realizoval stavitel Jan Valihrač. Riziko finančního nákladu nesl místní odbor ligy s nadějami, že získá potřebné prostředky z různých akcí, půjček, příspěvků od členů, podniků i jednotlivců, na něž se v častých výzvách obracel. Místní tisk přijímal akci se sympatiemi, až na jednu výjimku, a tou byla kritika katolického periodika *Našinec*, který zdůrazňoval, že je nehygienické stavět hrobku v parku a vyzýval městskou radu i veřejnost k zásahu.⁴⁰⁰

Památník v podobě antikizujícího chrámku – rotundy završené výraznou kupolí – situoval Aust nad podzemní kostnici, na uměle navezený pahorek. Odtud se také naskýtal výhled na zdejší dominantu, barokní kostel sv. Michaela archanděla, jehož volná parafráze se nachází v siluetě mauzolea. Antikizující rotunda se čtyřmi kanelovanými dórskými sloupy v průčelí, čtyřmi po stranách a dvěma polosloupky představuje příkladnou ukázkou monumentální, neoklasicizující formy s antikizujícími prvky.⁴⁰¹ O hmotě mauzolea a možném participování slovinského architekta Josipa Plečnika⁴⁰² napsal Pavel Zatloukal: „*Na klasické osnově pyramidální kompozice se skladbou základních tvarů hranolu, koule a válce, s užitím zlatého řezu a magic-*

³⁹⁸ Tamtéž. Více SoaO, *Protokoly městské rady z 6. 3. 1926 a Protokoly městského zastupitelstva ze dne 26. 3. 1926*.

³⁹⁹ Hubert Aust (1891–1955) byl český akademický architekt, který vystudoval Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, kde v té době působil i velmi známý architekt Josip Plečnik. Více o jeho práci v Olomouci. TOŠOVSKÁ, Martina: *Hubert Aust. Architektura v Olomouci*. Bakalářská diplomová práce 2017. Vedoucí práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc. Katedra dějin umění FF UPOL Olomouc; TICHÁK, Milan: Dva slavné dny architekta Austa Ljubav za Ljubav na cestě k pramenům víry. *Olomoucký deník*, č. 147, 2006.

⁴⁰⁰ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 152. Více *Našinec*, 28. dubna 1926.

⁴⁰¹ TOŠOVSKÁ, Martina: *Hubert Aust*, s. 35.

⁴⁰² Jože Plečnik (1872–1957, v Česku více znám pod jménem Josip Plečnik) byl slovinský architekt a urbanista, jeden z nejvýznamnějších evropských architektů první poloviny 20. století vůbec. Odborné vzdělání získal na vídeňské Akademii výtvarných umění u profesora Otty Wagnera (1894–1898). U věhlasného učitele se potkal i s Janem Kotěrou, významným českým architektem. Spřátelil se s ním, aniž tušil, jaké tvůrčí kořeny později zapustí v jeho rodné vlasti. Oba spojovalo i získání Římské ceny, opravňující ke dvouletému studijnímu pobytu v Itálii a Francii. Roku 1910 Plečnik odešel do Prahy jako profesor dekorativní architektury na Vysoké škole uměleckoprůmyslové. Toto místo převzal po Janu Kotěrovi a působil tu až do roku 1921 (ve výuce pokračoval v Lublani, a to až do roku 1956). Od prezidenta Masaryka dostal významný úkol – přetvořit Pražský hrad v symbol základních principů mladé republiky. Na základě zkušeností se secesí a moderním expresionismem vytvořil zcela specifický osobní styl. <http://www.zijemenaplno.cz/Clanky/a343-Josip-Plecnik-Dvorni-architekt-prezidenta-Masaryka.aspx> Cit. 15. 5. 2019

*kých čísel, nicméně dobu vzniku identifikovaly detaily v pojetí rondokubismu a art deco. Mediteránní charakter dokonce sváděl k domněnce o autorství či alespoň spoluautorství Austova geniálního učitele, který zrovna upravoval Pražský hrad“.*⁴⁰³

Kaple mauzolea vysoká 11 metrů s představeným sloupovým krytá kupolí je přístupná dvojramenným schodištěm. Uvnitř se nachází obřadní místnost. Prosvětlují ji tři zamřížovaná okna, nad kterými se klene kupole s freskovou výzdobou s pravoslavnými motivy. Tato malířská výzdoba ustrnula na nedokončeném provizoriu. Do krypty se vcházelo (dnes zazděným) portálem s pískovcovým reliéfem truchlící ženy a se znaky Jugoslávie a Československa. O sochařskou výzdobu se postaral Julius Pelikán.⁴⁰⁴ Austův původní návrh obsahoval ještě v rozích horní galerie dvě velké sochy, které však nedovolil rozpočet. Krypta o rozměrech 14 × 7 metrů byla vyhloubena z roviny terénu do zbytku hliněného valu ze staré tereziánské pevnosti.⁴⁰⁵

Práce na stavbě mauzolea po jednání československé a jugoslávské strany začala ještě v dubnu 1926 a probíhala takovou rychlostí,⁴⁰⁶ že už ve dnech 10. a 11. července 1926 mohlo proběhnout za přítomnosti československé a jugoslávské delegace slavnostní odhalení mauzolea. Rychlé dokončení stavby a zejména přípravy odhalení byly bezpochyby ovlivněny návštěvou vysoké jugoslávské vládní delegace v Praze v prvních červencových dnech. Jugoslávští ministři byli hosty sokolského sletu, zúčastnili se kongresu Československo-jihoslovanské ligy, obeslaného i z československé strany významnými politiky, byli na Olšanech přítomni přenesení pozůstatků jihoslovanských vojinů do společné části hřbitova.⁴⁰⁷ Olomoučtí se tedy ve snaze o důstojný rámec a organizační úroveň slavností měli s čím vyrovnávat – značné zásluhy

⁴⁰³ ZATLOUKAL, Pavel, Výtvarná kultura. In: *Dějiny Olomouce 2*, Olomouc 2009, s. 198.

⁴⁰⁴ Julius Pelikán (1887–1969) byl český akademický sochař a medailér. Studoval Odbornou kamenickou školu v Hořicích v Podkrkonoší, praxi absolvoval v Německu, později v Olomouci. Odtud odešel studovat Akademii výtvarných umění v Praze (1909–1913), byl žákem Josefa Václava Myslbeka a Jana Štursy. Po ukončení studia se po vzoru dalších umělců vydal na studijní cestu do Itálie. Od roku 1913 žil trvale v Olomouci. Za první světové války byl členem zvláštního oddílu pro výzdobu válečných hřbitovů na území dnešního Polska. V tomto oddíle působil také architekt Dušan Jurkovič nebo malíř Adolf Kašpar. Na konci války pracoval s Adolfem Kašparem a dalšími například na restaurování fresek v kostele Panny Marie Sněžné v Olomouci. Od roku 1940 byl předsedou Sdružení výtvarných umělců moravských. Za druhé světové války (1942–1945) byl s manželkou a starším synem Vladimírem vězněn v internačních táborech ve Svatobořicích a v Kounicových kolejích v Brně. Po těchto zkušenostech se jeho velkým tématem staly plastiky námětově se týkající odboje. Pozornost věnoval také komorním a dětským námětům a medailéřské tvorbě. Více: LAKOSIL, Jaromír: *Sochař Julius Pelikán*. Brno 1962.

⁴⁰⁵ TOŠOVSKÁ, M.: *Hubert Aust*, s. 36.

⁴⁰⁶ Rychlost, s jakou bylo mauzoleum postaveno, se později projevila na úkor kvality stavebních prací a mauzoleum muselo být v r. 1930 rekonstruováno.

⁴⁰⁷ *Československý deník* 4. července a 8. července 1926.

na přípravách (příprava a zajištění programu slavností, propagace ve městě, v tisku, zvaní oficiálních delegátů z domova i Jugoslávie a další úkoly) měli především Bohumil Krupka, Bohumil Topič, Václav Knittel, Rudolf Boháč a Bohuš Vybíral.⁴⁰⁸

Během slavnostního odhalení mauzolea tedy byly exhumovány ostatky 173 Jihoslovanů z černovírského hřbitova a slavnostně uloženy do podzemní krypty mauzolea.⁴⁰⁹ Mauzoleum bylo vysvěceno pravoslavným biskupem Gorazdem a oficiálně věnováno Jihoslovanům se sliby, že jak město, tak odbor ligy bude o ně pečovat.⁴¹⁰ Přítomny byly delegace z obou zemí. V čele asi sedmdesátičlenné jugoslávské delegace přijel například Miloš Trifunović,⁴¹¹ někteří generálové, řada novinářů, zástupci jihoslovanského Sokola, starosta města Kragujevac Vojislav Kalanović aj. Československé vládní instituce zastupovali Juraj Slávik,⁴¹² Václav Girsas,⁴¹³ Mořic Hruban,⁴¹⁴ vyslanec Československa v Bělehradě Jan Šeba,⁴¹⁵ dále byli přítomni zástupci

⁴⁰⁸ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 152.

⁴⁰⁹ Památce padlých bratří. [Olomoucký odbor zřídil pomník srbským vojínům]. [Fotografie mauzolea]. *ČJL VI*, 1926, s. 45.

⁴¹⁰ VACHUTKA, Tomáš: *Zákon o pohřebnictví v aplikaci na případ Mauzolea padlých Jihoslovanů v Olomouci*. Seminární práce 2012. PrF UPOL Olomouc, s. 8.

⁴¹¹ Miloš (Miša) Trifunović (1871–1957) byl srbský a jugoslávský politik, jeden z předních představitelů radikální strany, v letech 1917–1918, 1920, a 1922–1923 ministr osvěty, v letech 1924–1925 ministr víry, v roce 1926 byl krátce i zástupcem ministra zahraničních věcí, v letech 1941–1943 ministr osvěty, 1943 krátce ministerský předseda vlády. HRABCOVÁ, Jana: *Věrnost za věrnost? Československo-jugoslávské politické vztahy v letech 1929–1934. Prání rozporů, realita*. Praha 2016, s. 126.

⁴¹² Juraj Slávik (1890–1969, pseud. Neresický) byl československý politik, agrárník; v letech 1929–1932 ministr vnitra, v letech 1933–1936 vyslanec Československa v Mezinárodní unii při Společnosti národů, v letech 1936–1939 v Polsku. Po okupaci nadále řídil vyslanectví a organizoval odboj. V letech 1940–1945 ministr vnitra exilové vlády, 1946–1948 zastupoval Československo jako vyslanec ve Washingtonu. Od března 1948 v emigraci. Spoluzakladatel a později předseda Rady svobodného Československa. <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protektorat-cechy-a-morava/jana-sramek-1/juraj-slavik--45193/> Cit. 15. 5. 2019

⁴¹³ Václav Girsas (1875–1954) byl český lékař a politik. Po studiích působil jako lékař nejprve krátce v Praze, pak v Kyjevě. Od roku 1914 se aktivně zapojil do českého protirakouského odboje v Rusku. Stal se členem Českého komitétu v Kyjevě, od dubna 1917 stál v čele prezidiální komise tzv. Odbočky ČsNR na Rusi, po bolševické revoluci byl pověřen vůdcem odboje T. G. Masarykem „provést československé vojsko z Ukrajiny evropským Ruskem a Sibiří...“ Mj. po válce, po návratu do Prahy, vstoupil do diplomacie, v letech 1927–1935 působil jako vyslanec v Polsku se současnou akreditací v Lotyšsku a Estonsku, náležel ovšem k zásadním kritikům režimu J. Piłsudského. V letech 1935–1938 byl vyslanec v Jugoslávii, kde udržoval diskrétní kontakty s tamní opozicí proti M. Stojadinovićovi (a jugoslávská vláda posléze žádala o jeho odvolání). https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/girsas_vaclav_28_9_1875.html Cit. 15. 5. 2019. Více DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa, Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha 2013, s. 70.

⁴¹⁴ Mořic Hruban (1862–1945) byl český politik a právník z Moravy, počátkem 20. století vůdčí představitel moravského katolického politického tábora a předseda Katolické strany národní na Moravě, po vzniku republiky politik Československé strany lidové. Byl také spoluzakladatelem a členem několika katolických, vlasteneckých, kulturních a uměleckých spolků. Krátce po Mnichovské dohodě se stáhl z politického života.

⁴¹⁵ Jan Šeba (1886–1953) byl československý diplomat a politik, za první světové války se podílel na organizaci československých legií v Rusku a později také ve Francii, v letech 1922–1923 generální konzul v Terstu a poté v Hamburku, v letech 1923–1929 byl československým vyslancem v Království SHS, 1929–1932 poslanec Národního shromáždění a generální sekretář národněsocialistické strany, 1932–1937 vyslanec v Rumunsku, v letech 1937–1939 v Číně. Kvůli předání vyslanectví v okupované Šanghaji německému zástupci byl po válce vyšetřován podle tzv. malého retribučního dekretu. Přestože nebyl odsouzen, byl vypovězen z Prahy a zůstal prakticky bez

armádní generality, velitel olomoucké posádky generál Čeněk Weiss (1875–1938), zástupci tisku, různých spolků a organizací.⁴¹⁶

Pokud jde o olomoucký tisk a jeho hodnocení slavnosti, věnoval mu poměrně dost místa. *Našinec* vysvětloval svým čtenářům význam celé události a poměru k Jihoslovánům v katolickém světle, přičemž zdůrazňoval cyrilometodějskou tradici. Závěrečné hodnocení však bylo v místním tisku spíše negativní. Na více místech se otevřeně psalo, jak Olomouc oproti Praze propadla, a to nejen kvůli organizaci, ale především kvůli málo vřelému přivítání hostů, kteří po slavnosti odjeli bez zvlášť oficiálního rozloučení.⁴¹⁷

Pro celkové dokončení a úspěšnost akce chyběly dvě skutečnosti – za první zaplatit dluhy vzniklé ze stavby památníku (výstavba mauzolea stála asi 320 000 Kč) a za druhé zajistit postupné převezení ostatků jihoslovanských vojáků z různých míst Moravy a Slezska. K tomu došlo, pravděpodobně díky zorganizování armádních činitelů, během října roku 1928, kdy byly z Brna, Kroměříže a Opavy s patřičnými vojenskými poctami postupně do Olomouce přepraveny ostatky dalších 1 015 vojáků. Transporty ostatků zajišťovala armáda ve spolupráci s Československými státními drahami. Dne 31. října 1928 byly transport a ukládání ostatků zakončeny pietními oslavami opět za přítomnosti československé i jugoslávské reprezentace. Při této příležitosti nejspíš proběhlo i sepsání darovací smlouvy,⁴¹⁸ v níž město Olomouc darovalo Království SHS pozemek v Michalském Výpadu, na němž mauzoleum bylo postaveno. Součástí smlouvy byl i dodatek, který zmiňuje možnost navrácení pozemku zpět do rukou města, v případě, že by mauzoleum bylo zrušeno, či nějak jinak výrazně změnilo svou funkci.⁴¹⁹ Problém nastával s úkolem prvním – zaplatit dluh. Mauzoleum bylo postaveno během necelých čtyř měsíců, dostatek peněz na zaplacení všech prací však stálo léta námahy. Dluh se stal tíživou dominantou, která znemožňovala ostatní práci odboru, v jehož čele stál od roku 1926 Bohuš Vybíral.

Po čase navíc vyšlo najevo, že stavební práce při budování mauzolea nebyly provedeny kvalitně a bylo nutno přistoupit ke stavebním rekonstrukcím. Osobní spory, dokonce i soudní spor s jednou olomouckou firmou a všeobecný nedostatek peněz v prvních letech hospodářské krize vytvořily atmosféru napětí, protože odbor ligy měl opravdu vážné problémy se splácením dluhu. Existence prvního jihoslovanského mauzolea v Československu se kvůli tomu začala

prostředků. HRABCOVÁ, Jana: *Věrnost za věrnost? Československo-jugoslávské politické vztahy v letech 1929–1934. Prání rozpory, realita*. Praha 2016, s. 45.

⁴¹⁶ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 153.

⁴¹⁷ Tamtéž.

⁴¹⁸ SOKAOL, M1-1, fond Archiv města Olomouce, Registratura 1941–1945, inv. č. 42, sign. 648, karton 32 – Jihoslovanské mauzoleum (1928) 1941–1943.

⁴¹⁹ VACHUTKA, T.: *Zákon o pohřebnictví*, s. 10.

stávat nepříjemnou záležitostí. V této složité situaci neměl odbor ligy dostatek prostředků na údržbu mauzolea, které začalo chátrat. Avšak nakonec díky pořádání různých akcí, získání subvencí od prezidenta, ministerstev, různých organizací a spolků byl dluh z větší části splacen v roce 1931.⁴²⁰

Na základě tzv. sběrné akce, která proběhla během roku 1931, lze dokázat, jak dluhy spjaté s mauzoleum opravdu komplikovaly vnitřní život spolku. Podle tehdejší zprávy jednatele ji charakterizovaly dva momenty – jednak skutečnost, že tuto akci 75 % členů úplně ignorovalo, a jednak skutečnost, že díky své neodbytnosti ztratil v té době pokladník František Rychlý většinu osobních přátel.⁴²¹

Začátkem roku 1931 se olomoucký odbor ligy rozhodl předat diplomatickou cestou mauzoleum právně do majetku jugoslávské vlády. I to se však stalo problematickou záležitostí – po zdoluhavých a naléhavých osobních i písemných stycích Bohuše Vybírala s jugoslávským vyslanectvím se podařilo vypracovat a v červnu 1931 odeslat do Bělehradu znění předávací listiny. Olomoucký odbor si ponechal právo udržování a správu mauzolea. Jugoslávská vláda se však nevyjádřila, ani když se Vybíral v lednu 1932 rozhodl pro osobní písemnou intervenci u známých ministrů. Tato situace kolem mauzolea začala být velmi nepříjemná, až trapná, protože si jí všimla například i *Slovenská politika*, která začátkem ledna 1935 přinesla článek *Mrtví hovoria* s podtitulem *Kosti 1 320 srbských junákov v olomouckom mausoleu, o ktoré sa nikto nestará*.⁴²² Smyslem článku bylo poukázat na nedokončenou akci a kriticky se vyjádřit k zanedbanému stavu mauzolea.⁴²³ Možná, že i tato kritika, nebo i nové intervence především z úst Bohuše Vybírala, byly nakonec účinné, protože na podzim roku 1936 přišlo do Olomouce oznámení jugoslávského vyslanectví v Praze, že jugoslávská vláda rozhodnutím ministerstva spravedlnosti přijímá mauzoleum do svého majetku a ponechává je ve správě odboru ligy.⁴²⁴ V této době došlo k posledním úpravám kaple, a proto je rok 1936 považován za rok ukončení mnoholeté akce.

Stavba mauzolea olomouckému odboru přinesla nadměrné starosti – problémy s financováním stavby i jejím dalším udržováním, oslabila aktivitu odboru a brzdila ostatní práci, omezila možnosti činnosti. Kdybychom však na tomto místě hledaly nějaké klady výstavby mauzolea, musíme uznat, že veškerým oficiálním akcím v té době, které byly situované před

⁴²⁰ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 155.

⁴²¹ Tamtéž.

⁴²² *Slovenská politika*, Bratislava, 3. ledna 1935.

⁴²³ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 156.

⁴²⁴ SoaO, *Rukopisné a literární pozůstalosti*, karton VI. Jednatelská zpráva z roku 1936.

památník, toto prostředí dodávala nevšední ráz. I díky tomu se Olomouc v té době stala častým cílem různých jihoslovanských delegací přijíždějících do Československa. Mauzoleum zvýraznilo postavení a vážnost spolku nejen ve městě Olomouci, ale získalo mu také širší pozornost, uznání a jeho prestiž v rámci celostátního spolku. Řada budovatelů památníku obdržela od jugoslávské armády státní vyznamenání.

Bohuš Vybíral jako předseda olomouckého odboru

Stejně jako tomu bylo v jiných větších městech (v Brně to byli Vincenc Hlavinka a Vladimír Filkuka nebo třeba v Pardubicích Josef Zdeněk Raušar), i olomoucký odbor měl výrazného předsedu, osobnost, která určovala směr aktivit a práce – byl jím Bohuš Vybíral (1887–1951), který v čele spolku stanul na konci roku 1926 a svoji funkci vykonával nepřetržitě až do roku 1939.

Bohuš Vybíral po absolvování studia na gymnáziu v Hranicích odešel studovat slavistiku a germanistiku na filozofickou fakultu Univerzity ve Vídni (1907–1911).⁴²⁵ Roku 1911 obhájil disertační práci o Jaroslavu Vrchlickém jako kritikovi a literárním historikovi. O rok později složil státní zkoušky učitelské způsobilosti z němčiny a češtiny a v letech 1911–1913 se stal redaktorem kulturní části *Vídeňského deníku*.⁴²⁶ Od 1913 pracoval ve Studijní knihovně v Olomouci (nyní Vědecká knihovna v Olomouci), kde s výjimkou let 1915–1918 strávených ve vojenské službě, působil až do svého odchodu do důchodu v roce 1948. V knihovně působil nejprve jako řadový knihovník, od 1919 jako ředitel. Roku 1919 vyučoval na českém gymnáziu v Olomouci.⁴²⁷

Zájem o jihoslovanskou kulturu u Vybírala byl formován již během gymnaziálních let v Hranicích působením slovinských profesorů (I. Plehan, J. Regen, F. Prosenc). V této době už byly také otiskovány první Vybíralovy novinové příspěvky (*Hlasy z Pobečví, Přerovský obzor, Moravské rozhledy*). Na Vídeňské univerzitě navazoval kontakty se slovinskými studenty, roz-

⁴²⁵ Jeho učiteli byli například Vatroslav Jagić, Milan Rešetar, Josef Konstantin Jireček či Václav Vondrák.

⁴²⁶ Více např. SKOUPÝ, Arnošt: *K studentským létům dr. Bohuše Vybírala ve Vídni*. Olomouc 1968.

⁴²⁷ Pokud jde o jeho další osudy, za okupace byl vyslýchán a v době heydrichiády strávil několik dní v zajišťovací vazbě. Od akademického roku 1946/1947 do 1951 externistou na obnovené olomoucké univerzitě. Na této škole měl Vybíral značný podíl na zajištění studijního programu serbokroatické literatury, vedl přednášky a semináře z dějin jihoslovanských literatur a slovinštiny, od zimního semestru 1948/1949 i bulharštiny. V letech 1949–1951 byl pedagogem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. <http://www.historie.hranet.cz/nedavno/kn03/85.pdf> Cit. 1. 12. 20

víjel literární, překladatelské a publicistické nadání zejména v česky psaných vídeňských novinách (*Vídeňský deník*, *Dělnické listy*). Před rokem 1918 vyšlo několik překladů jihoslovanských autorů také samostatně. Těžiště Vybíralovy překladatelské činnosti bylo soustředěno především do dvacátých až čtyřicátých let. Celkem přeložil 42 slovinských, 14 srbských a chorvatských autorů (mj. díla I. Cankara, A. Novačana, V. Levstika, I. Tavčara, S. Trontla, R. Domanoviće nebo K. Bohačevskiho). Jeho 21 překladů bylo vydáno samostatně, desítky v různých novinách, časopisech nebo sbornících (např. *Našinec*, *Naše Haná*, *Selské listy*, *Umělecké listy*, *Valašský kraj*, *Velehrad*, *Vyšehrad*, *Malý* resp. *Velký zábavný kalendář*). Významná je rovněž jeho práce redakční (v letech 1914–1937 působil v redakci *Časopisu Vlastivědného spolku musejního* v Olomouci), činnost bibliografická (spolupráce na České bibliografii Zdeňka Tobolky, od 1929 účast na *Bibliografickém katalogu Československa* aj.), publicistická a přednášková. Pro *Masarykův slovník naučný* vypracoval Vybíral většinu hesel o slovinské problematice. Přátelský a profesní vztah k jihoslovanskému prostředí prohluboval kontakty s tamními vědeckými knihovnami a korespondencí s některými osobnostmi, jejichž díla překládal.⁴²⁸

Velmi aktivní byl Bohuš Vybíral ve veřejném životě. Již po maturitě na gymnáziu se stal jednatelem (později i předsedou) Akademického feriálního klubu v Hranicích. V době vysokoškolských studií ve Vídni byl jednatelem, resp. předsedou Akademického spolku českých studentů a místopředsedou Komitétu slovanských pokrokových spolků akademických ve Vídni. V meziválečném období působil např. ve Vlasteneckém spolku musejním v Olomouci (jedenatel 1920–1933, od 1933 předseda), Filosofické jednotě v Olomouci (předseda), Československo-jihoslovanské lize v Olomouci (předseda), Kuratoriu Musea hlavního města Olomouce (jedenatel), Klubu přátel umění (předseda), Památkové komisi hlavního města Olomouce (předseda).

⁴²⁸ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 160. Více o Vybíralovi, jeho životě, aktivitách např. KRAMOLIŠ, Čeněk: Dr. Bohuš Vybíral padesátníkem. In: *Přehled [ze dne 8. 1. 1937]* 7, 1937, 2, s. 1; KRAMOLIŠ, Čeněk: Dr. Bohuš Vybíral padesátníkem (Dokončení). In: *Přehled [ze dne 15. 1. 1937]* 7, 1937, 3, s. 5; VÁCLAVEK, Bedřich: Dr. Bohuš Vybíral – knihovník. In: *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* 50, 1937, s. 295–298; FISCHER, Richard: *Olomoucký památník 1848–1918*. Olomouc 1938, s. 345–347; ŠOLCOVÁ, Marta: *Dr. B. Vybíral. Bibliografický soupis knih a přehledů z jihoslovanských literatur*. Olomouc 1955; BABLER, Otto František: Korespondence Bohuše Vybírala s Francem Bekem. In: *Středisko (Sborník Vlastivědné společnosti musejní v Olomouci)* 63 (4), 1974–1976, Ostrava 1977, s. 198–199; STÝSKAL, Jiří: Bohuš Vybíral. In: *Zakladatelé a pokračovatelé. Památník osobností obnovené univerzity*. Olomouc 1996, s. 243–245. BLÁHA, Ondřej: Srovnávací slovanská jazykověda na Univerzitě Palackého. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Philologica* 91, 2007, s. 15–30; MAINUŠ, Petr: *Překlady slovinské literatury v českém prostředí 1882–2006*. Rigorózní práce 2007. FF MU Brno; URBÁNKOVÁ, Taťána: *Bohuš Vybíral*. Olomouc 1994; STUNA, Jan: Před 50 lety zemřel knihovník Bohuš Vybíral. In: *Olomoucký týden*, roč. 2, č. 17, s. 5; VŠETIČKA, František: Vybírala s Cankarem pojily přátelství a překlady. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 12, č. 98, Praha. In: Příl. *Střední Morava Dnes*, s. 10; SKALNÍČKA, Jiří – STÝSKAL, Jiří: Bohuš Vybíral – moravský jihoslovista. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica*. Olomouc 1985; STÝSKAL, Jiří: *Petr Bezruč a Bohuš Vybíral*. Brno 1978; CZMERO, Rostislav: Bohuš Vybíral – apoštol slovanské vzájemnosti. In: *Hanácké noviny*, roč. 7, č. 140; KADLEC, Petr: PhDr. Bohuš Vybíral: překladatel a znalec jihoslovanské literatury, knihovník, vysokoškolský pedagog, publicista a organizátor spolkového života. *Kdysi a nedávno: texty o dějinách Hranicka*. 2012, čís. 3, s. 85–87.

Během svého působení v olomoucké knihovně se Vybíral zasloužil o podstatné obohacení knižních fondů, zejm. pak bohemik a slavik. Roku 1936 se postaral o přestěhování z prostor olomoucké teologické fakulty. V poválečném období zajistil pro knihovnu další prostory a měl velký podíl na záchraně knih pocházejících z německého majetku. Svou bohatou publikační a pedagogickou činností, věnovanou zejména svému celoživotnímu zájmu – jihoslovanské literatuře, resp. kultuře vůbec – se Bohuš Vybíral zasloužil významným způsobem o její zprostředkování českému prostředí.⁴²⁹

Jeho přátelský vztah k Jihoslovanům a hluboký zájem o ně (především o slovinské prostředí, ale po válce svůj zájem rozšiřoval i na Chorvaty a Srby), studium jejich kulturního vývoje, jeho četné překlady z jihoslovanských literatur (především ze slovinské beletrie) zapříčinily jeho vážnost jako předního kulturního pracovníka, a to nejen v Olomouci, jelikož význam jeho tvůrčích činností přesahoval provinční rámec. Pro olomoucký odbor byly výhodné jednak jeho výše zmíněné bohaté zkušenosti z aktivní spolkové práce jak u nás, tak ve Vídni, jednak jeho známosti v jihoslovanských literárních, publicistických a politických kruzích.⁴³⁰ Vybíralovým celoživotním úsilím byla snaha, aby myšlenka opravdového přátelství k Jihoslovanům pronikla trvale do vědomí veřejnosti.

Arnošt Skoupý Bohuše Vybírala popisuje jako člověka, který se jako předseda odboru „...nemohl někdy vyhnout politickým otázkám, těžiště jeho působení bylo mimo politiku. Vybíral se cítil především kulturním pracovníkem a držel se vlastní zásady činorodého idealismu, jehož konkrétní podobu spatřoval v praktickém působení na veřejnost, ve snaze hlouběji poznávat Jihoslovany a posilovat citovou stránku vzájemných vztahů.“⁴³¹ Jak však ale dále dodává, toto idealizující stanovisko nadšeného průkopníka vedlo v praxi k opomíjení nebo překrývání negativních skutečností politického, sociálního a národnostního charakteru ve vývoji obou států.⁴³² Ovšem tento problém měla v té době řada takto angažovaných osobností.

Na Bohuše Vybírala nelze v rámci Československo-jihoslovanské ligy nahlížet jen jako na překladatele. Jako předseda odboru byl autoritou, která vtiskla do jeho odboru systematickosti, navíc byl člověkem, který do olomouckých novin psal velmi četné informativní články a zprávy o životě v Jugoslávii a glosoval literární novinky. V *Moravském večerníku* (1930) a pak *Pozoru* (1931–1934) uveřejňoval pravidelnou rubriku *Jugoslávie v týdenním přehledu*, kde

⁴²⁹ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 160.

⁴³⁰ Více také SKOUPÝ, Arnošt: Dr. Bohuš Vybíral – průkopník československo-jihoslovanské vzájemnosti. In: *Střední Morava 2*, s. 69–73, Olomouc 1968.

⁴³¹ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 159.

⁴³² Tamtéž.

právě podával stručné, nekomentované informace o kulturních, hospodářských a vnitropolitických poměrech v Jugoslávii.⁴³³ Zároveň také odesílal informace o činnosti odboru a své vlastní práci do lublaňského tisku.⁴³⁴

Za zmínku také ještě zajisté stojí jeho přednášková činnost, které se velmi systematicky věnoval. Neomezoval se jen na rámec ligy, ale přednášel na různých místech pro rozličné veřejné spolky, organizace, pro školy, vojsko atd. Šlo o přednášky odborné i populární – jim se snažil dát alespoň charakter cyklu. Za těch několik let této jeho činnosti lze jeho přednášky rozdělit zhruba do několika tematických okruhů – všeobecně informativní (Jugoslávie – země a lid, z části sem patřila i propagačně zaměřená témata o Jugoslávii, o Jadranu apod.), dále přednášky týkající se národnostních a společenských poměrů, témata z politického vývoje Jugoslávie v přítomnosti a minulosti a z oblasti vzájemných československo-jihoslovanských vztahů.⁴³⁵ Zaměřoval se na jihoslovanskou kulturu, umění a vědu. Obdivoval lze i intenzitu jeho přednáškové činnosti – míval průměrně 25 přednášek ročně (v Pardubicích, Kouřimi, Zábřehu, Šumperku, Opavě, Třinci, Českém Těšíně, Uherském Brodě a celé řadě dalších moravských měst a vesnic v okolí Olomouce). Odborníci si ho zvali do Prahy, Brna i Bratislavy. V letech 1931–1938 absolvoval celkem 185 přednášek s jihoslovanskou tematikou, které navštívilo asi 48 500 posluchačů.⁴³⁶

Pokud se vrátíme ke spolkové práci, Bohuš Vybíral udával směr celkové činnosti, vyvíjel značné propagační úsilí a zastupoval odbor v pražském ústředí. Propagace se týkala i rozšíření členské základny odboru. Zde samozřejmě situace nebyla jiná než v jiných městech – většinu členů tvořili příslušníci středních vrstev.⁴³⁷ Počet členů, stejně jako i jinde, různě kolísal, svého maxima dosáhl v roce 1938 – to měl 225 členů.⁴³⁸

Stejně jako například v Brně, i olomoucký odbor se snažil jihoslovanské umělecké kusy zařazovat do programů místních pěveckých i hudebních těles a na scénu zdejšího divadla. Nejčastěji byl na repertoár zařazován Ivo Vojnović (1857–1929), Ivan Cankar (1876–1918), Anton Novačan (1887–1951), Miroslav Krleža (1893–1981) a další.

⁴³³ Mj. se také rozhořčeně vyjadřoval a protestoval proti italskému fašismu diskriminující slovinskou menšinu, například v *Selských listech* – 13. a 20. 9. a 8. a 18. 10. 1924.

⁴³⁴ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 161. Více také v pozůstalosti Bohuše Vybírala v Zemském archivu v Opavě, pobočka Olomouc. Tento osobní fond zahrnuje zlomky korespondence s tuzemskými i zahraničními badateli v oboru literární vědy, publikované i nepublikované rukopisy, poznámky, deníky, fotografie.

⁴³⁵ Tamtéž.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 161.

⁴³⁷ Například roku 1926 měl spolek 166 členů, z toho 39 bylo příslušníků armády, 31 státních úředníků, 14 soukromých úředníků, 23 příslušníků svobodného povolání, osm živnostníků, devět studentů, v odboru figurovalo 42 žen. SoaO, *Rukopisné a literární pozůstalosti*, karton VI, Pokladní zpráva z roku 1927.

⁴³⁸ Nárůst můžeme vysvětlit jednak nábořem probíhajícím na pozadí politické krize v letech 1937–1938, jednak příchodem vysídlenců z okupovaného území.

Za Bohuše Vybírala tedy, s ohledem na finanční problémy kvůli mauzoleu, odbor vykazoval pravidelnou a rozmanitou kulturní činnost. Kromě výše zmíněného, se jednalo především o literárně hudební večery a akademie s jihoslovanskou tematikou. V rámci nich olomoučtí často spolupracovali s pěveckým spolkem Žerotín a s herci zdejšího divadla. Z konkrétních akcí můžeme zmínit například vystoupení pěveckého sboru Glasbena Matica z Lublaně 25. dubna 1928,⁴³⁹ 3. března 1929 v Olomouci vystoupil pěvecký spolek Obilić z Bělehradu,⁴⁴⁰ 2. dubna 1930 pěvecké sdružení jugoslávských učitelů z Lublaně nebo 11. května dětský sbor Trboveljski slavček.⁴⁴¹ Olomoucký odbor také zorganizoval zájezd do Jugoslávie pěveckému spolku Šestnáctka, který vedl Jaroslav Talpa.⁴⁴² Vystupoval v Ptui, Celji, Crikvenici, Sušaku, Záhřebu a Mariboru.⁴⁴³ Odbor se také spolupodílel na československo-jihoslovanských slavnostech v Litovli, kde byla 15. září 1935 na rodném domě významné herečky Marie Strozzi-

⁴³⁹ Glasbena matica je název pro slovinské kulturní společnosti, které spojují profesionální a amatérské hudebníky a snaží se zachovat a podporovat slovinskou hudební kulturu. První matice byla založena roku 1872 v Lublani. Jejím posláním mělo být povzbuzení slovinských autorů – aby skládali, vydávali slovinské písně, sbírali ty lidové, měli zájem o hudební vzdělání a vytvářeli vlastní hudební skupiny. <https://www.glasbenamatica.si/> Cit. 15. 5. 2019

⁴⁴⁰ Akademický sbor Obilić byl založen v roce 1884 na bělehradské univerzitě pod názvem Akademsko pevačko društvo Obilić. Působila v něm řada velkých osobností, jako například Josif Marinković, Stanislav Binički, Jovan Bandur, Lovro Matačić či Branko Dragutinović. Po druhé světové válce vystupoval pod vedením Bogdana Babiće jako sbor „Branko Krsmanović“ a stal se významným činitelem tehdejší jugoslávské scény. Od roku 1991 sbor používá své původní jméno Obilić. <https://www.discogs.com/artist/1608646-Akademski-Hor-Obili%C4%87-AKUD-Branko-Krsmanovi%C4%87> Cit. 15. 5. 2019 Více: UHLÍŘ, Antonín: Obilić v Československu. *ČJL IX*, 1929, s. 16–17.

⁴⁴¹ Tento sbor sestával z dětí od čtyř do 14 let a jeho hlavním cílem bylo pěstovat jihoslovanskou vokální hudbu. Poprvé veřejně vystoupil v květnu 1931 v Trbovljách, slovinském městě ležícím v zasávském regionu. Dne 15. srpna 1931 byl pozván na větší koncert do Litije u Lublaně při příležitosti pětáctiletého výročí trvání pěveckého sdružení Lípa – tam, i když vystoupila řada dospělých sborů, měl tento dětský veliký úspěch. Následovalo období 1931–1933, kdy vystupoval v Litiji, Hrastniku, Lublani, Mariboru, Trbovljách, Bělehradě a opět v Lublani. Koncertu v Bělehradě se zúčastnila také královská rodina, ministři a významní hudebníci. Z příjmů z koncertů sbor hradil svým pěvcům měsíční pobyt na Jadranu, kde sbor uskutečnil koncerty v Bakar, Bakarci, Kraljevic a Crkvenici. V období 1932–1933 proběhly koncerty v Kranji, Mariboru, Ptui, Celji, Záhřebu, Trbovljách, Zagorju. Vystoupení, která obvykle obsahovala asi 20 trojhlasných a z části také čtyřhlasných písní, byla rozdělena na tři části. V první části sbor interpretoval modernisty, v druhé byla zastoupena lidová tvorba, v třetí pak upravené slovinské, chorvatské a srbské písně. Město Trbovlje je v té době bráno jako největší průmyslové město v Drávské bahnině v Jugoslávii. Tehdy bylo město v Československu popisováno jako hornické moderní město, kde je řada kulturních podniků, moderní nemocnice, hodně obecných škol, měšťanská škola, škola hornická a další odborné školy a obyvatelé hodně dbají na vzdělání. Těžilo se tam hnědé uhlí v množství asi 400 vagonů denně. Počet obyvatel v té době byl asi 17 000. V květnu 1932 tento sbor vystupoval ve všech československých městech, kde působily odbory Československo-jihoslovanské ligy. AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart. 1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o pěveckém sboru Trboveljski slavček*.

⁴⁴² V rámci spolku Žerotín existovalo také mužské vokální sdružení Šestnáctka Žerotína (1926, původně Okteto Žerotína, 1922, řízené Jaroslavem Talpou, v roce 1930 se osamostatnilo a od roku 1947 funguje jako Mužský pěvecký sbor Nešvera), jehož hlavní náplní se stalo pořádání koncertních zájezdů do okolních obcí. http://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovník/index.php?option=com_mdictinary&task=record.record_detail&id=6003 Cit. 15. 5. 2019

⁴⁴³ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 163.

Růžičkové⁴⁴⁴ odhalena u příležitosti jejích 85. narozenin pamětní deska. Olomoučtí se také zúčastnili manifestačních slavností 31. května a 1. června 1936 v Chudobíně u Litovle, kde byla odhalena pamětní deska Alexandrovi I. na místním pravoslavném chrámu, o které jsme psali výše – z těchto dvou posledních zmiňovaných akcí je zřejmé, že odbor se pokoušel působit i na místa ležící severně od Olomouce.

Pokud jde o organizaci jazykových kurzů, také olomoucký odbor se snažil o rozšíření znalosti srbochorvatského jazyka. I přes nedostatek financí organizoval kurzy pro veřejnost, v nichž vyučoval například Bohumil Topič, Julie Rálišová, Hermína Kebalářová a další. I z toho mála prostředků, co odbor měl, postupně vybudoval dokonce vlastní knihovnu a dále se snažil propagovat turistické cesty do Jugoslávie. Na podzim 1936 Olomouc ještě navštívil jugoslávský vyslanec v Praze Vasilij Protić, jež mj. poskytl olomouckému časopisu *Pozor* rozhovor, ve kterém se celkem optimisticky vyjádřil k současným malodohodovým poměrům.

Na konci období fungování spolku si lze všimnout ještě jedné skutečnosti – jak odbor svojí malou politickou informovaností a povrchním posuzováním faktů reagoval na další události, když o dva měsíce později po podepsání bulharsko-jugoslávské konvence z 24. ledna 1937, valná hromada odboru schválila návrh, podle něhož měla liga změnit název na Československo-jihoslovansko-bulharskou ligu. Olomoucký tisk ihned informoval o existenci prvního československo-jihoslovansko-bulharského odboru v Československu.⁴⁴⁵ Po této události ovšem Antonín Beringer, jakožto představitel ústředí, Bohušovi Vybíralovi zdůraznil, že to odporuje stanovám a ústřední výbor Československo-jihoslovanské ligy na své nejbližší schůzi doporučil, aby olomoučtí návrh buď odvolali nebo se s ligou rozešli.⁴⁴⁶ Z celého „incidentu“ se tak stala jen přechodná místní záležitost. Ta ovšem ukázala, jak rychle se začal měnit politický vývoj, který vyvrcholil událostmi kolem roku 1938. Práce olomouckého spolku, která v roce 1938 ještě intenzivně pokračovala ve výše zmíněných směrech, byla ukončena, stejně jako činnost jiných odborů, po zániku ústředí ligy v roce 1939 po změně státoprávních poměrů.

⁴⁴⁴ Marie Strozzi Růžičková (1850–1937) byla slavná tragédka a umělkyně světového jména. Její rodina, pocházející z Litovle, se z existenčních důvodů přestěhovala do Chorvatska, kde její otec získal místo v orchestru zemského divadla v Záhřebu. Jako osmnáctiletá debutovala na jevišti Zemského divadla v Záhřebu a získala zde angažmá. Hrála významné postavy světového dramatického repertoáru. V roce 1872 se provdala za Ferdinanda markýze Strozziho. Pamětní deska, o níž se zmiňujeme výše, byla odstraněna za nacistické okupace. Ve své vlasti byla nazývána královnou dramatického umění Chorvatů, Srbů a Slovinců. V roce 1928 jí udělil prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk nejvyšší vyznamenání – řád Bílého lva. <https://www.litovel.eu/cs/turistika/osobnosti-regionu/marie-strozzi-ruzickova.html> Cit. 15. 5. 2019

⁴⁴⁵ SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga*, s. 165.

⁴⁴⁶ Tamtéž.

7. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Přerově

Činnost Československo-jihoslovanské ligy pochopitelně dosahovala značných úspěchů především ve velkých městech – na Moravě to bylo zejména v Brně a Olomouci; nicméně její aktivity byly důležitou součástí kulturního dění (a tudíž nebyly zanedbatelné) i ve městech menších, jako byl například hanácký Přerov. Přerovský odbor Československo-jihoslovanské ligy má navíc jeden primát – dobře vedenou kroniku. Žádný jiný z odborů spolku totiž kroniku neměl, resp. se nedochovala. Přerovská kronika je tím pádem jediným takovým pramenem v rámci bádání o Československo-jihoslovanské lize.

Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Přerově pochopitelně nevznikl na zelené louce. Bohatý spolkový život se v Přerově rozvíjel již od šedesátých let 19. století,⁴⁴⁷ v roce 1911 bylo ve městě zaregistrováno na 120 občanských sdružení. Množství spolků v Přerově i po válce dál stoupalo a v meziválečném období se jejich počet zvýšil až na 191.⁴⁴⁸ Za zmínku stojí alespoň dva nejstarší spolky ve městě, které zahájily svou činnost v roce 1862 – pěvecko-hudební spolek Přerub⁴⁴⁹ a Čtenářský spolek.⁴⁵⁰ Zmiňujeme je především proto, že během působení přerovského odboru ligy tyto dva spolky s odborem hojně spolupracovaly a na každé akci pořádané odborem vystupovaly se svým kulturním programem, ostatně pěvecko-hudební spolek Přerub patří současně i mezi nejstarší pěvecká tělesa na Moravě.⁴⁵¹

Pro rozvoj spolku, propagujícího v Přerově československo-jugoslávskou vzájemnost, mělo jistě význam i to, že odtud pocházel František (Franz) Rasch (1889–1918), popravený

⁴⁴⁷ Více FIŠMISTROVÁ, Věra: Spolky. In: Lapáček, Jiří: *Přerov: povídání o městě*. Přerov 2000, s. 185–193.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 193.

⁴⁴⁹ Zpěvácký spolek Přerub byl prvním (a po dlouhou dobu největším přerovským pěveckým spolkem), k jehož založení došlo v roce 1862. Ve stanovách je mj. uvedeno: „v Přerově jest pěstovati zpěv vůbec, zejména zpěv národní, se zvláštním zřetelem na zušlechtění citů a mravů”. První předsedou Přerubu se stal František Kramář a prvním sbormistrem byl Mořic Skála (1862–1872). Po založení ženského pěveckého spolku Vlasta začala spolupráce Přerubu s tímto sborem, zejména pořádáním společných koncertů. Přerub tak rozšířil svůj repertoár na sbory smíšené. <http://spolky.profitux.cz/p/pr/prerov01.html> Cit. 15. 5. 2019 Více: SOKA Přerov, fond *Zpěvácký spolek Přerub*, fond ONV Přerov i. č. 690, karton 379; *Zpráva o činnosti zpěváckého spolku “Přerub” v Přerově za rok 1893*. Přerov 1894.

⁴⁵⁰ Stanovy tohoto spolku byly schváleny dne 1. března 1863. V nich bylo mimo jiné uvedeno také to, že účel tohoto spolku spočíval ve čtení politických, poučných a zábavných časopisů, vedení hovorů a provozování společenské zábavy. Aby měl spolek dostatek financí na nákup knih a novin, museli členové platit pravidelné příspěvky, ale také vypomáhat dobrovolnými dary. Předsedou byl zvolen Boleslav Uhlíř. V roce 1872 měl spolek 111 členů, v roce 1875 jich však měl již pouze 62. KRÁTKÁ, Alena.: *Kulturní život v Přerově se zaměřením na Městský dům*. Bakalářská diplomová práce 2016. Vedoucí práce: doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D. Katedra muzikologie FF UPOL Olomouc, s. 21.

⁴⁵¹ KOUTNÁ, Markéta: *Hudební kultura v Přerově v letech 1918–1939*. Magisterská diplomová práce 2012. Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kopecký, Ph.D. Katedra muzikologie FF UPOL Olomouc. Více též LAPÁČEK, Jiří: *Hudební život v Přerově do roku 1939*. In: týž: *Přerov: povídání o městě 2*. Přerov 2002, s. 193–203.

vůdce slavné vzpoury námořníků v Boce Kotorské.⁴⁵² Na rozvoji československo-jugoslávských vztahů se v Přerově podílely také legionářské spolky, ať už spoluvytvářením kulturních programů na nejrůznějších akcích, tak i hojnou účastí svých členů na programech Československo-jihoslovanské ligy.⁴⁵³

7.1 Počátky a organizace přerovského odboru

Ze zápisu o ustavující valné hromadě přerovského odboru z 12. března 1935 pořízeného Františkem Kalabusem se dozvídáme, že proběhala 11. března 1935 v místním pivovaru,⁴⁵⁴ v místnosti zvané „Albanie“ za účasti třiceti přítomných. Na této schůzi předseda prozatímního výboru vrchní technický rada Julius Cabalka nastínil vznik ligy v Přerově, která „z nepřízně úředníků Zemského úřadu v Brně nemohla být ustanovena již dřív. V mezidobí, kdy se čekalo na souhlas od výše uvedeného úřadu, tj. v době čtyř let byly stanovy úřadem pětkrát vráceny kvůli různým nedostatkům, obrátit situaci se podařilo až díky osobnímu zákroku prozatímního tajemníka Františka Kalabuse.“⁴⁵⁵

I v tomto čtyřletém mezidobí můžeme sledovat přerovské aktivity v rámci československo-jugoslávských vztahů. Přerovská liga byla po celý čas v kontaktu s ústředím ligy, i když schůzí bylo do konce října 1934 málo. Avšak právě od října 1934 se začíná datovat čilejší činnost odboru. Od té doby do ustanovení ligy bylo pořádáno pět schůzí (15. října, 12. listopadu, 10 prosince 1934, 15. ledna a 11. února 1935). Kromě měsíčních schůzí se liga zúčastnila uctění památky tragicky zesnulého krále Alexandra I. na Masarykově náměstí, dále byla spolupořadatelkou oslavy národního svátku Jugoslávie pořádané ve velkém sále akciového pivovaru⁴⁵⁶ a koncertu „Jihoslovanské písně“ pořádaného ve dvoraně Městského domu pod protektorem vyslance Království Jugoslávie Prvislava Grisogona a městské rady v Přerově.⁴⁵⁷ Na pořádání

⁴⁵² O něm např. KVAPIL, Dušan: Истина о побуни морнара у Боки которској 1918. In: Hladký, Ladislav – Chocholáč, Bronislav – Jan, Libor – Štěpánek, Václav: *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů v 19. a 20. století*. Brno 2005, s. 165.

⁴⁵³ PACEK, Miloš: *Spolky sdružující účastníky prvního a druhého odboje v Přerově mezi roky 1918 a 1948*. Bakalářská diplomová práce 2013. Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Černý, PhD. Historický ústav FF MU Brno, s. 11.

⁴⁵⁴ Avšak v jiném zdroji se můžeme dočíst, že odbor v Přerově měl ustavující valnou hromadu už dne 7. února 1935. BERINGER, Antonín: Činnost Československo-jihoslovanské ligy v roce 1934. Odbor v Přerově. *ČJR V*, 1935, s. 71.

⁴⁵⁵ Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOkA Přerov), fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁵⁶ Tamtéž.

⁴⁵⁷ Na koncertu účinkovali operní pěvkyně Valerie Kvapilová, klavírní doprovod obstarala profesorka pražské konzervatoře Taťána Baxantová, úvodní slovo o jihoslovanské písni měl profesor hudby pražské konzervatoře,

koncertu se také podíleli Městský osvětový sbor, Svaz záložních důstojníků, pěvecké spolky Přerub, Svornost⁴⁵⁸ a Tyrš⁴⁵⁹ a další sdružené korporace města Přerova.⁴⁶⁰

Na samotné ustavující schůzi byl předsedou zvolen vrchní technický rada a přednosta odboru pro udržování dráhy v Přerově Julius Cabalka, prvním místopředsedou velkoobchodník s kůží Jan Klimeš, druhým místopředsedou advokát Vavřinec Hudousek, prvním tajemníkem oficiál československých státních drah František Kalabus, druhým tajemníkem profesor reálného gymnázia v Přerově Vlastimil Dorazil, pokladníkem ředitel občanské záložny v Přerově Josef Randýsek, matrikářem velkoobchodník s uhlím František Skopal st. a členy výboru M. Sekerová (žena štábního kapitána), profesor a akademický malíř reálného gymnázia Antonín Kubát, místoředitel okresní nemocenské pojišťovny František Černoch, Jan Pauček z velkopařského závodu, ředitel poštovního úřadu v Přerově František Běták, katecheta Stanislav Boršek, profesor hospodářské školy Oldřich Furman a strojvůdce Stanislav Skřeček. Ke konci schůze byl prvním čestným členem jednomyslně zvolen admirál jihoslovanského loďstva a pobočník krále Alexandra I. Dragutin Prica (1867–1960). Zhotovením čestného diplomu by pověřen akademický malíř Antonín Kubát.⁴⁶¹

Další informace týkající se organizačního a administrativního rázu jsou jen strohé – odbor v Přerově během roku 1935 konal deset členských a výborových schůzí, kterých se průměrně účastnilo asi 23 členů. K 1. lednu 1936 měl odbor 67 členů.⁴⁶² Odbor svolal během roku 1936 dvanáct členských schůzí, uspořádal tři přednášky, většinou s cestopisnými náměty. Na

generální konzul jihoslovanský Milivoj Milan Crvčanin. Před koncertem zazpíval Přerub za řízení svého sbormistra Josefa Gardavského jihoslovanskou a československou hymnu. Během koncertu se vybralo 1 605 Kč a po uhrazení výloh se konzulovi odevzdalo 1 454 Kč. Avšak dle slov činovníků akce měla slabou návštěvnost. SOKA Přerov: fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁵⁸ Dělnický vzdělávací spolek Svornost v Přerově byl založen v roce 1882. Podle stanov byl účelem spolku „*rozvoj duševního vzdělávání členů vědeckými a odbornými přednáškami, založení knihovny, pěstování zpěvů, hudby, zábav, a výletů*“. Brzy se konstituovaly odbory zábavní, dramatický, podpůrný, vzdělávací a pěvecký. Prvním předsedou byl zvolen stolař Ignác (Hynek) Vavrouš. <http://spolky.profitux.cz/p/pr/prerov03.html> Cit. 15. 5. 2019

⁴⁵⁹ Pěvecké sdružení Tyrš v Přerově založil právník, dirigent, hudební skladatel a pedagog Miloš Vignati (1897–1966), který se významně podílel na hudebním životě města Přerova. Mj. se také podílel na vzniku Volného pěveckého sdružení ve Vyškově.

⁴⁶⁰ SOKA Přerov, fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁶¹ Antonín Kubát (1885–1970) byl český akademický malíř, grafik a středoškolský pedagog. V letech 1902–1904 studoval na Uměleckoprůmyslové škole a v letech 1904–1906 na Akademii výtvarných umění Praze mj. u Vláha Bukovace. Poté podnikl několik studijních cest do Francie, Itálie, na Balkán a do Švýcarska. Pobýval rovněž ve Vídni a v Paříži. V roce 1913 získal místo profesora kreslení na gymnáziu v Přerově, tam působil až do roku 1970, kdy odešel do penze. Maloval na Hané, zvláště v okolí Přerova, zajížděl na Slovensko, Podkarpatskou Rus a do Karlových Varů. V roce 1929 získal ocenění od Ministerstva školství a národní osvěty a v roce 1942 obdržel čestné uznání Akademie věd a umění v Praze za studie hanáckého folkloru. [https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Kub%C3%A1t_\(mal%C3%AD%C5%99\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Kub%C3%A1t_(mal%C3%AD%C5%99)) Cit. 20. 5. 2019

⁴⁶² BERINGER, Antonín: Činnost Československo-jihoslovanské ligy v roce 1935. Odbor v Přerově. *ČJR VI*, 1936, s. 30.

konci roku 1936 bylo evidováno 69 členů.⁴⁶³ Na začátku roku 1937, přesněji 3. února 1937, odbor pořádal III. řádnou valnou hromadu za účasti 35 členů. Schůze se za olomoucký odbor zúčastnil Vilém Zubalík a také zástupce z Akademického klubu Přerov.

Kronika odboru, mimo popisu uspořádaných akcí, zmiňuje až 1. květen 1945, o němž se uvádí: „1. května 1945 byl proveden odboj proti nacistům a německé armádě, jehož se zúčastnili i členové Československo-jihoslovanské ligy, leč odboj trval bohužel jen dvě hodiny. Avšak vůle osvobození národa a demokratické československé republiky nebyla uhašena, nýbrž vzrůstala nadále, až do 8. května 1945, kdy v ranních hodinách přijely první oddíly velké Rudé armády, tím obsadily město Přerov. Radost byla veliká a nepopsatelná. Ihned po vjezdu občanstvo města odklidilo barikády, zhotovilo provizorní most přes zřícený železniční most, čímž bylo umocněno rychlé pronásledování ustupujícího nepřítele. Nadešel památný den, den kapitulace německé armády a úplné porážky.“⁴⁶⁴ V kronice je dále zmíněn 9. květen jako den, kdy se „rozjásala veškerá srdce československého lidu, den nové samostatnosti, den obrození a konečného vyúčtování s úhlavním nepřítelem Slovanů na tisíciletí.“ Kronika končí vzkazy a děkováním některých Srbů, Chorvatů a Slovinců, kteří se vraceli z německého zajetí a o které se na zastávce v Přerově postarala Československo-jihoslovanská liga. Poslední zprávou je informace, že 27. listopadu 1945 Přerovem projížděli delegáti Všestudentského sjezdu v Praze.⁴⁶⁵

7.2 Aktivity přerovského odboru

Pokud jde o samotnou činnost přerovských, v roce 1935 uspořádali dva jihoslovanské večírky, na kterých obstaral program pěvecký spolek Přerub za řízení Josefa Gardavského,⁴⁶⁶ ředitel hudební školy „Přerub“ Karel Mařík,⁴⁶⁷ učitelé hudební školy a koncertní pěvec Karel Neuls. Dne 20. června 1935 se zástupci přerovské ligy zúčastnili slavnostního vyzvednutí prsti z Velehradu, která byla určena pro hrob krále Alexandra I. na Oplenci.⁴⁶⁸ Dne 5. října 1935 jako

⁴⁶³ Zpráva o činnosti Československo-jihoslovanské ligy v roce 1936. Jednatelská zpráva za rok 1936. ČJR VII, 1937, s. 30.

⁴⁶⁴ Tamtéž.

⁴⁶⁵ Tamtéž.

⁴⁶⁶ Josef Gardavský (1864–1940) byl dirigentem Symfonického orchestru v Přerově. Pracoval v přerovské spořitelně a zpíval v pěveckém spolku Přerub. V letech 1930–1945 působil v Přerubu ve funkci dirigenta a byl zakladatelem jeho filharmonie. Po válce byl vedoucím kulturního oddělení MNV v Přerově, a až na několik let života v Jeseníku, byl do své smrti ředitelem Osvětové besedy.

⁴⁶⁷ Karel Mařík (1882–1956) hudební skladatel, organizátor, pedagog, varhaník, sbormistr Přerubu, folklorista, mj. žák Antonína Dvořáka.

⁴⁶⁸ Více např. Pout na Oplenec. [Zájezd Československo-jihoslovanské ligy k uctění památky krále Alexandra I.]. ČJR V, 1935, s. 196.

pietní vzpomínku na tragicky zesnulého krále Alexandra I. sehrál dramatický kroužek soukromých úředníků v Přerově hru od E. Rady *Vrah*.⁴⁶⁹ Následujícího dne, 6. října 1935, se přerovský odbor zúčastnil v hojném počtu svého členstva panychidy za krále Alexandra I. v pravoslavném kostelíku v Přerově. Proslov měl duchovní správce Alois Václav Číkl.⁴⁷⁰ Národní pouti na Oplenac se dne 10. října 1935 účastnil jako delegát odboru tajemník František Kalabus. Dne 1. prosince 1935 uspořádal v přerovské sokolovně přerovský odbor spolu s městským osvětovým sborem, tělocvičnou jednotou Sokol a sdruženými korporacemi oslavu národního jihoslovanského svátku. Mužské sbory tehdy zpívaly sdružené pěvecké spolky Přerub, Tyrš a Legie za řízení dirigenta Karla Maříka. Dívčí sbory (celkem 70 členek) přednesly žákyně III. a IV. třídy měšťanské školy Karolíny Světlé.⁴⁷¹

Odbor se také zhostil ke konci roku, přesněji 19. prosince 1935 provedení exkurze Spolku jugoslávských techniků z Prahy (Društvo jugoslavenskih tehničara), která dle záznamu v kronice probíhala asi takto: „*Exkurze přijela vlakem z Moravské Ostravy. K uvítání na nádraží za město Přerov se dostavili náměstek starosty Vojtěch Topon a dva radní František Lančík a Josef Beneš. Za odbor ligu paní Ilona Klimešová, Julius Cabalka, František Kalabus, ředitel Fleischmann Josef, Ondřej Motáň, za jednotu Sokol František Skopal st., za dopravní úřad náměstek přednosty vrchní inspektor Karel Hradil. V bývalé čekárně I. třídy, nyní v čekárně školní mládeže uvítal hosty jménem Sokola Skopal a jménem dopravního úřadu Přerov náměstek Hradil. Na uvítací řeči odpověděl vůdce výpravy pan Adam. Výprava si pak prohlédla československou státní průmyslovou školu. Po obědě přednesli zdravice předseda ligu Julius Cabalka a za město náměstek Topon. Pak se všichni odebrali k prohlídce Zejdovy továrny. Majitel továrny Karel Zejda srdečně uvítal všechny a sám provázel účastníky továrnou. Poté byla prohlídka továrny – strojírny Heinik a akciového pivovaru. Exkurze odjela ve večerních hodinách do Zlína za volání „Živili“*“.⁴⁷² S místním odborem Národní jednoty, Československo-polským klubem a Ruským kroužkem uspořádal přerovský odbor slovanský ples.

Rok 1936 v rámci přerovského odboru patřil především organizaci jihoslovanské expozice Středomoravské výstavy v Přerově.⁴⁷³ Ta byla brána jako propagační úspěch, jelikož ji navštívilo asi 55 000 návštěvníků.⁴⁷⁴ Na uspořádání výstavy měl podíl předseda odboru Julius

⁴⁶⁹ Bylo to za spoluúčasti dramatického odboru Jednoty soukromých úředníků, sdružených pokrokových korporací města Přerova a pod protektorátem městské rady v Přerově.

⁴⁷⁰ Alois Václav Číkl (1900–1942) později působil v Praze. Popraven spolu s vladkou Gorazdem (Matějem Pavlíkem) za skrývání atentátníků na Reinharda Heydricha.

⁴⁷¹ SOkA Přerov, fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ PAUL, Karel: Jihoslovanská expozice na [Středomoravské] výstavě v Přerově [ve dnech 20. června až 16. srpna]. *ČJR VI*, 1936, s. 123–124.

⁴⁷⁴ V tomto počtu nejsou započítány hromadné školní výpravy.

Cabalka, tajemník František Kalabus, Julius Heidenreich a další členové, kteří na výstavu zapůjčili materiál.⁴⁷⁵

Tato Středomoravská výstava, konající se ve dnech 20. června až 16. srpna 1936 měla velký společenský a kulturní význam a je velmi známou kapitolou v kulturních dějinách města. Expozice byly rozděleny do dvou okrsků. Některé exponáty se nacházely v budovách města a ostatní byly umístěny na břehu řeky Bečvy, kde se také nacházela velká atrakce v podobě 41 metrů vysoké padákové věže.⁴⁷⁶ Na této výstavě byla vystavena mj. expozice ministerstva železnic, ministerstva pošt, fotografií Sovětského svazu, světové plakáty či moravské umění a další. K této výstavě se odbor připojil právě jihoslovanskou expozicí a malou výstavu československo-jihoslovanské vzájemnosti.

Na tuto výstavu, nad kterou převzal záštitu tehdejší prezident Edvard Beneš, zavítalo v době od 20. června do 16. srpna roku 1936 půl milionu lidí. V přípravném týmu byly stovky významných Přerovanů – továrníci, umělci, obchodníci, právníci či učitelé, namátkově uznávaní umělci Augustin Mervart⁴⁷⁷ a Antonín Kubát, advokáti Leopold Mohapl a Miloš Vignati, vlivní obchodníci a továrníci Karel Zejda, Ladislav Pražák, Jindřich Bouda, Karel Ertl nebo Miloš Sum, ale především – tehdejší starosta Richard Kleiber, jenž byl duší celého projektu. Výstavní areál navržený Aloisem Pilcem tvořila pětatřicet metrů dlouhá hlavní třída se zelení uprostřed a malým náměstím, kde byly umístěny četné pavilony. Na výstavišti a v téměř všech školních budovách byly po celou dobu instalovány expozice státní správy a samosprávy, dopravy, kultury, školství, sportu, peněžnictví, obchodu, průmyslu, živností či spolkového života. V době konání výstavy se v Přerově uskutečnilo na osm desítek sjezdů rozličných spolků, korporací, institucí či politických stran. O víkendech si tak v Přerově obrazně řečeno podávali dveře včelaři, motoristé, hasiči, úředníci, váleční veteráni a poškozcenci anebo pokrokové ženy.⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ Zpráva o činnosti Československo-jihoslovanské ligy v roce 1936. Jednatelská zpráva za rok 1936. *ČJR VII*, 1937, s. 30.

⁴⁷⁶ KRÁKŮRKOVÁ-PAJŮRKOVÁ, Jana: První padáková věž v Československu. Největší atrakce Středomoravské výstavy v Přerově. *Dějiny a současnost* 4, 2005. <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2005/4/prvni-padakova-vez-v-ceskoslovensku-nejvetsi-atrakce-stredomoravske-vystavy-v-prerove/> Cit. 20. 5. 2017

⁴⁷⁷ Augustin Mervart (1889–1968) byl český malíř-krajinář. První světovou válku prožil od roku 1916 na rumunské frontě a ve dvacátých letech podnikl studijní cesty na Balkán a do Itálie. Pro jeho krajinářské dílo jsou typické obrazy valašské přírody a městská témata (především Přerov, ale i jiná města, jako Hradec Králové). Významné jsou i obrazy ze studijních cest po jihu Evropy (Dalmácie, Itálie).

⁴⁷⁸ POLÁKOVÁ-UVÍROVÁ, Petra: *Středomoravská výstava prozářila Přerov*. Přerovský deník 22.1. 2016 https://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/stredomoravska-vystava-prozarila-prerov-20160121.html Cit. 17. 1. 2017

Dne 16. července přijela vlakem z Ivanovic na Hané do Přerova výprava 32 jugoslávských veterinářů ze Záhřebu. Výprava se pak se zástupci přerovského odboru vydala na výstavu, poté do zahrad akciového pivovaru a na prohlídku zámku a výstaviště.⁴⁷⁹ Dle zpráv bylo výstavního materiálu velmi mnoho – velkou část ho dodalo ústředí ligy, hlavně nástěnné tabule podávající všeobecný přehled o Jugoslávii, jež byly především pracemi Leona Staréta a Egona Staréta⁴⁸⁰ a tvořily součást výstavy *Jihoslované za hranicemi*. Ústředí dále dodalo obrazy a fotografie krajiny z Jugoslávie, v rámci propagace Jugoslávie zaslalo také tabule a materiály Josefa Pavlíčka.⁴⁸¹ Pokud jde o knižní materiál, kromě ústředí ligy ho poslaly také Slovanská knihovna ministerstva zahraničních věcí, Československá akademie zemědělská, Studijní knihovna v Olomouci a Slovanská knihovna Obchodní a živnostenské komory v Praze. Ostatní materiály, jako například mapy, obrazy a další knihy pak zapůjčili již několikrát zmiňovaný akademický malíř Antonín Kubát, Bohuš Vybíral, Julius Heidenreich. Tajemník přerovského odboru František Kalabus na výstavu zapůjčil vzácné vlastivědné letáky z italské fronty z roku 1918, které se týkaly jak československé, tak jugoslávské historie. Pokud jde o instalaci výstavy, tu navrhl Julius Heidenreich a uskutečnil ji Josef Cabalka a František Kalabus.⁴⁸² O dva roky později, přesněji 21. dubna 1938, pak přerovskému odboru došel od Soudcovského sboru při Středomoravské výstavě v Přerově 1936 diplom uznání, bronzová medaile jako vyznamenání a poděkování za účast na výstavě.⁴⁸³

Jihoslovanská expozice v rámci Středomoravské výstavy však nebyla jedinou aktivitou během roku 1936. Odbor 18. ledna spolupřádal s Národní jednotou, Československo-polským klubem a Ruským kroužkem I. slovanský ples. Dne 4. dubna odbor uspořádal v rámci členské schůze přednášku Jana Paučka na téma „*Cesta na Oplenac a dále jižním Srbskem, pohořím Prokletije a Černou Horou na Jadran*“. Odbor oslavil třinácté narozeniny krále Petra II, zájmu široké veřejnosti se těšila panychida v pravoslavném chrámu za krále Alexandra I. pořádaná odborem a místní pravoslavnou církví a oslavu 1. prosince uspořádal 30. listopadu ve dvoraně Městského domu pod protektorátem okresního hejtmána, vrchního rady Chmelíka.⁴⁸⁴

⁴⁷⁹ SOkRA Přerov: fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁸⁰ Egon Staré (1882–1959) byl mj. předsedou Jihoslovansko-československé ligy v Lublani, držitelem Československého řádu Bílého lva.

⁴⁸¹ Josef Pavlíček byl častým přispěvovatelem do časopisů *Československo-jihoslovanské ligy*. Jeho články se nejčastěji týkaly právě turismu, dále sociálního života v Jugoslávii a věnoval se i hospodářským otázkám.

⁴⁸² Jihoslovanská expozice na výstavě v Přerově. *ČJR VI*, 1936, s. 123.

⁴⁸³ SOkRA Přerov, fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁸⁴ Na slavnosti, na které sborem zaznělo „*Neka živi Jugoslavija*“ a která byla zakončena státními hymnami, měl mj. projev Vladimír Filkuka. SOkRA Přerov: fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

Delegace odboru se také zúčastnila slavnostního svěcení pravoslavného chrámu památníku v Chudobíně u Litovle a oslavného večera u příležitosti návštěvy vyslance Vasilije Protiće v Olomouci. Také byl odbor zastoupen na oslavě 1. prosince v Brně, při slavnostním vítání delegace Svazu lig v Brně a na slavnostním odevzdání prsti z Oplence pro chudobínský chrám a při jejím slavnostním uložení v Chudobíně.⁴⁸⁵

Kromě toho se přerovský odbor zúčastnil na konci měsíce listopadu porady korporací města Přerova, jejímž účelem byla dohoda o společném pořádání oslav malodohodových národních svátků.⁴⁸⁶ Zde bylo jednomyslně schváleno, že každoroční oslavy 1. prosince jako národního svátku jihoslovanského a 10. května jako svátku rumunského budou pořádány společně. Ke konci roku během schůze odboru byla uspořádána přednáška P. Boršeka na téma *Lodí kraljica Marija Středozezemním mořem*. Tato plavba, které se zúčastnilo 55 osob, vedla ze Sušaku podél Dalmácie na Maltu, Tunis, Alžír, Gibraltar, Lisabon, Palermo a zpět.

Dne 6. února 1937 do Přerova přijel na exkurzi Akademický spolek Jugoslavijs z Brna. Při návštěvě Přerova si jeho členové prohlédli továrnu Karla Zejdy⁴⁸⁷ a průmyslovou školu, po obědě zámek a muzeum. Večer se 15 zástupců brněnského spolku zúčastnilo sokolských „šibřinek“, kde také tamburášský sbor hostů sám vystoupil. Mezi další aktivity odboru během roku 1937 můžeme zařadit uskutečnění I. slovanského večera, který odbor spolupřádal s Československo-polským klubem, Ruským kroužkem a Národní jednotou, dále si 5. dubna 1937 odbor na schůzi vzpomněl na zemřelého Ljudevita Pivka, 10. května uspořádal oslavy státního rumunského svátku v aule gymnázia v Přerově.⁴⁸⁸ Odbor v Přerově také oslavil narozeniny krále Petra II. na členské schůzi dne 7. září. Po zahájení místopředsedou Klimešem, přednesl tajemník odboru Josef Kalabus obsáhlou přednášku o významu dne. Slavnost byla ukončena výzvou

⁴⁸⁵ Za přerovský odbor se jí zúčastnil tajemník odboru František Kalabus.

⁴⁸⁶ Přítomny byly následující politické strany a další korporace: Československá strana národně socialistická, Československá strana sociálně demokratická dělnická, Československá strana národního sjednocení, Tělocvičná jednota Sokol, Stráž Svobody oddělení 181, Městský osvětový sbor, Svaz československého důstojnictva, Národní garda č. 46 města Přerova, Československo-polský klub v Přerově, Pěvecký a hudební spolek Přerub, Akademický klub, Klub přátel umění, Československá obec legionářská, Nezávislá jednota československých legionářů, Alliance Francaise, pěvecký odbor Sokola Tyrš a přerovský odbor Československo-jihoslovanské ligy. SOkRA Přerov: fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁸⁷ Karel Zejda byl jedním z nejvýraznějších podnikatelů Přerova. Původně se zabýval výrobou svršku pro boty, poté v roce 1925 založil firmu na výrobu koženého zboží, produkoval také kloboukové krabice, cestovní kufr, peněženky a dámské kabelky. V roce 1929 zakoupil část cukrovaru a postavil novou, v té době velmi moderní továrnu. V roce 1931 rozšířil produkci o výrobu umělé kůže a následně v roce 1934 o výrobu kovového kování kufrů a lepenky. Následovala výroba pro armádu jako námořnické kufr a pouzdra na dalekohledy. Výroba byla velmi dobře organizována a začínala se přibližovat pásové výrobě. V roce 1948 byla firma znárodněna, výroba však byla zachována a dále rozšířena pod značkou KAZETO. Tato společnost funguje dodnes. <http://www.kazeto.cz/o-spolecnosti> Cit. 1. 11. 2017

⁴⁸⁸ Uvítací proslov měl předseda odboru Julius Cabalka, význam 10. května pak zhodnotil ve své přednášce Eduard Kvasnička.

k další usilovné činnosti na poli československo-jihoslovanské vzájemnosti.⁴⁸⁹ Dále se odbor zúčastnil panychidy pořádané pravoslavnou církví, uspořádal pietní schůzi za prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, přednášku Vladimíra Vystrčila na téma *Z pobytu v Jugoslávii* a tradiční oslavu státního jihoslovanského svátku 1. prosince.⁴⁹⁰

Dne 14. února 1938 přijela do města výprava jihoslovanských, resp. jugoslávských vysokoškoláků studujících v Praze,⁴⁹¹ další měsíc, 6. března 1938 Přerov navštívili členové jihoslovansko-československých lig a Sokola z Horního Jadranu. Dne 7. července pak na třídení prohlídku Přerova přijeli Sokolové z Rabu. O tom informoval také *Obzor* ze dne 10. července 1938, jež podal podrobnou zprávu o průběhu návštěvy, včetně všech prohlídek, proslovů a představení. „*Další číslo nazvané „Dalmatinský námořník“ cvičily ženy a muži společně. Nejúspěšnější číslo večera, záplava pohybů, míhání vesly, poskoky, kleky, přískoky ze sedu na zem, hned zase výskok, přísun – moře, přívál povodeň zrakových a sluhových vjemů...*“⁴⁹² Další návštěva na sebe nenechala dlouho čekat a již 16. července přijela výprava 52 jugoslávských studentů z Bělehradu.⁴⁹³ O přerovské oslavě 15. narozenin krále Petra II. se můžeme dočíst z *Obzoru* z 8. září 1938. Byla uspořádána společně s dalšími korporacemi v loutkovém divadle a celý oslavný večer probíhal podle zvyklostí. To jsou poslední informace o činnosti odboru do vypuknutí druhé světové války.

8. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě

8.1 Spolkový a kulturní život v Moravské Ostravě

Po dlouhá desetiletí patří Ostravsko k centrům domácího bádání v oblasti hospodářských dějin (dějin industrializace a průmyslové revoluce, dějin průmyslových oblastí a závodů, dějin podnikatelstva apod.), sociálních dějin (průmyslového dělnictva, dělnických kolonií) nebo historické demografie (populačního vývoje průmyslových oblastí, měst a dělnictva). Na

⁴⁸⁹ Oslavy narozenin J. V. krále Petra II. Odbor Přerov. *ČJR VII*, 1937, s. 172.

⁴⁹⁰ SOkrA Přerov: fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

⁴⁹¹ Studenti si mj. prohlédli drážní objekty, palác Středomoravských elektráren, průmyslovou školu, městské muzeum, sokolovnu, loutkové divadlo, pivovar.

⁴⁹² *Obzor*, 10. července 1938. Dne 21. července 1938 byl pak v *Obzoru* otištěn děkovný dopis, který za tělocvičnou jednotu Sokol Rab poslal starosta Albert Machař a jednatel Josip Opatić.

⁴⁹³ SOkrA Přerov: fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov, nezpracováno (kronika, 1935–1945).

periferii vědeckých zájmů však poněkud stojí význam průmyslového Ostravska v rámci sociálních nebo kulturních dějin, i když i tyto dějiny nejsou zanedbatelné.⁴⁹⁴ Centrem této průmyslové oblasti byla a je Moravská Ostrava. Důležitým mezníkem v jejím rozvoji byl nález černého uhlí v sousední Polské Ostravě, prvními vlašťovkami budoucího rozvoje pak počátky dolů na samotném území Moravské Ostravy – konkrétně v roce 1840 se začalo s hloubením Dolu Šalamoun, v roce 1842 začala být hloubena jáma Karolina,⁴⁹⁵ následoval důl Antonín a Jindřich. V souvislosti s dolováním a následně kumulujícím průmyslem se výrazně měnila od třicátých let 19. století tvář Moravské Ostravy – během následujících desetiletí město prodělalo prudký populační vývoj, vlivem překotné industrializace se měnila sociální a třídní struktura. Rozvoj průmyslu a s ním příliv finančního kapitálu umožnil v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století přestavbu celé Moravské Ostravy.⁴⁹⁶

Aktivní spolkový život hrál důležitou roli při formování moderní občanské společnosti. Nejinak tomu bylo pochopitelně i v Moravské Ostravě, i když zde můžeme o spolkovém životě hovořit teprve od druhé poloviny 19. století,⁴⁹⁷ protože ten byl ještě na počátku třetí třetiny 19. století zejména mezi českým a polským etnikem v ostravské průmyslové oblasti záležitostí téměř neznámou. Společnost této oblasti, která se zformovala v procesu průmyslové revoluce, byla klasickým příkladem dehumanizované společnosti. Projevovalo se to například absencí středního a vyššího školství, neexistencí profesionálních kulturních a osvětových institucí, knihoven, nízkou úrovní spolkového života, slabostí a nevyhraněností národních hnutí a nízkou gramotností.⁴⁹⁸

První zárodky spolkových aktivit se ve městě objevují teprve od čtyřicátých let 19. století. V roce 1841 vznikl Střelecký spolek – nejstarší spolková organizace v Moravské Ostravě. Spolkový život se zde ale dále rozvíjel velmi pomalu – v závislosti na hospodářském rozvoji města. V roce 1867, tedy v roce, kdy byl vydán spolkový zákon, zde bylo jen 5 spolků, tj. na

⁴⁹⁴ Kulturnímu životu v meziválečné Ostravě se nejnověji věnuje monografie *Bílá kniha. 17 příběhů z historie ostravské kultury*. Ostrava 2009.

⁴⁹⁵ Vedle ní byla roku 1853 postavena koksovna.

⁴⁹⁶ Z této doby také pochází projekt tzv. Velké Ostravy, stotisícové aglomerace coby důležitého správního a průmyslového centra, jež sahal svými kořeny sice právě do počátků 20. století, realizován byl ovšem až s platností od 1. ledna 1924, a to sloučením moravských obcí Moravská Ostrava, Přívoz, Vítkovice, Mariánské Hory, Zábřeh nad Odrou, Nová Ves a Habrůvka se 113 709 obyvateli pod novým názvem města Moravská Ostrava. JEMELKA, Martin: Ostrava duchovním a náboženským centrem Republiky Československé? In: *Studia historica Brunensia* 61, 2, 2014, Brno, s. 222. Více: KORBELÁŘOVÁ, Irena – ŽÁČEK, Rudolf: *Velká Ostrava: 75. výročí sloučení ostravských obcí*. Šenov u Ostravy 1999.

⁴⁹⁷ Toto zpoždění bylo dáno značně provinčním charakterem města až do završení průmyslové revoluce a pak také specifickou sociální skladbou obyvatelstva.

⁴⁹⁸ PRYMUSOVÁ, Hana: *Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. do poloviny 20. století*. Magisterská diplomová práce 2009. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Malíř, CSc. Historický ústav FF MU Brno, s. 14.

jeden spolek tehdy připadaly až 2 000 obyvatel. Postupem doby, jak začaly vznikat další spolky, Moravskou Ostravu, jakožto průmyslové město, odlišovaly od ostatních měst typy spolků, které se orientovaly profesně. Nárůst spolků byl spojen s příchodem vzdělanostních vrstev do města, především technické inteligence se vžitou tradicí angažování se ve spolcích. Největší množství spolků vzniklo v Moravské Ostravě mezi lety 1900 až 1910. Tento nárůst souvisel se začleňováním dělnictva do politické, hospodářské a kulturní sféry.⁴⁹⁹ Důsledkem toho se ve městě konstitovalo velké množství zaměstnaneckých, čtenářských, vzdělávacích, pěveckých a dobročinných spolků. Celkově do roku 1910 vzniklo v Moravské Ostravě 78 německých spolků, 52 českých a jeden spolek polský. V prvním desetiletí 20. století vzniklo dalších 71 německých a 65 českých spolků.⁵⁰⁰

Pokud se přesuneme do meziválečného období, veškerou osvětovou činnost v moravskoostravském okrese řídil Okresní osvětový sbor v Moravské Ostravě. Na podzim 1921 byla založena Kulturní rada pro širší Ostravsko, která se stala jakousi zastřešující organizací a která koordinovala činnost okresních a městských osvětových sborů a dalších osvětových spolků.⁵⁰¹ Kulturní rada vydávala v letech 1924–1938 měsíčník *Černá země*. Nezastupitelnou roli v kulturní a osvětové práci však měly samotné spolky. V roce 1930 jich ve Velké Ostravě bylo evidováno 2 379 (v roce 1920 to bylo 698 spolků). Mezi ty specifické patřil Klub přátel moderní kultury a Levá fronta. Velkou roli také hrálo Národní divadlo moravskoslezské,⁵⁰² obzvlášť po roce 1930, kdy díky režiséru Janu Škodovi⁵⁰³ získala činohra opravdu kvalitní dramaturgii, a také ochotnické divadlo, protože v Moravské Ostravě působilo až 141 ochotnických souborů. Pokud jde o hudební život, významnými činiteli byli Spolek pro komorní hudbu v Moravské Ostravě, orchestry Masarykova ústavu hudby a zpěvu v Moravské Ostravě či činnost Sokolského pěveckého sdružení a pěveckého spolku Lumír.⁵⁰⁴ Výraznou roli v ostravském výtvarném životě hrál Klub přátel výtvarných umění v Moravské Ostravě (založen už 1912), po válce

⁴⁹⁹ Více KAFKOVÁ, Renata: Organizace politicky a národnostně umírněných elit průmyslového velkoměsta. (První generace občanských a politických spolků v Moravské Ostravě). In: *Časopis Matice moravské*, roč. CXII, 2/2003, s. 411–430.

⁵⁰⁰ PRYMUSOVÁ, Hana: *Emancipační hnutí*, s. 15.

⁵⁰¹ Ostravsko bylo první v republice, kde se okresní a městské osvětové sbory a jiné významné lidovými instituce sloučily v krajské a župní ústředí. Podle ostravského vzoru se pak pokračovalo na Moravě a ve Slezsku.

⁵⁰² Více *Almanach Národního divadla moravskoslezského 1919–1999*. Ostrava 1999; ŠŮSTKOVÁ, Hana – GLOMBÍČKOVÁ, Šárka: *Ostravská divadla aneb Umění Thalie v černém městě*. Ostrava 2009.

⁵⁰³ Jan Škoda (1896–1981) byl český divadelní režisér, dramaturg, herec a v meziválečné době ředitel divadel – postupně v divadle v Košicích, Východočeském divadle, v Českých Budějovicích, Národním divadle moravskoslezském, Zemském divadle v Brně.

⁵⁰⁴ Více např. MAZUREK, Jan: *Ostravská hudební kultura od konce 19. století do současnosti*. Ostrava 2010.

pak fungovala Skupina výtvarných umělců při Kulturní radě pro širší Ostravsko a Spolek Domu umění.⁵⁰⁵

V meziválečné Ostravě měla svoje místo také řada muzeí, kin, kaváren, knihoven, ostravská rozhlasová stanice, noviny a časopisy (roku 1932 vycházelo v obvodu Policejního ředitelství Moravské Ostravy celkem 117 časopisů a novin),⁵⁰⁶ tělovýchova a sport a čilý byl také literární život.⁵⁰⁷ Právě ve dvacátých a třicátých letech 20. století na území města k rozvoji společenského života kromě spolků dopomohly také výstavby řady správních budov, bank a obchodních domů. Rovněž zde začaly dobře fungovat některé již zmíněné kulturní subjekty, jako například Národní divadlo moravskoslezské (1919), Dům umění (otevřen roku 1926) či ostravské studio Českého rozhlasu (od roku 1929). Nejvýznamnější, nejmonumentálnější a také nejdražší stavbou, dokončenou roku 1930, byla budova Nové radnice, největší radnice v republice. Všechny čtyři zmiňované subjekty se ve třicátých letech společně s místní odborem Československo-jihoslovanské ligy, který se zde také podařilo založit, také staraly o rozvoj československo-jugoslávských styků v tomto městě a blízkém okolí.

8.2 Vznik moravskoostravského odboru

Dne 23. dubna 1929 přišel Václavu Papouškovi⁵⁰⁸ a Rudolfu Tlapákovi⁵⁰⁹ dopis z pražského ústředí Československo-jihoslovanské ligy od Antonína Beringera, ve kterém se uvádělo,

⁵⁰⁵ PRZYBYLOVÁ, Blažena: *Ostrava*. Ostrava 2013, s. 440–444.

⁵⁰⁶ Například *Duch času*, *Dělnický deník*, *Moravskoslezský a Ostravský deník*, *České slovo*, *Ostravský kraj*. Jediným kulturně-osvětovým časopisem byl časopisem *Černá země: časopis lidově výchovný*, později ještě *Kampaň*, a *Poezie*

⁵⁰⁷ Z výrazných osobností můžeme jmenovat Františka Sokola Tůmu (1855–1925), Vojtěcha Martínka (1887–1960) či Josefa Filgase (1908–1981).

⁵⁰⁸ Václav Papoušek (1876–1939) se narodil 3. srpna 1876 v Benešově u Prahy. Byl pedagog a osvětový pracovník, jehož profesní život byl úzce spjat s Ostravou. Po studiích na pražské technice a absolvování praxe v různých továrnách vykonal několik studijních cest (zejména po Německu) a roku 1904 nastoupil učitelskou dráhu na Veřejné obchodní škole ve Vyškově, o rok později v Třebíči. Od roku 1923 působil jako ředitel obchodní akademie v Moravské Ostravě, kde setrval až do odchodu na zasloužený odpočinek v roce 1937. Pod jeho vedením dosáhla škola nevídaného rozkvětu. Svou energii nevěnoval pouze školství, angažoval se také ve veřejném životě, zejména v oblasti lidové osvěty a v Sokole. Působil v Česko-rumunské společnosti a Sdružení starších členů Sokola Moravská Ostrava, kde byl také členem cvičitelského sboru a mj. předsedal právě moravskoostravskému odboru Československo-jihoslovanské ligy. Zemřel v Praze 3. dubna 1939. <http://www.ostrava-online.cz/zpravy/kalendarium-historicky-udalosti-mesta-ostravy-196> Cit. 6. 2. 2019

⁵⁰⁹ Rudolf Tlapák (1884–1940) byl pedagog, legionář a kulturní a osvětový pracovník. Po vypuknutí první světové války byl povolán do rakousko-uherského vojska a poslán na frontu. V roce 1914 byl zajat a léta strávená v ruských zajateckých táborech zachytil ve svých denících. Roku 1918 vstoupil do československých legií, s nimiž absolvoval cestu Sibiří do Vladivostoku. Po návratu domů v roce 1920 nastoupil na místo profesora na českém státním gymnáziu v Moravské Ostravě, kde působil i před válkou. V této době se ujal budování Lidové univerzity Masarykovy. Od dvacátých let 20. století byl iniciátorem regionální lidověvýchovné a kulturní práce. Byl členem Sokola, Ústředního spolku českých profesorů, Matice Ostravské, Československé obce legionářské a jednatelem kulturní

že je ústředí známo, že Václav Papoušek má zájem založit v Moravské Ostravě místní odbor ligy a že ještě toho dne má ústřední výbor ligy tento záměr schválit. Takto předčasně jim ale psal proto, že 26. dubna 1929 měl do Prahy přijet umělecký zájezd z Bělehradu, který plánoval se stavět v různých městech Československa a kolem 10. května se dostat až do Polska. Z toho důvodu psal právě jim, jakožto zainteresovaným (Papouškovi jako iniciátorovi založení místního odboru a Tlapákovi jako iniciátorovi kulturního života v Ostravě) a přiložil přílohu, ve které Československo-jihoslovanská liga informovala o organizaci tohoto zájezdu – problém byl v tom, že se na něm podílelo více složek (Československá obec bývalých námořníků revolucionářů,⁵¹⁰ Československá obec sokolská, obě legionářské korporace⁵¹¹ nebo Pěvecká obec

rady pro širší Ostravsko. V roce 1938 byl ustanoven osvětovým referentem pro Moravskou Ostravu. Na počátku druhé světové války byl pro své rozsáhlé aktivity a legionářskou minulost zatčen gestapem v rámci akce Albrecht I. Ze sběrného tábora v Moravské Ostravě byl deportován do koncentračního tábora v Oranienburgu u Berlína, kde měl podle úřední zprávy 31. října 1940 spáchat sebevraždu. https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_osobnosti&load=47 Cit. 26. 3. 2019

⁵¹⁰ Během první světové války prošlo službou v rakousko-uherském válečném námořnictvu kolem 6 000 Čechů, a to převážně v technických profesích (ve strojně, jako námořníci a poddůstojníci na palubě, potápěči, jako radiooperátoři, v loděnici v Pule a ostatních loděnicích jako konstruktéři, kreslíči apod.) Také převážná část lékařů působících v těchto válečných námořních službách byli české národnosti. Nemnozí Češi tam sloužili i ve vysokých funkcích (například František Holub (1865–1924) byl vedoucím námořní sekce ministerstva války, Rudolf Mayer (1861–1927) stál v čele úspěšné rakousko-uherské námořní zpravodajské služby, Bořivoj Radoň (1867–1954) byl zařazen ke konci války jako přednosta operační kanceláře námořní sekce na ministerstvu války nebo Rudolf Singule (1883–1945) byl úspěšným velitelem ponorek a jako velitel ponorky U-4 potopil vlajkový křižník italského válečného námořnictva Giuseppe Garibaldi; za své zásluhy obdržel jedno z nejvyšších vyznamenání „vojenský řád Marie Terezie“ a v roce 1929 byl povýšen do šlechtického stavu). Po skončení první světové války se příslušníci rakousko-uherského válečného námořnictva vrátili do svých domovských zemí, a tedy i do nově vzniklého Československa. Z elitních námořních důstojníků, poddůstojníků, námořníků z povolání se stali zaměstnanci státních drah, poštovní a bankovní úředníci, dělníci a jen některým se podařilo etablovat se v armádě, avšak bylo jim dáváno najevo jejich „rakušáctví.“ Přednost měli zahraniční „legionáři“, kteří měli zásluhy, a tedy i protekci. Nicméně se jim pro výpočet důchodů uznala jejich služba v rakousko-uherské armádě. Tedy těm, kteří se hlásili k české národnosti a k nově vzniklé Československé republice a příliš se nezkompromitovali spoluprací s minulým režimem. Na takové lodě, na kterých sloužili, se již nikdy nemohli dostat, pouze se snad jen podívat. A také na moře se podívali již nanejvýše jen jako turisté v nově vzniklé Jugoslávii. Nakonec se v roce 1924 vytvořila „Československá obec bývalých námořníků – revolucionářů“, která se později přejmenovala na „Československou obec bývalých námořníků a účastníků národního odboje na Jadranu.“ Postupem času vznikaly odbočky „Československé obce“ i v dalších městech. V Moravské Ostravě odbočka vznikla roku 1936. Jako hlavní důvody vzniku tohoto spolku bylo uváděno, že tito námořníci nedostávali to správné uznání, které si za svoji činnost a postoje zasloužili, a navíc se na jejich účast v odboji nepohlíželo jako na službu republice. To se ale podle nich nedělo úmyslně, ale z neznalosti, a právě prostřednictvím takového spolku by chtěli docílit správného pohledu ostatních na jejich podíl v národním boji. <http://www.odesa.cz/aktualne/2015/03/12/neco-z-davne-historie-ceskoslovenskych-namorniku> Cit. 1. 4. 2019

⁵¹¹ Již od počátku roku 1920, kdy utichly boje o Těšínsko a jižní Slovensko, se začaly tvořit v jednotlivých krajích legionářské organizace, nicméně bez jednotné koncepce a přesně stanoveného plánu a programu. Docházelo pochopitelně přitom k zbytečným nesvárům. Nakonec se vše postupně urovnalo a legionáři se seskupili do dvou větších celků: svazu československých legionářů a Družiny československých legionářů. Vedení svazu čsl. legionářů však po čase ztratilo ideu nadstranickosti legií a začalo koketovat s komunisty. To pochopitelně většina členů svazu odmítla. Došlo proto k vyjádření naprosté nespokojenosti vůči vedení, které mělo své vyústění, a to dne 15. července 1921 v Praze, kdy po jednáních vznikla jednotná a zcela nestranná organizace Československá obec legionářská (Dále jen ČsOL). ČsOL spolupracovala více než významně s Československou obcí sokolskou, československým orlem a československým junákem. ČsOL měla především zájem na tom, aby v těchto organizacích byla vychovávána mládež s vlasteneckým cítěním, která jednou nejen převezme tradici legií, ale především zásady legionářského bratrství. Rovněž spolupracovala s bratrskými organizacemi, tj. obcí námořníků z Jadranu, (tj. povstalců z Boky Kotorské), Svazem italské domobrany, Československou obcí dobrovolníků 1918–1919, Svazem

československá)⁵¹²; právě poslední zmíněná měla na starosti zařídit vystoupení souboru v Moravské Ostravě, ale protože se nezúčastnila posledního jednání, ústředí nebylo k tomuto dni známo, jestli a jakým způsobem započaly přípravy na jejich vystoupení. Proto právě tyto dva pedagogy požádali, aby podnikli přípravy a urgentně informovali o situaci v Moravské Ostravě. V praxi šlo o to, aby bylo zajištěno ubytování a strava pro 18 hudebníků a 4 další lidi jako doprovod. Jak toto událost dopadla už se z pramenů nedočítáme, avšak tento dopis je první zmínkou o iniciativě založit odbor v Moravské Ostravě.⁵¹³

Byl to však běh na dlouho trať – přípravná schůze, kterou zorganizoval Václav Papoušek a Josef Nevřala, se konala skoro o rok později, 5. února 1930. Dne 13. února 1930 přišel Václavu Papouškovi dopis z ústředí, že se v Praze z tisku, tedy nepřímo, dozvěděli, že přípravy pro založení odboru v Moravské Ostravě pokročily a prosili, aby přihláška z Moravské Ostravy do celostátního spolku byla z organizačních důvodů provedena do poloviny března. Už v této době můžeme sledovat poměrně špatnou komunikaci mezi ústředím a odborem v Moravské Ostravě, která se bude během let ještě stupňovat.⁵¹⁴ Následně Václav Papoušek poslal 1. března 1930 do ústředí ligy dopis, ve kterém informoval, že místní odbor se ustanoví hned, jak jim přijdou z Brna schválené stanovy – ty moravskoostravský odbor Zemského úřadu v Brně zaslal ke schválení o měsíc později, 4. dubna 1930. Stanovy spolku odbor převzal od odboru v Hradci Králové, ovšem nijak se výrazně nelišily obsahem od odborů jiných. Jenže na jejich schválení si ostravští museli počkat, a to až do podzimu daného roku.

stráže svobody, Národními gardami atd. Pro ČsOL to vše byly prakticky bratrské organizace, protože v jejich řadách pracovalo mnoho legionářů. Sama ČsOL měla řadu dílčích skupin, které se vzájemně doplňovaly a podporovaly, jako: Kruh starodružiníků, Kruh srbských legionářů, Sdružení italských legionářů, Kruh francouzských legionářů, Kruh legionářů židovského původu. ČsOL spolupracovala i se Svazem invalidů čs. legií, který finančně a materiálně podporovala. Významnou oporou činnosti ČsOL byl její deník *Národní Osvobození*, který pod vedením svého šéfredaktora Lva Sychravy patřil k nejoblíbenějším novinám v Československu v letech první republiky i v letech 1945-1948, kdy byl po únorovém puči 1948 zrušen a nahrazen komunisty řízeným čtrnáctideníkem *Hlas revoluce*, sloužícím zájmům Svazu bojovníků za svobodu, respektive Svazu protifašistických bojovníků. V době první republiky uskutečnila ČsOL celkem tři manifestační sjezdy. Třetí a poslední se konal ve dnech 4.–7. 1935. Sjezd se na něj více než 40 000 legionářů nejen z Československa, ale i z mnoha zemí, kde legionáři žili. Legionáři se na tomto třetím manifestačním sjezdu v Praze shromáždili, jak se psalo v tisku, aby vzdali hold své vlasti, vzniklé z „jejich krve a krve bratří, jejichž hroby byly rozsety, téměř po celém světě“. <http://www.csol.cz/onas/historie-csol> Cit. 1. 4. 2019

⁵¹² Pěvecká obec československá byla založena roku 1919. Období první republiky bylo pro tento spolek dobou největší organizační propojenosti pěveckých sborů. Byly zakládány nové sbory, vznikaly pěvecké župy, v nichž se sbory sdružovaly podle zeměpisných a dopravních poměrů. <https://www.ceskesbory.cz/01-01-clanek.php?id=856> Cit. 1. 4. 2019

⁵¹³ Archiv města Ostravy (dále jen AMO). Fond: Československo-jihoslovanská liga, odbor Moravská Ostrava. (dále jen ČJL, MO), inv.č. 1 – Listiny. Karton č. 1. *Dopis Antonína Beringera Václavu Papouškovi a Rudolfu Tlapákovvi ze dne 26. dubna 1930.*

⁵¹⁴ Ústředí zároveň v dopise ještě prosilo o to, aby ostravští mezi sebou vybrali jednoho zástupce, který bude členem ústředního výboru v Praze (dle stanov měl mít ústřední výbor kromě předsedy a prvního místopředsedy ještě 36 členů výboru). Tuto funkci po celou dobu existence moravskoostravského odboru zastával Václav Papoušek.

Mezitím ještě přišel 23. června 1930 moravskoostravskému odboru telegram, ve kterém ho pražské ústředí informovalo o tom, že 3. července 1930 přijede do Ostravy výprava montážního oddělení technické fakulty z Lublaně (konkrétně dva profesori a 14 studentů), která pak pokračuje do Vídně. Ústředí prosil odbor, aby pro ně zajistil levné ubytování a jídlo (aby měli ostravští představu, pro srovnání ústředí ligy uvedlo, že u nich bydlí za pět korun) a zajistil exkurzi v dolech a železárně, protože studenti chtějí údajně poznat postup prací a vše, co souvisí s jejich oborem. Jak se situace vyvinula a zda už byli ostravští schopni spolupracovat, ovšem z pramenů není zřejmé.

Ustavující valná hromada byla tedy svolána až na podzim, 20. října 1930. V pozvánce na ni je Československo-jihoslovanská liga a její cíle a úkoly popsána následovně: „*Liga seznamuje organicky československý lid s jihoslovanskými otázkami kulturními, sociálními a hospodářskými. Stejně pracuje v jihoslovanské veřejnosti. Liga organizuje spolupráci obou národů po všech stránkách národního a státního života. Spolupracovati s Ligou znamená zúčastniti se na demokratické zahraniční politice, zabezpečovati základy mezinárodního postavení státu a pracovati na konsolidaci tohoto dílu.*“⁵¹⁵

Tuto valnou hromadu odboru Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě, konající se v hotelu Imperial, v němž se nacházela spolková místnost odboru, zahájil předseda přípravného výboru Václav Papoušek a do výboru odboru byli zvoleni funkcionáři: za předsedu policejní rada Jaroslav Buchar a členy výboru: první místopředseda Jaroslav Havlíček (vrchní inspektor vítkovických kamenouhelných dolů),⁵¹⁶ druhý místopředseda Václav Papoušek (ředitel obchodní akademie), jednatelé Josef Nevřala (L.S.C.) a Blahoslav Král (odborný učitel), pokladník Jaroslav Křížek (účetní československých továren na dusíkaté látky), knihovník a archivář Václav Lýsek, tiskový referent František Falta (vrchní měřící komisař), poradatel Růžena Fidrhelová, další členové: Václav Fidrhel, Jaroslav Jakubička, Josefina Spitzerová a jako revizoři účtů J. Duras (vrchní účetní moravsko-slezských elektráren) a V. Blažek (ředitel filiálky Legiobanky). Jako hlavní úkoly odboru byly deklarovány společenské a propagační aktivity, pravidelné schůzky, přednášky o poměrech v Jugoslávii, spolupráce s význačnými kulturními a národními korporacemi atd. Zazněla také poznámka o tom, že je nutné zahájit jednání s ředitelstvím Národního divadla moravskoslezského o zařazení jihoslovanské hry na oslavu

⁵¹⁵ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart. 1. Spisy. Prezenční listiny výborových schůzí a valných hromad v letech 1931–1937, kar. 2. Odbor v Moravské Ostravě. *Pozvánka na ustavující valnou hromadu.*

⁵¹⁶ Jaroslav Havlíček (1879–?) se narodil v Garešnici, v dnešním Chorvatsku. V letech 1919–1921 působil na technické fakultě univerzity v Záhřebu, kde byl řádným profesorem pro strojnictví a ve třicátých letech byl mj. místopředsedou vítkovických kamenouhelných dolů a po odchodu Václava Papouška do Prahy (1938) také novým předsedou moravskoostravského odboru. Jaroslav Havlíček se dožil 1. října šedesáti let. *ČJR IX*, 1939, s. 136.

svátku sjednocení do repertoáru divadla.⁵¹⁷ Během schůze byla také dohodnuta frekvence setkávání, spolupráce s olomouckým odborem a přednášky Bohuše Vybírala v Moravské Ostravě, byla založena členská matrika, domluvena přednáška o vzpouře kotorské, zmíněna nutnost agitace pro dosažení dostatečného počtu posluchačů pro jazykové kurzy aj.⁵¹⁸

Jako reakci na vznik nového odboru Československo-jihoslovanské ligy dostali ostravští hned několik telegramů a dopisů, například od dalších odborů ligy: brněnského, příbramského, pražského, plzeňského, pardubického, českobudějovického a bratislavského odboru, nebo také dále od polského konzulátu (jmenovitě Karola Ripy),⁵¹⁹ polského sokolského spolku v Moravské Ostravě, Rusko-české jednoty v Moravské Ostravě,⁵²⁰ která odbor rovnou pozvala na přednášku *O Kavkaze*, kterou jednota spolupřádala s Pohorskou jednotou Radhošť,⁵²¹ Těšínské župy či župy sokolské Jana Čapka v Doubravě.⁵²²

Na ustavující schůzi se kromě organizačních záležitostí řešila už samotná činnost. Ostravští napsali dopis ústředí odvolávaje se na oběžník z 10. září 1930 a prosili o bližší vysvětlení

⁵¹⁷ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zápis o ustavující valné hromadě odboru Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě, konané dne 20. října 1930 o 20. hod. v hotelu Imperial.*

⁵¹⁸ Tamtéž.

⁵¹⁹ Karol Ripa (1895–1983) byl doktorem ekonomie, polským konzulárním úředníkem. Studoval ve Lvově, ve Vídni či Poznani. V polské zahraniční službě začal pracovat v roce 1922, kde vystřídal řadu funkcí v řadě měst. Konzulem v Moravské Ostravě byl v letech 1926–1934.

⁵²⁰ Na území meziválečného Československa působilo až 14 ruských (výhradně) kulturních seskupení. Mezi nejvýznamnější patřila právě Česko-ruská Jednota (Чешско-русская Еднота), která působila nejen v Praze (místě svého sídla, ale i v Brně, Mladé Boleslavi, Kladně či Moravské Ostravě). Jejím cílem bylo seznamovat emigranty se životem Čechů a Slováků a naopak. Toho dosahovala pořádáním přednášek, výstav, literárních večerů a dalších akcí. Za svoji existenci jich bylo uspořádáno okolo šesti set. Jednotě se také podařilo založit první ruskou knihovnu u nás. FINDEJSOVÁ, Petra: *Spolky a organizace sdružující ruskou menšinu na území České republiky*. Bakalářská diplomová práce 2016. Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, PhD. Katedra slavistiky PedF Univerzity Hradce Králové. s. 15.

⁵²¹ Pohorská jednota Radhošť (PJR) vznikla jako první český turistický spolek v tehdejších zemích Rakousko-Uherska v roce 1884. Její počátky jsou spojeny se jménem Štěpána Ježíška a Eduarda Parmy, jejího dlouholetého předsedy (1886–1921). V roce svého založení měla PJR 242 členů a první odbory v blízkém regionu. Své počáteční úsilí PJR zaměřovala v letech 1885–1886 na příměstskou část Horečky, kde stavěla vyhlídky Milá domovina a Libušínka, zároveň budovala a označovala turistické chodníky. Zakoupením pozemku na Pustevnách v roce 1886 byl dán počátek dlouholetého budování turistických objektů a zařízení PJR v oblasti Radhošťských Beskyd. PJR byla členem Českého svazu lyžování, s její historií souvisely i počátky a rozvoj lyžařského sportu v Beskydech od roku 1886. Od roku 1921 pořádala a organizovala ve spolupráci s Klubem československých turistů a Československým svazem lyžařů závody i s mezinárodní účastí. Pohorská jednota Radhošť spravovala 200 kilometrů turistických tras, v zimě 130 kilometrů lyžařských běžeckých tratí, přičemž o jejich údržbu a úpravu pečovali zaměstnanci arcibiskupských lesů ve vlastní režii. V roce 1937 měla PJR 5 686 členů a 12 odborů. Svým vznikem položila základy organizované české turistiky, propagovala Beskydy, podílela se na společenském životě regionu. <http://www.pohorskajednota.cz/pjr.html> 1. 4. 2019

⁵²² Sokolská župa Beskydská Jana Čapka byla založena v roce 1921, 29 tělocvičnými jednotami působícími na území dnešních okresů Ostrava, Karviná, Frýdek-Místek a okolních měst a obcí, jako Sokolská župa Těšínská. V roce 1925 přijala do svého názvu jméno Jana Čapka – významného sokolského činovníka, který stál u zrodu mnoha sokolských jednot na Těšínsku. Jan Čapek byl spoluzakladatelem dobrovolnického sboru, Československých legií v Itálii v době první světové války. Padl na italské frontě, pochován byl se státními poctami v roce 1922 na orlovském hřbitově. <http://www.zupabeskydska.eu/stranka/historie/209/> cit. 1. 4. 2019

a návod, jak pořádat a zorganizovat jazykové kurzy. Dále do ústředí napsali, že oslavu 1. prosince začal odbor domlouvat se zdejší divadlem a prosí o udání vhodné hry, která by se stihla nastudovat. Místní odbor vybral *Hasanaginicu*,⁵²³ prosil ale o zaslání textu, příp. jiné návrhy.⁵²⁴ Dále ústředí prosil o administrativní výpomoc – aby pokladníkovi odboru Jaroslavu Křížkovi zaslalo předlohu legitimací, přihlášky a propagační materiál. Na závěr dopisu ústředí odbor také zmínil inzerci v *Československo-jihoslovanské revue*, konkrétně že ostravský průmysl, mající zájem na vývozu do Jugoslávie, má většinou ústřední ředitelství v Praze, a proto by bylo vhodné ohledně propagace oslovit přímo tato ředitelství.⁵²⁵

Ústředí ligy se hned od počátku založení moravskoostravského odboru snažilo o jeho rychlé zapojení do aktivit československo-jugoslávského sbližování – teprve týden po oficiálním založení odboru, ho ústředí dopisem ze 2. listopadu 1930 informoval o pěveckém spolku Lisinski ze Záhřebu, který měl v plánu uspořádat umělecké turné po Československu. Tento spolek by údajně po Praze, Brně, Bratislavě, eventuálně Plzni a Olomouci také navštívil i Moravskou Ostravu, ale soubor prostřednictvím generálního konzulátu žádal o informace, které mělo zprostředkovat právě ústředí ligy. Soubor chtěl vědět, které sály by v Moravské Ostravě přicházely v úvahu pro jejich koncerty a jaká je jejich kapacita, zajímal se o stravování a ubytování – jaké jsou možnosti, protože samotný spolek je zaplatit prý nemohl, jaké by bylo vhodné datum koncertu a konečně také žádal o slevu na jízdném. Na tyto otázky moravskoostravský odbor zareagoval dle očekávání – ústředí napsal, že je to naprosto mimo jeho možnosti, protože byl sotva založen a v žádném případě si nemůže dovolit akci takového formátu a rozsahu.⁵²⁶

I přesto místní odbor do konce roku dokázal zorganizovat dvě akce – otevřel jazykové kurzy srbochorvatštiny a oslavil svátek 1. prosince. První jazykové kurzy trvaly od 3. prosince 1930 do 31. května 1931 a vyučovány byly v obchodní akademii dvakrát týdně. Vzhledem k velkému počtu zájemců o tento kurz, byl odbor nucen rozdělit kurz pro začátečníky na dva (pro studenty a dospělé zvlášť) a jeden byl určen pokročilým. Na kurzu bylo přihlášeno 55

⁵²³ *Hasanaginica* je lidová balada, která je významnou ukázkou sociálních a náboženských poměrů své doby a vztahu obou pohlaví; pojednává o zapuzení věrné manželky agou Hasanem, jejím sňatku s imotským soudcem a náhlé smrti z žalosti nad rozloučením s dětmi. Jejím dějištěm je dalmatsko-hercegovská hranice (město Imotski u Makarske) a účastníky Slované, kteří přešli k muslimské víře. O dramatizaci této balady se pokusilo několik autorů, jedním z nich byl také Milan Ogrizović (1877–1923), chorvatský básník, dramatik, prozaik a divadelní kritik, který mj. pracoval jako redaktor listu *Beogradske novine*, středoškolský profesor, učitel na herecké škole či dramaturg v chorvatském Národním divadle. Právě *Hasanaginica* (1910) je jeho nejznámějším dramatem. DOROVSKÝ, Ivan: *Dramatické umění jižních Slovanů. I. část (1918–1941)*. Brno 1995, s. 156.

⁵²⁴ Později ústředí moravskoostravskému odboru *Hasanaginicu* schválilo, ale pokud jde o texty, odvolává se na Národní divadlo v Praze.

⁵²⁵ V dopise se mluvilo o těchto podnikcích: Vítkovické horní a hutní těžířstvo, Báňská a hutní společnost, Severní dráha Ferdinandova, Dango & Dienethal, Mücke & Melder, Minerva továrna na šicí stroje (Opava). AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart. 1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁵²⁶ Tamtéž.

posluchačů, z toho 33 studentů s průměrnou návštěvností 75 %, resp. 83 %.⁵²⁷ Učitelem kurzů měl být původně jen Blahoslav Král,⁵²⁸ ale protože zájemců o kurz bylo hodně, nechal si jen kurzy začátečnické, kurz pokročilých vyučoval jednatel odboru Josef Nevřala, který srbochorvatštinu vystudoval na Vysoké škole obchodní. Účastníci kurzu se učili z *Učebnice jazyka srbochorvatského* (1919) Josefa M. Kadlece, vedle toho bylo učivo doplňováno vhodnými články z obecných a středoškolských čítanek, ke konci kurzu se četly noviny. Tyto první jazykové kurzy stály odbor 4 187 Kč.

První oslava 1. prosince proběhla ve spolkové místnosti odboru během schůze, které se zúčastnilo 70 členů odboru se svými rodinami. Během ní zazněla přednáška o významu tohoto dne, o důležitosti styků s Jihoslovany a přednáška R. Blažka, ředitele místní filiálky Legiobanky o *Vzniku a bojích srbské dobrovolnické divize v Dobrudži a účasti Čechoslováků v tomto vojenském útvaru*.⁵²⁹ Na programu byl také přednes jihoslovanských písní ostravským pěveckým kvartetem, hymny a recitace.⁵³⁰

8.3 Organizační vývoj moravskoostravského odboru

Informace týkající se organizačního rázu jsou v následujících letech jen kusé. Pokud jde o rok 1931, ze zprávy z 29. dubna 1931 o valné hromadě konané 16. března 1931 adresované Policejnímu ředitelství se dovídáme, že předsedou odboru se stal Václav Papoušek, prvním místopředsedou byl okresní hejtman František Studnář a druhým místopředsedou Jaroslav Havlíček. Odbor čítal 97 členů a na schůzi si předsevzal, že se bude snažit založit ostravské odbočky na Těšínsku a Hlučínsku (což se mu, jak později uvidíme, během následujících let částečně podařilo). Odbor se snažil o svoji propagaci všemi možnými způsoby, proto v říjnu 1931 oslovil ředitelství kina Kosmos a prosil o měsíční bezplatné promítání diapozitivů „*Učte se srbskochorvatsky*“, „*Navštěvujte kursy Československo-jihoslovanské ligy*“, „*Kursovne za 5*

⁵²⁷ Pokud jde o konkrétnější informace týkající se posluchačů kurzů, studenti byli z obchodní akademie a učitelského ústavu, složení v kurzu dospělých bylo zhruba následující: jeden advokátní koncipient, jedna profesorka, učitelé, úředníci (státní, bánští i bankovní) a jeden strojní zámečník.

⁵²⁸ Blahoslav Král byl odborný učitel měšťanské školy v Hrušově; ve spolkových zprávách je o jeho osobě uvedeno, že měl lektorskou zkoušku ze srbochorvatštiny na Karlově univerzitě v Praze (jeho zkoušejícím byl Adolf Černý). Za války pobýval tři roky v Srbsku, kde vyučoval na obecných školách v Bělehradě a Kragujevci. Po převratu vedl s úspěchem již čtyři kurzy srbochorvatštiny, z čehož tři na Masarykově vyšší škole lidové a jeden kurz sokolský před sokolským zájezdem do Bělehradu. Pravidelně navštěvoval Jugoslávii.

⁵²⁹ O přednášejícím bylo v zápisu schůze následující: „...*Přednášející vylíčil vznik a účast v bojích na rumunské frontě a označil přítomnost Čechoslováků v této formaci jako první kroky ku založení ligy.*“ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁵³⁰ Tamtéž.

měsíců pouze 10Kč“, „*Informace a přihlášky v kanceláři kina Kosmos*“. Dále také pravidelně posílal zprávy a informace do místního tisku, konkrétně do časopisů *Duch času*, *České slovo*, *Palcát*, *Slezská Ostrava*, *Ostravský kraj* a *Moravskoslezský deník*. Kromě propagační činnosti se moravskoostravský odbor v první roce svého trvání staral hlavně o rozšíření znalosti srbochorvatského jazyka a vzhledem k průměrné návštěvnosti 80 posluchačů otevřel tři kurzy – tři pro začátečníky a jeden pro pokročilé. Pokud jde o komunikaci s dalšími odbory, ta pravděpodobně existovala jen s olomouckým odborem a týkala se jen jediné věci – jeho předseda Bohuš Vybíral žádal moravskoostravský odbor o příspěvek na jihoslovanské mauzoleum, protože kvůli němu byl olomoucký odbor v dlužích. (Vzhledem k vysokým dlužným částkám můžeme předpokládat, že obdobné dopisy přišly všem odborům ligy). Avšak moravskoostravský odbor zaslal do Olomouce pouhých sto korun s odůvodněním, že byl sotva založen a sám má finanční potíže.⁵³¹ A právě nedostatek financí bylo to, co po celou dobu fungování Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě odbor poměrně brzdilo v jeho činnosti.⁵³²

V roce 1932 měl moravskoostravský odbor 94 členů. Oproti roku 1930 a 1931 byly z finančních důvodů v roce 1932 oficiálně zrušeny všechny kurzy srbochorvatského jazyka. Ostravský odbor v roce 1932 zavedl „konverzační večírky se zábavným programem“ – ty se konaly asi dvakrát měsíčně a jejich součástí byly většinou i zábavné přednášky. Před jejich vznikem bylo deklarováno, že jejich účelem bude cvičení se ve zdokonalování v srbochorvatském a slovinském jazyce, v kroužku by se mluvilo zásadně jen cizím jazykem. Byla to jedna z originálních aktivit, která si zachovala svoji oblíbenost a hrála výraznou roli ve fungování spolku až do jeho zániku. Tohoto roku odbor také získal darem od místopředsedy spolku Jaroslava Havlíčka skříň včetně vázaných knih v srbochorvatském jazyce.⁵³³ Ta dala základ moravskoostravské spolkové knihovně, která se v následujících letech rozšiřovala.

Od roku 1932 byla také podpořena spolupráce s několika subjekty: s místním česko-polským klubem, a to minimálně na té úrovni, že bylo usneseno vzájemné vysílání delegátů jednoho spolku do schůzí spolku druhého. Zmiňována je také spolupráce s Česko-ruskou jednotou v Moravské Ostravě. Komunikovat se snažila s moravskoostravskými i Jadranská stráž, která odboru roku 1932 nabídla možnosti jejích přednášek o jihoslovanské riviéře, případně

⁵³¹ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁵³² Tamtéž.

⁵³³ Tamtéž.

dalších, například o Splitu, Dubrovniku, Plitvických jezerech nebo Bosně). Filharmonické sdružení v Moravské Ostravě⁵³⁴ pozvalo 27. března členy odboru na symfonický koncert díla chorvatského skladatele Josipa Štolcera-Slavenského⁵³⁵ *Balkanofonie*. Rok 1932 byl pro odbor také rokem, kdy začal navazovat kontakty s Českým Těšínem, kde propagoval svoje aktivity, například prostřednictvím dvou přednášek pro veřejnost či na školách oslavami národního jihoslovanského svátku. Jako prostředník je zmiňován učitel Jaroslav Dostál.⁵³⁶

V roce 1933 byli do čela moravskoostravského odboru, čítajícího 94 členů, zvoleni následující funkcionáři: předseda odboru Václav Papoušek, první místopředseda Jaroslav Havlíček, druhý místopředseda František Studnář, jednatel prokurista Jaroslav Duras a pokladník vrchní účetní jámy Salm František Večeřa. V tomto roce odbor fungoval běžně – pokračoval v pravidelných schůzích a setkávání během konverzačních večírků, jejichž obsahem byla opět často nějaká přednáška, dále hostil několik zájezdů, pořádal některé kulturní akce, včetně oslavy 1. prosince. V roce 1933 se odbor také snažil o propagaci Jugoslávie, mj. také tím, že odeslal dopis známým ostravským kavárnám (Fénix, Elektra, Palace, Praha, Savoy a De l' Europe, Palace-hotel a Boccaccio bar) s dotazem, zda by bylo možné mezi časopisy, které jsou u nich k pořízení k dostání, přidat i některé ty jugoslávské. Odbor zmínil denní listy *Novosti*, *Jutarnji list* a týdenní obrázkový časopis *Svjet*. Tato výzva ale neměla dobrý ohlas – Boccaccio bar odepsal, že v jejich podniku o něco takového není poptávka, ostatní kavárny vůbec nereagovaly.⁵³⁷

V roce 1934 je předsednictvo odboru neměnné a jelo se v zajetých kolejích – odbor se staral o zájezdy z Jugoslávie i o zájezdy vysokoškolských studentů, otevřel znovu jazykové kurzy srbochorvatského jazyka – jak pro dospělé, tak pro studenty, rozšiřoval svoji knihovnu a pořádal několik kulturních akcí. Na konci tohoto roku byl pozván Vladimír Filkuka na místní

⁵³⁴ Tomuto filharmonickému sdružení předcházela činnost Orchesterálního sdružení ve Vítkovicích, které vzniklo 10. dubna 1923 z původního Hudebního kroužku ve Vítkovicích působícího od roku 1922. Jeho dirigentem byl pedagog a organizátor hudebního života Jan Pešat. Amatérské orchesterální sdružení (většinu jeho členů tvořili úředníci, studenti a dělníci) bylo prvním orchestrem v Ostravě, který provozoval pouze symfonickou hudbu. Vedle něj zde existoval orchestr Národního divadla moravskoslezského, jehož angažmá však bylo spojeno s ostravskou operou. Sdružení, jenž bylo později přejmenováno na Filharmonické sdružení ve Vítkovicích, v roce 1935 na Ostravskou filharmonii a roku 1951 na Orchesterální sdružení, koncertovalo i v době nacistické okupace. <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/tiskove-zpravy/historicke-kalendarium-1/archiv-historickeho-kalendaria/historicke-kalendarium-30> Cit. 1. 4. 2019

⁵³⁵ Josip Štolcer-Slavenski (1896–1955) byl chorvatský skladatel a mj. profesor na Hudební akademii v Bělehradě. Před válkou studoval konzervatoř v Budapešti, po válce v Praze. Je považován za jednoho z prvních skladatelů z Jugoslávie, který získal mezinárodní uznání. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59948> Cit. 20. 5. 2019

⁵³⁶ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁵³⁷ Tamtéž.

oslav 1. prosince – moravskoostravský odbor ho prosil, zda by bylo možné během oslav pronést přednášku o hospodářských poměrech v Jugoslávii. Tou měly odstartovat přípravné práce na ustanovení hospodářské sekce odboru v Moravské Ostravě. Vladimír Filkuka se ale omluvil, nedorazil a zakládání hospodářské sekce skončilo dřív, než začalo.

Hned na počátku roku 1935 se stala jedna významnější událost – moravskoostravský odbor založil informační kancelář, ve které podával informace o cestování do Jugoslávie, tato kancelář byla v letních měsících otevřena každou středu v odpoledních hodinách v Národním domě a věnovali se jí Jaroslav Bláha a Jaroslav Jakubička. V tomto roce se odbor opět scházel v klubovní místnosti v Národním domě, kde byla i jeho spolková knihovna – ta čítala v roce 1935 108 vázaných knih, čtyři brožované – během roku bylo půjčeno 27 knih, většina z nich byla půjčována za účelem studia či četby v rámci konverzačních kroužků. Funkcionáři odboru se nezměnili, jen se své funkce vzdal pokladník František Večeřa, kterého nahradila Heřma Toflová. Na konci roku měl odbor 93 členů.⁵³⁸ Odbor i v tomto roce hojně využíval svého zpravodajství v místním tisku a rozhlasu, takže například 8. října poslal dopis do rozhlasu a prosil o hlášení s následujícími informacemi: „*Prvního výročí marseillského atentátu bude vzpomenu to ve středu smuteční panychidou za tragicky zesnulého jihoslovanského krále Alexandra I. Sjednotitele. Panychidu pořádá Československo-jihoslovanská liga společně s Česko-ruskou jednotou ve středu 9. října v 19. hod. v čsl. Chrámu na Sokolské třídě v Moravské Ostravě. Panychidy zúčastní se zástupci úřadů, Svaz čsl. důstojnictva, sokolstvo a legionáři.*“⁵³⁹

Roku 1936, se odbor v Moravské Ostravě, čítající 83 členů, zúčastnil založení dvou spolků, jež mu byly ideově blízké, a to Jednoty slovanských žen, odbočky v Moravské Ostravě⁵⁴⁰ a Spolku bývalých námořníků a účastníků národního odboje na Jadranu.

⁵³⁸ BERINGER, Antonín: Činnost Československo-jihoslovanské ligy v roce 1935. Odbor v Moravské Ostravě. *ČJR VI*, 1936, s. 29.

⁵³⁹ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁵⁴⁰ Spolek jednota slovanských žen v Moravské Ostravě se ustavil po přednášce zakladatelky Jednoty Bohumily Smolařové-Čapkové z Prahy, kterou měla 15. března 1936 v Národním domě na téma *O slovanské vzájemnosti*. Byla pozvána předsedkyní dámského odboru ve Slezské Ostravě Annou Petákovou (ta se také stala předsedkyní ostravské pobočky Jednoty slovanských žen) a přednáška měla ohlas u členů Matice osvěty lidové, Sokola i dalších spolků. Přednášející vyložila přítomným program a účel spolku. Ustavující valná schůze se konala 11. května 1936. *Přípravný komitét Jednoty Slovanských žen v Ostravě*. *Věstník Jednoty slovanských žen*, roč. IV., č. 2, 30. dubna 1936, s. 12. Ze stanov se lze dočíst, že: „*Jednota slovanských žen spolupracuje s mnoha spolky, rozvětvena jest v Československu v Čechách, na Moravě, Slezsku, Slovensku a v Podkarpatské Rusi a v slovanském zahraničí má cíl, široce rozvětvená střediska... Jednota slovanských žen od r. 1929, starajíc se o to, aby nejen ve vědeckých ústavech, společnostech a mezi nadšenými jednotlivci, ale přímo v jádře lidu zakotvil správný názor na ideu všeslovanskou, na skutečné poměry mezoslovanské a na význam Slovanstva jako celku, který by všechny slovanské větve spojoval, ponechávaje každé samostatnost vývoje. Účelem JSŽ jest: sblížení všech větších slovanských na podkladě společné a vzájemné práce kulturní, hospodářské a sociální, aby zachována byla svéráznost slovanské kultury a síla slovanské rasy.*“ Zemský archiv Opava, Krajský národní výbor v Ostravě, kart. Č. 521. *Jednota slovanských žen, Moravská Ostrava, Stanovy Jednoty slovanských žen*. Spolek se tedy snažil propagovat slovanskou

Jako v minulém roce, i v roce 1936 se členové odboru s výborem, průměrně asi 12 jednotlivců, každých 14 dní v klubovní dvoraně Národního domu scházeli v rámci konverzačních kroužků, které byly vedeny v srbochorvatském jazyce. Odbor, společně s Masarykovou vyšší lidovou školou, pořádal kurzy srbochorvatského jazyka pro veřejnost, které vyučoval František Falta, ve studentských kroužcích pak Jaroslav Bláha. Počet účastníků byl asi 11 posluchačů. Odbor v letních měsících nadále zdarma podával informace o zájezdech do Jugoslávie (především Jaroslav Bláha a Jaroslav Jakubička).

Roku 1937 měl odbor 81 členů a knihovna odboru v tomto roce čítala asi 210 svazků, ale jelikož v jednom svazku byly často vázány dvě i tři knihy, byl počet knih v knihovně skoro trojnásobný. K půjčování knih docházelo ve dnech, kdy probíhaly konverzační kroužky, jejichž vedoucím byl Jaroslav Bláha. O obsahu přednášek v rámci konverzačních kroužků, jejich návštěvnosti a přednášejícím se můžeme dozvědět z následující tabulky.⁵⁴¹

přednášející	Téma	přítomných
Bláha	<i>Kako sam proživio Silvestrovo</i>	19
Vrtikapa	<i>O vinu</i>	12
Schwarzová	<i>Jajce</i>	15
Chromčáková	<i>Novi Sad</i>	24
Bláha	<i>Što sam proživio u Albaniji</i>	13
Botunkov	<i>O Ohridu</i>	21
Falta	<i>Zpráva o zájezdu prezidenta Beneše do Bělehradu</i>	25
Falta	<i>Společenské hry</i>	28
Veselská	<i>Varna</i>	22
Bláha	<i>Što sam proživio za vrijeme rata</i>	24
Knýblová	<i>O Lizstovi</i>	20

kulturu a vzájemnost, měl působit na výchovu mládeže pro národní uvědomění. Mj. byl ve styku s Jednotou českých dam ve Spojených státech. Členkou se mohla stát jen „slovanská“ žena od 18 let, a to pouze po doporučení již dvou stálých členek. Místní pobočky (které byly například v Brně, Bratislavě, Kralupech nad Vltavou, Trenčíně, Košicích nebo Užhorodě) mohly být ustanoveny v minimálním počtu patnácti členek.

⁵⁴¹ SAO, AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o konverzačních kroužcích Československo-jihoslovanské lig, odboru v Moravské Ostravě v roce 1937.*

Odbor v Moravské Ostravě pořádal v Domě umění 13. května 1937 koncert, na němž se se svými příznivci a přáteli rozloučil Mario Gjuraneč.⁵⁴² Dle spolkových zpráv byl v místním divadle angažován jen jednu sezonu, avšak za tu dobu si získal řadu přátel. Na tomto koncertě, kde ho doprovázel klavírista Jiří Singer,⁵⁴³ vynikly skladby od Jakova Gotovce,⁵⁴⁴ vrcholem pak byly italské árie.⁵⁴⁵

Dne 9. září moravskoostravský odbor uspořádal oslavu 14. narozenin krále Petra II., a to v zasedací síni Nové radnice. Účastnili se jí členové odboru, vojenští hodnostáři, zástupci města, zástupci veřejných úřadů, spolků a korporací a veřejnost. O hudební program se postaralo Sokolské pěvecké sdružení a pěvecký spolek Záboj⁵⁴⁶ a odbor představil nového honorárního jihoslovanského konzula Jaroslava Havlíčka.⁵⁴⁷

V informační kanceláři se v roce 1937 úřadovalo každý čtvrtek od druhé poloviny dubna do konce června. Po celou tuhle dobu však do kanceláře nepřišel ani jeden zájemce, i přesto, že kancelář byla dobře vybavena prospekty i vším potřebným. Samotný odbor si nezáměrem vysvětloval tím, že mnozí o informační kanceláři vůbec nevěděli, jiní, že si informace o cestování do

⁵⁴² Mario Gjuraneč (1907–2004) se učil zpěvu v Záhřebu u Ivana Arnolda, později v Praze u Fernanda Carpija. Větší operní role začal hrát od roku 1925, a to v záhřebském Národním divadle, ale za počátek jeho profesionální pěvecké kariéry je považován rok 1935. V roce 1936 odešel do Vídně a pak dostal stále angažmá právě v Moravskoslezském divadle v Moravské Ostravě, kde se rychle naučil česky. Obdivován byl za svůj veliký operní repertoár v chorvatském a italském jazyce. Po návratu do Záhřebu hostoval ještě v Bratislavě a Praze, během druhé světové války působil v Německu jako umělec na volné noze a po ní ve Splitu či Sarajevu. Za svoji kariéru hrál více než 30 rolí a měl více než 500 koncertních vystoupení. <http://opera.hr/index.php?p=article&id=125> Cit. 1. 4. 2019

⁵⁴³ Jiří Singer (1906–1980) byl dirigent, skladatel a klavírista. V letech 1924–1926 studoval klavír a kompozici na pražské konzervatoři. V letech 1926–1930 byl operním dirigentem v Novém německém divadle v Praze, pak odešel do hamburské Státní opery. V roce 1934 se vrátil do Československa, kde ho Jaroslav Vogel angažoval jako kapelníka opery Národního divadla moravskoslezského. V Ostravě se mj. uplatňoval také jako klavírista–doprovazeč zdejších umělců v rozhlase i na koncertech Spolku pro komorní hudbu i jako dirigent abonentních symfonických koncertů. Za dramatických okolností uprchl z Ostravy před gestapem (přímo po operetním představení) i s manželkou Anežkou Nacherovou do Palestiny. Byl jedním ze zakladatelů Lidové opery v Izraeli (1940) a po vzniku izraelské Národní opery v roce 1947 se stal jejím stálým dirigentem. Od té doby také často hostoval u symfonických orchestrů v západní Evropě a dirigoval v předních evropských operních domech. Jeho nejvýznamnější skladby jsou např. *Sinfonietta pro orchestr* (1950), dvě svity pro orchestr (1957, 1960) a *Concertino pro klavír a orchestr* (1965). Bohatá byla i jeho další tvorba, zejména skladby vokální a klavírní. http://www.cesky-hudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictinary&task=record.record_detail&id=1004432 Cit. 1. 4. 2019

⁵⁴⁴ Jakov Gotovac (1895–1982) byl chorvatský operní dirigent a skladatel vážné hudby. Nejdříve studoval práva, od roku 1920 se ale věnoval psaní hudby (ve Vídni). Od roku 1923 žil v Záhřebu, kde až do své smrti pokračoval ve své práci jako skladatel a dirigent. Vedl pěvecké společnosti Mladost, Mladost-Balkan a Jug. Byl akademikem a členem chorvatského Národního divadla (HNK). Jeho nejznámějším dílem je opera *Ero tohoto světa* (*Ero 's onoga svijeta*), s níž vystupoval téměř na všech kontinentech a byla přeložena do devíti jazyků.

⁵⁴⁵ Mario Gjuraneč se rozloučil. *ČJR VII*, 1937, s. 65–66.

⁵⁴⁶ Pěvecký spolek Záboj, který nese jméno bájných hrdinů z Rukopisu královédvorského, je nejstarším spolkem v Pelhřimově. Od té doby se v jeho řadách vystřídaly stovky nadšenců a také 25 dirigentů. <http://www.zabojpelhrimov.estranky.cz/> Cit. 1. 4. 2019

⁵⁴⁷ Oslavy narozenin J. V. krále Petra II. Odbor v Moravské Ostravě. *ČJR VII*, 1937, s. 172.

Jugoslávie zjistili u Čedoku,⁵⁴⁸ u Obce bývalých námořníků (kteří se snad i pokoušeli vypravit jeden zájezd k moři), či u odbočky Svazu důstojnictva.⁵⁴⁹ Odbor se také nadále snažil o maximální informování československé veřejnosti o kulturním dění v Jugoslávii, proto byly, přičiněním tehdejšího tajemníka odboru Milana Rusínského, do programu místního rozhlasu zařazeny pravidelné měsíční relace, které podávaly literární, kulturní, hospodářské informace z Jugoslávie.⁵⁵⁰

Za zmínku také stojí to, že v březnu 1937 došel předsedovi Václavu Papouškovi „tajný“ dopis. Z archivu není zřejmé, kdo je jeho autorem (nechtěl ani použít spolkovou hlavičku), avšak jasné bylo jeho poselství. Autor dopisu Papouška žádal, aby rezignoval. Situace, která docela možná panovala i v jiných odborech je prostá – činnost odboru upadala, členstvo stárlo a lidé hledali nové impulzy a možnosti, jak odbor zachránit a znovu nastartovat. „*Se sto procentní jistotou očekávaný předpoklad, že dosavadní funkci na příště nepřijmete, se nesplnil. S tím nikdo nepočítal, a proto mezi členy výboru, počítajícími s Vaší resignací, o níž jste se sice v soukromých hovorech, avšak opětovně, zmínil, nastalo nedorozumění, způsobené překvapením. Nezazlívejte prosím členům výboru jejich jednání a vžijte se zcela lidsky do jejich stanoviska.*“⁵⁵¹ V dopise jsou dále popisovány kladné vlastnosti stávajícího předsedy, úcta, kterou členové výboru k Václavu Papouškovi chovali, a z toho důvodu prý nikdo z nich nedokázal otevřeně na schůzi říci, že se s ním již nepočítá a že byla sestavena nová kandidátka s novým předsedou. „*Na druhé straně však jsou členové výboru po většině opravdovými „fanoušky! A rmoutí je proto, že spolek nezadržitelně upadá. Jedinou záchranu vidí v omlazení spolku, o kterém se už velmi dlouho na schůzích mluví. Vědí ale, že omlazení není možné, nezačne-li se od hlavy.*“ Autor prosil, aby to neměl Václav Papoušek všem za zlé, že přece jen všichni doufali, že se funkce zřekne ze své vlastní vůle, ale že všichni prostě měli tendenci udělat vše pro záchranu spolku. Autor dopisu také uvedl, že tím, že by nedošlo k omlazení, by ostatní členové mohli mít pocit, že se neudělalo maximum, a tím by mohly vzniknout špatné nálady a opadnout chuť k práci, proto prosil, aby Papoušek přenechal své místo mladším.⁵⁵²

⁵⁴⁸ Byl to právě Čedok, který světu otevřel do té doby neznámé a nepřístupné pobřeží Jadranu. V roce 1936 dokonce zavedl tzv. jadranské vlaky, které zprostředkovávaly hromadné jízdy turistů směrem na Jadran a jejichž nespornou výhodou byla samozřejmě cena. Jadranské vlaky. *ČJR VII*, 1937, s. 165.

⁵⁴⁹ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o činnosti Informační kanceláře Československo-jihoslovenské ligy, odboru v Moravské Ostravě v roce 1937.*

⁵⁵⁰ Například v měsíci lednu Vilém Nezbeda pojednal o srbochorvatské básnické moderně, v rámci relace recitovala ukázkou členka Moravskoslezského divadla Táňa Hodanová. V měsíci březnu to pak byla Nezbedova přednáška o jihoslovenské národní epice. Moravskoostravský rozhlas. *ČJR VII*, 1937, s. 64–65.

⁵⁵¹ AMO, AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). Neznámý dopis z roku 1937.

⁵⁵² Tamtéž.

Možná i díky výše uvedenému dopisu se tak stalo, že roku 1938 z Moravské Ostravy odešel do Prahy spoluzakladatel místního odboru, jeho předseda a čestný člen Václav Papoušek a nahradil ho dosavadní první místopředseda Jaroslav Havlíček. Při té příležitosti byl v hotelu Moravia uspořádán večírek na rozloučenou s uměleckým pořadem. Ve stejném roce odešel také druhý místopředseda František Falta, který měl v plánu nadále pokračovat ve své činnosti v brněnském odboru Československo-jihoslovanské ligy. Pokud jde o akce konané v tomto roce, i v Moravské Ostravě se samozřejmě vývoj politických událostí v Československu podepsal na fungování odboru. Činnost nebyla tak bohatá a rozsáhlá, ale i přesto odbor několik akcí, kromě oslav jihoslovanského svátku, uskutečnil – například 21. února se konala přednáška J. Šormy na téma „*Náš slovanský Jadran od Sušaku do Kotoru*“. Odbor nadále pokračoval se svými konverzačními večírky, které se konaly v klubovní místnosti každý druhý čtvrtek a také pokračovala, pod vedením učitele Jaroslava Bláhy, činnost studentského kroužku a kurzy srbochorvatského jazyka. Moravskou Ostravu v roce 1938 navštívily následující výpravy z Jugoslávie: jihoslovanští studenti z Prahy (14.–17. února), členové ligy na Horním Jadranu (4. a 5. března), v dubnu další výprava jihoslovanských studentů z Prahy. V roce 1938 měl odbor 92 členů.⁵⁵³

I po březnu 1939 moravskoostravský odbor omezeně fungoval, ale už na základě nových zákonných podmínek. O této činnosti se však už nedochovaly žádné záznamy. Stejně jako je tomu i u jiných odborů, i tento ukončil svoji činnost se zánikem ústředí Československo-jihoslovanské ligy 5. dubna 1941.

8.4 Z činnosti moravskoostravského odboru

8.4.1 Jazykové kurzy srbochorvatštiny

Jak již bylo zmíněno výše, první jazykové kurzy se konaly ve školním roce 1930/1931 a byly vyučovány v obchodní akademii dvakrát týdně. Vzhledem k velkému počtu zájemců o tento kurz, byl odbor nucen rozdělit kurz pro začátečníky na dva (pro studenty a dospělé zvlášť) a jeden byl určen pokročilým. Na kurz bylo přihlášeno 55 posluchačů, z toho 33 studentů.⁵⁵⁴ Kurzy místní odbor stály 4 187 Kč.

⁵⁵³ Činnost odborů Československo-jihoslovanské ligy v roce 1938. Liga v Moravské Ostravě. *ČJR IX*, 1939, s. 66.

⁵⁵⁴ Ve zprávě odboru z 20. května 1931 se uvádí, že na konci kurzu se dva posluchači rozhodli udělat závěrečné zkoušky vypsane oběžníkem č. 7. Jedním posluchačem byl začátečník Karel Drozd, druhým pokročilý František Večera, toho času pokladník místního odboru. Ten už byl absolventem kurzu jiného, pořádaného sokolskou župou

Hned po ukončení těchto kurzů moravskoostravský odbor s předstihem psal ústředí ligy, že na příští školní rok by potřeboval na jazykové kurzy částku 5 050 Kč, protože očekával asi 90 posluchačů, kteří by byli rozděleni do tří oddělení (z toho pokročilých by bylo deset). Dopředu upozorňoval, že pokud by ústředí nemohlo kurzy financovat, nemohou se vůbec uskutečnit. To se v následujícím školním roce také stalo – z dopisu vyučujícího kurzů Blahoslava Krále Václavu Papouškovi se dočítáme, že kurzy byly z finančních důvodů z ústředí ligy financovány jen z poloviny a „...z té příčiny – a poučen smutnou zkušeností z loňského roku, nemám v úmyslu vésti letos tyto kursy. Oznamuji Ti to předem, aby se předešlo jakýmkoliv nedorozuměním, neboť honorář 10 Kč za 1 hod. při skupinovém vyučování je pro mě nepřijatelný.“⁵⁵⁵

Oproti roku 1930 a 1931 tak byly z finančních důvodů v roce 1932 oficiálně zrušeny všechny kurzy srbochorvatského jazyka – s příspěvky, které odbor k tomuto účelu dostával od ústředí a měl je slíbené už od října minulého roku, už nemohl počítat – ústředí ligy do místního odboru sice napsalo, že u nich má částku 7 387 Kč, ale zároveň prosilo, aby odbor počkal, protože ostatní odbory jim dluží asi 20 000 Kč a státní subvence doposud nebyly vůbec vyplaceny – jenže moravskoostravský odbor čekat nemohl, měl řadu pohledávek k zaplacení a už z loňského roku měl půjčku od banky, aby vůbec mohl kurzy pořádat. Proto byl nucen, i přes velký seznam zájemců, který už tou dobou odbor měl, kurzy zrušit. (Kromě tradičních zainteresovaných posluchačů měl být jeden kurz organizován výhradně pro sokoly vzhledem k blížící se mu všesokolskému sletu).⁵⁵⁶

I přesto se odbor nechtěl této aktivity, zdůrazňované ve stanovách jako jedné z hlavních, vzdát, a zavedl alespoň večerní kurzy srbochorvatštiny pro studenty, které plně hradil sám odbor ze svých vlastních zdrojů. Tyto kurzy, pod vedením odborného učitele Jaroslava Bláhy, probíhaly v zimních měsících a pro členy spolku byly zdarma.⁵⁵⁷ Zajímavostí může být to, že v oficiálních zprávě o činnosti, uveřejněné ve spolkovém časopise, je uvedeno, že odbor pravidelné jazykové kurzy pro začátečníky i pokročilé organizoval, a navíc se jich zúčastňoval poměrně vysoký počet posluchačů – 100.⁵⁵⁸ Ve spolkovém časopise se o zrušení veřejných kurzů psalo až od roku 1933.

moravsko-slezskou pro účastníky zájezdu sokolského sletu do Bělehradu, pobýval čtyři týdny v Jugoslávii a díky udělení stipendia, ke kterému se odbor přimlouval, by dle jejich slov získal zdatného pracovníka v odboru.

⁵⁵⁵ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Dopis Blahoslava Krále Václavu Papouškovi ze dne 12. listopadu 1931.*

⁵⁵⁶ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁵⁵⁷ Tamtéž. *Jednatelská zpráva Československo-jihoslovanské Ligy, odboru v Moravské Ostravě za rok 1933.*

⁵⁵⁸ Činnost Československo-jihoslovanské ligy a jejích odborů v roce 1932. Moravskoostravský odbor. *ČJR III*, 1933, s. 247.

V roce 1934 se situace očividně poněkud zlepšila. Kromě jazykových kurzů studentského kroužku místního odboru (o němž bude ještě řeč), mj. ostravští uspořádali další dva kurzy – ty byly určeny studentům a dospělým. Kurz pro dospělé (celkem 30 vyučovacích hodin) byl zahájen 17. října 1934 v obchodní akademii pro 17 přihlášených posluchačů. Počet se v průběhu dále měnil – při zakončení kurzu 20. března měl kurz 14 účastníků.⁵⁵⁹ Kurzy pro studenty byly zahájeny 14. listopadu 1934 v místnostech obchodní akademie. Přihlásilo se 24 studentů, na konci kurzu, v dubnu 1935, měl 15 účastníků.⁵⁶⁰

V ostravském archivu se také dochovaly přesné záznamy o účastnících a učivu jazykového kurzu, který se ve školním roce 1934/1935 konal v obchodní akademii. V nich jsou mj. zaznamenány jména posluchačů, včetně jejich adresy a docházky. Pokud jde o učivo, záznam vyučujícího vypadal pro ukázkou následovně: například 5. prosince se probíralo skloňování podstatného jména „ljudi“ a podstatných jmen rodu ženského, dále se vypravoval stručný obsah dosud probraných článků a četly se některé básně a písně, které se následně analyzovaly.

V roce 1936, jak již bylo zmíněno výše, odbor pořádal kurzy srbochorvatského jazyka pro veřejnost, které vyučoval František Falta, společně s Masarykovou vyšší lidovou školou. Ve studentských kroužcích pak vyučoval Jaroslav Bláha. Počet účastníků byl asi 11 posluchačů. Informace o kurzech z jiných let se nedochovaly.

8.4.2 Studentský kroužek odboru

Ve *Věstníku Ministerstva školství a národní osvěty* vyšla roku 1933 vyhláška „*Studentské kroužky pro pěstování československo-jihoslovenské vzájemnosti*“. V ní se informuje o tom, že Československo-jihoslovenská liga oznámila, že některé její odbory (Hradec Králové, Kolín, Košice, Olomouc, Benešov, Bratislava, Brno, České Budějovice, Pardubice, Plzeň, Praha, Přerov, Příbram, Tábor a Užhorod) jsou ochotny využít svých odborných znalostí a zkušeností v rámci vzdělávání žáků na středních a odborných školách, na kterých by byl zájem o pěstování

⁵⁵⁹ Návštěvnost v jednotlivých měsících byla následující: říjen 91 %, listopad 88 %, prosinec 76 %, leden 72 %, únor 51 % a březen 80 % - průměrná návštěvnost byla 73 %. AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o jazykových kurzech pro dospělé a pro studenstvo, pořádaným Československo-jihoslovenskou ligou, odborem v Moravské Ostravě.*

⁵⁶⁰ Návštěvnost v jednotlivých měsících byla následující: listopad 92 %, prosinec 90 %, leden 81 %, únor 7 %, březen 54 %, duben 54 %, tj. průměrná návštěvnost byla 75 %. Tamtéž.

československo-jihoslovanské vzájemnosti po jazyce kulturní, turistické a především jazykové.⁵⁶¹ Mezi tyto odbory se zařadila také Moravská Ostrava (a na Moravě ještě Brno a Přerov). V praxi šlo o to, že tyto odbory informovaly ředitelství různých středních, obchodních, průmyslových a jiných odborných škol a učitelské ústavy o možnosti vzdělávání v této oblasti, s tím, že tam, kde o to žáci projevili zájem, by mohly být vybudovány studentské kroužky (buď samostatné pro tu danou školu, nebo spojené z několika škol v daném městě) pro pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti, které by spolupracovaly s místními odbory.⁵⁶²

Na tyto výzvy jako první zareagovali studenti Státního československého reálného gymnázia v Českém Těšíně a 2. května 1933 tak do kanceláře místního odboru přišel od profesora Jaroslava Šabaty dopis, ve kterém informoval: „*Poněvadž hodláme založiti studentský kroužek pro pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti, prosím o laskavé sdělení, zda by byl váš odbor ochoten nám přispěti, jakým způsobem a jak by bylo možno pracovati v součinnosti s vaším odborem.*“ Zároveň pak ještě dodal, že zájem mají také žákyně nižších ročníků (V.–VIII.) a ptal se, zda by i ony mohly být případně přijaty.

Na to moravskoostravský odbor odpověděl tak, že zaslal 26. května 1933 dopisy, adresované minimálně těmto místním školám – ředitelství Státního gymnázia a ředitelství Československé státní reálky, a také Jaroslavu Šabatovi z Českého Těšína, a to ve znění: „...*Československo-jihoslovanská liga, odbor v Moravské Ostravě počínaje školním rokem 1933/34 zřídí při Čsl. Obchodní akademii v Mor. Ostravě „Studentský odbor Československo-jihoslovanské ligy“, jehož hlavním účelem bude naučiti se jihoslovansky a navázati přátelskou korespondenci se studentstvem v Jihoslávii.*“⁵⁶³ Odbor také adresáty prosil, aby ihned počátkem školního roku sdělili, kolik žáků a z které školy vstoupí do kroužku.

Tak se tedy stalo, že 27. ledna 1934 byl ustanoven Studentský odbor Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě při Obchodní akademii, a to za účasti studentů a studentek z Reálného gymnázia ze Slezské Ostravy, České vyšší reálky a Obchodní akademie v Moravské Ostravě. Toto uskupení mělo svůj vlastní výbor a asi 27 členů. V jednatelské zprávě za rok 1934 se lze dočíst o tom, jak se studentský kroužek snažil vyvíjet nějakou činnost, avšak, navzdory oficiálním vzkazům z ústředí všem odborům, které podporovaly a vyzývaly ostatní

⁵⁶¹ Tato situace byla mj. výsledkem akce, podepřené v olomouckých usneseních, jejímž cílem bylo mít možnost dosáhnout vlivu na středoškoláky. Na začátku roku je tak podepsáno ono úřední povolení, aby byly na středních školách zřizovány právě jihoslovanské kroužky, které spadají do kompetence Československo-jihoslovanské ligy, která si od akce slibuje, že získá nové, mladé, angažované členstvo, kterého má do této doby nedostatek.

⁵⁶² Československé studentstvo a vzájemnost s Jihoslovany. Úřední vyhláška. *ČJR III*, 1933, s. 158.

⁵⁶³ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

k činnosti mladých, chyběla mu podpora právě z ústředí, které vůbec nereagovalo na korespondenci a zbrzděovalo tak práci v kroužku v Moravské Ostravě.⁵⁶⁴

Kroužek po smrti krále Alexandra I. uspořádal 18. října 1934 velkou tryznu v kině Central (resp. dvě – jednu v dopoledních hodinách pro studenty školy, večer druhou pro veřejnost), při které účinkovali studenti gymnázia.⁵⁶⁵

Na oslavu 1. prosince si kroužek připravil akademii, v rámci níž vystoupil se svou přednáškou *Slovanský Jadran* Bohuš Vybíral. Ta se pro zájem opakovala dokonce třikrát – pro obecnou a měšťanskou školu, pro gymnázium, a nakonec večer v sále Slezského domu pro širokou veřejnost. Díky intervenci studentského kroužku byl do programu kina Central zařazen kulturní film o Jugoslávii s názvem *Pod jihoslovanským nebem* (Pod jugoslaveniskim nebom)⁵⁶⁶ který se promítal také pro školy v Českém Těšíně.

Studenti kroužku, jak sami zdůrazňovali, považovali za jeden z nejdůležitějších činitelů pro sblížení dvou národů jazyk, proto se výbor Československo-jihoslovanské ligy odborů v Moravské Ostravě na schůzi už 18. ledna 1934 usnesl, že bude pořádat kurzy srbochorvatského jazyka právě pro členy studentského kroužku, které vedl učitel Jaroslav Bláha. Ty byly zahájeny 9. února za účasti 31 přihlášených členů a probíhaly jednou týdně hodinu a půl. Samozřejmě, že nastala situace, že někteří přihlášení přestali během trvání kurzu chodit – především v měsíci dubnu, kdy se studenti museli připravovat na maturitní zkoušky; i z toho důvodu byly kurzy ukončeny o měsíc dříve, než bylo původně zamýšleno, a to 27. dubna. Vyučovacích hodin tedy bylo nakonec celkem 11.⁵⁶⁷

Ze zprávy o jazykovém kurzu tohoto studentského kroužku ve školním roce 1934/1935 se lze dozvědět informace o celkové návštěvnosti kurzu v jednotlivých měsících:

měsíc	Počet posluchačů	Počet účastníků max./min.
únor	31	24/22
březen	24	19/12
duben	19	11/7

⁵⁶⁴ Tamtéž. *Jednatelská zpráva za rok 1934–1935*.

⁵⁶⁵ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Jednatelská zpráva za rok 1934–1935*.

⁵⁶⁶ Film *Pod jugoslaveniskim nebem* z roku 1934 je prvním jugoslávským zvukovým filmem. Jeho autorem je Miodrag Mika Djordjević. Jde o celovečerní dokumentární „vzdělávací“ film, složený ze série filmových medailonů představujících především krásu přírody v celé Jugoslávii. Pro podporu propagace Jugoslávie byl tento dokumentární snímek promítán v Československu a Francii.

⁵⁶⁷ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o jazykovém kurzu 1934/1935*.

Pokud jde o obsah kurzu, v jednotlivých hodinách bylo vyučováno základům gramatiky, čemuž bylo zpravidla věnováno 20 minut. Zbytek času byl využit jednak četbou kratších článků a vypravováním stručného obsahu, jednak kratšími rozhovory v srbochorvatštině – při nich se především řešila správná výslovnost a přízvuk. V posledních hodinách, kdy se slovní zásoba účastníků rozšiřovala, se vyučování zpestřovalo nějakou společenskou hrou.⁵⁶⁸ Obecně se dá říci, že hlavním cílem kurzu bylo, aby se každý dokázal srbochorvatsky dorozumět při návštěvě Jugoslávie; aby si posluchači osvojili co nejvíce slovní zásobu, mluvnice byla probírána jen pokud to bylo nezbytně nutné pro tvoření vět. Kromě čtení a převypravování různých textů byla součástí i četba z jihoslovanského básnictví (i s pojednáním o autorovi). Součástí byly i krátké diktáty, prostřednictvím kterých se zjišťovalo, jak daleko účastníci pokročili ve správném psaní mluveného slova.

Zmíníme-li se o struktuře posluchačů, z dospělých účastníků bylo sedm členů ligy a ze studentů byli z učitelského ústavu čtyři, z reálného gymnázia dva, ze státního gymnázia dva, z obchodní akademie pět, z obchodní školy dva.⁵⁶⁹ Informace z dalších let se nedochovaly.

8.4.3 Přednášková činnost

Řada přednášek organizovaných odborem ligy v Moravské Ostravě se konala během pravidelných schůzí, konverzačních večírků nebo v rámci oslav 1. prosince. Následující přednášky se konaly mimo výše zmíněné události:

datum	Jméno přednášejícího	Název přednášky
16. dubna 1931	Ján Krob ⁵⁷⁰	<i>Revolúcia Slovákov roku 1848</i>
13. února 1932	Jaroslav Havlíček	<i>O jadranském lázeňském městě Novi-Vinodol</i>
11. listopadu 1932	Ljudevit Pivko	<i>Můj pokus zničit rakouskou frontu u Carzana</i>
14. ledna 1935	A. Lejačić	<i>O jižním Srbsku</i>

⁵⁶⁸ Tamtéž.

⁵⁶⁹ Jmenovitě se tohoto kurzu zúčastnili Dvořáková, Pavlasová, Jakubičková, Mozga, Tobičková, Bejčková, Horáková, Chromčáková, Zahradníková, Toflová, Vondráček, Kochová, Pečenková, Vondráčková, Hrobílek, Krupová, Mruzek, Homová, Dyčka, Tošenovský, Grussman, Mokroš, Schlangerová, Sochorek, Terek, Vavrečková, Winkler, Burda, Čermík.

⁵⁷⁰ Ján Krob byl obvodní ředitel státní policie v Novém Bohumíně.

podzim 1935	L. Košťálek	<i>Vzpomínka na ústup srbských vojsk Albánií</i>
15. března 1936	Smolařová-Čapková	<i>Slovanská vzájemnost</i>
květen 1936	Dragutin Jureković	<i>Jugoslávie a Záhřeb</i>
6. prosince 1936	Dragutin Prohaska	<i>Moderní jihoslovanská literatura</i>
21. února 1938	J. Šorma	<i>Náš slovanský Jadran od Sušku do Kotoru</i>

8.4.4 Zájezdy

V roce 1932 byla jednou z největších kulturní akcí moravskoostravského odboru návštěva pěveckého sdružení Trboveljski slavček, založeného Augustem Šuligojem.⁵⁷¹ Tento dětský jugoslávský sbor pořádal zájezd se svým vystoupením po celém Československu. Odbor se na návštěvu dětí chtěl připravit, proto ještě před jejich příjezdem proběhla přednáška o jejich domovině a zvycích. Zajímavostí snad může být i skutečnost, že člen ostravského odboru Jureković se celé dva měsíce staral o nemocné děti z tohoto sboru.⁵⁷²

Dne 11. listopadu 1932 Moravskou Ostravu navštívil Ljudevit Pivko, který v Domě umění před členy odboru i členy dalších spolků pronesl přednášku na téma *Můj pokus zničit rakouskou frontu u Carzana*. Odbor se během roku také staral o zájezd jihoslovanských vysokoškolačů z Brna. V roce 1934 moravskoostravský odbor navštívil zájezd Jihoslovansko-československé ligy z Crikvenice,⁵⁷³ šéf tiskové kanceláře z Bělehradu a místostarosta Bělehradu, dále šestičlenné sokolské uskupení z Jugoslávie, opět poslanec Ljudevit Pivko, který v Moravské Ostravě přednášel (*O jihoslovanském dobrovolnickém hnutí* 12. listopadu 1934 v Domě umění), dále exkurze akademického spolku Jugoslavijska z Brna, asi 15 studentů, pro které odbor

⁵⁷¹ August(in) Šuligoj (1900–1984) se narodil v Julském Benátsku, dnešní Itálii. Roku 1920 vystudoval učitelský ústav v Gorici a vedl pedagogickou praxi mezi Slovinci v Itálii, kde měl na starost různé pěvecké sbory a mj. i pěvecký sbor mládeže rodičů lesníků. Pod nátlakem italských úřadů musel odejít do Jugoslávie, kde byl přijat do státní služby v hornickém městě Trbovlje. Kromě svých pracovních povinností se ale věnoval vokální hudbě a pracoval jako vedoucí či jako člen u různých pěveckých uskupení, např. pěveckého sboru učitelů v Lublani, kde pod vedením profesora Srečka Kumarja získal řadu zkušeností. Během své studijní cesty roku 1929 do Vídně a zájezdu do Prahy v roce 1930 ho nadchl pěvecký sbor vídeňských dětí a Bakulových zpěváků ze Smíchova (dětský pěvecký sbor, původně se skládající jen ze zdravotně postižených dětí, fungující v letech 1920–1934, jež vedl František Bakule) a rozhodl se, že po jeho vzoru sám založí pěvecký sbor, kterému si dal za cíl „*propagaci jihoslovanské soudobé vokální hudby mládeže*“. Shromáždil kolem sebe asi 100 dětí, všechny byli dětmi havířů, takže sbor byl brán jako sbor hornický dětí. Hudební kritika ho řadila mezi nejlepší pěvecké sbory mládeže.

⁵⁷² AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o jazykovém kurzu 1934/1935*.

⁵⁷³ Pokud jde o program tohoto zájezdu, po příjezdu si dvacetičlenná výprava prohlédla město s věží radnice, následovala společná večeře v restauraci Národního domu a druhý den návštěva Vítkovických železáren, prohlídka elektrárny a koksovny na jámě Karolině, dále provozovny společnosti Budoucnost a prohlídka pivovaru. O exkurzi více např. *Druhá eskurzija Primoraca u Čehoslovačku*. *Novi List* (Sušak) ze dne 16. března 1934.

zprostředkoval prohlídky některých ostravských průmyslových závodů (nejvíce je zajímaly Vítkovické železárny, uhelné doly a továrna žárovek Lux). Jako další návštěvy můžeme uvést i místostarostu a tajemníka jugoslávského Sokola nebo Vladimíra Filkuku z Brna. V tomto roce také odbor plánoval velikonoční zájezd do jižního Srbska a pak prázdninové zájezdy do Jugoslávie (společně s brněnským odborem).

V září 1935 Moravskou Ostravu navštívil místopředseda Jihoslovansko-československé ligy ze Záhřebu Pavao Jušić⁵⁷⁴ a v prosinci se spolupodílel na programu exkurze Spolku jihoslovanských techniků (Društvo jugoslovenskih tehničara) z Prahy a připravil pro ně pohoštění a prohlídky zdejších průmyslových velkozávodů. I přes doporučení ústředí, aby zájezdu vyšel ostravský odbor vstříc, ústředí v dopise dodává, že jde o spolek, *který „...stojí v opozici proti reprezentačnímu jihoslovanskému spolku pražskému „Jugoslavije“ zastává frontu levou a že vedle živlů, kteří stáli na principu demokratickém, sdružoval dříve živly ostře radikální. V letošním roce – zdá se – vyrovnávají se více protivy mezi nimi a Jugoslávii, patrně pod vlivem vnitřního jihoslovanského vývoje.“*⁵⁷⁵

V roce 1936 Moravskou Ostravu navštívilo 18 jihoslovanských Sokolů, kteří přijeli závodit na lyžařské sokolské závody na Radhošť, v létě ostravští hostili šéfredaktora *Jihoslovanského Lloyd* Ivana Malinara, na podzim přijela delegace jihoslovanských a rumunských žurnalistů.⁵⁷⁶ Při příležitosti malodohodové konference v Bratislavě přijela do Moravské Ostravy delegace jihoslovanských a rumunských žurnalistů.⁵⁷⁷ A v zimě Ostravu navštívil ministr zahraničních věcí Kamil Krofta.

Roku 1938 navštívili Ostravu jihoslovanští studenti z Prahy (14.–17. února), členové Jihoslovansko-československé ligy v Crikvenici (4. a 5. března), v dubnu další výprava jihoslovanských studentů z Prahy.⁵⁷⁸

⁵⁷⁴ Pavao Jušić (1886–1972) byl chorvatský architekt a inženýr, který v Záhřebu rozvíjel československo-jugoslávské kontakty, což bylo dáno mj. i tím, že v Praze vystudoval střední průmyslovou školu. Po návratu do Chorvatska pracoval v záhřebské městské správě, v rámci které se podílel například na architektuře hřbitova Mirogoj, či mimořádně působil jako příležitostný lektor na Zemědělské a lesnické fakultě.

⁵⁷⁵ AMO, *Dopis z ústředí* 28. listopadu 1938. O tuto exkurzi měl tento spolek zájem již v roce 1931, avšak v Moravské Ostravě se neuskutečnila z finančních důvodů. Ve zprávě (již ze 7. dubna 1933) byl spolek popisován jako organizace všech jihoslovanských posluchačů zemědělského a lesního inženýrství studujících na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství při Českém vysokém učení v Praze, který často (údajně přes 15 let) pořádal exkurze za účelem poznání hospodářských, kulturních a sociálních poměrů v Československu.

⁵⁷⁶ Jednatelská zpráva za rok 1936. Odbor v Moravské Ostravě. *ČJR VII*, 1937, S. 28.

⁵⁷⁷ Tamtéž.

⁵⁷⁸ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

8.4.5 Kulturní akce, oslavy svátků

Stejně jako tomu bylo u jiných odborů, jednou z hlavních aktivit moravskoostravského odboru byly kulturní akce pořádané především přímo v Ostravě. Například v roce 1932 proběhla skupinová akce členů odboru, kdy v místním divadle hromadně navštívili divadelní představení *Rozumíme si?* (Razumijem si?) od Petra Preradoviće.⁵⁷⁹ V září 1933 v Domě umění vystavoval své obrazy akademický malíř Niko Miljan a odbor se staral o propagaci této výstavy.

Pokud jde o kulturní akce v roce 1935, odbor spolupřádal Slovanský večer v Národním domě. Při úmrtí krále Alexandra I. uspořádal odbor s městskou radou a dalšími korporacemi celovečerní tryznu, ve výstavním sále YMCY⁵⁸⁰ pak výstavu fotografií z dob kolem smrti krále.

Odbor byl z neznámých důvodů nucen odložit přípravy na oslavy výročí Branislava Nušiče. Dne 16. března pořádal společně s Česko-polským klubem večer slovanské vzájemnosti s pěveckým a hudebním programem. Dne 30. dubna se v sále kavárny Fénix konal večírek, kde byly na programu také jihoslovanské písně a recitace. Odbor též hromadně navštívil výstavu obrazů Josefa Píseckého (náměty z jihoslovanského přímoří a jiných měst). Při vyzdvižení prsti na Velehradě byl odbor také přítomen, stejně tak i poutě na Oplenac, kam byli vysláni za odbor tři delegáti, 9. října odbor uspořádal k výročí atentátu na krále Alexandra I. panychidu v chrámu Československé církve.⁵⁸¹ Na konci roku ještě při příležitosti návštěvy generálního konzula Rumunska v Moravské Ostravě předseda odboru Václav Papoušek uspořádal malodohodový večírek.⁵⁸²

Oslavy 1. prosince

Na oslavy 1. prosince byl kladen velký důraz a odbor si na jejich pořádání dával hodně záležet. Místní tisk o oslavě 1. prosince 1931 informoval takto: „*První podnik, s nímž se po*

⁵⁷⁹ Petar Preradović (1818–1872) byl jedním z nejvýznamnějších chorvatských básníků 19. století a hlavním představitelem romantismu v Chorvatsku. V Itálii se začal zajímat o chorvatskou kulturu a politickou a ekonomickou situaci, začal psát chorvatsky a jeho spisy byly uveřejněny v literárním časopise *Zora dalmatinska*. V průběhu dalších let se setkával s předními představiteli ilyrského hnutí a systematicky pokračoval ve své básnické tvorbě. Kromě toho byl také vojenským generálem (například v roce 1851 ho bál Josif Jelačić jmenoval náměstkem velitele vojenského oddělení a svým pobočníkem). DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 481.

⁵⁸⁰ YMCA je nejstarší a největší mládežnická organizace na světě, ve které je nyní zapojeno asi 58 milionů lidí ze 119 zemí světa. Je založena na křesťanských hodnotách a principech, své aktivity ale nabízí všem mladým lidem bez ohledu na radu, pohlaví, náboženské vyznání, sociální postavení či fyzické a duševní schopnosti.

⁵⁸¹ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o činnosti Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě za správní rok 1935*.

⁵⁸² BERINGER, Antonín: Činnost Československo-jihoslovanské ligy v roce 1935. Odbor v Moravské Ostravě. *ČJR VI*, 1936, s. 29.

více než dvouleté činnosti předstoupil před ostravskou veřejnost odbor Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě, zdařil se nade všecko očekávání. Včerejší oslava největšího jihoslovanského svátku, pořádaná výše zmíněnou Ligou a odbočkou Svazu čsl. Důstojnictva v Národním domě, byla důkazem, že na Ostravsku je mnoho přátel jihoslovanského bratrského národa. Včerejší večer byl nejenom oficiální oslavou, ale i vroucím projevem upřímně cítěných vztahů dvou se skutečně milujících národů. K tomuto ušlechtilému projevu sdružily se také nejlepší síly, které byly s to tyto city vzájemného bratrství prokázati. Tak předseda Ligy Dr. Papoušek ve svém zahajovacím proslovu vhodně poukázal, jak se projevovalo naše bratrství k Jihoslovánům prakticky od r. 1860 až po dnešní dobu. Spisovatel Dr. Martínek⁵⁸³ ve své poutavé přednášce opět s úspěchem vylíčil vztah českého spisovatele k Jihoslovánům. Vyzvedl zvláště vyvinutý smysl našich jihoslovanských bratrů pro národní čest a vzal chválu jejich junáctví, z něhož vytrysklo tolik vzácných zpěvů. Svou vřele procítěnou řeč zakončil vzpomínkou na slova Krásnohorské, která již v roce 1913 projevila víru v sílu národa, jehož velký car sice na Kosově poli padl, ale jehož hrdinná síla dovedla i mrtvé vzkřísiti a jehož síla – jak k tomu přednášející dodal – ožila ve sjednoceném dne národě. Pěkným doplňkem večera byly sbory, zazpívané Sokolským pěveckým sdružením, jugoslávské písně paní Zdeňky Špačkové a recitace. Státní hymny obou národů zahrála hudba stráže bezpečnosti, která také účinkovala v přestávce a v závěrečném tanci jihoslovanského kola a české besedy. Za protektory slavnosti přítomni okresní hejtmán vl. r. Studnář a za městskou radu náměstek starosty dr. Mrůzek.⁵⁸⁴

V roce 1932 se na oslavu 1. prosince konal slavnostní večer s různým programem v místnostech Nové radnice, avšak vzhledem k tomu, místní divadlo na oslavu jihoslovanského svátku ve stejný den zařadilo do programu představení *Hasanaginice* od Milana Ogrizoviće, odbor od své vlastní oslavy upustil. O dva dny později se členové odboru zúčastnili oficiální manifestace „československo-jihoslovanského bratrství a sjednocení“, kterou pořádala Kotkova vyšší škola lidová.⁵⁸⁵

Roku 1933 měl odbor v Moravské Ostravě oslavy dvě – oslavu interní s přednáškou předsedy Václava Papouška o významu dne 1. prosince pro Jihoslovany a Čechy a Slováky, konanou dne 30. listopadu, a veřejnou dne 3. prosince, které se zúčastnila řada členů spolku, ale také reprezentanti místních úřadů a široká veřejnost. Během oslavy zpěvem přispělo mj.

⁵⁸³ Vojtěch Martínek, učitel místního státního gymnázia.

⁵⁸⁴ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁵⁸⁵ Tamtéž.

Pěvecké sdružení Sokolské župy Moravskoslezské a Těšínské Jana Čapka. Recitaci obstaral Jaroslav Bláha.⁵⁸⁶

Roku 1935 se konala tradiční oslava 1. prosince v místním divadle, kde po úvodních hymnách a proslovech byla na programu komedie „Štěstí“ (Sreća)⁵⁸⁷ od Vladimira Velmara Jankoviće,⁵⁸⁸ režírovaná Karlem Konstantinem.⁵⁸⁹

V roce 1936 moravskoostravský odbor oslavil státní jihoslovanský svátek 1. prosince obzvlášť honosně, protože proběhla řada manifestačních akcí: mimořádný význam slavnostem dala návštěva vyslance Vasilije Protiće, který do Moravské Ostravy zavítal 28 a 29. listopadu; dále bylo v Národním moravskoslezském divadle sehráno slavnostní představení Smetanovy *Libuše*, v němž titulní roli ztvárnila Zita Kuncová. V rámci oslav se konala ve velikém sále a ve všech místnostech Národního domu slavnostní akademie, kde po zahrání obou hymen, uvítacích řečech představitelů místní odboru Československo-jihoslovanské ligy, pronesl Vasilije Protić přednášku o spojenectví obou národů. Oslavy se však nekonalý jen přímo v Moravské Ostravě – v Českém Těšíně pořádala oslavu vojenská posádka s Osvětovým sborem (promluvil na ni člen ostravského odboru Ladislav Košťálek), 1. prosince předseda odboru Václav Papoušek promluvil na slavnosti, kterou pořádal Osvětový sbor, vojenská posádka a člen odboru Jaroslav Bláha přednášel o významu státního svátku Sjedenění při slavnosti Osvětového sboru Petřvaldě ve Slezsku.⁵⁹⁰

Jihoslovanský státní svátek se 1. prosince 1938 slavil dopolední sešlostí v kině Ráj, kde po zahajovacích fanfárách dvanáctičlenného trubačského sboru místní obchodní akademie promluvil Antonín Kýr mj. také o tom, jak by Jugoslávii přál šťastnější budoucnost, než jakou osud připravil pro Československo.⁵⁹¹

⁵⁸⁶ Jihoslovanský národní svátek v Československu. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Moravské Ostravě. *ČJR III*, 1933, s. 149.

⁵⁸⁷ Hra vyznamenaná I. jihoslovanskou státní cenou na rok 1934.

⁵⁸⁸ Vladimír Velmar-Janković (1895–1976) byl srbský spisovatel. Během druhé světové války pracoval jako tajemník ministra kultury a náboženství srbské kolaborantské vlády Velibora Joniće. Po válce žil v Římě a Barceloně.

⁵⁸⁹ Karel Konstantin (1903–1961) byl český režisér, filmový scénárista, operní libretista a dramatik. V prvním poválečném období byl významným režisérem a ředitelem Jihočeského divadla. Jeho manželkou byla Nataša Gollová.

⁵⁹⁰ PAUL, Karel: Oslavy 1. prosince v Československu. Odbor v Moravské Ostravě. *ČJR VI*, 1936, s. 184–185.

⁵⁹¹ Další součástí programu byla recitace jihoslovanské poezie. Na závěr oslavy se promítal film o československém vojsku. Oslavy 1. prosince u nás. Moravská Ostrava. *ČJR VIII*, 1938, s. 282.

8.5 Český Těšín

Od začátku existence moravskoostravského odboru se také skloňovalo jméno Českého Těšína. Bylo to především zásluhou odborného učitele Josefa Dostála působícího právě v Těšíně, který s odborem od počátku úzce spolupracoval. Už 22. listopadu 1931 na zdejší měšťanské škole zorganizoval oslavu 1. prosince, kde měl proslov o významu dne, dále se recitovala báseň *Cypřiš*, báseň *Smrt matky Jugovićů* (Smrt majke Jugovića) Iva Vojnoviće⁵⁹² a zpívaly se hymny. V roce 1932 prosil odbor o zprostředkování kontaktů, protože jeho žáci velice stáli o to si dopisovat někým z jihoslovanských škol a také o dostatek propagačních letáků. Dne 15. prosince 1932 Josef Dostál také zorganizoval přednášku Bohuše Vybírala o Jugoslávii.

Dne 28. května 1933 Josef Dostál v dopise Václava Papouška žádal, aby ostravský odbor provedl nějaké intervence u Ministerstva školství a národní osvěty, nebo písemně požádal, aby od nového školního roku byl na těšínském a orlovském gymnáziu profesor, který by ovládal srbochorvatštinu, dle jeho názoru by organizace mladých pak lépe fungovala a byla obecně lepší organizovanost. „...*Pomohlo by to také zájmu veřejnosti, kdyby se v Těšíně mohli konat kurzy jazyka. Pak by se dalo uvažovat o založení ligy v Jublunkově, Třinci, Karviné, Těšíně a Orlové, eventuálně ve Fryštátě.*“⁵⁹³ Josef Dostál byl také prvním, kdo moravskoostravský odbor písemně informoval o tom,⁵⁹⁴ že na gymnáziu v Českém Těšíně chce založit studentský odbor ligy profesor Miloše Helcl.⁵⁹⁵

Jak sami studenti ve své zprávě pak uváděli, vliv na utvoření kroužku měla přednáška Bohuše Vybírala z Olomouce, která se konala 29. listopadu 1933 v kreslírně Masarykovy školy v Českém Těšíně. První schůzka tohoto kroužku se konala 24. ledna 1934. Profesor Helcl četl z *Československo-jihoslovanské revue* o činnosti československo-jihoslovanského kroužku na gymnáziu v Hradci Králové a o činnosti kroužku při obchodní akademii v Praze. Druhá neoficiální schůzka kroužku se konala 7. února 1934 (součástí byl i referát o Dalmácii), na další

⁵⁹² Ivo Vojnović (1857–1929) byl významný jugoslávský spisovatel, narozený v Dubrovniku jako první syn hraběte Konstantina Vojnoviće. Vystudoval práva a po nich pokračoval v soudní kariéře (v Křiževci, Bjelovaru, Zadaru). Roku 1907 se stal dramaturgem v chorvatském Národním divadle v Záhřebu, roku 1919 se přestěhoval do Francie. Jeho hry byly jedny z nejpřekládanějších jugoslávských her v meziválečném Československu.

⁵⁹³ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Dopis Josefa Dostála ze dne 28. května 1933.*

⁵⁹⁴ Mj. v dopise také kritizoval, že na nádražích na Ostravsku je všude uváděna měna srbský dinár, a ne dinár jihoslovanský a že pražská cestovní kancelář neodpovídá na dotazy zainteresovaných o cesty do Jugoslávie, odpovídá pozdě nebo posílá prospekty v německém jazyce

⁵⁹⁵ Miloš Helcl (1904–1979) byl známý český lexikograf-bohemista. Jeho studium započaté roku 1923 bylo zaměřeno slavisticky a romanisticky, byl pak asistentem v semináři pro slovanskou filologii. Po kratším pobytu ve Francii, kde působil jako lektor, učil pak 14 let na středních školách po celém Československu. Zvlášť významné bylo jeho působení v kulturně se rozvíjející se Olomouci. Jeho jméno je spjato především s vytvořením čtyřsvazkového *Slovníku spisovaného jazyka českého*.

schůzi 21. února 1934 zazněla přednáška o jihoslovanské národní epice a na čtvrté schůzi 28. února byly předběžně vypracovány stanovy kroužku.⁵⁹⁶

Dne 14. března 1934 se konala ustavující valná hromada Studentského kroužku pro pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti v Českém Těšíně za účasti 42 studentů. Schůzi zahájil již zmiňovaný Miloš Helcl, který ve své úvodní řeči kladl důraz na celkový význam založeného kroužku a poukazoval především na přednášku, jež byla uveřejněna v listopadovém čísle *Československo-jihoslovanské revue* v roce 1933, kde zmiňoval „...kterak byli Poláci proti nám ve Vídni a že na Rusko v otázce spolupráce dnes nelze počítati“. Miloš Helcl ještě dodal, že: „...právě dnes je nejvěrnějším přítelem našeho národa Jugoslávie, proto je nutno, aby se oba národy navzájem poznaly, jednak po stránce zeměpisné, kulturní i národohospodářské.“⁵⁹⁷

Miloš Helcl následující měsíc, 4. dubna 1934, pronesl přednášku *Srovnání jazyků československého a srbochorvatského*, Josef Dostál 20. dubna přednášku *Vzpomínky na sympatie předválečných studentů k Srbům a na vlastní pobyt na Korčule* a Stanislav Vlček 16. května 1934 *Rozbor a výklad knihy 1915 od Branislava Nušiče*.⁵⁹⁸ V měsíci dubnu studenti také napsali dopis do Moravské Ostravy, že by měli zájem o zájezd do Jugoslávie. Dne 15. června Josef Dostál během schůze pronesl přednášku *O Srbsku, kterak bylo před 545 lety Turky poraženo v kosovské bitvě a vítězství Srbů nad Turky u Kamenova*⁵⁹⁹ roku 1912.⁶⁰⁰

V místním tisku bylo na jaře 1934 o kroužku, čítajícím v té době 54 členů, napsáno následující: „Kroužek si za úkol vzal studium literatury a kultury srbochorvatské a slovinské, pěstování korespondence s jihoslovanskou mládeží, probouzení zájem o současné události a zjevy jihoslovanského života a seznamovati se s ním přímo na místě prázdninovým cestováním.“⁶⁰¹

⁵⁹⁶ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva Studentského kroužku pro pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti v Českém Těšíně*.

⁵⁹⁷ Tamtéž.

⁵⁹⁸ *Kniha 1915: tragédie národa* od Branislava Nušiče je román pojednávající o dramatických událostech srbského národa v době první světové války, resp. v roce 1915, které autor, vzhledem ke svému vlastním životním zkušenostem (během války mu zemřel syn), popisuje velmi emotivně a osobitě.

⁵⁹⁹ Myšleno Kumanovo – město na severu Makedonie. Během první balkánské války, v říjnu 1912, u něj srbské vojsko generála Radomira Putnika porazilo tureckou armádu, čímž bylo ukončeno několik set let vlády Osmanské říše nad oblastí dnešní Severní Makedonie a Kosova a Metochie.

⁶⁰⁰ Bylo zvoleno devět členů výboru: předseda Jan Bernstein, (VII. třída), místopředseda: M. Chlumský, jednatel Otto Furch, pokladník J. Havlásek, zapisovatel Irma Smyczková a další čtyři členové výboru.

⁶⁰¹ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva Studentského kroužku pro pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti v Českém Těšíně*.

V té době se také moravskoostravskému odboru ozvalo ústředí, konkrétně Antonín Beringer, který apeloval na to, že je nutné, aby tento kroužek nebyl samostatný, ale aby měl odborné vedení a tím pádem spadal pod odbor, a ne pod ústředí (jak to pravděpodobně zamýšleli studenti v Českém Těšíně). „*Nemyslili jsme nikdy na to, že by Ústředí samo pěstovalo přímo styky se studentskými kroužky, které jsou přece organizační místní, nýbrž vždy pomýšleli jsme na to, že by styky s kroužky byly součástí činností odborů.*“⁶⁰²

Tento první oficiální studentský kroužek československo-jihoslovenské vzájemnosti v Českém Těšíně i v roce 1935 pokračoval ve své činnosti. Pořádal členské schůze a také, pod hlavičkou Masarykovy jubilejní školy lidové v Českém Těšíně, zorganizoval tříměsíční jazykový kurz pro své členy. Vyučoval ho učitel Josef Bláha, který podobný kurz pro studenty a dospělé vedl před dvěma lety. V Českém Těšíně se také plánovalo v prosinci, k výročí jihoslovenské státního svátku, slavnostní přejmenování Mechové ulice na ulici Krále Alexandra I. Sjednotitele, ale to se nakonec neuskutečnilo. Nezanedbatelná je také informace, že Československá knihovnická rada zakoupila pro městskou knihovnu v Českém Těšíně všechny svazky edice *Jihoslovenská knihovna*.⁶⁰³

Díky aktivitám tohoto studentského kroužku tak vznikaly v Českém Těšíně organizované základy pro vytvoření samostatného odboru. Dva roky po jeho vzniku, tj. roku 1936, se ve spolkovém časopise píše o Českém Těšíně jako o místě, kde je reálné, aby zde byl vytvořen odbor Československo-jihoslovenské ligy. O jeho založení se snaží za pomoci moravskoostravského odboru stále Josef Dostál, který během roku 1936 uspořádal čtyři přednášky o Jugoslávii a Malé dohodě v okolních vesnicích a vedl v Českém Těšíně jazykový kurz. Ve městě byla v roce 1936 na počest jihoslovenské státního svátku sehrána hra Františka Langra *Jízdní hlídka*.⁶⁰⁴ V *Československo-jihoslovenské revui* se také uvádí, že žáci místní měšťanské školy navázali přímý styk s Jugoslávií, konkrétně korespondencí s žáky v Novém Vrbasu.⁶⁰⁵

⁶⁰² AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937).

⁶⁰³ Z Českého Těšína. ČJR VI, 1936, s. 124.

⁶⁰⁴ František Langer (1888–1965) byl československý spisovatel, dramatik a vojenský lékař. Po studiích byl odvezen na haličskou frontu; v roce 1916 se nechal u Černovic na ruské frontě zajmout a byl internován v různých zajateckých táborech. V roce 1917 vstoupil do československých legií v Rusku, kde se později stal hlavním lékařem. Také psal do legionářských časopisů a staral se o kulturní činnost. V *Jízdní hlídce* zpracoval konflikt československých legií s bolševickým režimem v Rusku. Ten ale představil korektně, sovětské vojáky popsal jako vším zklamané lidi, kteří nevidí jinou budoucnost svou a své země než v násilné společenské změně. Během druhé světové války emigroval do Francie, posléze do Anglie, v roce 1945 se vrátil do Československa ve funkci přednosty zdravotnictví v československém vojsku v zahraničí. V roce 1947 byl jmenován národním umělcem. https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Langer

⁶⁰⁵ Český Těšín. ČJR VI, 1936, s. 72.

I přesto musíme konstatovat, že v roce 1936 nebyla činnost tohoto kroužku tak intenzivní jako roku předchozího. Důvodem byl především dlouhý rozvrh hodin, který zabraňoval v konání schůzí v odpoledních hodinách v takové míře a v takovém počtu, jak by bylo potřeba. Navíc aktivnější funkcionáři ze školy odešli a noví nebyli tak pohotoví, i tak se ale kroužek snažil pokračovat ve své činnosti. Členové kroužku vyslechli dvě literární přednášky, zaobírali se rozbořem a kritikou přečtené knihy z jihoslovanské literatury, konkrétně to bylo *Zmijí hnízdo* (*Gadje gnezdo*, 1918) od Frana Levstika.⁶⁰⁶

Městská rada v Českém Těšíně byla členy kroužku opět požádána, aby došlo k přejmenování Mechové ulice, ale opět nedošlo k žádné realizaci. Spolu s Okresním osvětovým sborem a se 29. listopadu 1936 konala oslava státního jihoslovanského svátku a Moravskoslezské divadlo, po slavnostním proslovu, zahrálo divadelní kus Zdeňka Štěpánka⁶⁰⁷ *Kamaráde, kde jsi...* (1936)⁶⁰⁸

V roce 1937 měl kroužek 35 členů, jeho předsedou byl Ludvík Pastor a Jindřich Zorek byl jednatelem. Činnost byla tohoto roku omezena na pořádání přednášky jednatele o cestě po Jugoslávii⁶⁰⁹ a na pořádání kurzu srbochorvatského jazyka, do kterého chodilo 30 posluchačů, s průměrnou návštěvností 19 studentů. Lektorem byl opět Jaroslav Bláha. V tomto roce kroužek také uspořádal tradiční oslavu 1. prosince. Kroužek zdarma odebíral časopisy *Javnost*, *Nova Evropa*, *Pregled*, *Krug*. Z Brna byly kroužku zaslány profesorem Zatloukalem *Novosti*.⁶¹⁰

⁶⁰⁶ Fran Levstik (1831–1887) byl slovinský spisovatel, politický aktivista, dramatik a kritik. Byl jedním z nejvýznamnějších představitelů politického hnutí mladých Slovinců.

⁶⁰⁷ Zdeněk Štěpánek (1896–1968) byl český herec, dramatik, režisér a scenárista, dlouholetý člen činohry Národního divadla v Praze. Bývá považován za jednu z nejvýraznějších a nejznámějších českých hereckých osobností 20. století.

⁶⁰⁸ Činnost Kroužku pro pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti při reálném gymnáziu v Českém Těšíně v roce 1936. *ČJR VII*, 1937, s. 73.

⁶⁰⁹ Jednatel kroužku dostal prázdninové stipendium do Jugoslávie v hodnotě 200 Kč. Z Československa do Jugoslávie jel na kole.

⁶¹⁰ AMO, ČJL MO, inv. č. 2, kart.1. Správní knihy. Kniha zápisů výborových schůzí a valných hromad (1930–1937). *Zpráva o činnosti Kroužku studentského pro pěstování československo-jihoslovanské vzájemnosti při reálném gymnáziu v Českém Těšíně za rok 1937*.

9. Závěr

V meziválečném období nezískaly kulturní styky mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců (od roku 1929 Království Jugoslávie) adekvátní oficiální podporu od svých států, která by odpovídala intenzitě předchozích tradic a aktuálním zájmům a potřebám, a tak těžiště rozvoje těchto styků i v nových historických podmínkách po první světové válce leželo dál v oblasti neoficiální. V této neoficiální rovině pak vyniká činnost spolku Československo-jihoslovanské ligy.

Československo-jihoslovanská liga se snažila o posilování československo-jugoslávské vzájemnosti a podporu vzájemných styků. V praktické rovině se tyto úkoly a cíle naplňovaly prostřednictvím organizováním činnosti osvětové (například pořádáním jazykových kurzů, vzájemnou výměnou studentů, přednáškovou činností, zakládáním knihoven), kulturní (pořádáním nejrůznějších akcí – výstav, společenských večírků, promítání filmů, exkurzí apod.), činností překladatelskou či podporou rozvoje turismu, především na Jadran. Jednou z významných aktivit spolku bylo vydávání časopisů – ve dvacátých letech stejnojmenné *Československo-jihoslovanské ligy*, ve třicátých letech přejmenované na *Československo-jihoslovanskou revui*. Obě periodika sledovala činnost ligy, která se orientovala (nejen) na vzájemné návštěvy, na vysílání studentů o prázdninách do Československa, ale připravovala i uvítání hostů, oslavovala účastníky společného boje za první světové války, podporovala stavbu pomníků, rozvíjela spolupráci v oblasti školství, kultury, umění a turistiky. Časopisy také pečlivě informovaly o činnosti ligy, jejích odborů a činnosti sesterských organizací, jelikož i v Jugoslávii vznikaly analogické Jihoslovansko-československé ligy – od roku 1921 nejdříve ve slovinském prostředí, o rok později v Bělehradě. Tyto jednotlivé ligy se pak roku 1925 spojily do Svazu Jihoslovansko-československých lig.

Československo-jugoslávské meziválečné vztahy ve všech moravských městech, kterým se práce věnuje (tj. Brno, Břeclav, Uherské Hradiště, Olomouc, Přerov, Moravská Ostrava), odpovídaly dobovým trendům v Československu. Vzájemné styky navazovaly na tradice z dob dřívějších, ať už šlo o dobu 19. století nebo o vkládání finančního kapitálu na Balkán, rozvoj Sokola či dobu balkánských válek ve století dvacátém.

Obecně můžeme říci, že lidé, kteří byli v Československo-jihoslovanské lize aktivní, k tomu měli různé pohnutky – motivací mohla být afinita k národní tradici, sympatie k některému jihoslovanskému národu, ale i osobní pohnutky jako rodinné vztahy, válečné vzpomínky či jiný

osobní zájem. Důležitý byl také zájem o Jadran a vidina usnadnění cestování k moři. Pro organizaci a chod těchto spolků hrála klíčovou úlohu angažovanost, aktivita několika desítek nadšenců, jednotlivých osob, které dokázaly přitáhnout pozornost svého okolí, v drtivé většině vzdělané obyvatele měst. Členství v těchto spolcích bylo vysloveně záležitostí městské střední vrstvy. Československo-jihoslovanská liga se svými odbory se těšila oficiální podpoře státu, především ministerstev zahraničí a školství. Měla tak blízko k organizaci oficiální a jako taková byla nositelem a spolutvůrcem oficiálního obrazu Jihoslovanů a Jugoslávie. Byla zaměřena na propagaci kontaktů mezi státními národy a jejich státy. Tyto záležitosti, platící víceméně pro každý odbor ligy, nebyly výjimkou ani v Brně, Olomouci, Přerově, Moravské Ostravě, Uherském Hradišti nebo Břeclavi. I pestré aktivity spolku, od podpory studentům, překladatelské aktivity, přes pořádání přednášek a kulturních či dalších akcí různého rázu, po vzájemné návštěvy významných osobností, byly organizovány v jiných městech, kde liga fungovala. Přesto působení Československo-jihoslovanské ligy na Moravě je svým způsobem specifické v rámci některých aktivit – olomoucký odbor si svoje uznání získal konzistentní aktivitou na více rovinách a výstavbou mauzolea, která byla jedinečná, a navíc překladatelské počiny, přednášky a další činnost jejího předsedy Bohuše Vybírala vzbuzovala uznání nejen nás, ale také v Jugoslávii, především ve Slovinsku. Brněnský odbor v čele s Vincencem Hlavinkou a Vladimírem Filkukem se zasloužil o pestrou paletu kulturních aktivit, mohl se chlubit vlastní knihovnou a čítárnou, významnou spoluprací se Zemským divadlem v Brně, a samozřejmě k němu připadala i starost a péče o Moravské Chorvaty žijící na jižní Moravě. Především tyto dva odbory vybočují z řady jiných odborů spolku: aspekty politického spojení totiž ovlivnily na české straně nově i poměr k jednotlivým slovanským národům v Jugoslávii a vedení Československo-jihoslovanské ligy propagovalo ve spolku i na veřejnosti politicko-ideologickou linii vládnoucích bělehradských kruhů, které se dařilo udržovat v ostatních odborech. Na Moravě lze sledovat jakousi odchylku – například z práce olomouckého předsedy Bohuše Vybírala i celého odboru cítíme jeho náklonnost, sympatie a orientaci na slovinské prostředí, u brněnského odboru, vzhledem k profesním zkušenostem hlavních představitelů či péčí o Chorvaty na Moravě, vidíme chorvatskou orientaci. Tím byly oba odbory jedinečné, a proto mají v rámci celostátního spolku svoji nezastupitelnou úlohu.

Pokud jde o třetí největší moravský odbor Československo-jihoslovanské ligy, tedy moravskoostravský odbor – fungující především díky Václavu Papouškovi, Jaroslavu Havlíčkovi (a Jaroslavu Bláhovi v Českém Těšíně) – ten byl založen ve třicátých letech, tj. v druhé dekádě fungování celostátního spolku, který v té době měl už mít vyřešeny všechny organizační a ad-

ministrativní záležitosti. I přesto komunikace s ústředím nefungovala ideálně, obzvláště ve finančních otázkách, kdy se moravskoostravský odbor nemohl na nic spolehnout. Nejzáslušnější aktivity tohoto odboru v rámci československo-jugoslávských vztahů byly aktivity na poli osvětovém – pokud si odbor mohl dovolit pořádat kurzy srbochorvatského jazyka, navštěvoval je vysoký počet posluchačů. Také se odbor mohl pochlubit aktivně vystupujícím studentským kroužkem fungujícím pod jeho křídly. Kulturně-vzdělávací význam měly též pravidelně se konající konverzační večírky, které v této podobě snad nepořádal žádný jiný odbor. Moravskoostravský odbor si ovšem dokázal prosadit své zájmy v okolí – v Českém Těšíně velmi aktivně vystupoval studentský kroužek při místním gymnáziu, který se snažil o československo-jugoslávské sbližování, především prostřednictvím jazykových kurzů, přednášek a korespondencí se studenty z Jugoslávie. Podobně prosadit se dokázal i brněnský odbor, když se mu podařilo založit břeclavskou expozituru a aktivně spolupracovat se Slováckou skupinou v Uherském Hradišti.

V práci ještě zmiňovaný přerovský odbor, založený roku 1934, nedosahoval rozsahem své činnosti takové kvantity ani kvality, i přesto se mu nedá upřít jeho významné postavení ve městě. Svojí kulturní činností a angažovaností přispíval k rozvoji a rozmanitosti kulturního života v Přerově a prostřednictvím osvětové činnosti u přerovské veřejnosti pracoval na upevňování československo-jugoslávských vztahů.

Na Moravě (stejně tak i v Čechách) během fungování celostátního spolku také existovaly snahy o další rozšiřování odborů, či dokonce zakládání odborů nových, i když se vždy nakonec jednalo o pokusy neúspěšné. Šlo o města Prostějov, Litovel, Lipník nad Bečvou, Frýdek Místek, Jihlava, Telč, Zlín a Znojmo. Tyto neúspěchy mohou souviset také s tím, že všechny odbory (můžeme předpokládat, že nejen ty na Moravě, ale i v Čechách) se potýkaly se stejnými problémy – souvisely především s finančním zabezpečením odborů a stárnutím svých členů, proto ke konci trvání spolku můžeme sledovat jistý úpadek jeho činnosti. A stejně tak můžeme obecně tvrdit, že úspěch a rozsah spolkové práce byl také zcela závislý na angažovanosti jednotlivců. Nutno dodat, že k tomu politický vývoj po Mnichovu samozřejmě značně zamezil předpoklady účinněji rozvíjet a propagovat oboustrannou vzájemnost, ať už se jednalo o srbské, chorvatské nebo slovinské prostředí ve vztahu k nám. Vzájemnostní úsilí bylo administrativně zlikvidováno po německém válečném útoku na Jugoslávii.

10. Resumé

Autorka se v práci věnuje působení Československo-jihoslovanské ligy na Moravě v meziválečné době. Tento spolek se snažil o posilování československo-jugoslávské vzájemnosti a podporu vzájemných styků. V praktické rovině se tyto úkoly a cíle naplňovaly především prostřednictvím organizováním činnosti osvětové a kulturní, činností překladatelskou či podporou rozvoje turismu na Jadran. Lidé působící v Československo-jihoslovanské lize měli pro tuto svoji aktivitu různé pohnutky – motivací mohla být afinita k národní tradici, sympatie k některému jihoslovanskému národu, ale i osobní pohnutky jako rodinné vztahy, válečné vzpomínky či jiný osobní zájem; důležitý byl také zájem o Jadran a vidina usnadnění cestování k moři. Pro organizaci a chod těchto spolků hrála klíčovou úlohu angažovanost, aktivita několika desítek nadšenců, jednotlivých osob, které dokázaly přitáhnout pozornost svého okolí, v drtivé většině vzdělané obyvatele měst. Členství v těchto spolcích bylo vysloveně záležitostí městské střední vrstvy.

Československo-jihoslovanská liga se svými odbory se těšila oficiální podpoře státu, především ministerstev zahraničí a školství. Měla tak blízko k organizaci oficiální a jako taková byla nositelem a spoluvůrcem oficiálního obrazu Jihoslovanů a Jugoslávie. Autorka přináší pohled na činnost odborů spolku v Brně, Olomouci, Přerově, Moravské Ostravě, Uherském Hradišti nebo Břeclavi. Některé aktivity na Moravě jsou v rámci celostátního spolku totiž netypické, například olomoucký odbor si svoje uznání získal konzistentní aktivitou na více rovinách: výstavbou mauzolea a rozmanitou činností jeho předsedy Bohuše Vybírala vzbuzovala uznání nejen u nás, ale také v Jugoslávii, především ve Slovinsku. Existence a fungování brněnského odboru v čele s Vincencem Hlavinkou a Vladimírem Filkukou se vyznačovala výraznou spoluprací se Zemským divadlem v Brně a samozřejmě k němu připadala i starost a péče o Moravské Charváty žijící na jižní Moravě. Především tyto dva odbory vybočují z řady jiných odborů spolku: aspekty politického spojení totiž ovlivnily na české straně nově i poměr k jednotlivým slovanským národům v Jugoslávii a vedení Československo-jihoslovanské ligy propagovalo ve spolku i na veřejnosti politicko-ideologickou linii vládnoucích bělehradských kruhů, které se dařilo v ostatních odborech. Na Moravě lze sledovat jakousi odchylku – například z práce olomouckého předsedy Bohuše Vybírala i celého spolku cítíme jeho náklonnost, sympatie a orientaci na slovinské prostředí, u brněnského odboru, vzhledem k profesním zkušenostem hlavních představitelů či péčí o Charváty na Moravě, vidíme charvátskou orientaci.

Tím byly oba odbory jedinečné, a proto mají v rámci celostátního spolku svoji nezastupitelnou úlohu.

Spolek během své existence řešil řadu těžkostí – všechny odbory (lze předpokládat, že nejen ty na Moravě, ale i v Čechách) se potýkaly se stejnými problémy – souvisely především s finančním zabezpečením odborů a stárnutím svých členů, proto ke konci trvání spolku můžeme sledovat jistý úpadek jeho činnosti. A dále autorka tvrdí, že úspěch a rozsah spolkové práce byl také zcela závislý na angažovanosti jednotlivců. Politický vývoj po Mnichovu samozřejmě značně zamezil předpoklady účinněji rozvíjet a propagovat oboustrannou vzájemnost, ať už se jednalo o srbské, chorvatské nebo slovinské prostředí ve vztahu k Československu. Vzájemnostní úsilí bylo administrativně zlikvidováno po německém válečném útoku na Jugoslávii.

11. Rezime

Autorica se u svojem radu bavi djelovanjem Čehoslovačko-južnoslavenske lige u Moravskoj u međuratnom razdoblju. Ova se udruga trudila ojačati čehoslovačko-jugoslavensku povezanost te promicati međusobne kontakte. Na praktičnoj razini, ovi su zadaci bili ispunjeni prvenstveno kroz organizaciju obrazovnih i kulturnih aktivnosti, prevođenje ili promicanje turizma na Jadranu. Ljudi koji su radili u Čehoslovačko-južnoslavenskoj ligi imali su za svoju aktivnost različite motive – motivacija je mogla biti sklonost prema nacionalnoj tradiciji, simpatija prema nekom od južnoslavenskih naroda, kao i osobni motivi poput obiteljskih odnosa, ratnih sjećanja ili drugi osobni interesi; važan je također bio interes za Jadran te vizija pojednostavljenja putovanja na more. Ključnu ulogu za organizaciju i djelovanje ovih udruga igralo je angažiranje, djelovanje nekoliko desetaka entuzijasta, pojedinih osoba, koje su uspjele privući pažnju svoje okoline, u ogromnoj većini obrazovane građane. Članstvo u ovim udrugama je bilo izrazito tipično za srednji sloj građanstva.

Čehoslovačko-južnoslavenska liga sa svojim sindikatima uživala je u službenoj potpori države, posebno ministarstava vanjskih poslova i obrazovanja. Po tome je bila bliska službenoj upravi i kao takva bila je nositelj i suosnivač službene slike južnih Slavena i Jugoslavije. Autorica donosi uvid u aktivnosti sindikata udruge u Brnu, Olomoucu, Přerovu, Moravskoj Ostravi, Uherskom Hradištu i Břeclavu. Naime, neke aktivnosti u Moravskoj nisu tipične za nacionalnu udrugu, primjerice Olomoučki odjel dobio je svoje priznanje dosljednim djelovanjem na nekoliko razina, izgradnjom mauzoleja; a raznovrsne aktivnosti njegovog predsjednika Bohuša Vybírala nadahnule su ne samo nas, već i Jugoslaviju, posebno Sloveniju. Postojanje i djelovanje odjela u Brnu, na čelu s Vincencom Hlavinkom i Vladimirom Filkukom, obilježila je značajna suradnja s Pokrajinskim kazalištem u Brnu i, naravno, tom odjelu je pripadala i briga za Moravske Hrvate, koji su živjeli u Južnoj Moravskoj. Ova dva sindikata se pogotovo razlikuju od drugih sindikata udruge: aspekti političkog saveza utjecali su po prvi put na češkoj strani na veze prema pojedinim slavenskim narodima u Jugoslaviji i vodstvo Čehoslovačko-južnoslavenske lige promoviralo je unutar udruge i u javnosti političko-ideološku liniju vladajućih beogradskih krugova, koji su bili uspješni u ostalim sindikatima. U Moravskoj možemo vidjeti neku vrstu odstupanja – naprimjer iz rada predsjednika Olomoučkog odjela Bohuša Vybírala osjećamo njegovu naklonost, simpatiju i orijentaciju prema slovenskom okruženju; u odjelu u Brnu, s obzirom na profesionalno iskustvo glavnih

predstavnik ili brigu za Hrvate u Moravskoj, vidimo orijentaciju prema Hrvatskoj. Po tome su oba sindikata bila jedinstvena i stoga zauzimaju nezamjenjivu ulogu u nacionalnoj udruzi.

Tijekom svojeg postojanja udruga je rješavala brojne poteškoće – svi su se sindikati (može se pretpostaviti da ne samo oni u Moravskoj, već i oni u Češkoj) mogli suočavati s istim problemima – odnosile su se uglavnom na financijsku sigurnost sindikata i starenje njihovih članova, stoga na kraju trajanja udruge možemo uočiti određeni pad njegove aktivnosti. Autorica nadalje tvrdi da je uspjeh i opseg saveznog rada također u potpunosti ovisio o individualnoj uključenosti pojedinaca. Treba napomenuti da su, naravno, politički događaji nakon Münchena značajno spriječili pretpostavke za učinkovitijim razvojem i promicanjem povezanosti, bilo da je riječ o srpskom, hrvatskom ili slovenskom okruženju u odnosu na nas. Međusobni su naponi bili administrativno ukinuti nakon njemačkog ratnog napada na Jugoslaviju.

12. Seznam literatury

Prameny

Archivní prameny

Archiv hlavního města Prahy

- fond MHMP II, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr; signatura IX/0389, karton 365.

Moravský zemský archiv

- fond B 26 Policejní ředitelství Brno, spolkový spis, karton č. 2657, č. j. 3752/41
- fond Československo-polský klub Brno, karton 1, inv. č. 3.

Státní okresní archiv Přerov

- fond Československo-jihoslovanská liga, odbor Přerov (kronika, 1935–1945)

Státní okresní archiv v Olomouci

- fond Československo-jihoslovanská liga – místní odbor Olomouc
- fond Rukopisné a literární pozůstalosti
- fond Archiv města Olomouce, Registratura 1941–1945, inv. č. 42, sign. 648, karton 32
– Jihoslovanské mauzoleum

Státní okresní archiv Uherské Hradiště

- fond: Okresní úřad Uherské Hradiště I, inventární číslo 794 – Spolky v jednotlivých obcích 1899–1951 – Uherské Hradiště, karton 1809.

Archiv města Ostravy

- fond: Československo-jihoslovanská liga, odbor Moravská Ostrava

Národní archiv

- fond 842 Svaz přátel Titovy Jugoslávie, Praha; značka fondu SPTJ – AMV 402

Primární literatura

Československo-jihoslovanská liga I, 1921.

Československo-jihoslovanská liga II, 1922.

Československo-jihoslovanská liga III, 1923.

Československo-jihoslovanská liga IV, 1924.

Československo-jihoslovanská liga V, 1925.

Československo-jihoslovanská liga VI, 1926.

Československo-jihoslovanská liga VII, 1927.

Československo-jihoslovanská liga VII, 1928.

Československo-jihoslovanská liga IX, 1929.

Československo-jugoslavenká revue I, 1930–1931.

Československo-jihoslovanská revue II, 1931–1932.

Československo-jihoslovanská revue III, 1933.

Československo-jihoslovanská revue IV, 1934.

Československo-jihoslovanská revue V, 1935.

Československo-jihoslovanská revue VI, 1936.

Československo-jihoslovanská revue VII, 1937.

Československo-jihoslovanská revue VIII, 1938.

Česko-jihoslovanská revue IX, 1939.

Sekundární literatura

Monografie

AMORT, Čestmír a kol.: *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha 1980.

BERKOPEC, Oton: *T. G. Masaryk a Jihoslované. Bibliografie do konce roku 1937. Knihy a časopisy*. Praha 1938.

BERKOPEC, Oton: *T. G. Masaryk a Jihoslované. Bibliografie od r. 1800 do 1835. Knihy a časopisy*. Praha 1940.

Boj jugoslávského lidu za svobodu. Praha 1946.

BRUMMER, Alexandr: *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*. Disertační práce 2012. Vedoucí práce: doc. PhDr. Radomír Vlček, CSc., Historický ústav FF MU Brno 2012.

ČEČRDLOVÁ, Jaroslava: *Petr Zenkl: Jeden z tvůrců československé demokracie*. Ústí nad Labem 2011.

DEJMEK, Jindřich – KOLÁŘ, František (eds.): *Československo na pařížské mírové konferenci 1918–1920. Dokumenty československé zahraniční politiky*. Praha 2001.

DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa, Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*. Praha 2013.

DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slavista Josef Páta*. Boskovice 2003.

DOROVSKÝ, Ivan: *Dramatik Miroslav Krleža*, Brno 1993.

DOROVSKÝ, Ivan: *Dvojdový tvůrce Oton Berkopec*. Boskovice 2006.

DOROVSKÝ, Ivan: *Recepce literatury jižních Slovanů u nás*. Boskovice 2004.

DOROVSKÝ, Ivan: *Společnost přátel jižních Slovanů v České republice*. Brno 2005.

DOROVSKÝ, Ivan; *Dramatické umění jižních Slovanů, I. část (1918–1941)*, Brno 1995.

DOROVSKÝ, Ivan: *Charvátí ještě žijí mezi námi: (sborník studií a vzpomínek)*. Brno 1996.

DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha 2001.

- ДУКОВИЧ, Исидор. *Аустроугарски логор Јиндриховице*, Праг 1996.
- DUSIL, Václav: *Československé právo spolkové*. Praha 1924.
- FISCHER, Richard: *Zaniklé české spolky v Olomouci*. Olomouc 1933.
- FISCHER, Richard: *Olomoucký památník 1848–1918*. Olomouc 1938.
- FLODROVÁ, Milena – ŠENKÝŘ, Miloš: *Brno a Brňanky: povídání o zajímavých ženách spojených s minulostí i současností města Brna*. Brno 2015.
- FRANĚK, Otakar: *Dějiny České vysoké školy technické v Brně, 1. díl – do roku 1945*. Brno 1969.
- FRANĚK, Otakar: *Dějiny České vysoké školy technické v Brně*. Brno 1969.
- FREJKA, Bedřich: *Československé dětské ozdravovny Marie Steyskalové v Crikvenici*. Brno 1931.
- FUČÍK, Josef – PAVLÁK, Marek: *Sočská fronta 1915–1917. Průvodce po místech bojů vojáků z českých zemí: Julské Alpy – Banjšice – Kras – Přímoří*. Praha 2009.
- GONĚC, Vladimír: *Hubert Ripka: un européen*. Brno 2006.
- GRUND, Antonín (eds.): *Pocta Fr. Trávníčkovi a F. Wollmanovi*. Brno 1948.
- HEIDENREICH, Julius: *Co číst z literatur slovanských posledních let?* Praha 1935.
- HEIDENREICH, Julius: *Co číst z literatur slovanských?* Praha 1957.
- HLADÍKOVÁ, Jana: *Moravští Chorvati – kultura, život a nucené vysídlení*. Diplomová práce 2013. Vedoucí práce: Mgr. Radim Šíp, PhD. Katedra speciální pedagogiky PedF MU Brno.
- HLADKÝ, Ladislav (ed.): *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*. Praha 2010.
- HLADKÝ, Ladislav – ŠTĚPÁNEK, Václav: *František Alexandr Zach: 1807–2007: sborník příspěvků ze symposia k 200. výročí narození Františka Alexandra Zacha v Brně 24. dubna 2007*. Brno 2007.
- HROZIENČIK, Jozef (ed.): *Československo a Juhoslávia. Z dejín československo-juhoslovenských vzťahov*. Bratislava 1968.

JANČÍK, Drahomír: *Německo a Malá dohoda: Hospodářské pronikání Německa do Jugoslávie a Rumunska v první polovině 30. let*. Praha 1990.

JANČÍK, Jančík: *Německo a Malá dohoda: Hospodářské pronikání Německa do Jugoslávie a Rumunska v první polovině 30. let*, Praha 1990.

JEŘÁBEK, Richard: *Moravští Charváti v literatuře*. Brno 1966.

JEŘÁBEK, Richard: *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. Brno 1991.

Kolektiv autorů: *Postavy brněnského jeviště I. 1884–1984*, Národní divadlo v Brně, 1979. Brno 1979.

Kolektiv autorů: *Postavy brněnského jeviště II. 1884–1989*, Národní divadlo v Brně, 1985–1989. Brno 1989.

KOPŘIVOVÁ, Lenka – LEISSEROVÁ, Eliška (eds.): *Barvy chorvatské Moravy*. Jevišovka 2017.

KOUDELA, M.: *Z Jugoslávie*. Brno 1935.

KOUTNÁ, Markéta: *Hudební kultura v Přerově v letech 1918–1939*. Bakalářská diplomová práce 2012. PhDr. Jiří Kopecký, Ph.D. Katedra muzikologie FF UPOL Olomouc.

KRÁTKÁ, Alena.: *Kulturní život v Přerově se zaměřením na Městský dům Přerov*. Bakalářská diplomová práce 2016. Vedoucí: doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D. Katedra muzikologie FF UPOL Olomouc.

KRATOCHVÍL, Antonín (ed.): *Žaluji. Stalinská justice v Československu*. Praha 1990, I, s. 137–141.

KROFTA, Karel: *Slovanská spolupráce: informační přehled práce pro poznání a sblížení slovanských národů v Československu*. Praha 1933.

LAKOSIL, Jaromír: *Sochař Julius Pelikán*, Brno 1962.

LIČKOVÁ, Hana: *Město Olomouc: vývoj a struktura obyvatelstva*. Bakalářská diplomová práce 2010. Vedoucí práce: doc. RNDr. Václav Toušek, CSc. Geografický ústav PřF MU Brno.

LIŠKA, Radek: *Slovanský ústav v meziválečném období*. Rigorózní práce 2004. Ústav českých dějin FF UK Praha.

LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář: první československý premiér*. Praha 2007.

MAINUŠ, Petr: *Překlady slovinské literatury v českém prostředí 1882–2006*. Rigorózní práce 2007. Ústav slavistiky FF MU Brno.

MATĚJČEK, Petr: *Čeští lékaři v rakousko-uherské armádě 1867–1918*. Diplomová práce 2014. Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc. Ústav českých dějin FF UK Praha.

MATUŠEK, Josef: *Češi v Chorvatsku*. Daruvar 1994.

MÍČKO, Miroslav – NEZVAL, Vítězslav – SEIFERT, Jaroslav – ŠTĚCH, Vojtěch Václav: *Ludvík Kuba, malíř*. Praha 1946.

NEČAS, Ctibor: *Podnikání českých bank v cizině 1898–1918. Rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko-uherského imperialismu*. Brno 1993.

NEKOLA, Martin: *Petr Zenkl. Politik a člověk*. Praha 2014.

OLIVOVÁ, Věra: *Československé dějiny 1914–1930*. Praha 1991.

PACEK, Miloš: *Spolky sdružující účastníky prvního a druhého odboje v Přerově mezi roky 1918 a 1948*. Bakalářská práce 2013. Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Černý, PhD. Historický ústav FF MU Brno.

PACNER, Karel: *Osudové okamžiky Československa*. Praha 2012.

PALEČEK, Pavel: *Ministr Hubert Ripka a jeho osobní archiv: Inventář osobního fondu: Dokumenty*. Brno 2000.

PAPCUNOVÁ, Eliška: *Účast českých vojáků na sočské frontě za první světové války*. Bakalářská diplomová práce 2009. Vedoucí práce: doc. PhDr. Ladislav Hladký, CSc. Ústav slavistiky FF MU Brno.

PAULOVÁ, Milada: *Balkánské války 1912–1913 a český lid*. Praha 1963.

PAULOVÁ, Milada: *Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914–1918*, I. díl. Praha 1937.

PAULOVÁ, Milada: *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916–1918*. Praha 1968.

PAVLÁT, David: *Novinář a politik Hubert Ripka: Člověk, který nemlčel*. Praha 2019.

PAVLIČEVIĆ, Dragutin: *Moravski Hrvati: povijest – život – kultura*. Zagreb 1994.

PEJSKAR, Jožka: *Pražský primátor. Památce dr. Petra Zenkla, bývalého několikanásobného primátora města Prahy*. Praha 1993.

PIČULJAN, Zoran a kol: *Prvních 10 chorvatských let: chorvatská kultura v České republice 1992-2002*. Praha 2002.

POLÁK, Otto: *Dojmy lékaře z balkánské války: glosy k balkánské válce*. Praha 1913

PURKETOVÁ, Jana: *Frank Wollman: 5. 5. 1888–9. 5. 1969: personální bibliografie*. Brno 1992.

ROLENCOVÁ, Emilie: *Odbor Československo-jihoslovanské ligy v Brně*. Diplomová práce 1971. Vedoucí práce: PhDr. Arnošt Skoupý. PedF UPOL Olomouc.

RYCHLÍK, Emanuel: *Na Černé Hoře a v Srbsku: vojensko-chirurgické zkušenosti z balkánské války 1912-1913*. Praha 1914.

SEVERA, Jan: *Působení českých lékařských dobrovolníků v balkánských válkách 1912-1913, jeho důsledky a vlivy na vývoj balkánské zdravotní péče*. Bakalářská práce 2014. Vedoucí práce: Mgr. Kamil Pikal. Institut mezinárodních studií FSV UK Praha. Vedoucí práce: Mgr. Kamil Pikal.

SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a její význam v kulturních stycích s Jugoslávií 1918–1938*. Kandidátská disertace 1984. FF UJEP v Brně.

SKOUPÝ, Arnošt: *Československo-jihoslovanská liga a Svaz Jihoslovansko-československých lig v období mezi dvěma světovými válkami: příspěvek k dějinám československo-jihoslovanských styků*. Olomouc 1971.

SLÁDEK, Zdeněk: *Malá dohoda 1920–1938. Její hospodářské, politické a vojenské komponenty*, Praha 2000.

SOJKA, Josef: *Československo-jugoslávské kulturní vztahy v letech 1918–1929*. Magisterská diplomová práce 2005. Vedoucí práce: doc. PhDr. Vladimír Goněk, CSc. Historický ústav FF MU Brno.

Sté výročí vzniku Tomáškovy slovanské hymny Hej, Slované! Praha 1934.

STÝSKAL, Jiří: *Petr Bezruč a Bohuš Vybíral*. Brno 1978.

ŠESTÁK, Miroslav – TEJCHMAN, Miroslav – HAVLÍKOVÁ, Lubomíra – HLADKÝ, Ladislav – PELIKÁN, Jan: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998.

ŠKERLOVÁ, Jana: *Věrnost za věrnost? Československo-jugoslávské politické vztahy v letech 1929–1934. Přání, rozpory, realita*. Praha 2016.

ŠMÍDKOVÁ, Lenka: *Moravští Chorvati obraz života a vysídlení v paměti tří generací*. Bakalářská diplomová práce 2011. Vedoucí práce: PhDr. Helena Bočková. Ústav slavistiky FF MU Brno.

ŠMÍDKOVÁ, Lenka: *Vliv rodinného a společenského života na udržování identity moravských, slovenských a gradišćanských Chorvatů*. Magisterská diplomová práce 2013. Vedoucí práce: PhDr. Helena Bočková. Ústav slavistiky FF MU Brno.

ŠOLCOVÁ, Marta: *Dr. B. Vybíral. Bibliografický soupis knih a přehledů z jihoslovanských literatur*. Olomouc 1955.

ŠŤASTNÝ, Vladislav: *Slovanství v národním životě Čechů a Slováků*. Praha 1968.

TOŠOVSKÁ, Martina: *Hubert Aust. Architektura v Olomouci*. Bakalářská diplomová práce 2017. Vedoucí práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc. Filozofická fakulta, Katedra dějin umění FF UPOL Olomouc.

URBÁNKOVÁ, Taťána: *Bohuš Vybíral*. Olomouc 1994.

VÁCHAL, Josef: *Malíř na frontě. Soča a Itálie 1916–1917*. Litomyšl 1996.

VACHUTKA, Tomáš: *Zákon o pohřebnictví v aplikaci na případ Mauzolea padlých Jihoslovanů v Olomouci*. Seminární práce 2012. PrF UPOL Olomouc.

VAŠKOVÁ, Lenka: *Rozsídlení moravských Chorvatů a postoj jugoslávské vlády*. Bakalářská práce 2013. Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D. Ústav slavistiky FF MU Brno.

VOLKOV, Vladimír Konstantinovič: *Mnichov a balkánské státy*. Praha 1989.

VRBKOVÁ, Stanislava (eds.): *Chorvaté na Mikulovsku*. Mikulov 2007.

VRIČAN, Jozef: *Po zapadlých stopách českých vojáků: z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc 2008.

VYBÍRAL, Bohuš: *Karel Sojka a začátky českého spolkového života v Olomouci: k osmdesátému výročí jeho narozenin*. Olomouc 1929.

WINKLEROVÁ, Martina. *Karel Kramář (1860–1937)*. Praha 2011.

ZAHIROVIĆ, Hasan: *Jugoslávští dramatikové v inscenacích Národního brněnského divadla (1918–1941)*. Magisterská diplomová práce 2008. Vedoucí práce: Doc. PhDr. Margita Havlíčková. Kabinet divadelních studií při Seminárii estetiky FF MU Brno.

ZMEŠKALOVÁ, Aloisie: *Milan Begović na brněnské divadelní scéně*. Bakalářská diplomová práce 2005. Vedoucí práce: PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D. Ústav slavistiky FF MU Brno.

ŽÁČEK, Václav (ed.): *Češi a Jihoslované v minulosti do roku 1918. Od nejstarších dob do roku 1918*, Praha 1975.

ŽÁČEK, Václav. *František A. Zach*. Praha 1977.

Články v časopisech, sbornících a ročenkách

AGIČIĆ, Damir: Tomáš Garrique Masaryk i Hrvati do Prvoga svjetskog rata. In: Damir: *Hrvatsko-češki odnosi*. Zagreb 2000, s. 222–242.

BABLER, Otto František: Korespondence Bohuše Vybírala s Francem Bekem. In: *Středisko (Sborník Vlastivědné společnosti musejní v Olomouci)* 63 (4), 1974–1976, Ostrava 1977, s. 198–199.

BLÁHA, Ondřej: *Srovnávací slovanská jazykověda na Univerzitě Palackého*. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Philologica 91, 2007, s. 15–30.

БОРОВЊАК, Ђурђија: Архитемонска обележја војничких гробаља Краљевине СХС. In: Štěpánek, Václav – Hladký, Ladislav: *Od Moravy k Moravě III. Z historie česko-srbských vztahů*. Brno 2017. s. 263–290.

CIBULKA, Pavel: Jihoslovanští vysokoškolští studenti v Brně v meziválečném období. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, historická řada C*, XXXIV, 1987, s. 29–36.

CIBULKA, Pavel: Zahraniční studenti na Vysoké škole zemědělské v Brně v letech 1919–1939. *Časopis Matice Moravské CV*, 1989, č. 1, s. 19–35.

ČERNÁ, Milada: Ohlas Krležovy glembayovské tematiky v české literární a divadelní kritice mezi dvěma válkami. In: *Slavica v českém a slovenském literárním vývoji. Sborník statí věnovaných Slavomíru Wollmanovi k šedesátinám (se soupisem jubilentových prací 1948–1985)*. Praha 1986, s. 277–298.

ČERNICKÝ, Ladislav: Vzpomínky z balkánských válek. *Věstník československých lékařů* 48, č. 36–38, září 1936, s. 1133–1138.

ČERNÝ, Adolf: Masaryk a Jihoslované do války světové. *Slovanský přehled* 22, 1930, s. 127–140.

ČUTKOVÁ, Marie: K československo-jugoslávským vztahům v roce 1938. *Slovanský přehled* 54, 1968, s. 418–426.

- ČUTKOVÁ, Marie: Několik poznámek o boji jugoslávského lidu proti Mnichovu v roce 1938. In: *Československo a Juhoslávia. Z dejín československo-juhoslovanských vzťahov*. Bratislava 1968, s. 341–345.
- CURÍNOVÁ, Ludmila: Čeští lékaři nejsou na Balkáně poprvé: účast českých lékařů v balkánských válkách. *Tempus medicorum* 8, č. 5, 1999, s. 12–13.
- CZMERO, Rostislav: Bohuš Vybíral – apoštol slovanské vzájemnosti. In: *Hanácké noviny*, roč. 7, č. 140.
- DEÁK, Ladislav: Juhoslovanská politika v čase Mníchova. *Časopis Matice moravské* 92, 1973, s. 203–233.
- DEJMEK, Jindřich: Pokus o československo-polské sblížení počátkem třicátých let a jeho nezdar (1932–1934). *Moderní dějiny IV*, 1996, s. 195–219.
- DOROVSKÝ, Ivan: Ludvík Kuba a slovanský Balkán. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Makedonci žijí mezi námi*. Brno 1998, s. 139–151.
- DUDA, Zbyněk M.: Generál František Alexandr Zach – osobnosti české minulosti. *Historický obzor*. 2005, roč. 16, č. 3–4/2005.
- DUDA, Zbyněk M.: Výjimečný Evropan – Česko-srbský generál František Alexandr Zach. *Kaleidoskop – výběr z české historie 20. století*. 2009, čís. 1/09, s. 8–13.
- ESSEN, Andrzej: Malá dohoda jako nástroj československé zahraniční politiky. In: Valenta, Jaroslav – Voráček, Emil – Harna, Josef (eds.): *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě*. II. Díl. Sborník mezinárodní vědecké konference. Praha 1999, s. 562–565.
- FIŠMISTROVÁ, Věra: Spolky. In: Lapáček, Jiří: *Přerov: povídání o městě. Přerov*, s. 185–193.
- FREJA, Karel: *O československém vojsku v Srbsku*. In: Kučera, František – Vlasák, Josef (eds.): *Československé armádě k 28. říjnu! Památník k oslavě výročí naší samostatnosti*. Praha 1928.

FRINTA, Antonín: Ostatní orgány slovanské vzájemnosti. In: Frinta, Antonín – Tichý, František (uspoř.): *Slovanský přehled 1914–1924*. Sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského. K šedesátým narozeninám Adolfa Černého. Praha 1925, s. 229.

FRINTA, Antonín: Čeští předchůdci Slovanského přehledu. *Slovanský přehled* 24, 1932, s. 148–149.

GANZAARAS, Tereza: Masarykův postoj k chorvatské a jihoslovanské otázce od konce 19. století do roku 1918. In: *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha 1995, s. 179–188.

GOLJEVŠČEK, Boris C: Ing. Milan Vuletić, častni konzul kralj. SHS v Brnu, predvojni predsednik A. D. „Jugoslavija. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 29–33.

GURALJ, Emil: Akademický spolek „Jugoslavija“ v prvním desetiletí. (Výňatek z proslovu při příležitosti oslavy 10. výročí). In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 65–77.

HAVLÍKOVÁ, Lubomíra: K 120. výročí narození profesorky Milady Paulové (2. 11. 1891–17. 1. 1970). In: *Slovanský přehled* 97, 2011, 397–401.

HAVLÍKOVÁ, Lubomíra: Vždy první ženou“: feminismus v blahopřáních české historičky Miladě Paulové. In: Štěpánek, Václav – Mitáček, Jiří: *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca VII. Příspěvky přednesené na VII. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 28.–29. listopadu 2016*. Brno 2017, s. 429–454.

HAVLÍKOVÁ, Lubomíra: Milada Paulová. První profesorka dějin slovanských národů a byzantologie na FF UK. *Akademický bulletin* 2011, č. 10, 26–27.

HAVRÁNKOVÁ, Růžena: Padesáté výročí balkánských válek. Všestranné sympatie našeho lidu. *Slovanský přehled* 48, 1962, s. 211–213.

HAVRÁNKOVÁ, Růžena: Zájem o balkánské Slovany jako složka českého slovanství v 19. století. *Slovanské historické studie VII*, 1968, s. 195–218.

HLADKÝ, Ladislav: T. G. Masaryk a jihoslovanské národy za první světové války a v době meziválečné. In: Broklová, Eva (ed.): *Sto let Masarykovy otázky. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané v Brně ve dnech 26.–28. září 1995*. Praha 1997, s. 265–271.

HLAVA, Antonín: Bedřich Honzák v balkánských válkách (1912–1913). *Scan: časopis Fakultní nemocnice a Lékařské fakulty UK v Hradci Králové* 10, č. 1, 2000, s. 16–18.

HRABCOVÁ, Jana: Vztahy mezi Jugoslávií a Itálií v meziválečném období. In: Pokorná Korytarová, Lenka a kol. *Promýšlet Evropu dvacátého století: Evropa sjednocená/ rozdělená*. Brno 2012, s. 105–128

HRABCOVÁ, Jana: Problémy slovanské menšiny v Itálii ve 20. letech 20. století. *Slovanský přehled* 98, 2012, č. 3–4, s. 251–271.

HRABCOVÁ, Jana: Italsko-jugoslávský spor o hranice jako jeden z problémů evropské politiky po skončení první světové války. In: Lenka Pokorná Korytarová, Lenka – Škerlová, Jana – Haváč, Ondřej – Hromek, Martin: *Promýšlet Evropu dvacátého století: Proměny hranic*. Brno 2014. s. 223–250.

JARINKOVIČ, Martin: Odbor Československo-juhoslovanskej ligy v Košiciach 1927–1938. In: Pollák, Robert (red.): *Historica Carpatica 48. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach*. Košice 2017, s. 27–39.

JURIKOVÁ, Zuzana: Čeští lékaři v balkánských válkách. *Zdravotnické noviny* 31, č. 31, 1982, s. 12.

JURIŠIĆ, Joža C.: Pěvecký sbor A. D. „Jugoslavija“ v Brně. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 108–109.

KADLEC, Petr: PhDr. Bohuš Vybíral: překladatel a znalec jihoslovanské literatury, knihovník, vysokoškolský pedagog, publicista a organizátor spolkového života. *Kdysi a nedávno: Texty o dějinách Hranicka*. 2012, čís. 3, s. 85–87.

KÁŠ, Svatopluk: Čeští lékaři v balkánských válkách 1912–1913. *Praktický lékař: časopis pro další vzdělávání lékařů* 86, č. 3, 2006, s. 176–179.

KLÍMA, Vlastimil: Naša djeca u primorskim kolonijama. *Jadranska straža VII*, 1929, s. 50.

KOBZA, Miroslav: Díky charismatickému faráři má malá obec Chudobín na Litovelsku tři kostely. Český rozhlas, 8. března 2016 http://www.rozhlas.cz/kraje/cesko/_zprava/diky-charismatickemu-farari-ma-mala-obec-chudobin-na-litovelsku-tri-kostely--1591502

KOLÁŘOVÁ, Kateřina. Československo-jugoslávské vztahy v meziválečném Brně. *Kultúrne dějiny* 7, č. 2, 2016, s. 217–256.

KOLÁŘOVÁ, Kateřina: Příspěvek k dějinám československo-jugoslávských styků v meziválečném Brně. *Slovanský jih*, roč. XVII, č. 4, s. 13–20.

KOLÁŘOVÁ, Kateřina: Odbor Československo-jihoslovanské ligy v meziválečném Přerově. In: Štěpánek, Václav – Hladký, Ladislav: *Od Moravy k Moravě III. Z historie česko-srbských vztahů*. Brno 2017. s. 309–322.

KOLÁŘOVÁ, Kateřina: Působení Československo-jihoslovanské ligy na jižní Moravě v meziválečném období. In: Štěpánek, Václav – Mitáček, Jiří. *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca III: Příspěvky přednesené na VII. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 28.–29. listopadu 2016*. Brno 2017. s. 397–409.

KOLÁŘOVÁ, Kateřina: Časopisy Československo-jihoslovanské ligy: sonda do pramenů k dějinám meziválečných československo-jugoslávských styků. *Porta Balkanica* 7, 2015, č. 1, s. 47–62.

KOLÁŘOVÁ, Kateřina: Z činnosti Jihoslovansko-československé ligy v Záhřebu do roku 1937. In: Gunišová, Eliška – Šaur, Josef.: *Mladá slavistika II. Vnější a vnitřní vazby a souvislosti ve slovanských literaturách, jazycích a kulturách*. Brno 2017. s. 81–93.

KOLŠEK, Zoran: Ing. Vincenc Hlavinka, prof. češské techniky, čestní člen A. D. „Jugoslavijska“ v Brnu. In: *Akademsko društvo „Jugoslavijska 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 5–7.

KOMÁRKOVÁ, Jana: *Náš Branko Gavella*. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia balkanica bohemoslovaca III: příspěvky přednesené na III. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 9. a 10. června 1986*. Brno 1987, s. 201–207.

JANKOVIĆ, Ján: Vojtěch Měrka jako Vojtech Mierka. Niektoré aspekty prekladateľskej a popularizátorskej činnosti V. Mierku v oblasti slovensko-chorvátskych vzťahov v medzivojnového obdobia. In: Dorovský, Ivan: *Litteraria Humanitas X. Slavistika a balkanistika*. Brno 2001, s. 63–69.

KRÁKŮRKOVÁ-PAJŮRKOVÁ, Jana: První padáková věž v Československu. Největší atrakce Středomoravské výstavy v Přerově. *Dějiny a současnost 4*, 2005. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2005/4/prvni-padakova-vez-v-ceskoslovensku-nejvetsi-atrakce-stredomoravske-vystavy-v-prerove/> Cit. 20. 5. 2017.

KRAMOLIŠ, Čeněk: Dr. Bohuš Vybíral padesátníkem. In: *Přehled* [ze dne 8. 1. 1937] 7, 1937.

KRAMOLIŠ, Čeněk: Dr. Bohuš Vybíral padesátníkem (Dokončení). In: *Přehled* [ze dne 15. 1. 1937] 7, 1937.

KŠICOVÁ, Danuše: Účast Fr. Táboorského v novoslovanském hnutí. *Slavia XXXIV*, 1965, č. 3, s. 377–401.

KVAPIL, Miroslav: Akce mládeže na pomoc Československu v roce 1938. *Slovanské historické studie 14*, 1984, s. 27–35.

LAPÁČEK, Jiří: Hudební život v Přerově do roku 1939. In: Lapáček, Jiří: *Přerov: povídání o městě 2*. Přerov 2002, s. 193–203.

- LJUČA, Adin: Češi a počátky turismu v Bosně a Hercegovině. In: Boček, Pavel – Hladký, Ladislav – Krejčí, Pavel – Stehlík, Petr – Štěpánek, Václav: *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca IV. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005*. Brno 2006, s. 252–266.
- LOUBAL, František: *Slovanské spolky a organisace*. *Slovanský přehled* 29, 1937, č. 3, s. 98.
- MARN, C. N.: Akademske Društvo „Jugoslavija“ v drugem desetletju. In: *Akademske društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 84.
- MIKULA, Metod: Vzpomínky z balkánských válek. *Věstník československých lékařů* 48, č. 36–38, září 1936, s. 1152–1156
- NEČAS, Ctibor: Odezva první balkánské války mezi českou veřejností a na Moravě a ve Slezsku. In: Boček, Pavel – Hladký, Ladislav – Krejčí, Pavel – Štěpánek, Václav: *Studia balcanica bohemo-slovaca VI. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005*. Brno 2006, s. 267–275.
- NEČAS, Ctibor: Organizační síť a obchodní činnost českých bank v jihovýchodní Evropě (ve čtvrtstoletí před rokem 1918). *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity – řada historická C* 46, 1999, s. 97–112.
- NEČAS, Ctibor: Počátky vývozu kapitálu Pražské úvěrní banky na Balkán. In: Dorovský, Ivan – Pražák, Richard (eds.): *Studia balkanica bohemoslovaca I. Příspěvky přednesené na I. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně 11.–12. prosince 1969*. Brno 1970, s. 144–151.
- NOVOTNÁ, Jana: MUDr. Jan Navrátil a jeho jubilující sanatorium. *Královopolské listy: časopis městské části Brno-Královo Pole* 22, 2012, č. 10, s. 3.
- PÁNEK, Jaroslav: K ohlasu balkánských válek 1912–1913 na českém venkově. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia balkanica bohemoslovaca II. Příspěvky přednesené na II. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně 18.–19. května 1974*. Brno 1975, s. 251–258.
- PÁTA, Josef: *Slovanské spolky a organisace*. *Slovanský přehled* 24, 1932, č. 6, s. 386.

PAVLÁT, David: Novinářská a politická dráha Huberta Ripky do vyvrcholení mnichovské krize na počátku října 1938 a jeho odchodu do exilu. *Moderní dějiny* 2, 2009, s. 65–129.

PEČAR, Osvin: Šahovska sekcija A. D. „Jugoslavija“. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 117–119.

PELIKÁN, Jan: *Slovanské poslání československého Sokolstva. Ke sjezdu činovníků jihoslovanského a československého Sokolstva v Praze 23. května 1925*. Praha 1925, s. 13–27.

POLÁKOVÁ-UVÍROVÁ, Petra: Středomoravská výstava prozářila Přerov. *Přerovský deník* 22.1. 2016 https://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/stredomoravska-vystava-prozarila-pre-rov-20160121.html

PŘECECHTĚL, Antonín: *Vzpomínky z balkánských válek. Věstník československých lékařů* 48, č. 36–38, září 1936, s. 1161–1164.

RIPKA, Hubert: Československo-jihoslovanská liga. In: *Slovanský přehled: 1914–1924: sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského: k šedesátým narozeninám Adolfa Černého*. Praha 1925, s. 223–224.

RUŽIĆ, Andrija: Naš tamburaški zbor. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 119–121.

SELINIĆ, Slobodan: Jugoslávská kultura v Československu 1945–1950. *Slovanský přehled* 92, 2006, s. 249–272.

SELINIĆ, Slobodan: Saradnja jugoslovenske i čehoslovačke industrie 1945–1950. In: Boček, Pavel – Hladký, Ladislav – Krejčí, Pavel – Stehlík, Petr – Štěpánek, Václav: *Studia balcanica bohemo slovaca VI, Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005*. Brno 2006, s. 367–380.

Seznam společností v Československu, které pěstují styky se slovanskými národy. *Ročenka Slovanského ústavu III*. Praha 1930.

SKALNIČKA, Jiří – STÝSKAL, Jiří: Bohuš Vybíral – moravský jihoslavista. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica*. Olomouc 1985, s. 135–141.

SKOUPÝ, Arnošt: Dr. Bohuš Vybíral – průkopník československo-jihoslovanské vzájemnosti. *Střední Morava* 2, s. 70. Olomouc 1968.

SKOUPÝ, Arnošt: K vývoji Svazu jihoslovansko-československých lig v letech 1925–1938. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas philosophica: Historica* 24. Olomouc 1988, s. 95–104.

SKOUPÝ, Arnošt: Vznik Svazu Jihoslovansko-československých lig v předválečné Jugoslávii. In: Dorovský, Ivan (ed.): *Studia Balkanica Bohemoslovaca III. Příspěvky přednesené na III. celostátním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 9. a 10. června 1986*. Brno 1987, s. 167–173.

SKOUPÝ, Arnošt: K československo-jugoslávským kulturním stykům v letech 1918–1930. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas philosophica: Historica* 21. Olomouc 1981, s. 45–57.

SKOUPÝ, Arnošt: Jednání o československo-jugoslávské kulturní spolupráci v období 1918–1938. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas philosophica: Historica* 23, Praha 1986, s. 55–65.

SLÁDEK, Zdeněk – VALENTA, Jaroslav: K úloze slovanství ve střední Evropě v letech mezi dvěma světovými válkami. In: *Československé přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů v Praze*. Praha 1968, s. 491–498.

SLÁDEK, Zdeněk: Hospodářská Malá dohoda a agrární blok zemí střední a jihovýchodní Evropy (1930–1931). *Slovanský přehled* 65, 1979, s. 219–232.

SLÁDEK, Zdeněk: Hospodářská Malá dohoda a agrární blok zemí střední a jihovýchodní Evropy (1930–1931). *Slovanský přehled* 65, 1979, s. 219–232.

Slovanské sjezdy a spolky. *Slovanský Přehled* 25, 1933, č. 10, s. 311–312.

STOJANOVIĆ, Živko: Jihoslovanští studenti na českoslov. vysokých školách pro uskutečnění praktické vzájemnosti. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 126–130.

STUNA, Jan: Před 50 lety zemřel knihovník Bohuš Vybíral. In: *Olomoucký týden* 2, č. 17, s. 5.

STÝSKAL, Jiří: Bohuš Vybíral. In: *Zakladatelé a pokračovatelé. Památník osobností obnovené univerzity*. Olomouc 1996, s. 243–245.

ŠESTÁK, Miroslav – HLADKÝ, Ladislav: Masarykův vztah k jihoslovanským národům. In: Hladký, Ladislav – Štěpánek, Václav ve spolupráci s Liborem Janem a Bronislavem Chocholáčem (eds.): *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů 19. a 20. století*. Brno 2005, s. 176–187.

ŠLAISOVÁ, Dana: Ohlas první balkánské války v českém prostředí. *Slovanské historické studie* 1, 1955, s. 227–263.

TEJCHMAN, Miroslav: Češi a Jihoslované na společné cestě k svobodě za první světové války. In: Hladký, Ladislav (ed.): *Vznik samostatného československo-jugoslávského státu v roce 1918. Sborník prací z vědeckého zasedání československo-jugoslávské komise v Praze 12.–14. října 1987*. Brno 1990, s. 99–114.

TEJCHMAN, Miroslav: Malá dohoda Československo a Mnichov. *Slovanský přehled* 74, 1988, s. 298–305.

TEJCHMAN, Miroslav: Ohlas československého února 1948 v Jugoslávii a československo-jugoslávské vztahy po druhé světové válce. In: Krajčović, Milan (ed.): *Medzinárodný význam februára 1948. Slovanské štúdie* 24, 1983, s. 82–93.

TELCOVÁ-JURENKOVÁ, Jiřina: Brněnská scénografie let dvacátých. *Časopis Moravského muzea – Acta Musei Moraviae*. Brno 1978/LXIII.

TELCOVÁ-JURENKOVÁ, Jiřina: Brněnská scénografie v letech 1937–1945. *Časopis Moravského muzea – Acta Musei Moraviae*. Brno 1982/LXVIII.

TELCOVÁ-JURENKOVÁ, Jiřina: Brněnské divadelní výtvarnictví v letech 1929–1931. *Časopis Moravského musea – Acta Musei Moraviae*. Brno 1956/XLI.

TELCOVÁ-JURENKOVÁ, Jiřina: Jihoslovanská dramatika v Brně v letech 1918–1938. *Časopis Moravského musea – Acta Musei Moraviae*. Brno 1958/XLIII.

TELCOVÁ-JURENKOVÁ, Jiřina: Jihoslovanská dramatika v Brně v letech 1918–1938. *Časopis Moravského musea. – Acta Musei Moraviae*. Brno. 1958/XLIII.

TICHÁK, Milan: Dva slavné dny architekta Austa Ljubav za Ljubav na cestě k pramenům víry. *Olomoucký deník*, č. 147, 2006.

TITZL, Boris: Mise MUDr. Rudolfa Jedličky na Balkáně. In: *Mezinárodní sympozium k dějinám medicíny, farmacie a veterinární medicíny (5.) 26.–29. června 2001*. Hradec Králové 2001, s. 98–105.

TCHOUKARINE, Igor: Zákaz ze srpna 1948: přelomová událost československého turismu v Jugoslávii. *Slovanský přehled* 93, 2007, s. 449–462.

VÁCLAVEK, Bedřich: Dr. Bohuš Vybíral – knihovník. In: *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* 50, 1937, s. 295–298.

VÁCHA, Dalibor: Čechoslováci v Dobrudži. Sonda do každodenního života a vnímání vojáků na polozapomenuté frontě první světové války. *Slovanský přehled* 96, 2010, s. 217–240.

VALENTA, Jaroslav: Cesta k Mnichovu k válce (1936–1939). In: Žáček, Václav a kol.: *Češi a Poláci v minulosti 2. Období kapitalismu a imperialismu*. Praha 1967, s. 581–619.

VEČERKOVÁ, Eva: Etnosociální aspekty existence charvátské diaspory na jižní Moravě v první polovině 20. století. *Český lid* 73, 1986, s. 205–210.

VEČERKOVÁ, Eva: Několik poznámek k interetnickým a interregionálním kontaktům ve společenském a obřadním životě moravských Charvátů. In: *Kulturně historické styky jižní Moravy. XX. Mikulovské sympozium 24.–25. října 1990*. Břeclav 1990, s. 51–56.

VEČERKOVÁ, Eva: Výroční obyčeje moravských Charvátů. *Folia ethnographica* 26, 1992, s. 53–79.

VINAREV, Vuk: Postoj Jugoslávie k Československu v období přípravy Mnichova. *Časopis Matice moravské* 100, 1981, s. 31–56.

VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej: Formování jugoslávské informbyrovské emigrace v Československu. *Slovanské historické studie* 29, 2003, s. 127–138.

VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej: Jihoslovanští studenti na české a německé filozofické fakultě v Praze 1882–1902. *Slovanský přehled* 86, 2000, s. 63–78.

VŠETIČKA, František: Vybírala s Cankarem pojily přátelství a překlady. *Mladá fronta Dnes* 12, č. 98, Praha. In: Příl. *Střední Morava Dnes*, s. 10.

VUJIĆ, Ranko: Jugoslavenska omladina u Austro-Ugarskoj i osnivanje Akad. Dr. „Jugoslavija“. In: *Akademsko društvo Jugoslavija 1909–1934*. Moravský Krumlov 1934, s. 53.

ZAPLETAL, Vladimír: MUDr. Václav Zakopal – devadesátiletý. *Časopis lékařů českých* 106, č. 38, 1967, s. 1022.

ZÁRUBA, Ladislav: Vznik a vývoj Vysokého učení technického v Brně. In: *Brno v minulosti a dnes III. sborník příspěvků k dějinám o výstavbě Brna*. Brno 1961, s. 220–225.

Zprávy československých korporací pro studium Slovanstva a pro slovanskou vzájemnost. *Ročenska Slovanského ústavu V–VII*, 1932–1934.

Elektronické zdroje

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=360>

http://cs.metapedia.org/wiki/Odon_P%C3%A1lra

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Myslivec_\(mal%C3%AD%C5%99\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Myslivec_(mal%C3%AD%C5%99))

http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Scheiner

http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Baxa

http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Domin

<http://www.opera.hr/index.php?p=article&id=80>

<https://www.osobnostiregionu.cz/osoby/839-marja-zaludova-1898-1985>

<http://www.opera.hr/index.php?p=article&id=72>

<https://www.cbdb.cz/autor-48799-matija-murko>

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8114

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmj/?acc=profil_osobnosti&load=2513 Cit. 15. 5. 2019

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=360

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2513

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2243

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=231

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=453

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=94

<http://forum.cuni.cz/fukII2/historia.ISO2.html>

http://sh.wikipedia.org/wiki/Kosta_Kumanudi

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/para_odon.html Cit. 8. 5. 2019

<https://prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/jilovist/baxa.htm>

<http://www.badatelna.eu/fond/2378/uvod/>

<http://www.badatelna.eu/fond/2882/uvod/>

http://badatelna.eu/institute/Narodni_muzeum_-_Historicke_muzeum_-_Archiv_telesne_vychovy_a_sportu/fondy/?s=4&q=s

<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi812868>

<http://peveckesdruzenimu.cz/o-psmu/o-nas>

<https://web.archive.org/web/20090927075402/http://olomoucky.rej.cz/clanky/o-historii-i-nove-budoucnosti-vojenskeho-hrbitova-cernovir/>

<http://www.langhans.cz/cz/archiv/online-archiv/category/04/cvrcanin/665/>

<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi388983/>

<http://zerotin.unas.cz/historie.htm>

http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_zenklp.php

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=22306

<https://frankwollman.weebly.com/kdo-byl-frank-wollman.html>

<http://ssd.org.rs/index.php>

<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/uhlir.html>

<https://www.cbdb.cz/autor-32234-oton-berkopec>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_Haering_Cit

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_literatury&load=21143

http://sl.wikipedia.org/wiki/Oton_Berkopec?oldid=2662804

<http://www.cesi.sk/vyr/vyr503.htm>

http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&s_lang=2&id_desc=71159&title=Paul

<http://www.databazeknih.cz/autori/adolf-vesely-13419>

<http://www.divadloschod.cz/val.atheny/?id=osobnosti&what=U>

<http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=2088>

<http://www.ostrozsko.cz/osobnost/234/>

<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/cs/pruvodce-po-fondech-la-se-znamy.php?id=72&sk=b>

<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/cs/pruvodce-po-fondech-la-seznamy.php?sk=k>

<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/uhlir.html>

http://www.phil.muni.cz/slav/cz/strukt_fr_woll.html

<http://abicko.avcr.cz/2011/10/10/>

<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protektorat-cechy-a-morava/jana-sramek-1/juraj-slavik--45193/>

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/girsa_vaclav_28_9_1875.html

<http://www.zijemenaplno.cz/Clanky/a343-Josip-Plecnik-Dvorni-architekt-prezidenta-Masaryka.aspx>

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2437

<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi603897/>

<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8959>

<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/rajmund-habrina-34912>

<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/otto-frantisek-babler-60901>

<https://www.mesto-kunovice.cz/mesto/osobnosti-mesta/>

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1556

<https://www.glasbenamatica.si/>

<https://www.discogs.com/artist/1608646-Akademski-Hor-Obili%C4%87-AKUD-Branko-Krsmanovi%C4%87>

<http://www.quido.cz/osobnosti/dvorsky.html>

<http://www.spjs.cz/>

<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jaroslav-kolarik-86690>

<https://www.rychleknihy.com/autori/josef-pata/>

<https://www.ceskatelevize.cz/lide/hubert-ripka/> 20. 4. 2019

<http://www.vhu.cz/Josef-scheiner/>

<http://www.payne.cz/3xS43787/JedlickaRudolf.htm>

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=6003

<https://www.litovel.eu/cs/turistika/osobnosti-regionu/marie-strozzi-ruzickova.html>

<http://spolky.profitux.cz/p/pr/prerov01.html>

<http://spolky.profitux.cz/p/pr/prerov03.html>

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmh/?acc=profil_osobnosti&load=25486

https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Schneiderka

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jo%C5%BEda_Uprka

https://cs.wikipedia.org/wiki/Aljo_Beran

<http://www.spqo.cz/content/jihoslovanske-mauzoleum>

<http://www.zapomenutycas.cz/prvnistranka.htm0>

<http://zivotopis.osobnosti.cz/hubert-ripka.ph>

<http://zivotopis.osobnosti.cz/hubert-ripka.php>

<http://zivotopis.osobnosti.cz/petr-zenkl.php>

<https://cenamesta.cz/laureati/arnost-skoupy/>

<http://www.kazeto.cz/o-spolecnosti>